

ธรรมศาสตร์-รังสรรค์-การเมือง

จลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 23
มิถุนายน 2562-พฤษภาคม 2563
ธรรมศาสตร์-รังสรรค์-การเมือง

ISSN 1906-1692

ออกแบบปก/รูปเล่ม

นริศรา สายสงวนสัตย์

เจ้าของ

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพปก

สำนักพิมพ์ openbooks

www.seameo.org

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกกรินทร์ ยลระบิล

จิตติมา หิรัญเวชยางกูร

กาญจนาภรณ์ จิตต์สง่า

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการประจำฉบับ

กษิติศ อนันตนาธร

กองบรรณาธิการ

ณพรรณัน ตรีผลาวิเศษกุล

ผจงรักษ์ ชำเจริญ

ฐานิตา บุญนำ

ดาวเรือง แนวทอง

สารบัญ

บางเรื่องเกี่ยวกับตราสัญลักษณ์และชื่อของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กษิติศ อนันทนาธร	6
ประวัติศาสตร์เพลงยุงทอง กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อภิวัฒน์ พิทักษ์พัฒนกุล	34
การจัดงานมหกรรมการเมืองกับการลาออกของ รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนกันยายน 2517 ธนพงศ์ จิตต์สง่า	45
วรรณกรรมของนายผี กับความยุติธรรมของอัศนี พลจันทร วรเจตน์ ภาคีรัตน์	58
ลุงสิงโต (นอกคอก) และเตี้ยฮัด: บุคคลในวันวานผ่านความทรงจำแห่งชาวธรรมศาสตร์ อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ	80
ปาฐกถา 72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	90
72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ นักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแส ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์	108
อนิจลักษณะของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ปกป้อง จันวิทย์	114
รายงานผลการดำเนินงานหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มกราคม-ธันวาคม 2561) ฐานิตา บุญนำ	130

บท บรรณาธิการ

จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับนี้จัดทำเป็นที่ระลึกในวาระ 85 ปี ของการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึงวาระ 72 (+2) ปี ของศาสตราจารย์รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ เพื่อสะท้อนถึงประวัติความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และสังคมการเมืองไทย โดยประกอบไปด้วยบทความต่างๆ ดังนี้

บทความแรก กษิติศ อนันทนาธร เขียนเล่าเรื่องการประกวดเครื่องหมายของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อแรกสถาปนา และเรื่องการเปลี่ยนชื่อมาเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึงการใช้ชื่อภาษาอังกฤษที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยนำเสนอจากเอกสารในหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ และรายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย

บทความต่อมา อภิวัฒน์ พิทักษ์พัฒนกุล นำเสนอเรื่องราวของครูร้อยแก้ว รักไทย ว่ามีพยานหลักฐานบ่งชี้ว่าท่านผู้นี้คือผู้เขียนคำร้องเพลงพระราชนิพนธ์ธรรมศาสตร์ (ยุงทอง) ไม่ใช่ นายจ่านทรราชกิจ ตามที่เข้าใจกันมา นับว่าเป็นข้อเสนอนใหม่ที่ควรแก่การพิจารณา

บทความที่สาม อาจารย์ธนพงศ์ จิตต์สง่า ใช้เอกสารที่หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เพิ่งได้รับมาจากกองบริหารศูนย์ท่าพระจันทร์ เขียนถึงเหตุการณ์สมัยที่ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นอธิการบดี ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นรักษาการแทนอธิการบดี ยุคหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และการเคลื่อนไหวด้านกิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษา จนเกิดความขัดแย้งกับผู้บริหารมหาวิทยาลัย

บทความที่สี่ ศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ กล่าวถึงธรรมศาสตร์บัณฑิตคนสำคัญอย่าง “นายผี” อัศนี พลจันทร ที่มีชาติกาลครบศตวรรษไปเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2561 จากชีวประวัติ และงานเขียนของเขา เชื่อมโยงมาถึงบรรยากาศของธรรมศาสตร์ในสมัยนายผี ประเด็น

ทางการเมือง กฎหมาย และความยุติธรรม ได้อย่าง
แหลมคมและชวนคิด

บทความถัดมา อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ
เขียนเรื่องคนเก่าที่ถูกลืมไปจากความทรงจำของ
คนธรรมศาสตร์ โดยหยิบยกเรื่องของยามอย่าง
“ลุงสิงโต” และผู้ดูแลนิคมมหาวิทยาลัยที่นักศึกษา
รักมาก คือ “เตี้ยฮัด” ซึ่งทุกวันนี้ทั้ง 2 ชื่อก็เลือน
หายไปตามกาลเวลา

หลังจากนั้นอีก 3 บทความ เป็นเรื่องเกี่ยว
เนื่องกันที่มาจากงาน 72 ปี ศาสตราจารย์รังสรรค์
ธนะพรพันธุ์ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2562
โดยเผยแพร่ครั้งแรกทาง the101.world จึงขอ
ขอบคุณอาจารย์ปกป้อง จันวิทย์ ที่ให้บทความทั้ง
3 เรื่อง มาลงพิมพ์ในจุลสารนี้

เริ่มจากปาฐกถาที่อาจารย์รังสรรค์แสดงเป็น
พิเศษในวาระ 6 รอบนักษัตร หลังจากที่ร้างลา
เวทีไปนาน อาจารย์รังสรรค์เล่าชีวประวัติตนเอง
ความเป็นไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จาก
อดีตสู่ปัจจุบัน การดำรงชีพด้วยการเป็นอาจารย์
มหาวิทยาลัย และผลงานทางวิชาการจำนวนมาก
รวมถึงมีภาพประกอบที่สวยงาม หาชมได้ยาก

ถัดมา รองศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ ภัทรกุล-
วณิชย์ ฉายภาพของนักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแส
ผ่านงานเขียนของท่าน จนถึงกับยกย่องว่าอาจารย์
รังสรรค์เป็น “ผู้เป็นหน้าเป็นตาของคณะและ
มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ไม่ด้อยไปกว่าท่านผู้ประศาสน์-
การ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ และอาจารย์ป๋วย
อึ้งภากรณ์”

และบทความของลูกศิษย์ก้นกุฎิอย่างอาจารย์
ปกป้อง จันวิทย์ ที่เล่าเรื่องอาจารย์รังสรรค์จาก
มุมมองของลูกศิษย์ และแฟนหนังสือ จนทำให้ผู้อ่าน
สามารถประมวลความคิดของอาจารย์รังสรรค์ได้
ไม่ยากเย็นนัก คล้ายกับเป็นประตูเชื้อเชิญให้ไปตาม
อ่านมวลมหาหนังสือของอาจารย์รังสรรค์ต่อไป

ปิดท้ายเล่มด้วย รายงานผลการดำเนินงาน
หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่
เดือนมกราคม-ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา เหมือน
เช่นปีก่อนๆ ที่มีการรายงานการทำงาน พิมพ์หนังสือ
จัดนิทรรศการ เก็บรวบรวมเอกสารจดหมายเหตุ
ต่างๆ ฯลฯ เขียนโดยฐานิตา บุญนำ

หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ยังมีเอกสารต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก ให้ผู้ที่สนใจ
ได้เข้ามาสืบค้น ไม่เพียงแต่ประวัติความเป็นมาและ
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารมหาวิทยาลัย ยังมี
เอกสารส่วนบุคคลของปูชนียจารย์แห่งสถาบันนี้
อีกหลายท่าน นับตั้งแต่ท่านผู้ประศาสน์การ ปรีดี
พนมยงค์ อดีตอธิการบดี สัญญา ธรรมศักดิ์ ป๋วย
อึ้งภากรณ์ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รวมถึงอดีตเลขา-
ธิการอย่างอาจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นต้น รวมถึง
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนักศึกษา และการ
เคลื่อนไหวทางการเมืองในอดีต

โดยในปีนี้จะมีการย้ายหอจดหมายเหตุจาก
ท่าพระจันทร์ไปอยู่ที่อาคารอุทยานการเรียนรู้ป๋วย
100 ปี ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ต่อไป จึงขอประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ท่านผู้สนใจ
ไปเยี่ยมชมนิทรรศการถาวรเรื่องอาจารย์ป๋วย
อึ้งภากรณ์ และใช้บริการหอจดหมายเหตุมหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ตามอัธยาศัย

นายกษิตีธ อนนันทนธร
23 เมษายน 2562

บางเรื่อง เกี่ยวกับตรา สัญลักษณ์ และชื่อของ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

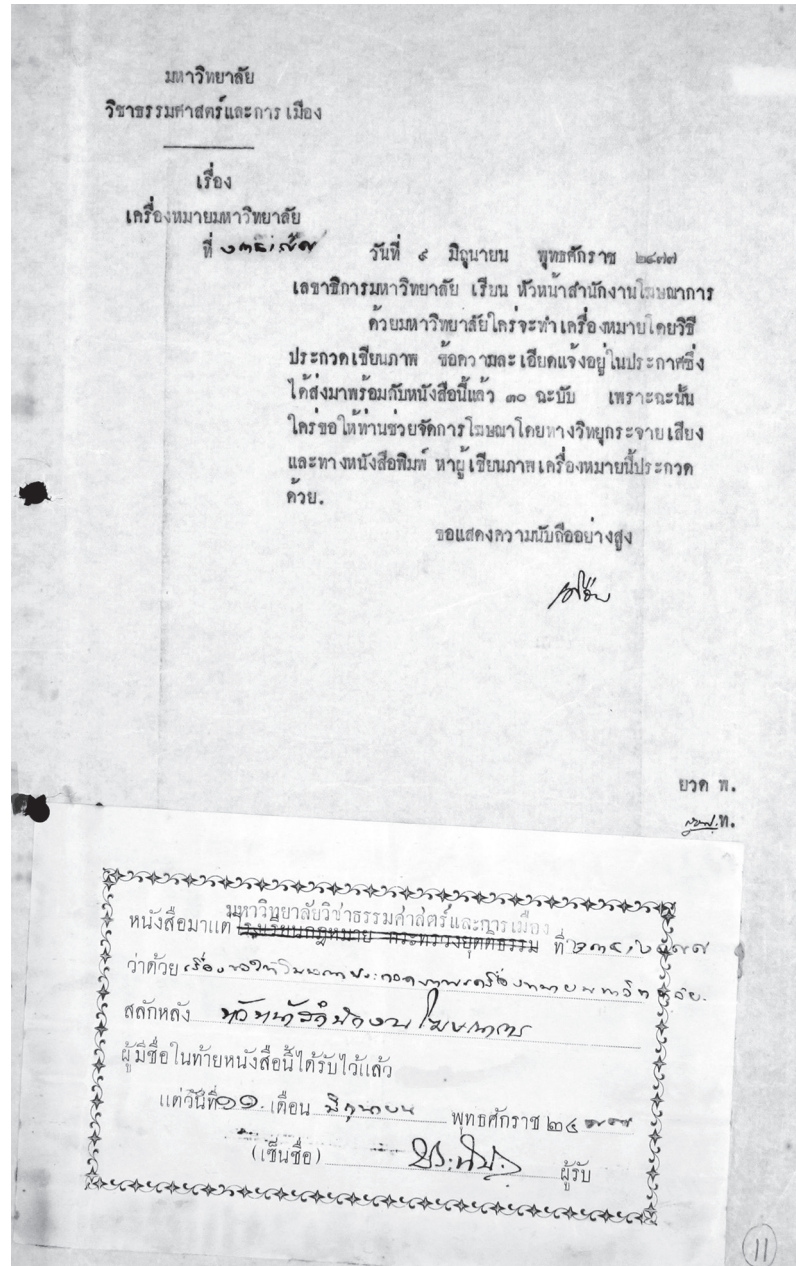
กษิติศ อนันตนาร

ผู้จัดการโครงการระดมทุน
จัดสร้าง "สวนป๋วย" มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

การประกวดตรา สัญลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย

เมื่อมีการจัดตั้งมหา-
วิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมืองขึ้นตามพระราชบัญญัติ
ใน พ.ศ. 2476 แล้ว ต่อมาใน
วันที่ 9 มิถุนายน 2477 ก่อน
จะมีพิธีเปิดมหาวิทยาลัยไม่ถึง
1 เดือน ศาสตราจารย์ ดร.เดือน
บุณนาค เลขาธิการมหาวิทยาลัย
มีหนังสือถึงหัวหน้าสำนักงาน
โฆษณาการ ให้ช่วยโฆษณาทาง
วิทยุกระจายเสียงและทางหนังสือ-
พิมพ์หาผู้เข้าประกวดเขียนภาพ
เครื่องหมายของมหาวิทยาลัย โดย
มหาวิทยาลัยได้กำหนดให้ส่ง
ทั้งสิ้น 4 เครื่องหมายด้วยกัน
ดังนี้ (1) ตรามหาวิทยาลัย
(2) เครื่องหมายสำหรับติดเสื้อ
เบอร์เซอร์ (3) เครื่องหมายติด
หน้าหมวก และ (4) เครื่องหมาย
ประจำตัวผู้ศึกษาสำหรับติดรัดคุม
จากเอกสารที่ค้นพบใน
หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ มีผู้เข้าร่วมประกวด
เครื่องหมายของมหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
จำนวน 11 ราย ดังนี้

1. นายสุวรรณ ลีประยูร
2. นายดัด นุตพันธ์
3. นายศรีนวล ทศนาแท้
4. นายจำปา สิทธิจรูญ
5. ร.ต. สวัสดิ์ วาดวิสัย
6. ด.ช.เชื้อม

หนังสือจากมหาวิทยาลัยขอให้สำนักงานโฆษณาการ
ช่วยประชาสัมพันธ์การประกวดเครื่องหมายมหาวิทยาลัย
โปรดสั่งเกิดใบรับหนังสือที่มหาวิทยาลัยนำของโรงเรียนกฎหมาย
กระทรวงยุติธรรมมาใช้

7. นายบุญเฮียง ขอบธรรม	อย่างไรก็ดี มีผลงาน
8. นายประเสริฐ ศิลปทอง	บางส่วนที่ไม่สามารถระบุได้ว่า
9. นายรง ทศนาญชลี	เป็นการออกแบบของผู้ใด จึง
10. โรงเรียนเพาะช่าง	ได้นำเสนอเท่าที่มีข้อมูลปรากฏ
11. นายนารถ โพธิประสาท	ชัดเจน ในส่วนที่ไม่ทราบชัดก็ได้
	ลงในตอนท้ายไว้ด้วย

ที่ ๕๐๔/๒๕๖๓๗.

สำนักงานโฆษณาการ

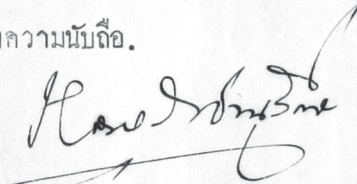
วันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓

เรื่อง เครื่องหมายมหาวิทยาลัย

หัวหน้าสำนักงานโฆษณาการ เรียน เลขาธิการมหาวิทยาลัย ฯ

หนังสือที่ ๒๓๔/๒๕๖๓๗ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ศกนี้ นำส่งประกาศ
ประกวดเขียนภาพเครื่องหมายมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อ
โฆษณา นั้น สำนักงานนี้ได้รับและจัดการโฆษณาแล้ว.

ขอแสดงความนับถือ.

ลงนามแทน.

ป.บ. พิมพ์

 ทาน.

(5)

หนังสือจากหัวหน้าสำนักงานโฆษณาการตอบเลขาธิการมหาวิทยาลัย เรื่องเครื่องหมายมหาวิทยาลัย

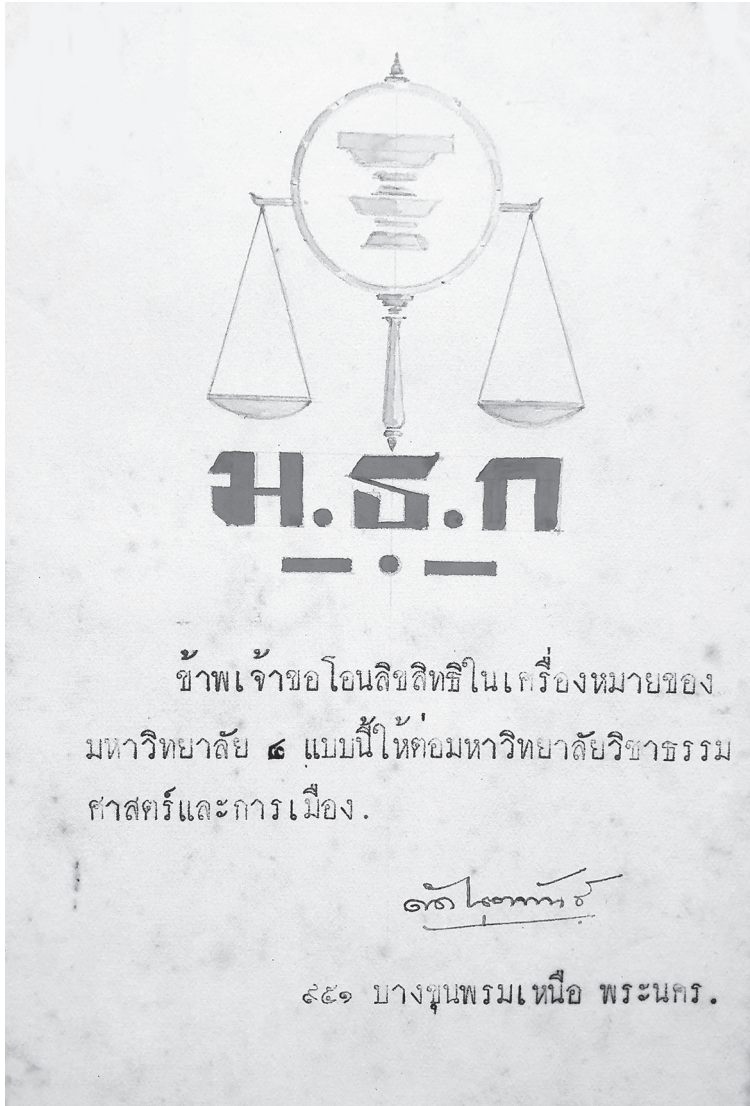
ผลงานของนายสุวรรณ ลีประยูร

(๑)

ภูษิต สมเด็จ วัดเมตฺตจฺมมทฺตพฺร
วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
คำห่ม ผ.ร. เด็อม มุตฺตภาค เลขาณการ.
มหาวิทยาลัยวงมดฺรสาร และ การเมือง
ด้วยทำนเจ้ทททว่า ทบ มหาวิทยาลัย
๒๕๑๗ การเมมเด็จ้อง ทททททททท ทเฮ็ช
และ เด็จ้อง ททททท : เข้า เล็จ้อง ททททท และ
๑. ให้มี การออก เมมสั่ง ททททท
เมื่อจกเวลาทททท ให้มี เม็ช ทททท
จึงมี เม็ช และสั่ง ททททท : ททททท ทททท
ความฟททททท ททททท ททททท ททททท
ด้วย

ขอได้รับความนี้มาจากผ.
สุวรรณ ลีประยูร
ม.ศ.๑. ว.ว. มัธยมวัดเมตฺตจฺมมทฺตพฺร

ผลงานของดัต นุตพันธ์

ผลงานของนายศรีนวล ทัศนาคัท

เขียนที่ มหาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓.

ข้าพเจ้า นายศรีนวล ทัศนาคัท
 ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเลขที่ ๒๕๖๓ ร.ตำบล ถนนพหลโยธิน
 อำเภอ จอมพล จังหวัด จ.สุพรรณบุรี
 ผู้เป็นเจ้าของศิลปกรรมภาพวาดเขียนเครื่องหมายดังต่อไปนี้ คือ

๑. ตราของมหาวิทยาลัย
๒. เครื่องหมายสำหรับติดเสื้อ เบรเซอร์
๓. เครื่องหมายติดหน้าหมวก
๔. เครื่องหมายประจำตัวผู้ศึกษาสำหรับติดรังคัม

ซึ่งได้ส่งเข้าประกวดตามประกาศลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓
 มีความเต็มใจโอนลิขสิทธิ์ในภาพเขียนเหล่านี้ ให้แก่มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรีและการเมือง จึงได้ทำเอกสารนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยไว้เป็นหลักฐาน.

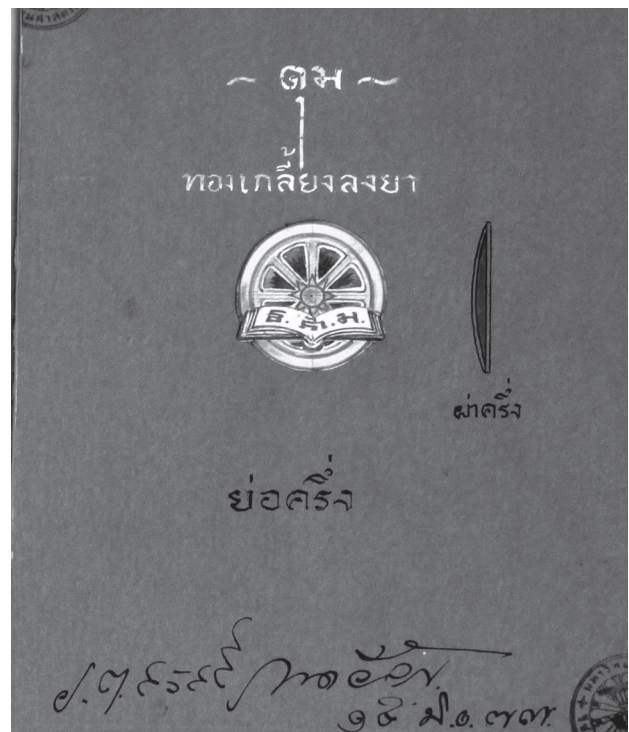
(ลงนาม) นายศรีนวล ทัศนาคัท

ผลงานของนายจำปา สิทธิจรรยา

ผลงานของร.ต. สวัสดิ์ วาดวิสัย

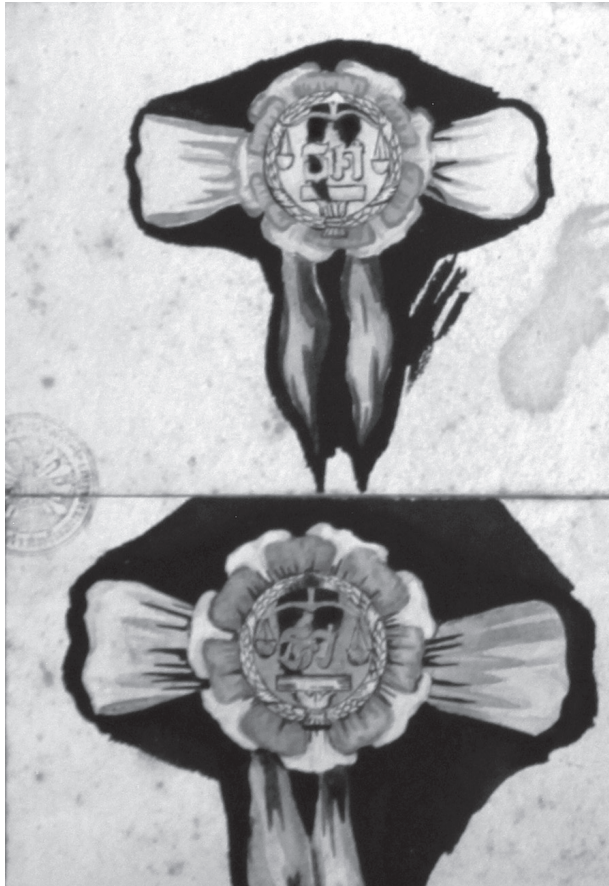
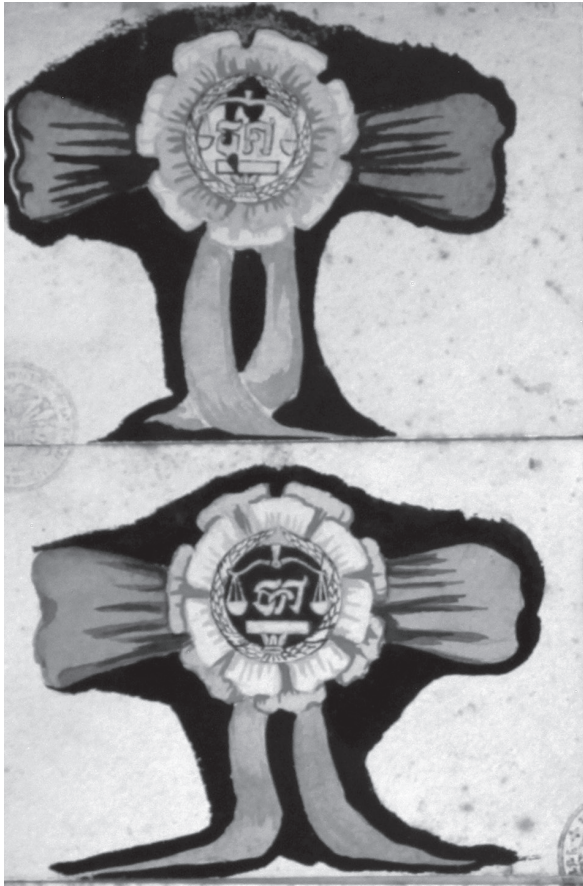

ผลงานของ ด.ช.เชื่อม

ด.ช.เชื่อม ไม่ปรากฏนามสกุล เขียนจดหมาย ลงวันที่ 16 มิถุนายน 2477 พร้อมภาพเครื่องหมาย ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เข้าประกวด โดยใช้อักษรย่อธรรมศาสตร์ว่า “ธ.ศ.” และอธิบายสีประจำมหาวิทยาลัย “สีดำๆ ซึ่งอยู่ติด กับอักษรย่อ หมายถึงภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศ ของประเทศสยาม”

ตรานี้มีตราชูหรือ “คั่นข้าง” ตรงกลาง “หมายถึง ความซื่อตรงสัจจสุจริต” และมี “รัฐธรรมนูญคือ มิ่งขวัญของชาวไทยอยู่ข้างล่างอักษรย่อ” ขณะที่ ขอบคือรวงข้าว เพราะข้าว “เป็นสินค้าสำคัญของ ชาติไทย”

นอกจากนี้ยังมีโบว์ 3 สี คือ แดง เหลือง (หรือขาว) และน้ำเงิน หมายถึงชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ ส่วนโบว์สีเขียวใบไม้ด้านล่าง มี ประดับให้สวยงามเท่านั้น

ภาพเครื่องหมายมหาวิทยาลัยของ ด.ช.เชื่อม

(๖)

จดหมายเลขที่ ๒๖ ม.๒๓

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗
ขอเรียนขอความช่วยเหลือ ในการดูแล
ภาพเหล่านี้เป็นภาพ ฟิล์มเอมเบอร์
ตามทนายของทนายมีดังนี้ :-

- ๑. อักษรย่อ บ.ค. ทนายมีบรรณดาศาสตร์
- ๒. ลีตย์ ๗ ๗๑๕๖ ๗๑๕๖ อักษรย่อของทนายมี
- ๓. อักษรย่อ อักษรย่อ ๗๑๕๖ อักษรย่อของทนายมี
- ๔. อักษรย่อ อักษรย่อ ๗๑๕๖ อักษรย่อของทนายมี
- ๕. อักษรย่อ อักษรย่อ ๗๑๕๖ อักษรย่อของทนายมี

- คมข

๖. ใบแดงทนายมี อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ (ใบแดง) อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ
อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ อักษรย่อ

๑.๕.๒๕๒๗

จดหมายอธิบายผลงานของ ด.ช. เชื่อม

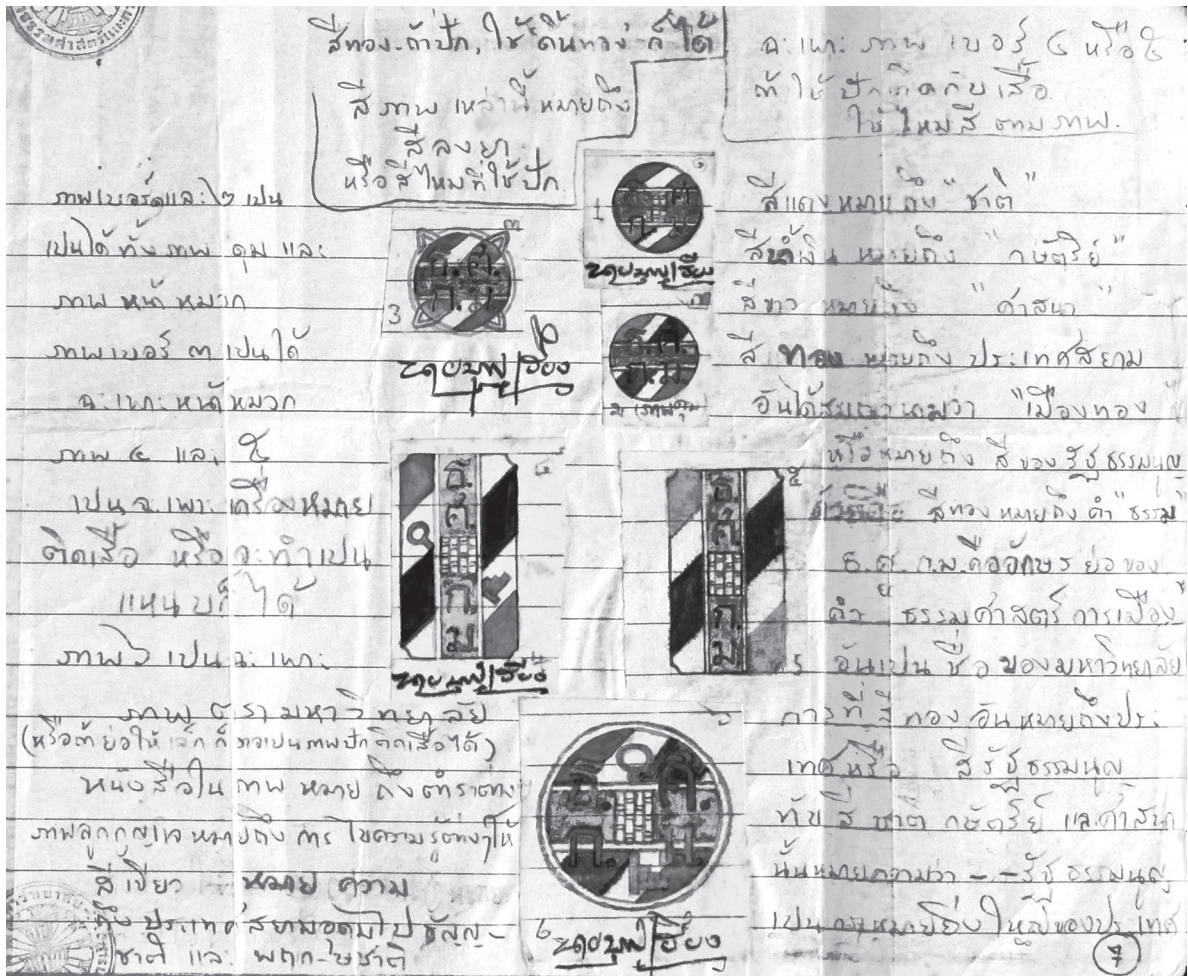
ผลงานของนายบุญเฮียง ขอบธรรม

(๗) ๕๐๓-๕๑๑ ใน ๖๗: ๗๖, ๖๖. ๗๖๖๖๖
วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๓

เรียน เลขาธิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ครูเมือง แห่ง ๖๖๖๖๖
ผมได้ส่ง ภาพ เครื่องหมาย มหาวิทยาลัย วิช
ธรรมศาสตร์ และ ครูเมือง รวม ๖ รูป ให้ ภาพ คือ (๑) ภาพตรา
ของ มหาวิทยาลัย (๒) ภาพ เครื่องหมาย สโมสรศิษย์เก่า เบรจ
(๓) ภาพ ฝาผนัง วัดด้วย (๓) เครื่องหมาย ตำนานหลวง (๔) เครื่อง
หมาย ประกอบ ๖ ลักษณะ ส่วนรับติดที่ ๖๖๖๖๖ (๕) เครื่อง
หมาย ประกอบ ๖ ลักษณะ ภาพ ประกอบ ๖ ลักษณะ แล้ว
ก็มีได้ ให้ เอกสาร โอนลิขสิทธิ์ ใน ศิลปกรรม ที่ ๖๖๖
ประกอบ ๖ ลักษณะ ๖๖๖ มหาวิทยาลัย วิช ธรรมศาสตร์ และ
ครูเมือง ตาม ตาม ตระกูล ของ ครู ใน ประกอบ ๖๖๖ มหาวิทยาลัย
วิช ธรรมศาสตร์ และ ครูเมือง แล้ว จึง ได้ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖
๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ แล้ว

โดย ตาม ๖๖๖
๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖
(๖๖๖ ๖๖๖)
๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖

นายบุญเฮียงอธิบายขยายความผลงานของตนว่า

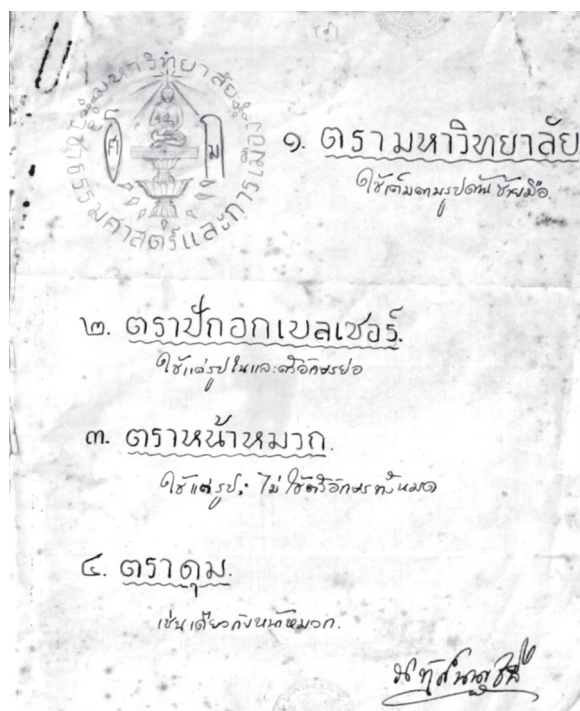
หนังสือในภาพหมายถึงตำราต่างๆ ภาพลูกกุญแจหมายถึงการไขความรู้ต่างๆ ให้ สี่เหลี่ยม
 หมายถึงประเทศสยามอุดมไปด้วยธัญญาชาติและพฤษชาติ สีแดงหมายถึง "ชาติ" สีน้ำเงิน
 หมายถึง "กษัตริย์" สีขาวหมายถึง "ศาสนา" สีทองหมายถึงประเทศสยาม อันได้สมญานามว่า
 "เมืองทอง" หรือหมายถึงสี่ของรัฐธรรมนูญ

ธ.ศ.ก.ม. คืออักษรย่อของคำ "ธรรมศาสตร์ การเมือง" อันเป็นชื่อของมหาวิทยาลัย

การที่สีทอง อันหมายถึงประเทศ หรือรัฐธรรมนูญ ทับสีชาติ กษัตริย์ และศาสนา นั้น
 หมายความว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายยิ่งใหญ่ของประเทศ

ผลงานของนายรง ทัศนัญชลี

รง ทัศนัญชลี ผู้สำเร็จนิติศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่งเครื่องหมายมหาวิทยาลัยเข้าประกวด โดยที่เขาไม่ใช่นักวาดรูปภาพ จึงไม่สามารถวาดออกมาได้อย่างสมบูรณ์ แต่ได้อธิบายความคิดของเขาไว้อย่างยาวถึง 4 หน้ากระดาษเลยทีเดียว

รูปนี้เป็นรูปวงกลมมีรูปท่านมโนสาราจารย์ถือตราชูและหนังสือนั่งบนรัฐธรรมนูญซึ่งตั้งอยู่บนพานแว่นฟ้ากับมีริ้วมี, อักษรย่อด้านซ้ายมือ “ธ.ศ.” ด้านขวามือ “ก.ม.” และมีหนังสือเขียนว่า “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ล้อมรูปทั้งหมดเป็นวงกลมและประดิษฐ์ดังภาพ

เหตุผลที่ได้ประดิษฐ์รูปเช่นนี้ มีดังต่อไปนี้:-

๑. รูปคนที่นั่งบนรัฐธรรมนูญนั้น ผมหมายความว่าท่านมโนสาราจารย์ การที่หมายถึงท่านผู้นี้ก็มีความสำคัญอยู่ในกฎหมายของไทยเราดังปรากฏในตำราที่อาจารย์ต่างๆ ได้บรรยายไว้ในวิชากฎหมายว่าด้วยลักษณะธรรมศาสตร์แห่งโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม และคณะนิติศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว หรือบางท่านจะคิดเห็นเป็นรูปพระสงฆ์ก็ได้ เมื่อนึกถึงประสงค์ตามรูป เราก็คิดถึงตัวหนังสือว่า “ธรรม”

ด้วย ตราชูที่ท่านถือนั้น หมายถึงความเที่ยงตรงๆ ก็คือกฎหมายนั่นเอง ตราชูนี้ คณะกฎหมายเก่าก็ได้เคยใช้ตราชูเป็นเครื่องหมายแสดงถึงกฎหมายอันมหาวิทยาลัยนี้ก็ให้การศึกษาส่วนมากเกี่ยวกับกฎหมาย หรือนัย๑ โรงเรียนกฎหมายเดิมนั้นยังแต่มายกฐานะ เพิ่มหลักสูตรให้สูงเทียบเท่ากับในอารยะประเทศทั้งหลายนั้น การที่ผมให้ท่านถือตราชูนี้ มีความเห็นว่า คนธรรมดาหรือสามัญชนทั่วไปเห็นแต่เพียงรูป (อย่างรูปหน้าหมวก) ก็จะนึกไม่ออกว่านี่เครื่องหมายอะไรกัน แต่ถ้าพอเห็นตราชูก็คงจะนึกออกมาว่า นี่เขาเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพราะตราชูก็เคยหมายถึงถึงคณะกฎหมาย และกระทรวงยุติธรรมก็ใช้ตราชู นัย๑ เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ตราชูหมายถึงกฎหมาย ฉะนั้น มหาวิทยาลัยนี้ก็เห็นกันโดยทั่วไปว่า โรงเรียนกฎหมายเก่านี้เอง และเมื่อควบเข้ากับ

รัฐธรรมนูญ ก็คงจะนึกได้อีกมาก ส่วนหนังสือนั้นให้ท่านถือเพียงเป็นพินิจเท่านั้น จะกำหนดตกลงให้ท่านถือสิ่งอื่นก็ได้

๒. รัฐธรรมนูญกับพานแว่นฟ้านี้ ถ้าจะเขียนแต่เพียงรัฐธรรมนูญ จะไม่มีใครนึกออกว่าเป็นรัฐธรรมนูญเลย ถ้าไม่มีพานแว่นฟ้าประกอบ ผมจึงเห็นควรให้เขียนทั้ง ๒ อย่าง เพราะประชาชนทั่วไปรู้จักตั้งรัฐธรรมนูญและพานแว่นฟ้าประกอบกัน รัฐธรรมนูญนี้คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามของพวกเรา การที่ผมนำมาเป็นตราต่างๆ นี้ โดยมีเหตุผล ๔ ข้อ คือ:-

ก. รัฐธรรมนูญนี้หมายถึงคำว่า “การเมือง” อันเป็นพยางค์๑ ในชื่อของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนี้

ข. ในประเทศสยามตราบมาจนทุกวันนี้ ประชาชนชาวไทยเพียงรู้จักคำว่าหรือความหมายของคำว่า “การเมือง” ก็เมื่อได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพราะคำว่าการเมืองนั้นยากที่จะหารูปภาพที่มีความหมายได้ถูกต้องมาแสดง ฉะนั้นเมื่อประชาชนชาวไทยเพิ่งทราบกิจการบ้านเมืองและกิจการที่เกี่ยวกับการเมือง ก็เมื่อเขาได้รับรัฐธรรมนูญ

ค. รัฐธรรมนูญนี้ย่อ๑ ก็หมายความถึงกฎหมายด้วย ซึ่งมหาวิทยาลัยนี้ก็คล้ายกับเป็นที่ให้การศึกษาในวิชากฎหมาย

ง. รัฐธรรมนูญที่ได้พระราชทานมานี้ก็ได้มีนักเรียนกฎหมายมีส่วนคิดด้วย ข้อนี้แสดงเป็นประวัติศาสตร์บ้าง

ฉะนั้น รัฐธรรมนูญจึงเหมาะสำหรับหมายถึงคำว่า “การเมือง” และรูปมโนสารจารย์เหมาะสำหรับหมายถึงคำว่า “ธรรมศาสตร์” ฉะนั้น เมื่อมีแค่เครื่องหมายเป็นคำย่อว่า “ธรรมศาสตร์ และการเมือง” เพียงเท่านั้น ผู้ที่ได้ยินก็คงนึกถึงมหาวิทยาลัยนี้ได้

๓. อักษรย่อข้างด้านซ้ายมือคือ “ธ.ศ.” หมายถึงพยางค์เต็มว่า “ธรรมศาสตร์” และอักษร

ทางด้านขวามือคือ “ก.ม.” หมายถึงพยางค์เต็มว่า “การเมือง” นั้นเอง

นอกจากนี้ก็เป็นรูปรัศมีบ้าง หนังสือเขียนได้ความถึงชื่อมหาวิทยาลัยนี้บ้าง ซึ่งชัดเจนแล้วตามร่าง และคงมีความหมายเพียงนั้นๆ เอง

ผมขอเรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับสีที่จะใช้ให้มีความหมายถึงมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองคือ:-

๑. ธรรมศาสตร์หมายถึงกฎหมาย นำมีคำว่า “ธรรม”๑ นั้นใช้สีเหลือง สีเหลืองนี้คณะกฎหมายก็เคยใช้มาแล้วเป็นต้น

๒. การเมืองนี้ควรใช้สีแดงเลือดนก หรือแดงจัด ที่ใช้สีแดงนี้หมายความถึงเลือด โดยเหตุที่หมายถึงการเมืองนั่นเอง โดยเมื่อมีกิจการที่เกี่ยวกับการบ้านการเมืองแล้ว มักต้องกระทำหรือต่อสู้กันจนถึงเลือกตกยางออก ดังตัวอย่างกบฏที่แล่วมาเป็นต้น

ฉะนั้น จึงใช้สีเหลืองกับสีแดงเมื่อหมายถึงหมู่คณะแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพราะคณะกฎหมายเขาใช้สีชวากับสีเหลือง ไม่ปะปนกัน

ถ้าจะใช้สีเขียวหรือแดงที่รูปให้เป็นสีด้วยแล้ว ผมขอเรียนว่ารูปพระมโนสารจารย์นั้นใช้สีเหลืองระบายหรือปักติดอกเสื้อ กับรัฐธรรมนูญและพานนั้นระบายด้วยสีแดงตามความหมายในถ้อยคำข้างบนนั้น ส่วนตราชวกับหนังสือที่ท่านมโนสารจารย์ถือนั้นจะใช้ระบายด้วยสีเขียวอันแสดงว่าเป็นปีที่ได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือได้ทรงตั้งมหาวิทยาลัยนี้ โดยคิดเอาสีเขียวตามวันพระราชสมภพแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (คือวันพุธ)

ผมขอบรรยายไว้เพียงนี้ และขอได้โปรดนำเสนอต่อที่ประชุมด้วย

บันทึกที่ ๑๕๖-๘ กรมสรรพสามิต
วันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗
เรียน ดอกเตอร์ สอน มณฑล ศาลากลางจังหวัด
จังหวัดสมุทรสาคร

ตามที่ส่งภาพกรมสรรพสามิต, ตามที่ขอ
เรียน ตามที่กรมสรรพสามิต ศาลากลางจังหวัด
สมุทรสาคร เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗
เรื่อง ขอให้ส่งภาพของกรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งไม่ปรากฏชื่อ
ผู้ส่งภาพ และขอให้ส่งภาพของกรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้ส่งภาพ
ที่ส่งภาพดังกล่าวมาให้ดูและให้ทราบถึง
ที่มาของภาพดังกล่าวนี้ เพื่อให้กรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาครได้ทราบ

โดยกรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาคร

สำเนาที่ส่งให้กรมสรรพสามิต

คำบรรยาย

ที่ส่งภาพดังกล่าวมาให้ดูและให้ทราบถึง
ที่มาของภาพดังกล่าวนี้ เพื่อให้กรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาครได้ทราบ

๑. ภาพที่ส่งมาให้ดูและให้ทราบถึงที่มาของภาพ
ดังกล่าวนี้ เป็นภาพที่ถ่ายโดยกรมสรรพสามิต
จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้ส่งภาพ
ที่ส่งภาพดังกล่าวมาให้ดูและให้ทราบถึงที่มาของภาพ
ดังกล่าวนี้ เพื่อให้กรมสรรพสามิตจังหวัดสมุทรสาคร
ได้ทราบ

๘

ข้อความอธิบายผลงานนายรัง ทัศนัญชลี

บทที่ ๕ ใน วิภทฺทฎกน

๖. วิภทฺทฎกน... ๖. วิภทฺทฎกน... ๖. วิภทฺทฎกน... ๖. วิภทฺทฎกน... ๖. วิภทฺทฎกน...

๗. วิภทฺทฎกน... ๗. วิภทฺทฎกน... ๗. วิภทฺทฎกน... ๗. วิภทฺทฎกน... ๗. วิภทฺทฎกน...

๘. วิภทฺทฎกน... ๘. วิภทฺทฎกน... ๘. วิภทฺทฎกน... ๘. วิภทฺทฎกน... ๘. วิภทฺทฎกน...

๙. วิภทฺทฎกน... ๙. วิภทฺทฎกน... ๙. วิภทฺทฎกน... ๙. วิภทฺทฎกน... ๙. วิภทฺทฎกน...

๑๐. วิภทฺทฎกน... ๑๐. วิภทฺทฎกน... ๑๐. วิภทฺทฎกน... ๑๐. วิภทฺทฎกน... ๑๐. วิภทฺทฎกน...

๑๑. วิภทฺทฎกน... ๑๑. วิภทฺทฎกน... ๑๑. วิภทฺทฎกน... ๑๑. วิภทฺทฎกน... ๑๑. วิภทฺทฎกน...

๑๒. วิภทฺทฎกน... ๑๒. วิภทฺทฎกน... ๑๒. วิภทฺทฎกน... ๑๒. วิภทฺทฎกน... ๑๒. วิภทฺทฎกน...

๑๓. วิภทฺทฎกน... ๑๓. วิภทฺทฎกน... ๑๓. วิภทฺทฎกน... ๑๓. วิภทฺทฎกน... ๑๓. วิภทฺทฎกน...

๑๔. วิภทฺทฎกน... ๑๔. วิภทฺทฎกน... ๑๔. วิภทฺทฎกน... ๑๔. วิภทฺทฎกน... ๑๔. วิภทฺทฎกน...

ข้อความอธิบายผลงานนายรัง ทักษานัญชลี

๕.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

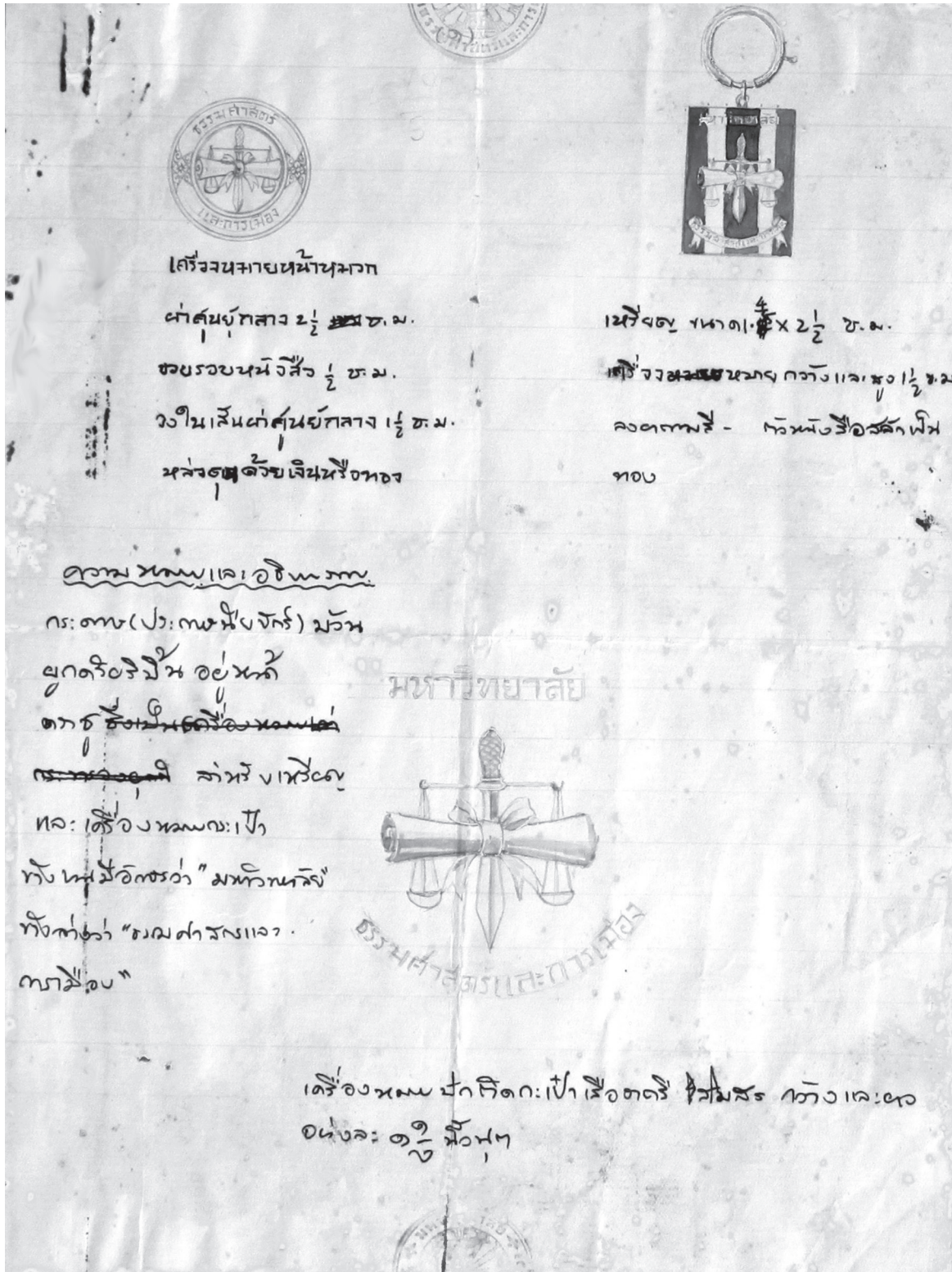
ข้อความอธิบายผลงานนายรัง ที่ศนาญชลิ

ผลงานที่ไม่ทราบผู้ออกแบบ

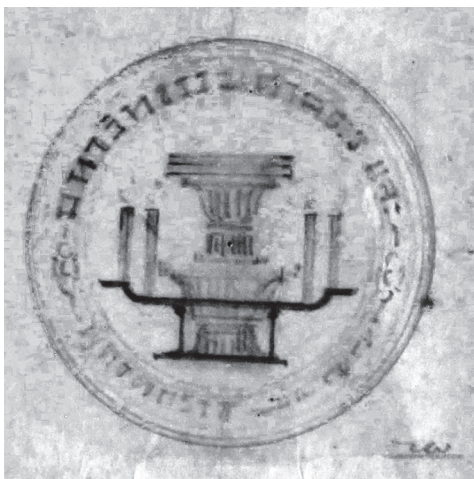
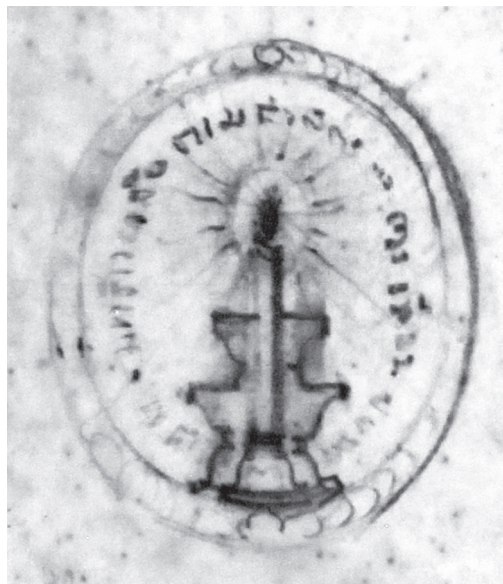
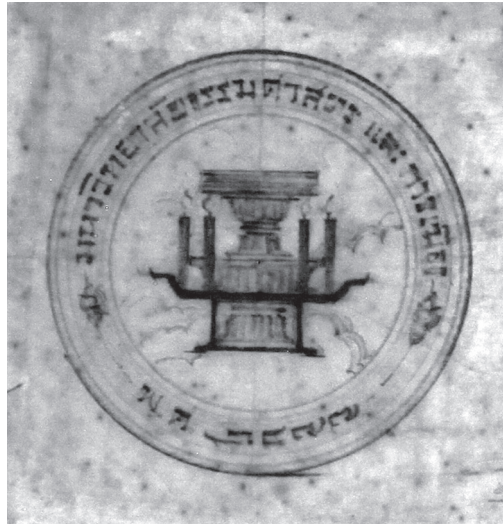

ผลงานที่ไม่ทราบผู้ออกแบบ

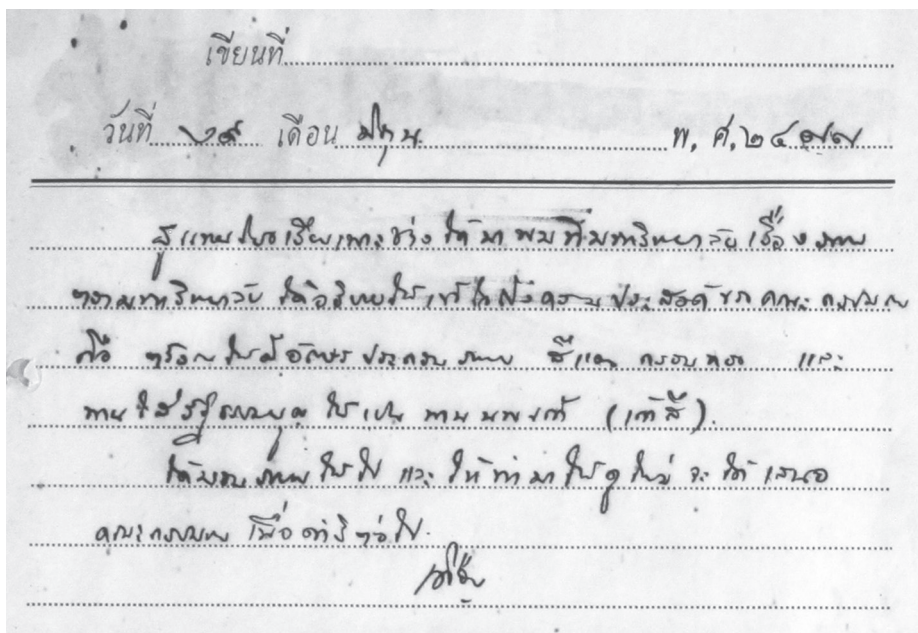
ผลงานที่ไม่ทราบผู้ออกแบบ

ผลงานของโรงเรียนเพาะช่าง

หลังจากมีบุคคลส่งประกวดเครื่องหมายมหาวิทยาลัยมากพอสมควรแล้ว ในวันที่ 29 มิถุนายน 2477 ดร.เดือน บุนนาค เลขาธิการมหาวิทยาลัย ได้มีบันทึกข้อความว่า

“ผู้แทนโรงเรียนเพาะช่างได้มาพบที่มหาวิทยาลัยเรืองภาพตรามหาวิทยาลัย ได้อธิบายให้เข้าใจถึงความประสงค์ของคณะกรรมการ คือต้องการให้มีอักษรประกอบภาพ สีแดง กรอบทอง และพานใส่รัฐธรรมนูญให้เป็นพานนพเก้า (เก้าสี)

“ได้มอบภาพให้ไปและให้ทำมาให้อุดใหม่ จะได้เสนอคณะกรรมการเพื่อดำริต่อไป”

เมื่อคณะกรรมการตัดสินการประกวดแล้ว ก็เป็นโรงเรียนเพาะช่างที่ชนะการประกวดเครื่องหมายมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นตราที่ถูกปรับใช้มาจนถึงทุกวันนี้ แต่น่าเสียดายที่ไม่พบร่างตรามหาวิทยาลัยของโรงเรียนเพาะช่าง คงพบเพียงเอกสารที่ระบุว่าโรงเรียนเพาะช่างชนะการประกวด ได้เงินรางวัล 50 บาท

มหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

คำสั่งที่ ๕๖/๒๕๖๓

ถึงเจ้าหน้าที่แผนกบัญชี

ด้วยตามที่มหาวิทยาลัยได้ประกาศให้เขียนภาพเครื่องหมายมหาวิทยาลัยมาประกวด บัดนี้คณะกรรมการมหาวิทยาลัยได้ลงมติเห็นว่า โรงเรียนเพาะช่างสมควรได้รับรางวัลตามประกาศลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ศกนี้ นั้น จึงให้จ่ายเงินรางวัลเป็นจำนวน ๕๐ บาท แก่ผู้แทนซึ่งโรงเรียนเพาะช่างจะได้ส่งมา.

สั่งมาณวันที่ ๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓.

เลขาธิการ.

ทราบแล้ว

เจ้าหน้าที่แผนกบัญชี.

ย.พ.

(20)

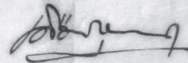
คำสั่งเลขานุการถึงเจ้าหน้าที่แผนกบัญชีเรื่องจ่ายเงินรางวัลให้โรงเรียนเพาะช่างเป็นจำนวน 50 บาท

มหาวิทยาลัย
วิศวกรรมศาสตร์และการ เมือง

เรื่อง
"ประกวดเครื่องหมาย"

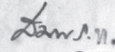
วันที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒
เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเพาะช่าง
หนังสือท่านลงวันที่ ๑ เดือนนี้มาส่งแบบเริ่ม
กลัดเน็คไท ๔ แบบ เพื่อเป็นเครื่องหมายประจำตัวนักศึกษา
นั้น ได้รับทราบแล้วด้วยความขอบคุณ ข้าพเจ้าจะได้นำ
เสนอคณะกรรมการมหาวิทยาลัยพิจารณาในโอกาสอันควร
หากวินิจฉัยเป็นประการใดจักได้แจ้งให้ท่านทราบภายหลัง
อนึ่งตามที่มหาวิทยาลัยได้ประกาศประกวดภาพ
เครื่องหมายมหาวิทยาลัยนั้นข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะแจ้งให้
ทราบอา มั่นนี้ คณะกรรมการมหาวิทยาลัยได้ประชุมปรึกษา
ลงมติว่าเครื่องหมายต่าง ๆ ที่ท่านได้ส่งไปเข้านอกของผู้
อื่น เป็นอันว่าโรงเรียนเพาะช่างได้รับรางวัลจากมหาวิท
ทยาลัยในการประกวดครั้งนี้เป็นจำนวนเงินห้าสิบบาท ฉะนั้น
ขอท่านได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปรับเงินรางวัลยังแผนกบัญชีมหา
วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการ เมืองด้วย.

ขอได้รับความนับถือ

เลขาธิการ.

บ.พ.

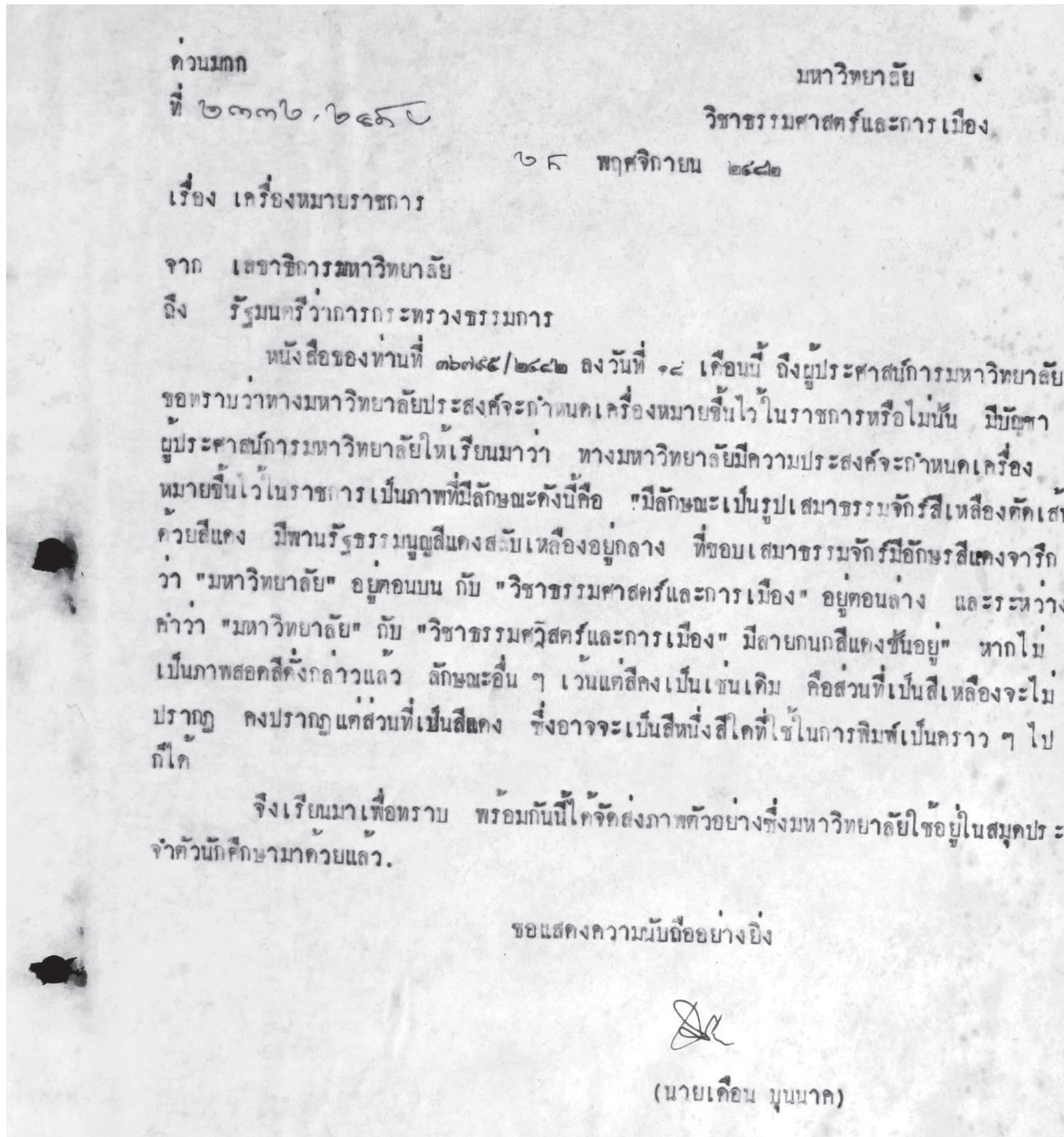

มหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการเมือง
หนังสือ ที่ _____ เรื่อง ประกวดเครื่องหมาย
ถึง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเพาะช่าง
ข้าพเจ้าได้รับไว้แล้ว
(ลงนาม) สมศักดิ์ ทรัพย์
๒๕.๘.๒๕๖๒

หนังสือถึงอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเพาะช่างให้มารับเงินรางวัล

ต่อมาในปี 2482 ทางมหาวิทยาลัยมีหนังสือตอบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเรื่องเครื่องหมายราชการว่า ตราของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง "มีลักษณะเป็นรูปเสมาธรรมจักร มีอักษรสีแดงจารึกว่า "มหาวิทยาลัย"

อยู่ตอนบน กับ "วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง" อยู่ตอนล่าง และระหว่างคำว่า "มหาวิทยาลัย" กับ "วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง" มีลายกนกสีแดงขึ้นอยู่"

ชื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลังจากเหตุการณ์ทางการเมืองไทย แปรปรวน ผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ และคณะ กลายเป็นศัตรูของผู้มีอำนาจ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยถูกเพ่งเล็ง จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จากมหาวิทยาลัยเปิดเป็นมหาวิทยาลัยปิด มีการแยกคณะ และในที่สุดมีการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัย

ดังเช่นที่ พลโท สวัสดิ์ ส.สวัสดิ์เกียรติ รักษาการแทนผู้ประศาสน์การ เสนอต่อที่คณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่า “ชื่อมหาวิทยาลัย ผมเคยขอให้มีเพียง “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ก็พอแล้ว เพราะมีความหมายสูงพอแล้ว คือ “ธรรม” แปลว่า สิ่งดี, ของดี, ของควรเคารพ “ศาสตร์” แปลว่า วิทยาการต่างๆ ซึ่งเราก็มีหลายคณะแล้ว เป็นการเหมาะสมดีกว่า และไม่ต่างจากเดิม และดูเหมือนภาษาพูดโดยมากก็ว่า “ธรรมศาสตร์” อยู่แล้ว” (12 มกราคม 2495)

นอกจากนี้ ในการประชุมคณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ครั้งที่ 6/2495 วันที่ 15 มกราคม 2495 เพื่อพิจารณาเรื่องชื่อของมหาวิทยาลัยนั้น คณะกรรมการได้ถกเถียงเรื่องการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยอยู่มากพอสมควร แต่ในที่สุดก็ได้โหวตกัน ดั่งนายดิเรก ชัยนาม กล่าวไว้ว่า “เรื่องนี้เป็นนโยบายมากกว่า ควรขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา” พลเอก มังกร พรหมโยธี นายกคณะกรรมการฯ จึงสรุปว่า “เช่นนั้นเราก็บอกว่า เรื่องชื่อนี้กรรมการได้มีความเห็นสองอย่าง ให้ทางคณะรัฐมนตรีตกลงเอง ไม่ต้องโหวตก็ได้ ว่าอย่างที่เจ้าคุณลัดพลีฯ ว่า คือประวัติตำนานเดิมของมหาวิทยาลัยเป็นมาอย่างนี้ และว่าอย่างของท่านเจ้าคุณนิติศาสตร์ฯ ว่า เดียวนี้

มหาวิทยาลัยเราเปลี่ยนแปลงมีวิชามากเข้า เพราะฉะนั้นควรจะให้เป็นที่รวม”

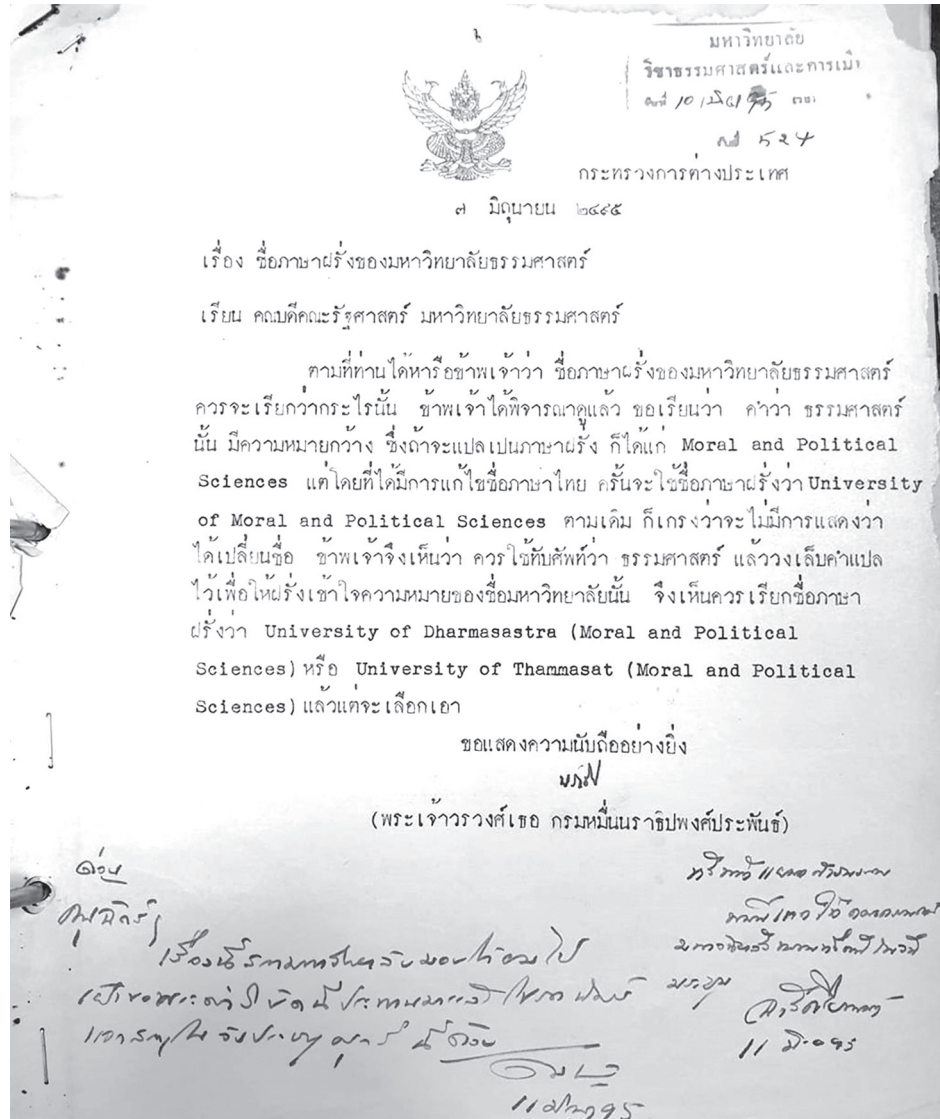
อย่างที่ทราบกันแล้วว่าในที่สุด คณะรัฐมนตรีได้เปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยใหม่ เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2495

สำหรับเรื่องชื่อภาษาอังกฤษนั้น ก็มีการปรับเปลี่ยนเช่นกัน จาก University of Moral and Political Sciences มาเป็น Thammasat University

จากรายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบร่องรอยการเปลี่ยนชื่อภาษาอังกฤษว่า ในการประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 8/2495 วันที่ 13 มิถุนายน 2495 นายดิเรก ชัยนาม ได้เสนอต่อที่ประชุมว่า

“ตามที่ที่ประชุมได้มอบให้ผมไปเฝ้ากรมหมื่นนราฯ ทูลปรึกษาเรื่องชื่อมหาวิทยาลัยในภาษาอังกฤษ ผมก็ได้ไปเฝ้ามาแล้ว ท่านขอเวลาตริตรอง 2-3 วัน แล้วต่อมาผมก็ได้รับหนังสือ ซึ่งได้โรเนียวจากคณะกรรมการแล้ว”

หนังสือฉบับดังกล่าว พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงตอบดั่งภาพจดหมายในหน้าถัดไป ว่า

พระมณูเวทย์วิมลนาท เสนอว่า “ผมเห็นว่าควรใช้ชื่อหลัง คือ Thammasat ส่วน Dharmasastra ไม่ควรใช้” แล้วที่ประชุมก็มีมติให้ใช้ University of Thammasat (Moral and Political Sciences) อย่างไรก็ดี ผู้เขียนยังไม่พบเอกสารที่มาของการเปลี่ยนเป็น Thammasat University ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ส่งท้าย

สำหรับที่มาของตรามหาวิทยาลัย และชื่อของมหาวิทยาลัยซึ่งเสนอในบทความนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นส่วนหนึ่งของการชำระประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกครั้งผ่านเอกสารจดหมายเหตุ ที่น่าจะมีการเข้าถึงเอกสารต่างๆ มากขึ้น และนำเสนอออกมาได้ในโอกาสถัดไป อย่างช้าก็เมื่อมหาวิทยาลัยแห่งนี้จะมีอายุ 90 ปี ใน พ.ศ. 2567

สมุดจดคำบรรยายของนายชายวิทย์ เกษตรศิริ นักศึกษาในช่วงต้นทศวรรษ 2500

ประวัติศาสตร์ เพลงยุงทอง กับ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์*

อภิวัฒน์ พัททวิพัฒน์กุล

นักค้นคว้าประวัติบทเพลง
พระราชนิพนธ์ และสมาชิก
คณะนักร้องประสานเสียง
สวนพลู

* วิชาลัมพก์ เหล่าวานิช, และมนสิการ เหล่าวานิช. พระอัจฉริยภาพ
ทางดนตรีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร กรณีศึกษา การบันทึกเสียงการขับร้องประสาน
เสียงบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีคำร้องจำนวน 41 บทเพลง
(กรุงเทพฯ: บทความวิจัยฉบับสมบูรณ์ ไม่ได้ตีพิมพ์, 2560).

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นองค์ศิลปินอย่างแท้จริง โดยหลักฐานเชิงประจักษ์จากบทเพลงพระราชนิพนธ์จำนวน 48 บทเพลงในหลากหลายแนวดนตรี เช่น แจ๊ส วอลทซ์ ฟ็อกซ์ทรีออต มาร์ช และอื่นๆ ที่ได้รับความนิยมในการนำออกแสดงมาตลอดกว่า 70 ปี นับจากบทเพลงพระราชนิพนธ์ ยามเย็น ซึ่งเป็นบทเพลงแรกที่ได้นำออกสู่สาธารณชนเมื่อ พ.ศ. 2489 ในจำนวนบทเพลงทั้ง 48 บทเพลงนี้ มีเพียง 3 บทเพลงเท่านั้นที่พระราชทานให้แก่สถาบันอุดมศึกษา ได้แก่

(1) บทเพลงพระราชนิพนธ์ มหาจุฬาลงกรณ์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระราชทานเมื่อ พ.ศ. 2492

(2) บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ (ยุงทอง) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระราชทานเมื่อ พ.ศ. 2507

(3) บทเพลงพระราชนิพนธ์ เกษตรศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระราชทานเมื่อ พ.ศ. 2509¹

การที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชทานบทเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์แก่สถาบันการศึกษา แสดงว่าทรงให้ความสำคัญแก่เหล่าผู้เล่าเรียน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไปในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม บทเพลงพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 บทเพลงข้างต้นนั้น บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ มีความคลุมเครือในตัวบทเพลง ดังประวัติโดยสังเขปด้านล่าง ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชนิพนธ์ทำนอง ในปี พ.ศ. 2506 เพื่อพระราชทานให้แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงปลูกต้นหางนกยูงฝรั่ง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายจางราชกิจ (จรัล บุณยรัตพันธุ์) เป็นผู้ประพันธ์คำร้องแล้วพระราชทานให้แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี พ.ศ. 2507”²

¹ สำนักราชเลขาธิการ, *บทเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช: The Musical Compositions of His Majesty King Bhumibol Adulyadej of Thailand*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2559).

² เรื่องเดียวกัน.

ซึ่งประวัตินี้ปรากฏทั่วไปในเอกสารที่สำนักพระราชวังเผยแพร่ และหนังสือเล่มอื่นๆ ก็นำมาเผยแพร่ต่อเป็นวงกว้างจวบจนปัจจุบัน หากแต่มีบางประเด็นที่ยังคงไม่ได้รับคำตอบ นั่นคือ

1. ใครเป็นผู้กราบบังคมทูลขอให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงรับที่จะพระราชนิพนธ์บทเพลง ธรรมศาสตร์ เนื่องจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นสถาบันการศึกษาแห่งที่ 2 ต่อจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้รับพระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ “มหาจุฬาลงกรณ์” เมื่อปี พ.ศ. 2492 โดยในครั้งนั้น ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.สุขุมชาติ สวัสดิถกุล ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน ดังนั้น กรณีบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ จึงน่าจะอยู่ในรูปแบบเดียวกัน

2. จากการสืบค้นข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ยังค้นพบอีกว่า หนังสือบางเล่ม กล่าวถึงผู้ประพันธ์คำร้องบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ที่ต่างไป นั่นคือ ครูร้อยแก้ว รักไทย ซึ่งหนังสือที่มีการอ้างนี้ มาจากมูลนิธิตอดคนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 รวมทั้งหนังสือของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง นอกจากนี้ มีการยืนยันจากบุคคลต่างๆ อีกด้วย

หลังจากที่กล่าวถึงทั้ง 2 ประเด็นข้างต้นแล้ว ผู้เขียนจะได้เรียบเรียงประวัติของเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ขึ้นใหม่ พร้อมเขียนถึงประวัติของครูร้อยแก้ว รักไทย ไว้ในตอนท้าย

ผู้กราบบังคมทูล

สืบเนื่องจากที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า ผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทานบทเพลงนั้น ไม่เคยมีการกล่าวถึงมาก่อน จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2559 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดทำหนังสือที่ระลึกถึงศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ผู้ก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์และดำรงตำแหน่งคณบดีคนแรก ชื่อ *ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ กับหลักสูตรพื้นฐานศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ซึ่งในหนังสือได้มีการกล่าวถึง บทบาทของอาจารย์อดุล ที่พยายามให้มีการจัดงานวันทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตามอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งจัดเป็นที่แรก รวมถึงความพยายามที่จะกราบบังคมทูลขอพระราชทานบทเพลงประจำสถาบัน ซึ่งนำมาสู่การสืบหาหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่สามารถพิสูจน์ประเด็นนี้ได้³

ผู้เขียนได้ค้นพบเอกสารสำคัญที่พอจะอธิบายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสำเนาเอกสารที่เนื้อความกล่าวถึงการกราบบังคมทูลขอพระราชทานบทเพลงประจำสถาบัน และส่วนท้ายเป็นชื่อของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้น

จากเอกสารนี้ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ คุณวารุณี ไอสถารมย์ อดีตนักวิชาการสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเอกสารแผ่นนี้ว่า

“... ปีแรกทำที่สวนอัมพร (งานวันทรงดนตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ผู้เขียน) *timing* ตรงคือ 30 มกร 05 คุณสมิทธิ นวกุล เป็นเจ้าหน้าที่กองกลางอาวุโส เอกสารฉบับนี้เป็น *official record* แต่เป็นฉบับสำเนาหมายความว่า เอกสารฉบับจริง เมื่อได้ลงวันที่และลงชื่อแล้ว จะต้องส่งเข้าสำนักราชเลขาธิการ ให้พระองค์ท่าน (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร - ผู้เขียน) ทราบเรื่อง ทอดพระเนตรดูก่อน โดยเอกสารฉบับนี้ จะถูกกราบบังคมทูลต่อหน้าพระที่นั่งอีกที พิธีกรคืออาจารย์อดุล วิเชียรเจริญ กราบบังคมทูลในนามอธิการบดี (จอมพล ถนอม กิตติขจร - ผู้เขียน) ...”

³ กาญจณี ละอองศรี, วารุณี ไอสถารมย์, และ อังคาร จันทรเมือง. *ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ กับหลักสูตรพื้นฐานศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559).

ที่

/๒๕๐๕

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มกราคม ๒๕๐๕

ขอเชิญฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาเกี่ยวกับเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เท้าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ยังมีใครมีเพลงใดเหมาะสมที่จะใช้ประจำหรือเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยด้วยเหตุนี้ ทางมหาวิทยาลัยจึงได้ใคร่ครวญเห็นว่า หากทางมหาวิทยาลัยได้รับพระมหากรุณาจากฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ไว้ประจำมหาวิทยาลัยแล้ว เพลงนั้นก็ควรแก่การเทิดทูนเคารพของมหาวิทยาลัย เป็นมิ่งขวัญและเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยสืบไปเป็นปิตินครกาล ทั้งยังเป็นเครื่องบำรุงใจนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทั้งในปัจจุบันและในเวลาต่อไป ให้ตั้งมั่นอยู่ในความจงรักภักดีในฝ่าละอองธุลีพระบาทซึ่งข้าพระพุทธเจ้า อาจสามารถกราบบังคมทูลได้ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยนี้มีอยู่แล้ว เป็นล้านพัน

หากจะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ไว้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยตั้งที่ใดก็ตามบังคมทูลพระกรุณามานี้ในโอกาสอันควร ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย อาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ได้จบการศึกษาไปแล้วก็ ยังศึกษาอยู่ในปัจจุบันก็ ตกลงจนที่จะเข้ามาศึกษาต่อไปในอนาคต จักรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ และคงจักมีกำลังใจในอันที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติตามควรแก่ฐานะานุรูป

ข้าพระพุทธเจ้า ในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานเพลงพระราชนิพนธ์ไว้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยสืบไป ด้วยเหตุผลตามที่ไกรกราบบังคมทูลพระกรุณามาแล้วแต่ต้น

การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ขอเดชะ

(ถนอม กิตติขจร)
อธิการบดี

“....จอมพล สฤษดิ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ในทางปฏิบัติมอบหมายให้จอมพล ถนอม กิตติขจร ปฏิบัติหน้าที่แทน จึงไม่แปลกใจที่มีลายเซ็นจอมพล ถนอม ในฐานะอธิการบดี แต่อาจารย์อดุลเป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่แทนอธิการบดี จึงกลายเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งสำคัญ....”⁴

จากบทสัมภาษณ์นี้ จึงสามารถสรุปได้ว่า ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่จะกราบบังคมทูลขอพระราชทานบทเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเวลาต่อมา

⁴ วารุณี ไอสถารมย์, สัมภาษณ์, 21 กันยายน 2560.

ผู้แต่งคำร้อง

สืบเนื่องจากประเด็นที่ 2 เป็นที่รู้โดยทั่วไปว่า บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ผู้ประพันธ์คำร้อง คือ นายจ่านองราชกิจ (จรัล บุญยรัตพันธุ์) ซึ่งดำรงตำแหน่งรองราชเลขาธิการในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม มีหนังสือบางเล่ม รวมทั้งการยืนยันจากบุคคลต่างๆ ได้ออกมากล่าวว่า ผู้ประพันธ์คำร้องอีกท่านหนึ่ง คือ ครูร้อยแก้ว รักไทย นักแต่งเพลงมีชื่อในช่วงทศวรรษ 2500

ผู้เขียนเริ่มตั้งข้อสงสัยเรื่องนี้ขึ้นเมื่อได้อ่านหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ นายจ่านองราชกิจ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2516 ซึ่งตีพิมพ์ประวัติส่วนตัว และประวัติการทำงานของนายจ่านองราชกิจ แต่ไม่ได้กล่าวถึงการได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการได้ประพันธ์คำร้อง บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ แต่อย่างใด ผู้เขียนจึงได้สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ดังต่อไปนี้

จากข้อสันนิษฐานนี้ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์**อาจารย์นนท์ บุรณสมภพ** นักดนตรีวง อ.ส.วันศุกร์ (วงดนตรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงก่อตั้งขึ้นในช่วงไล่เลี่ยกับสถานีวิทยุ อ.ส.วันศุกร์ เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข่าวสารและความบันเทิงในสมัยนั้น) ผู้ร่วมบรรเลงในวันทรงดนตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี พ.ศ. 2506⁵ ได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานนี้ว่า

“... จริงๆ แล้ว คุณร้อยแก้วแต่ง แต่อาจเกิดความเข้าใจผิดไปว่า นายจ่านองราชกิจแต่ง สันนิษฐานได้ว่าอาจจะจะเป็นนายร้อยแก้วได้ฝากนายจ่านองราชกิจนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ซึ่งผู้ที่ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ควรเป็นอาจารย์สันทัด ...”⁶

เมื่อทราบความจากอาจารย์นนท์ บุรณสมภพ ผู้เขียนจึงได้สัมภาษณ์**อาจารย์สันทัด ตันทนันทน์** นักดนตรีร่วมวง อ.ส.วันศุกร์ ซึ่งให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“... นายจ่านองราชกิจเป็นตัวกลางติดต่อระหว่างในหลวงกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ้าให้สันนิษฐาน คุณร้อยแก้วไม่ได้เขียนชื่อลงไป ... ผมเคยคุยกับคุณร้อยแก้วจริง คุณร้อยแก้วบอกว่า ชีวิตการแต่งเพลงนั้น ได้รับเกียรติคุณสูงสุดจากการแต่งเพลงธรรมศาสตร์ถวายในหลวง ...”⁷

และเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูล ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ **คุณแอนนา รักไทย** ซึ่งเป็นภรรยาของครูร้อยแก้ว รักไทย ดังนี้

“... สามีของดิฉันได้เล่าให้ฟังว่า ช่วงปี พ.ศ. 2506 สามีประกอบอาชีพเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนปานะพันธุวิทยา อยู่มาวันหนึ่ง ก็มีคนจากในวังเชิญนำเพลงมาให้ทราบความว่า ท่านราชเลขาฯ รู้จักกับเจ้าของโรงเรียน ซึ่งเจ้าของโรงเรียนก็ทราบดีว่า สามีเป็นนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียง จึงได้มอบหมายให้สามีเป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งเขาก็ทุ่มเทอย่างเต็มที่ เพราะภูมิใจที่ได้ทำงานถวายในหลวง แต่น่าเสียดายที่ไม่มี

⁵ หนังสือพิมพ์ มหาวิทยาลัย ฉบับ วันเช้าเฝ้าล้นเกล้าฯ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2506.

⁶ อาจารย์นนท์ บุรณสมภพ, สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2560.

⁷ อาจารย์สันทัด ตันทนันทน์, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2560.

คุณแอนนา รักไทย

หลักฐานเหลืออยู่ เพราะสามีเห็นว่าเป็นของถวาย ก็ไม่เอาไปคุยโม้อวด เก็บความ
ภูมิใจไว้คนเดียว...”⁸

⁸ แอนนา รักไทย, สัมภาษณ์,
23 ตุลาคม 2560.

ด้วยบทสัมภาษณ์เหล่านี้ จึงนำมาสู่ข้อสรุปที่สามารถเชื่อได้ว่า **ครูร้อยแก้ว
รักไทย** เป็นผู้แต่งคำร้องบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ แต่เนื่องด้วย
อุปนิสัยของครูร้อยแก้วที่ไม่ชอบโอ้อวด ดังที่คุณแอนนาได้กล่าวไว้แล้วนั้น ทำให้
ไม่ปรากฏชื่อของครูร้อยแก้ว รักไทย เป็นผู้ประพันธ์คำร้องอย่างที่ควรจะเป็น
มาตลอดกว่า 55 ปี

ดังนั้นด้วยข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวม สามารถนำมาร้อยเรียงเชื่อมต่อกันเป็น
ภาพใหญ่ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นของประวัติบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ได้ดังนี้

ประวัติบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ และสมเด็จพระ
พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงดนตรี
ร่วมกับวง อ.ส.วันศุกร์ ณ เวทีลีลาศ สวนอัมพร และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้วงดนตรีจากมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฯลฯ เข้าเฝ้ารับเสด็จฯ ซึ่งในวันนั้น กลุ่ม

นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กราบบังคมทูลขอให้พระองค์เสด็จ ไปทรงดนตรี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁹

⁹ ภาธร ศรีกรานนท์, บทเพลงพระราชนิพนธ์: การวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางดนตรีศึกษา (กรุงเทพฯ: บริษัท จามจุรีโปรดักส์ จำกัด, 2559).

ต่อมา ในวันที่ 30 มกราคม 2505 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงดนตรี ณ สวนอัมพร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ ในวันนั้น ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เลขาธิการมหาวิทยาลัย รับหน้าที่เป็นพิธีกร ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน บทเพลงประจำมหาวิทยาลัยโดยที่พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า จะพระราชทานให้ในภายหลัง ดังมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่นักศึกษา ปรากฏในหนังสือพิมพ์ **มหาวิทยาลัย** ฉบับวันเข้าเฝ้าล้นเกล้าฯ ความว่า

“... ที่นี้จะพูดกันถึงเรื่องเพลง นิสิตอยากจะได้เพลงของมหาวิทยาลัย ก็ยินดีจะเขียนให้ แต่เป็นเวลานานแล้วไม่ได้เขียนเพลง นี้ก็เลยยังไม่ได้เขียนเพลงนี้ ตอนนี่ยังไม่มีเพลงจะให้ แต่ถ้านิสิตจะช่วยก็ได้ ขอให้แต่งบทเนื้อร้องแรกๆ มาสักนิดหน่อย ไม่ต้องให้จบ ก็จะทำให้เกิดทำนองเพลง แต่งต่อไปก็ได้รวดเร็ว จะได้อะไรควรเป็นเนื้อร้องที่ดีของธรรมศาสตร์ ถ้าเขียนให้จะเร็วกว่า ถ้าไม่เดือนประเดี๋ยวก็จะลืมเสีย ...”¹⁰

¹⁰ เรื่อง “ทรงรับแต่งเพลงมหาวิทยาลัย” จาก “พระราชดำรัสเมื่อปีกลาย,” ใน **มหาวิทยาลัย** (ฉบับวันเข้าเฝ้าล้นเกล้าฯ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2506), น. 11.

วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2506 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงดนตรี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทำนองเพลงให้แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และทรงบรรเลงให้ข้าราชการ อาจารย์ รวมถึงนักศึกษาได้ฟังเป็นครั้งแรก ในครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงปลุกต้นหางนกยูง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นที่ระลึก 5 ต้น โดยพระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“... เนื้อร้องยังไม่เสร็จนะ ... ยังไม่มีนะ ... ตอนนีฟังดนตรีไปก่อน ...”¹¹

¹¹ วารุณี โอสธารมย์ (บ.ก.), **เทพรัตน์ ๕ ก่อเกิดหุ้มนำธรรมศาสตร์** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558).

คำร้องบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ที่ผู้เขียนได้สืบค้นมา พบว่ามี 2 ร่าง ที่ได้ทำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อให้ทรงมีพระราชวินิจฉัย นอกจากร่างที่ซึ่งใช้ในปัจจุบันที่ยกอ้างโดยนายจ่านราชกิจ (จรัล บุณยรัตพันธุ์) แล้ว ยังพบอีกร่างหนึ่งที่ยกอ้างโดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช¹² แต่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง มีคำร้องดังนี้

¹² หนังสือพิมพ์ **มหาวิทยาลัย** ฉบับที่ 32 วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2506.

“ยุงทองนี้ปลุกไว้สี่เหลืองแดง	เคียงโดมแจ้งแหล่งเรา
ถิ่นประสิทธิ์ทั้งวิชาและปัญญาผู้คิด	เหล่าศิษย์ (เออ เอ็ง เอย) เทิดไว้
เป็นแดนคนดีที่ปลุกให้ไทย	เกียรติระบือไปเฟื่องฟูไกล
เชิดชูธรรมศาสตร์เป็นของชาติ	ให้อยู่คู่ฟ้าดิน
ตราบไต่เจ้าพระยายังคงอยู่	ตราบไต่ยุงทองขึ้นชูบาน
เรารวมร่วมรักสมัครสมาน	ช่วยกันประสานสามัคคี
เราศิษย์อุทิศพร้อมจิตถวาย	มั่นในจักรธรรมนำวิถี
ธรรมศาสตร์จงสถิตนับนานปี	คู่บารมีของชาติชั่วนิรันดร์”

ยุบตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗๒ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงชมเชยนักศึกษา มธ. ที่แต่งตัวเรียบร้อยวันเข้าเฝ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดูถูกของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันเสด็จฯ ไปทรงศึกษาเข้าเฝ้าใกล้ซีกดอกลาถ เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ ในเขตของ มหวิทวิทยา อันเคยดำรงพระทัยมากด้วยธรรม ศาสน์ ศีลธรรม ที่ใคร่ปรารถนาจะศึกษาในดงนั้น ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นผู้นำรุ่นของเก่า มีศรีอยู่เคียงข้างที่เป็นระดอวย ถอดยี่สิบเก้า แม้เขียนเรียบร้อยนับเป็นหลายอัน แล้วแต่อย่างใด ถึงศีลธรรม อำนวยเมืองไม่ทรงดุดม และทรงดูถูกมา ไม่ทรงดูถูกมา และทรงชมเชย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่นักศึกษา มหาวิทาลัยตั้งปรากฏในภาพ หน้าปก ขรรค์ศาสตร์ แต่ง ถวายหมื่นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นระเบียบเรียบร้อยในวัน ดร. อดุล กังวาลว่า เข้ามานอน

ผู้ได้รับทุนอานันทมหิดล

ต้องได้คะแนน เกียรตินิยม

คณะกรรมการบริหารราชการ ให้ทุน แฉกธรรมศาสตร์ ขอมุมอนซอนมณฑล จะได้พิจารณาประเมิน และวางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ตลอดจนเงื่อนไขของ การรับทุน ในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ (ต่อหน้า ๔)

ตั้งรองอธิการบดีขึ้นแทน

ใน พรบ.มหาวิทยาลัยฉบับใหม่

ตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะไม่สร้าง สลัก สว่างอันเข้มแข็งอีก ภาย หลังจากที่สร้าง โรยิมเน-เซียม ขนาดใหญ่ ขึ้นแล้ว เพราะ เนื้อที่ ใน ปัจจุบันที่ กับแถมและยอศตมากแล้ว (ต่อหน้า ๔)

ตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะไม่สร้าง สลัก สว่างอันเข้มแข็งอีก ภาย หลังจากที่สร้าง โรยิมเน-เซียม ขนาดใหญ่ ขึ้นแล้ว เพราะ เนื้อที่ ใน ปัจจุบันที่ กับแถมและยอศตมากแล้ว (ต่อหน้า ๔)

พระราชทานเพลงประจำ ธรรมศาสตร์

เพลงพระราชทานประจำ ธรรมศาสตร์
กัญชกร่างอยู่ ซึ่งจะได้มีเสมอ อภิการบด เพื่อพิชิตในเร็ววัน ต่อจากนั้น ก็จะได้มีขันธ์และการอภิการบดเพื่อพิชิตในเร็ววัน เพื่อทรงตรวจแก้ไข ตามพระราชอัธยาศัย ต่อไป

หนังสือพิมพ์ มหาวิทยาลัย ฉบับวันที่
21 กุมภาพันธ์ 2506
ตีพิมพ์พระบรมฉายาลักษณ์
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดชฯ
ทรงปลูกต้นหางนกยูง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และบทเพลง
พระราชนิพนธ์
ธรรมศาสตร์ สร้างที่ 2

แต่บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ ที่สมบูรณ์ทั้งเนื้อร้องและทำนอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2507 ใน วันทรงดนตรีครั้งต่อมา พร้อมด้วยพระราชดำรัสว่า

“... เอาเพลงมาให้ คงเป็นที่ชื่นชมแก่นักศึกษาและผู้ที่ยังไม่เกิด ...”¹³

สำหรับคำร้องผู้ประพันธ์คือครูร้อยแก้ว รักไทย ทั้งนี้ คำร้องของเพลง ได้รับการแนะนำจากศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ในการนำสัญลักษณ์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แก่ โดม ธรรมจักร สีเหลืองแดง ต้นหางนกยูง

¹³ วารุณี โอสธารมย์ (บ.ก.), อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 11.

และแม่น้ำเจ้าพระยา มาใส่ลงในบทเพลง ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงเรียกร้องให้นักศึกษาสร้างพลังของความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจกัน และรู้สึกภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อมหาวิทยาลัย ในยุคนั้นจะถือว่า บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์เป็นสมบัติอันล้ำค่า เนื่องจากเป็นบทเพลงพระราชทาน มีศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับบทเพลงพระราชนิพนธ์ มหาจุฬาลงกรณ์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเมื่อบทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ บรรเลงในพิธีการ รวมถึงงานฟุตบอลประเพณี นักศึกษาจะลุกขึ้นยืนเป็นการแสดงความเคารพและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณเสมอมา

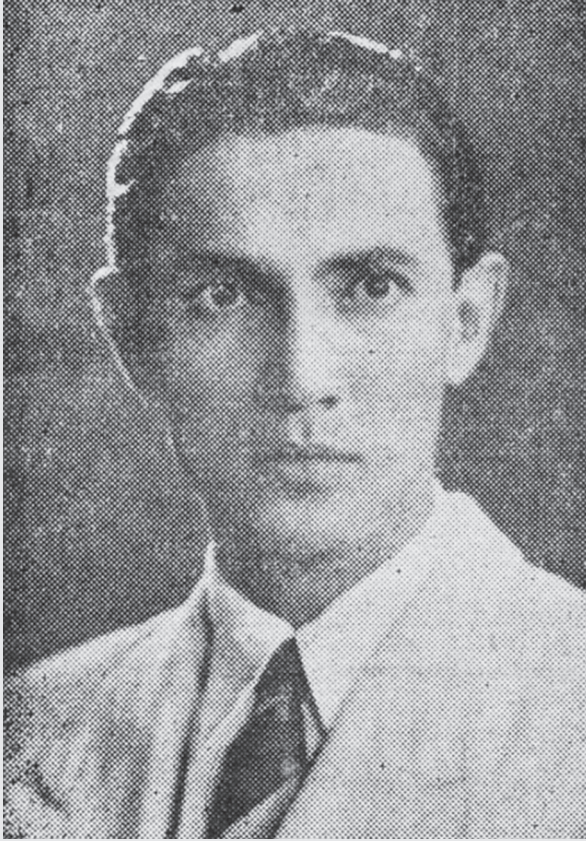
บทเพลงพระราชนิพนธ์ ธรรมศาสตร์ เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ในชื่อเพลง ยุงทอง อันเนื่องมาจากต้นหางนกยูง ต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย ที่พระองค์ทรงปลูกพระราชทาน

ธรรมศาสตร์ (ยุงทอง)

แหล่งศึกษาร่วมเย็นเด่นริมสายชล	เราทุกคนรักดูหัวใจ
ปลูกยุงทองไว้เคียงโดมมุ่งประโลมโน้มใจรัก	ธรรมจักรนบบูชาเทิดไว้
เหลืองแดงแสงธรรมศาสตร์วิไล	ปกแผ่ไปในทุกทาง
สัญลักษณ์ดีเด่นเห็นกระจ่าง	อย่าจิตจางรักร่วมทางกันไป
ทรงธรรมปานดังตราชูเด่น	ทรงเป็นดวงธรรมนำทางให้
พิทักษ์รักษาเชิดชูไว้	อบอุ่นใจไปทุกกาล
พระธรรมสถิตร่วมจิตสมาน	ปฎิญาณรักสามัคคี
รักยุงทองงามเด่นเหนืออื่นที่	ส่งศักดิ์ศรีไว้ให้ยั่งยืนนาน

เพลงพระราชนิพนธ์ธรรมศาสตร์ (ยุงทอง)

ครูร้อยแก้ว รักไทย

ชีวประวัติครูร้อยแก้ว รักไทย¹⁴

ครูร้อยแก้ว รักไทย หรือ นายถวิล รักไทย นามเดิม ทอม เจมส์ (Tom James) เกิดเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2465 เป็นชาวบ้านญวน ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร และเป็นบุตรชายคนสุดท้องในจำนวนพี่น้อง 3 คน สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนวัดปทุมคงคา ผู้แนะนำการแต่งเพลงและดนตรี คือ ร้อยเอก หลวงบวรวรรณรักษ์ (นิยม รักไทย) ผู้เป็นบิดา

ครูร้อยแก้วสืบเชื้อสายมาจากชาวต่างประเทศ โดยคุณปู่เป็นชาวสก๊อต ชื่อ เซอร์ จอห์นสัน เจมส์ (Sir Johnson James) เป็นนักธรณีวิทยาที่เดินทางเข้ามาประเทศสยามตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่มีพระราชประสงค์ให้นักธรณีวิทยาเข้ามาสำรวจท้องในประเทศ ต่อมา เซอร์ จอห์นสัน เจมส์ ได้สมรสกับหญิงไทย มีบุตรด้วยกัน 1 คน คือ จอห์น เจมส์ (John James)

จอห์น เจมส์ เป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญรุ่นแรก ซึ่งเวลานั้นมีนักเรียนเพียง 8 คน เมื่อจบการศึกษา จอห์น เจมส์ เข้ารับราชการเป็นครูโรงเรียนนายร้อยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อและนามสกุลให้ใหม่เป็น “นิยม รักไทย” ต่อมาเมื่อบรรดาศักดิ์เป็น “ร้อยเอก หลวงบวรวรรณรักษ์”

¹⁴ เอื้อเพื่อข้อมูลและภาพ โดย คุณแอนนา รักไทย คุณเมืองไทย ภัทรถาวรค์.

ผลงานเพลงแรกของครูร้อยแก้วที่ได้บันทึกแผ่นเสียง คือ เพลงกระต่าย
ลวงจันทร์ ขับร้องโดย คุณอุดม สุนทรจามร หลัง พ.ศ. 2495 ครูร้อยแก้ว เริ่ม
สร้างผลงานเพลงจนได้รับความนิยมมากมาย เช่น

- ลิ่นสวาท ขับร้องโดย คุณแน่น้อย สงวนรักษ์ และคุณดวงตา
ชื่นประโยชน์
- ทางสายเปลี่ยว ขับร้องโดย คุณปรีชา บุญเกียรติ และคุณชาญ
เย็นแชน
- บ่วงมาร ขับร้องโดย คุณชาญ เย็นแชน และคุณทูล ทองใจ
- โนรีจากคอน ขับร้องโดย คุณวัลลภ วิชชุกร และคุณชรินทร์ นันทนาคร
- ขวัญใจพี่ ขับร้องโดย คุณวินัย จุลละบุษปะ
- ผมร้ายทำไมคุณรัก (มารหัวใจ) ขับร้องโดย คุณสมยศ ทัศนพันธ์
- น้ำใจน้องนาง และ กลิ่นกระแจะจันทร์ ขับร้องโดย คุณปรีชา บุญเกียรติ
- โคมทองแห่งชีวิต และ ยังกอย ขับร้องโดย คุณชรินทร์ นันทนาคร
- ผากหัวใจ, อ่านหัวใจ, หวนคะนึง, จวบจับน้ำตา และ สุดาดอกฟ้า
ขับร้องโดย คุณทูล ทองใจ

พ.ศ. 2506 ครูร้อยแก้วประกอบอาชีพครูที่โรงเรียนปานะพันธุวิทยา ได้รับ
พระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ให้
เป็นผู้ประพันธ์คำร้องบทเพลงพระราชนิพนธ์ “ธรรมศาสตร์” อันเป็นบทเพลงประจำ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยครูร้อยแก้วถือว่า “เป็นเกียรติยศสูงสุดในชีวิตของการ
เป็นนักแต่งเพลง” ของท่าน

พ.ศ. 2511 สมรสกับคุณแอนนา รักไทย

ครูร้อยแก้ว กลับมาสร้างชื่อเสียงอีกครั้งในยุคภาพยนตร์เพลงใน พ.ศ. 2518
จากภาพยนตร์เรื่อง “ข้าวนอกนา” ของเป๊ยก โปสเตอร์ (ศิลปินแห่งชาติ) โดยมี
เพลงประกอบภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือเพลง “ข้าวนอกนา” เพลง
“ชีวิตคนดำ” และเพลง “เกลียดคนสวย” ขับร้องโดย คุณฉันทนา กิติยพันธ์
ประพันธ์ทำนองทั้ง 3 เพลงโดยคุณประสิทธิ์ พยอมยงค์ (ศิลปินแห่งชาติ)
เรียบเรียงเสียงประสานโดยคุณปราจีน ทรงเผ่า ซึ่งครูร้อยแก้วได้รับรางวัลพระราชทาน
เสาศาสดาทองคำ จากเพลงข้าวนอกนา ในประเภท บทเพลงยอดเยี่ยม จากสถานี
วิทยุเสียงสามยอด นอกจากนี้ครูร้อยแก้วยังเป็นคณะกรรมการสมาคมดนตรีแห่ง
ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย

ครูร้อยแก้วเสียชีวิตลงอย่างสงบด้วยโรคมะเร็งตับ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน
2519 สิริอายุรวม 54 ปี

การจัดงาน มหกรรม การเมืองกับ การลาออก ของรักษาการ แทนอธิการบดี มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ใน เดือนกันยายน 2517

รณพงศ์ จิตต์สง่า

อาจารย์ประจำภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะมนุษย-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราม-
คำแหง และนักศึกษาปริญญา
เอก คณะเอเชียแปซิฟิกศึกษา
มหาวิทยาลัยวาเซดะ ประเทศ
ญี่ปุ่น.

บทนำ

งานมหกรรมการเมืองจัดขึ้นโดยองค์การนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) เพื่อรำลึกครบรอบ 1 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งงานจัดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเวลาเดียวกัน รัฐบาลพระราชทานสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นเจ้าภาพจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน 14 ตุลาคม ที่ท้องสนามหลวง การจัดงานมหกรรมการเมืองได้สร้างความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับ อมธ. เนื่องจากสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีมติเห็นด้วยกับข้อเสนอของสภานักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้เลื่อนการสอบปลายการศึกษาที่ 1 ซึ่งเริ่มในวันที่ 28 กันยายนออกไปเป็นวันที่ 19 ตุลาคม 2517 เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ทำให้รักษาการแทนอธิการบดี ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และคณบดีคณะต่างๆ ลาออกจากตำแหน่ง

หोजดหมายเหตุแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สังกัดหอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับเอกสารจากกองบริหารศูนย์ท่าพระจันทร์ บทความนี้ใช้เอกสารชุด “5.1.4 ¼ (เพิ่ม 2) จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลถนอม กิตติขจร ศ. สัญญา ธรรมศักดิ์ ศ. ปรีดี เกษมทรัพย์” ผู้เขียนได้เลือกใช้เอกสารการบริหารสมัยรักษาการแทนอธิการบดีเป็นหลัก ซึ่งประกอบไปด้วยจดหมายการลาออกสัญญา ธรรมศักดิ์ จดหมายลาออกของรักษาการแทนอธิการบดีอดุล วิเชียรเจริญ จดหมายลาออกของคณบดีคณะต่างๆ และประกาศการเลื่อนสอบมหาวิทยาลัย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยกับ อมธ. บทความนี้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุความไม่พอใจของอดุลและผู้บริหารของมหาวิทยาลัยซึ่งจบลงด้วยการลาออกจากตำแหน่ง และบทความนี้แสดงให้เห็นถึงความสับสนเสี่ยงที่อาจเกิดความรุนแรงขึ้นในระหว่างการจัดงานนิทรรศการการเมืองรวมถึงงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ความกังวลนี้มีส่วนให้สภาอาจารย์สนับสนุนมติของสภานักศึกษาให้เลื่อนการสอบปลายภาคออกไป

บทความนี้มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ (1) สถานการณ์หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2) การลาออกของอธิการบดี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ไม่ได้รับการอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย (3) ความสับสนเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน 14 ตุลาคม 2516 และงานมหกรรมการเมือง และ (4) การลาออกของรักษาการแทนอธิการบดี ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ

ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์

1. สถานการณ์หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในขณะที่รัฐบาลนายกรัฐมนตรีนพคุณพระราชทานสัญญา ธรรมศักดิ์ กำลังเผชิญความท้าทายจากกลุ่มพลังนอกราชการ เช่น ขบวนการนักศึกษา ขบวนการแรงงาน และชาวนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เผชิญหน้ากับพลังของนักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยรุ่นใหม่เช่นเดียวกัน

ต้นเดือนมกราคม 2517 สถานักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ลงมติแก้ไขระเบียบการแต่งกายนักศึกษา นักศึกษาได้รับอนุญาตให้ “แต่งกายโดยเสรีแต่อยู่ในขอบเขตของความสุภาพ” อย่างไรก็ตาม นักศึกษาและคณาจารย์จำนวนมากก็ยังไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขระเบียบนี้ เพราะสมาชิกสถานักศึกษาฝ่ายสนับสนุนให้แต่งกายโดยเสรีขณะฝ่ายที่ยังสนับสนุนการบังคับให้ใส่ชุดนักศึกษาเพียง 1 คະแนนเสี่ยงเท่านั้น² ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ รองอธิการบดีฝ่ายนักศึกษาและรักษาการแทนอธิการบดียอมรับในมติของสถานักศึกษาฯ และเห็นเรื่องการแต่งชุดนักศึกษาว่า “เป็นเรื่องรสนิยมของแต่ละคน ซึ่งอาจจะมึบ้างในคนบางกลุ่มที่แต่งกายประชันกัน”³ แต่นักศึกษาบางคนไม่เห็นด้วยกับการแต่งกายอย่างเสรีเพราะ

¹มหาวิทยาลัย (14 มกราคม 2517): 1.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ชุดนักศึกษานั้นสภาพเรียบร้อยและประหยัด อีกทั้งเครื่องแบบยังแสดงถึงเอกลักษณ์ของสถาบันอีกด้วย การแต่งกายแบบเสริยังถูกมองจากนักศึกษาบางคนว่าเป็นค่านิยมตะวันตก⁴

⁴ “การแต่งกายเสริจากทัศนะของนักศึกษา” มหาวิทยาลัย (21 มกราคม 2517): 2.

สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กระจายเสียงรายการของกลุ่มสหพันธ์นักศึกษาเสริ เพื่อเผยแพร่รายการณรงค์ประชาธิปไตย กลุ่มสหพันธ์นักศึกษาเสริมีประธานกลุ่มคือเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งตั้งกลุ่มแยกเป็นอิสระเพราะหมดความเชื่อใจศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์กลางนิสิตฯ) ในเรื่องการจัดการข้อกล่าวหาภัยอกเงินบริจาคที่ประชาชนให้กับศูนย์กลางนิสิตฯ เสกสรรค์ต้องการให้ลงโทษผู้กระทำผิดแบบเปิดเผย แต่ศูนย์กลางนิสิตฯ กลับกลัวเสียชื่อเสียงและศรัทธาจากประชาชน⁵ หนังสือพิมพ์ *มหาวิทยาลัย* มีบทความถึงความไม่เหมาะสมที่ให้กลุ่มอิสระมาจัดรายการสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสถานที่ฝึกงานของแผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน ผู้เขียนบทความดังกล่าวนี้มองว่ากลุ่มสหพันธ์นักศึกษาเสริเป็นกลุ่มที่มีรายการในผังของสถานี ถ้ากลุ่มอิสระอื่นๆ ขอเวลาจัดรายการบ้าง ทางสถานีวิทยุธรรมศาสตร์จะอย่างไร⁶

⁵ พัชราภา ตันตราจิน, *ความคิดทางสังคมการเมืองของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล* (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2556), หน้า 79.

⁶ อนุดี เขียวสกุล “วิทยุสหพันธ์นักศึกษาเสริ,” *มหาวิทยาลัย* (2 มกราคม 2517): 3.

นิทรรศการจีนแดง ซึ่งจัดระหว่างวันที่ 23 มกราคม ถึง 5 กุมภาพันธ์ 2517 โดย อมธ. เป็นนิทรรศการที่จัดขึ้นที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นิทรรศการนี้จัดในช่วงเทศกาลตรุษจีนทำให้คนไทยเชื้อสายจีนและนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมงานจำนวนมาก เนื้อหาของนิทรรศการจีนแดงนั้นประกอบไปด้วยเรื่องราวตั้งแต่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนตั้งแต่หลังปฏิวัติ ค.ศ. 1949 จนถึงการปฏิวัติวัฒนธรรม และข้อมูลพื้นฐานประเทศทั่วไป เช่น ภูมิศาสตร์ สถานที่สำคัญของประเทศ เป็นต้น⁷ และนิทรรศการนี้ยังจัดฉายสไลด์และภาพยนตร์เกี่ยวกับประเทศจีนอีกด้วย

⁷ จรัส รจนารรรณ และคณะ, *นิทรรศการจีนแดง* (กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2517)

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลชี้ให้เห็นว่าข้อมูลเกี่ยวกับประเทศจีนในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 นั้นมาจากแหล่งความรู้จากโลกตะวันตก หรืองานวิชาการกระแสหลัก เช่นงานของเซียน ธีระวิทย์ ดังนั้น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังไม่มีอิทธิพลต่อผู้จัดงานนิทรรศการจีนแดง⁸ แม้แต่ภาพสไลด์และฟิล์มภาพยนตร์ได้รับความช่วยเหลือจากนายแพทย์วิกิจ วีรานูวัตต์ และพิชัย วาสนาส่ง⁹

⁸ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), หน้า 93.

⁹ จรัส รจนารรรณ และคณะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7*, หน้า 26.

อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้มาสำรวจงานนิทรรศการจีนแดงและเขียนรายงานเสนอสัญญา ธรรมศักดิ์ เจ้าหน้าที่เห็นว่า “พวกที่จัดนิทรรศการนี้ขึ้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอนที่สุด ไม่ใช่เป็นการจัดเพื่อเผยแพร่ความรู้ตามหลักวิชาการแต่อย่างใด” และพวกเขายังเห็นว่า “นายปรีดี พนมยงค์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย”¹⁰ เนื่องจากมีผลงานของปรีดี พนมยงค์และสรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตุง วางจำหน่ายภายในงาน

¹⁰ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. 9.4.5/24 “นิทรรศการจีนแดง,” (มกราคม พ.ศ. 2517).

ในขณะที่หน่วยงานความมั่นคง เช่น พลเอก สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการกองอำนวยการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ยังสงสัยว่านักศึกษาที่จัดงานนิทรรศการจีนแดง “เพื่อเผยแพร่แนวคิด หรือแสดงความดีเด่น ยกย่อง สดุดี...โดยมีแนวโน้ม

เอียงไปทางใดทางหนึ่ง”¹¹ พีรพล ตริยะเกษม นายกองคํการนํกศึษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชี้แจงว่าตนเองพร้อมยอมรับผิดถ้าถูกฟ้องร้องด้วยพระราชบัญญัติป้องกันกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่พีรพลยืนยันว่าข้อมูลส่วนใหญ่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากกระทรวงการต่างประเทศ และห้องสมุดของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์¹²

พ.ต.อ. อารีย์ กะริบุตร ผู้บังคับการสำนักงานตำรวจนครบาล กล่าวว่า อธิบดีกรมตำรวจได้ให้ “โอนอ่อนผ่อนปรนกันบ้าง อย่างไรไม่สมควรก็ให้เตือนกัน”¹³ พล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย แจ้งว่า อมธ. ได้ทำหนังสือขออนุญาตต่อกรมตำรวจเรียบร้อยแล้ว แต่กรมตำรวจไม่ตอบจดหมายอนุญาต ซึ่งหมายความว่า อมธ. ต้องรับผิดชอบกันเอง พล.ต.ท. ชุมพลยังเห็นอีกว่า นิทรรศการครั้งนี้ “ไม่ใช่เป็นการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองแต่อย่างใด” ส่วนประชาคณะเกษม อธิบดีกรมสารนิเทศกระทรวงการต่างประเทศ เห็นว่านิทรรศการนี้ ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านวิชาการ¹⁴ ดังนั้น งานนิทรรศการจึงไม่ถูกยกเลิกลงแม้ว่าพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ยังมีผลบังคับใช้อยู่

สรุปโดยภาพรวมจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์นั้น นักศึกษานักกิจกรรมหัวก้าวหน้ามีบทบาทอย่างสูงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งบรรยากาศทางการเมืองได้เปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างๆ แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเป็นอิสระมากขึ้น และสิ่งที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต้องเผชิญคือ กิจกรรม ความคิดเห็น และข้อเรียกร้องทางการเมืองต่างๆ จากทั้งอาจารย์และนักศึกษาเพิ่มสูงขึ้น อุดล วิเชียรเจริญทราบถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัย ข้อเรียกร้องต่างๆ ที่เรียกร้องเข้ามาทางอดุลในฐานะผู้บริหารก็จะพิจารณาและ “ยึดถือความชอบด้วยเหตุและผล พฤติกรรมที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดี ที่ควร อยู่ภายในกรอบแห่งเหตุผลคงจะดำเนินต่อไป”¹⁵

2. การลาออกของอธิการบดีสัญญา ธรรมศักดิ์ที่ไม่ได้รับการอนุมัติจากมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ยื่นจดหมายลาออกจากอธิการบดีเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2517 และให้การลาออกมีผลในวันที่ 1 มิถุนายน เนื่องจากสัญญาให้เหตุผลว่าติตราชการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาวันที่ 22 พฤษภาคม การประชุมสภามหาวิทยาลัยครั้งที่ 4/2517 ซึ่งมีศาสตราจารย์ประกอบ หุตะสิงห์ เป็นนายกสภามหาวิทยาลัย ปรากฏว่าสภามิมีมติเอกฉันท์ให้ยับยั้งการลาออกไว้ เพราะว่าอดุล วิเชียรเจริญ ผู้รักษาการแทนอธิการบดี “ก็มีความพอใจและยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะรักษาการแทนไปจนกว่าท่านจะพ้นภาระทางการเมือง และกลับไปปฏิบัติหน้าที่ทางมหาวิทยาลัยต่อไป”¹⁶ และมหาวิทยาลัยก็ได้ทำหนังสือแจ้งให้กับสัญญาทราบด้วย¹⁷

¹¹ พลเอกสายหยุด เกิดผลและสมชัย รักวิจิตร, *อนาคตของไทย... (กรุงเทพฯ: กฤษฎาการพิมพ์, 2518), หน้า 222-223.*

¹² *มหาวิทยาลัย (4 กุมภาพันธ์ 2517): 11.*

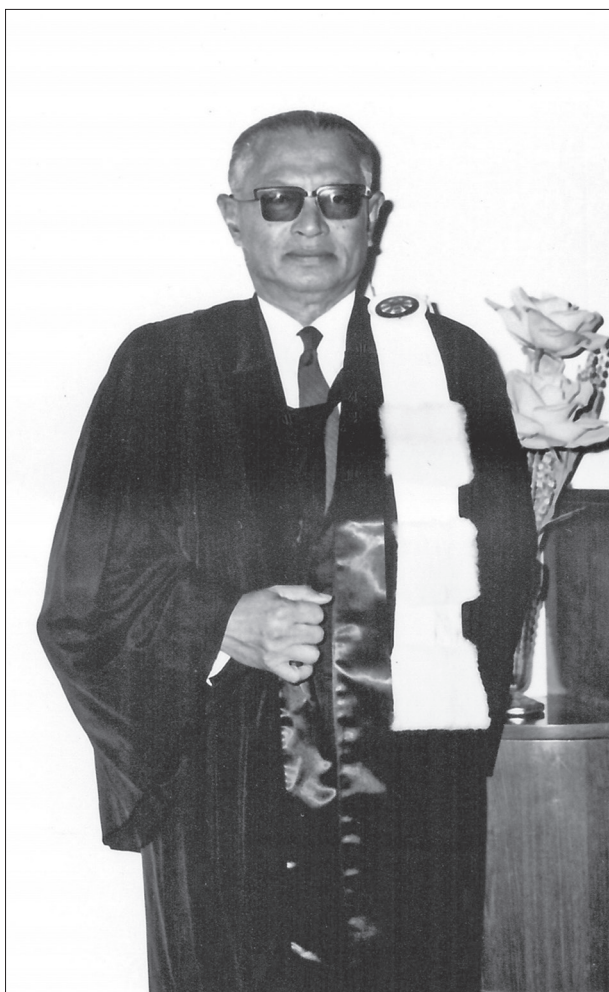
¹³ จรัส รจนาวรรณ และคณะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7, หน้า 26.*

¹⁴ *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12, หน้า 11.*

¹⁵ *เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.*

¹⁶ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. 9.3.1/67 “การขอลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี,” (พฤษภาคม พ.ศ. 2517).

¹⁷ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กองบริหารศูนย์ทำพระจันทร์ 5.1.4 ¼ (แฟ้ม 2) จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลถนอม กิตติขจร ศ. สัญญา ธรรมศักดิ์ ศ. ปรีดี เกษมทรัพย์.

ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์

ข้อสันนิษฐานว่าทำไมอดุลยนิติดำรงตำแหน่งรักษาการอธิการบดีต่อไปนั้น เป็นเพราะอดุลยไม่ได้รับความนิยมนักศึกษานักกิจกรรมหัวก้าวหน้า ตั้งแต่ปี 2516 เมื่อสัญญา ธรรมศักดิ์ กำลังหมดวาระลงจากอธิการบดี กลุ่มพลังธรรม ซึ่งเป็นนักศึกษาของคณะนิติศาสตร์ได้หยั่งเสียงประชามติว่านักศึกษาต้องการใครมาดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่านักศึกษาต้องการให้ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นอธิการบดี 850 คน ในขณะที่อดุลยมีคนที่ต้องการให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีเพียง 49 คน¹⁸ และภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นักศึกษาและนักกิจกรรม หัวก้าวหน้ามีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวการเมืองอย่างสูงทั้งในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และสถาบันการศึกษาอื่นๆ ดังนั้น สภามหาวิทยาลัยต้องการให้ สัญญาดำรงตำแหน่งอธิการบดีต่อไป อาจเป็นเพราะก่อนสมัย 14 ตุลาคม 2516 อธิการบดีสัญญาสามารถพูดคุยกับนักศึกษาได้ทุกฝ่าย และแม้แต่фирพลเองก็ ประทับใจในตัวสัญญา¹⁹

การที่สัญญาขอลาออกจากอธิการบดีในเดือนพฤษภาคมน่าจะมีสาเหตุ จากปัญหาระหว่างสภานิติบัญญัติแห่งชาติกับรัฐบาลสัญญา เช่น สภานิติบัญญัติ

¹⁸ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, บรรณาธิการ, 80 ปี อาจารย์ป๋วย: ชีวิตและงาน (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 159-161.

¹⁹ สันติสุข โสภณศิริ, บรรณาธิการ, ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ กับ 14 ตุลาคม' 16 (กรุงเทพฯ: ส่องสยาม, 2534), หน้า 18-22.

ไม่รับร่างพระราชบัญญัตินิคมทหารผ่านศึก²⁰ การประท้วงของศูนย์พิทักษ์ครูแห่งประเทศไทย ซึ่งประท้วงเรื่องการเลิกจ้างครูโรงเรียนราษฎร์โดยเจ้าของโรงเรียนเอกชนอย่างไม่ยุติธรรม เจ้าของโรงเรียนเอกชนอ้างเหตุผลเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจ ศูนย์พิทักษ์ครูแห่งประเทศไทยได้ประท้วงกดดันจนทำให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษา ศาสตราจารย์ นพ.บุญสม มาร์ติน ขอลาออกจากตำแหน่ง และเรื่องการแต่งตั้งศาสตราจารย์ศักดิ์ ผาสุกนรินทร์ กลับมาเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงอีกครั้งหนึ่ง²¹ เหตุผลเหล่านี้ น่าจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สัญญาตัดสินใจลาออกจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยเพื่อลดภาระงานของเขา

ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2517 สัญญา ธรรมศักดิ์ ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพราะปัญหาต่างๆ ข้างต้น อย่างไรก็ตาม จากการสนับสนุนจากประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกลุ่มดุสิต 99 ซึ่งมี เกษม จาติกวณิช เป็นหัวหน้ากลุ่ม (เกษมเคยทำงานใกล้ชิดกับสัญญา สมัยสัญญาเป็นประธานกรรมการบริหารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย²²) รวมถึงพลเอก กฤษณ์ สีวะรา และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้สัญญากลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป²³ ยิ่งไปกว่านั้น สัญญาขอพระราชทานคำปรึกษาแนะนำเรื่องตำแหน่งรัฐมนตรีบางตำแหน่งในรัฐบาลสัญญา 2 อีกด้วย²⁴

สัญญา ธรรมศักดิ์ ขอลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกครั้งในวันที่ 12 กรกฎาคม เพราะว่า “ภารกิจของกระผมในเวลานี้ก็หนักอย่างยิ่ง มีอาจช่วยเหลือมหาวิทยาลัยได้เลย และแม้กระผมอาจพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปในอนาคตอันใกล้ กระผมก็ขอพักผ่อนร่างกายและจิตใจ จึงมีอาจรับภาระอันหนักของตำแหน่งอธิการบดีได้อีก” ส่วนประกอบ หุตะสิงห์ นายกสภามหาวิทยาลัย กล่าวว่า “ผมเห็นว่าไม่มีทางยับยั้งท่านได้อีก ให้นำเสนอสภามหาวิทยาลัยเพื่อสรรหาอธิการบดีคนใหม่ต่อไป”²⁵ หลังจากการประชุมสภามหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม มหาวิทยาลัยอนุมัติการลาออกของสัญญา และแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาอธิการบดี ซึ่งมีพระมณูเวทย์วิมลนาทเป็นประธานกรรมการสรรหา²⁶

สัญญาต้องการลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี เนื่องจากในเดือนกรกฎาคม รัฐบาลสัญญาเผชิญหน้าปัญหาต่างๆ ทางการเมือง ได้แก่ การจลาจลลพลาไชย การแก้ไขปัญหาที่ดินชวนา และการเคลื่อนไหวของกลุ่มชวนา ร่างพระราชบัญญัติยึดทรัพย์สามทหารราชย์ ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติบีบสัญญาให้ใช้มาตรา 17 ในการยึดทรัพย์ แต่สัญญาไม่ต้องการใช้มาตรา 17 ในการยึดทรัพย์ ทำให้สัญญาต้องการจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้านไว้²⁷

²⁰ ประชาธิปไตย (10 พฤษภาคม ค.ศ. 2517): 1.

²¹ โพร้ แชมล่าเจียก, *ชีวิตต่อสู้การเมืองนายกสัญญา ประธานสภาศึกษาธิการ* (กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาการ, 2517), หน้า 223-230.

²² ลัดดาวัลย์ รัตนดิกลชัย, *คือชีวิตและความหวัง เกษมจาติกวณิช* (กรุงเทพฯ: แพรว, 2536), บทที่ 8.

²³ ตามรายงานของเอกสารทูตอังกฤษให้รายละเอียดว่า สัญญาและพลเอกกฤษณ์เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระราชวังไกลกังวลในวันที่ 15 พฤษภาคม และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้สัญญาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป อย่างไรก็ตาม วิกฤติทางการเมืองเรื่องการแต่งตั้งศาสตราจารย์ศักดิ์ ผาสุกนรินทร์กลับมาเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง สร้างความไม่พอใจแก่นักศึกษาอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้น แกนนานักศึกษาเรียกร้องให้สัญญาเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีบางตำแหน่ง ซึ่งถูกมองว่าเป็นสมุนของ “สามทหารราชย์” อีกด้วย ในที่สุดสัญญาจึงตัดสินใจลาออกจากนายกรัฐมนตรีในวันที่ 21 พฤษภาคม 2517 FCO 15/1977 subject “the Resignation of Sanya Government,” D. L. Cole to Bill (22 May 1974).

²⁴ จันทนา ไชยนาเคนทร์, การเมืองในสมัยนายรัฐมนตรีพระราชทานสัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ. 2516-2518 (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาค วิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลป-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์, 2554), หน้า 125.

²⁵ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ กองบริหารศูนย์ ทำพระจันทร์, อ่างแล้ว เชิง อรรถที่ 17.

²⁶ มหาวิทยาลัย (14 สิงหาคม 2517): 1 และ 12.

²⁷ โปรดดูรายละเอียด ใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, อ่าง แล้ว เชิงอรรถที่ 24, หน้า 131-142.

²⁸ ธนพงศ์ จิตต์สง่า, “การเมือง ของการจัดงาน “พิธีพระราช-ทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้อง สนามหลวง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2517 กับความขัดแย้งของ ชนชั้นนากลุ่มต่างๆ ภายใต้ รัฐบาลพระราชทานสัญญา ธรรมศักดิ์และขบวนการ นักศึกษา,” *รัฐศาสตร์สาร* (กันยายน-ธันวาคม, 2561): 91-139.

²⁹ *ประชาธิปไตย* (วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2517): 1 และ 12.

³⁰ *ประชาธิปไตย* (วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2517): 12.

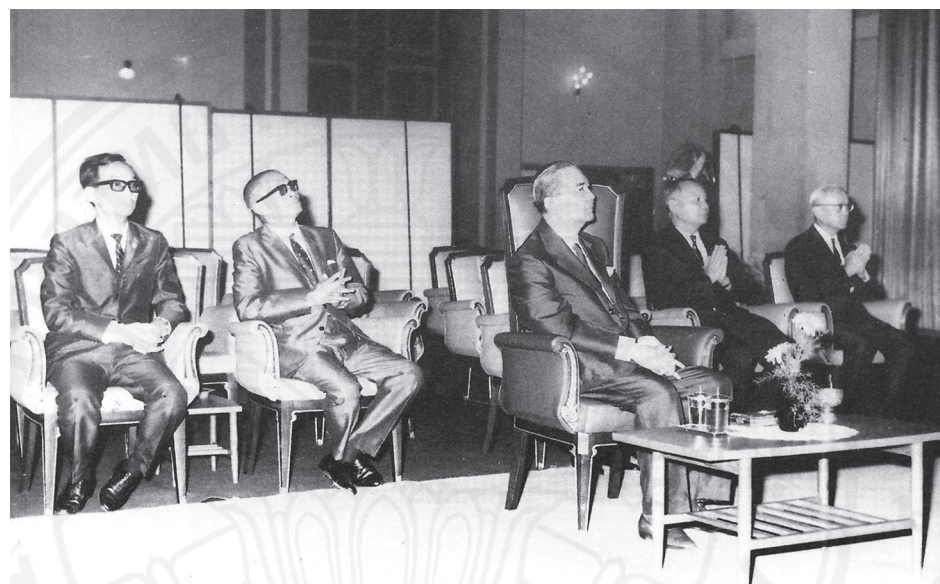
ศาสตราจารย์
ดร.อดุล วิเชียรเจริญ,
ศาสตราจารย์
สัญญา ธรรมศักดิ์,
ศาสตราจารย์
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์,
ศาสตราจารย์
ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

3. ความสับสนเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน 14 ตุลาคม 2516 และงานมหกรรมการเมือง

งานพระราชทานเพลิงศพวีรชน 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2517 ได้ถูกเลื่อนมาจากกำหนดการเดิมที่จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 27-28 เมษายน ที่ท้องสนามหลวง อย่างไรก็ตาม จากการเคลื่อนไหวกดดันของ ศูนย์กลางนิสิตฯ และญาติวีรชน ทำให้รัฐบาลจัดพิธีงานพระราชทานเพลิงศพอย่างไม่เต็มใจนัก เพราะรัฐบาลถูกกดดันจากกองทัพไม่ให้จัดงานพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวง²⁸ ก่อนถึงวันงานพระราชทานเพลิงศพนั้น ศูนย์กลางนิสิตฯ จัดประท้วงร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติกำลังจะลงมติรับรองร่างรัฐธรรมนูญในวันที่ 5 ตุลาคม

หลังจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติผ่านร่างรัฐธรรมนูญวาระที่สอง ศูนย์กลางนิสิตฯและกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติจัดอภิปรายเรื่อง “ข้าแหละรัฐธรรมนูญ” ที่ท้องสนามหลวง นักศึกษาและนักวิชาการเรียกร้องให้สภานิติบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็น เช่น ให้เปลี่ยนแปลงอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากอายุ 20 ปี มาเป็น 18 ปีขึ้นไป ให้เปลี่ยนแปลงอายุของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง จากอายุ 25 ปีมาเป็น 23 ปีบริบูรณ์ และยกเลิกสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง เป็นต้น²⁹ ต่อมาศูนย์กลางนิสิตฯ ได้เคลื่อนย้ายการชุมนุมไปที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ปรากฏมีนักศึกษาอาชีวะกลุ่มหนึ่งจัดชุมนุมต่อต้านศูนย์กลางนิสิตฯ และปาระเบิดจำนวน 4 ลูกที่ท้องสนามหลวง นักศึกษาอาชีวศึกษากลุ่มนี้เห็นว่าควรให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติผ่านร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้รัฐบาลจัดการเลือกตั้งทั่วไป³⁰

สถานการณ์สับสนเสี่ยงก่อให้เกิดความรุนแรง เพราะในขณะที่ศูนย์กลางนิสิตฯ ยืนยันจะชุมนุมจนกระทั่งถึงวันที่ 5 ตุลาคม นักศึกษาอาชีวะก็เคลื่อนไหวสนับสนุน

ร่างรัฐธรรมนูญ ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลสัญญากำหนดวันงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 14 ตุลาคม สัญญากันว่าอาจมีกลุ่มพยายามระดมผู้คน มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ³¹ และอาจเกิดสถานการณ์เลวร้ายได้

ธวัชชัย ชุ่มชื่น เลขาธิการศูนย์กลางอาชีวศึกษาแห่งประเทศไทย ให้สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติรายวัน* ว่าเขาไม่ไว้วางใจ ธีรยุทธ บุญมี และเสกสรรค์ ประเสริฐกุล แม้ว่าธีรยุทธเป็นคนทำงานจริงจังและทำเพื่อผลประโยชน์ของชาติ บ้านเมือง แต่ปัจจุบันธีรยุทธอาจมีนักการเมืองสนับสนุน ส่วนเสกสรรค์นั้นธวัชชัย เห็นว่าเขาอาจลงเล่นการเมืองเสียเอง³² ธวัชชัยเห็นว่านักศึกษายังเด็กเกินไปที่จะ ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ดังนั้น เขาจึงไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่าประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปควรมีสิทธิเลือกตั้ง ยิ่งกว่านั้น เขาเห็นอีกว่าผู้นำแรงงานที่กำลัง เคลื่อนไหวนั้นมีผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ส่วนปัญหาชาวนา ธวัชชัยเห็นว่ากรณีที่ ชาวนาที่สูญเสียที่ดินให้กับนายทุนไปแล้ว รัฐบาลก็ได้จัดสรรที่ให้ใหม่เรียบร้อยแล้ว แต่ชาวนาเองกลับอยากได้ที่ผืนเดิมที่เสียให้กับนายทุนไปแล้วคืนมา ซึ่งเป็นเรื่องที่ ชาวนาเข้าใจผิดเอง³³ จากคำสัมภาษณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าแกนนำนักศึกษาอาชีวะนั้นไม่ เห็นด้วยกับบทบาทของศูนย์กลางนิสิตฯ นักศึกษา และกลุ่มอิสระเคลื่อนไหวเพื่อ ชาวนาและแรงงาน แน่นนอนว่านักศึกษาอาชีวะบางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจาก ข้าราชการในกองอำนาจการรักษาความสงบภายในคอยก่อกวนและทำร้ายนักศึกษา นักเคลื่อนไหวซึ่งส่วนมากเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย³⁴

วันที่ 25 กันยายน สัญญาออกรายการโทรทัศน์ “พบประชาชน” สัญญาได้ ขอร้องให้ศูนย์กลางนิสิตฯ และนักศึกษาอาชีวะประท้วงกันอย่างสุภาพ มีเหตุผล และอยู่ในกติกา แม้ว่าการประท้วงเป็นสิ่งที่ชอบธรรม สัญญาขอให้นักศึกษาทั้งสองฝ่ายอยู่ในความสงบและปล่อยให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำงานของตนเอง ต่อไป สัญญายังให้ขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายเข้าร่วมงานพระราชพิธีพระราชทาน เเพลิงศพอย่างเรียบร้อยไม่ควรนำ “ระเบิดขวดระเบิดพลาสติกก็อย่าเอาเข้ามาเลย ครับ”³⁵ และถ้านักศึกษาฝ่ายใดก็ตามทำผิดกฎหมาย สัญญากำชับให้เจ้าหน้าที่ต้อง จัดการไปตามกฎหมาย แม้ว่าจะต้องใช้อาวุธหรือกำลังเพื่อให้เกิดความสงบในงาน พระราชพิธีก็ตาม

ดังนั้น เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรง อมธ. ตัดสินใจจัดกิจกรรมแยก ออกจากศูนย์กลางนิสิตฯ ซึ่งกำลังรณรงค์ต่อต้านร่างรัฐธรรมนูญ อมธ. เห็นด้วยกับ ข้อเสนอของศูนย์กลางนิสิตฯ ที่ไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ แต่ อมธ. ไม่ต้องการ ให้เป็นเงื่อนไขให้ “เผด็จการสร้างสถานการณ์ขึ้นมา”³⁶ ในขณะที่ ศูนย์กลางนิสิตฯ ก็ ตระหนักถึงความสุ่มเสี่ยงเช่นเดียวกัน จึงยกเลิกการประชุมใหญ่ในวันที่ 5 ตุลาคม และธีรยุทธ บุญมี ประกาศอุปสมบทในวันที่ 6 ตุลาคม โดยให้เหตุผลว่าเพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้กับวีรชนที่สูญเสียชีวิต³⁷ ในที่สุดสภานิติบัญญัติแห่งชาติก็สามารถผ่าน ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ในวันที่ 5 ตุลาคม โดยไม่มีเหตุรุนแรงเกิดขึ้น

³¹ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ เอกสารส่วน บุคคลศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ สบ. 9.8.1./ 140 “สมุดบันทึกเล่มเล็ก พ.ศ. 2517 เล่ม 1,” (2517).

³² *ประชาชาติรายวัน* (วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2517): 7.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

³⁴ David Morell and Chai-anan Samudavanij, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction and Revolution* (Massachusetts: Oelgeschlager, Gunn and Hain, 1981), pp. 240-241.

³⁵ *ประชาชาติรายสัปดาห์* (10 ตุลาคม 2517): 7-8.

³⁶ *ประชาชาติรายวัน* (2 ตุลาคม 2517): 1.

³⁷ *ประชาธิปไตย* (วันที่ 5 ตุลาคม 2517): 12.

สภานักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีมติให้เลื่อนสอบปลายภาค จากวันที่ 28 กันยายนไปเป็นวันที่ 19 ตุลาคม เพื่อให้นักศึกษาบางส่วนร่วมจัด “งานมหกรรมการเมือง” ระหว่างวันที่ 9-13 ตุลาคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อรำลึก เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 งานมหกรรมการเมืองจัดคู่ขนานไปกับงานพระราช พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน แต่ศูนย์กลางนิสิตฯ ไม่ได้เข้าร่วมจัดงานมหกรรม การเมืองด้วยเพราะไปดูแลงานพระราชพิธีแทน³⁸ งานมหกรรมการเมือง ซึ่งจัดโดย อมธ. ร่วมกับกลุ่มนักกิจกรรมต่างๆ อีก 12 กลุ่ม³⁹ มีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ งาน เสวนาวิชาการ การปราศรัยจาก 13 กบฏรัฐธรรมนูญยกเว้นพระธีรยุทธ บุญญาโร การปราศรัยจากตัวแทนพรรคการเมืองที่กำลังหาเสียงเลือกตั้งในต้นปี พ.ศ. 2518 นิทรรศการเรื่อง “ใครคือศัตรูประชาชน” ภาพถ่ายการต่อสู้ของประชาชนใน เหตุการณ์ 14 ตุลาคม และงานจำหน่ายหนังสือต่างๆ⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ในระหว่าง วันงานได้มีเหตุการณ์วุ่นวายภายในงานอยู่บ้าง เช่น ตึกคณะรัฐศาสตร์ปรากฏการจัด งานนิทรรศการโจมตี อมธ. ชื่อ “งานมหกรรมผ่าตัดการเมือง” เนื้อหานิทรรศการได้ โจมตีงานมหกรรมการเมืองว่า “ดูหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์และต้องการเผยแพร่ ลัทธิไม่ฟังปรารภณาเข้ามาในประเทศไทย”⁴¹

งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2517 สิ้นสุด ลงไปด้วยดีและไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้น แม้ว่าก่อนงานพระราชพิธีจะเริ่มขึ้น ปรากฏ ข่าวลือว่าจะมีการลอบปลงพระชนม์สมาชิกกราชวงศ์ที่ทรงร่วมในพระราชพิธี กลุ่ม บุคคลไม่ทราบฝ่ายได้ส่งจดหมายไปตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อไม่ให้ให้นักเรียนออกมา ร่วมงาน⁴² และมีใบปลิวแจกเพื่อโจมตีและข่มขู่ไม่ให้ประชาชนเข้ามาในงานพระราช พิธี⁴³ งานพระราชพิธีมีกำหนดการจำนวน 3 วัน ระหว่างวันที่ 13-15 ตุลาคม ใน วันที่ 13 ตุลาคมมีพิธีเชิญศพวีรชนมาที่ปะรำพิธีท้องสนามหลวง และนายกรัฐมนตรี เป็นประธานสวดอภิธรรม วันที่ 14 ตุลาคม เป็นงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ และ วันที่ 15 เป็นวันพิธีเก็บอัฐิของวีรชน⁴⁴

กล่าวโดยสรุป ก่อนงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนและงานมหกรรม การเมืองที่จัดขึ้นห้วงเวลาใกล้เคียงกัน มีสถานการณ์สร้างความตึงเครียดและ สุ่มเสี่ยงที่จะเกิดเหตุการณ์รุนแรง ดังนั้นสภาอาจารย์ตระหนักถึงความเสี่ยงอันตราย ที่จะเกิดขึ้นกับนักศึกษา จึงมีมติเห็นด้วยกับสภานักศึกษาให้เลื่อนการสอบปลาย ภาคออกไป และมติสภาอาจารย์นี้เองทำให้อดูลตัดสินใจลาออกจากรักษาการแทน อธิการบดี

³⁸ ประชาชาติรายวัน (วันที่ 7 ตุลาคม 2517): 2.

³⁹ ประชาชาติรายสัปดาห์ (24 ตุลาคม 2517): 11.

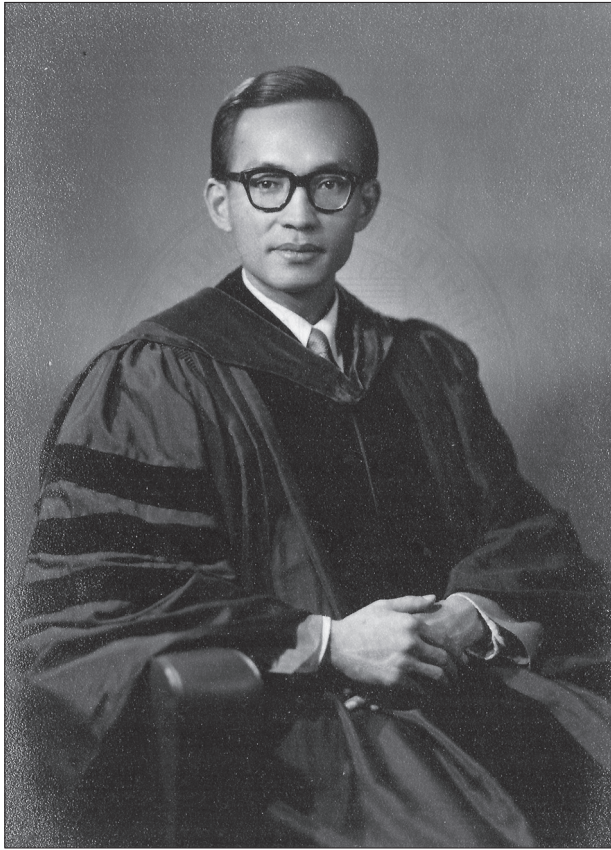
⁴⁰ ประชาชาติรายวัน (วันที่ 9 ตุลาคม 2517): 1

⁴¹ ประชาชาติรายวัน (วันที่ 11 ตุลาคม 2517): 1.

⁴² สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, “วีรชน 14 ตุลาในสายตารัฐ: ว่าด้วย งานพระราชทานเพลิงศพ 14 ตุลาคม 2517,” ใน *หมายเหตุ เดือนตุลา เล่ม 1: ว่าด้วย 14 ตุลาคมรำลึก*, บรรณาธิการโดย สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2552), หน้า 37-38.

⁴³ ธนพงศ์ จิตต์สง่า, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28*, หน้า 125.

⁴⁴ พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง 14 ตุลาคม 2517, ปกแข็ง, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการประกอบ พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ 14 ถึง 16 ตุลาคม 2516, 2517).

ศาสตราจารย์
ดร.อดุล วิเชียรเจริญ

4. การลาออกของ “รักษาการแทนอธิการบดี ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ”

วันที่ 27 กันยายน ศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญได้ยื่นจดหมายลาออก จากตำแหน่งรักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดุลให้เหตุผลว่า “เนื่องจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกับกรณีการเลื่อนสอบ และมหาวิทยาลัยได้ประกาศ ให้ทราบโดยทั่วกันนั้น โดยที่ข้าพเจ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้ดุลยพินิจในการบริหาร งานของมหาวิทยาลัยอย่างที่ได้รับผิดชอบควรพึงมี และไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่โดย ชอบธรรมได้”⁴⁵ และอดุลแต่งตั้งรองศาสตราจารย์มนตรี บริสุทธิ์ รองอธิการบดีฝ่าย บริหารให้รักษาการแทน⁴⁶ จากเหตุผลข้างต้นเห็นว่าอดุลรู้สึกไม่พอใจกับมติของสภา มหาวิทยาลัยที่มีมติการเลื่อนสอบปลายภาคของมหาวิทยาลัยออกไป เช่นเดียวกับกับ มंत्री บริสุทธิ์ก็ขอลาออกจากรองอธิการบดีฝ่ายบริหารเนื่องจาก “องค์การนักศึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้สร้างสถานการณ์ให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยนี้ ต้อง ยอมเลื่อนสอบไล่ไปโดยไม่สมควร”⁴⁷ แต่การลาออกของมนตรีมีผลในเดือนธันวาคม 2517

ในการประชุมสามัญครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 12 กันยายน สภานักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีมติเลื่อนการสอบปลายภาคออกไป เพราะมีนักศึกษาต้อง ไปจัดนิทรรศการงานมหกรรมการเมือง และรัฐบาลก็ประกาศให้วันที่ 14-15 ตุลาคม เป็นวันหยุดการศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีโอกาสร่วมงานพระราชพิธี⁴⁸

⁴⁵ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ กองบริหาร ศูนย์ท่าพระจันทร์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 17.*

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸ *มหาวิทยาลัย* (18 กันยายน 2517): 1.

สิ่งที่น่าสนใจคือคะแนนเสียงที่ลงมติเรื่องการเลื่อนการสอบปลายภาคนั้นปรากฏว่า คะแนนเสียงเท่ากันคือ 25 ต่อ 25 เสียง ทำให้ประธานสภา (สมาน เลือดวงหัด) ตัดสินชี้ขาด ประธานได้ลงมติให้เลื่อนสอบปลายภาคออกไป ดังนั้น สภาจึงมติเลื่อน วันสอบไล่ 9-15 ตุลาคมออกไป⁴⁹

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

สาเหตุความไม่พอใจจนทำให้อดุลลาออกจากรักษาการแทนอธิการบดีในวันที่ 27 กันยายน สามารถดูได้จากประกาศมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ “เรื่องเลื่อน การสอบไล่ครั้งที่ 2” ประกาศดังกล่าวได้ให้ข้อมูลถึงความขัดแย้งระหว่างผู้บริหาร มหาวิทยาลัยกับสภานักศึกษาและ อมธ. ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อสภานักศึกษาได้ ประชุมสามัญครั้งที่ 4 ในวันที่ 25 กันยายน เสนอให้เลื่อนการสอบปลายภาค ซึ่ง จะเริ่มในวันที่ 28 กันยายนไปเป็นวันที่ 19 ตุลาคมทั้งหมด แต่ที่ประชุมคณะบดียังคง ให้เลื่อนวันสอบปลายภาคเฉพาะวันที่ 9-15 ตุลาคมตามเดิม โดยอ้างว่าการเลื่อน การจัดสอบปลายภาคไปทั้งหมดตามข้อเสนอของสภานักศึกษานั้นจะทำให้เปิดภาค การศึกษาใหม่ล่าช้าและมหาวิทยาลัยไม่สามารถเปิดการศึกษาภาคฤดูร้อนได้ ในวันที่ 26 กันยายนสภาอาจารย์มีมติเป็นเอกฉันท์ให้เลื่อนสอบไปเป็นวันที่ 19 ตุลาคม ทั้งหมดตามมติของสภานักศึกษา หลังจากทราบผลการประชุมแล้ว อดุลเรียก ประชุมคณะบดีคณะต่างๆ และเชิญตัวแทนจากสภานักศึกษาและอาจารย์ รวมถึง นักศึกษาที่ไม่เห็นด้วยกับการเลื่อนสอบเข้าร่วมประชุมด้วย ในที่สุด ที่ประชุม คณะบดีมีมติเป็นเอกฉันท์ให้เลื่อนวันสอบออกไปเป็นวันที่ 19 ตุลาคม เพราะอาจารย์ ส่วนใหญ่ห่วงเรื่องความปลอดภัยของนักศึกษา และนักศึกษาก็ได้รับข้อมูลสับสนเกิด ความไม่แน่ใจว่าทางมหาวิทยาลัยจะสอบปลายภาคตามกำหนดหรือไม่⁵⁰ ส่วนอดุล และคณะบดีคณะต่างๆ มีมติให้เลื่อนสอบเพราะ “ไม่มีทางเลือก นอกจากต้องยอม ให้เลื่อนการสอบไล่ประจำภาค 1 ปีการศึกษา 2517”⁵¹ ในเอกสารของกองบริหาร ศูนย์ท่าพระจันทร์ยังปรากฏหนังสือลาออกของคณะบดีคณะต่างๆ และรองคณะบดีฝ่าย บริหาร (รองศาสตราจารย์มนตรี บริสุทธิ์) อีกด้วย เข้าใจว่าที่ประชุมคณะบดีได้ตกลง ลาออกไปพร้อมกับอดุลทั้งหมด

⁵⁰ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ กองบริหารศูนย์ ท่าพระจันทร์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถ* ที่ 17.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

เอกสารประกาศเลื่อนการสอบปลายภาคในครั้งนี้น่าสนใจไม่ใช่ว่าหน้าที่เป็นแค่ ประกาศ แต่ทำหน้าที่โจมตี อมธ. มากกว่าประกาศ “เพื่อให้นักศึกษา อาจารย์และ เจ้าหน้าที่ทราบข้อเท็จจริง”⁵² ตามประกาศ อมธ. ถูกกล่าวหาว่าบีบบังคับให้ผู้บริหาร ทำตามข้อเสนอของตนเอง ในตอนท้ายของประกาศ อดุลได้แจ้งลาออกจากตำแหน่ง รักษาการแทนอธิการบดี ซึ่งให้เหตุผลว่า “ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบการบริหาร... ได้มีความตระหนักอยู่แก่ใจตนเองว่า สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกรณีการ ประกาศเลื่อนการสอบไล่ในครั้งนี้ ข้าพเจ้าอยู่ในสภาพยอมจำยอม โดยที่ข้าพเจ้า ไม่สามารถใช้ดุลยพินิจอย่างผู้ที่ต้องมีความรับผิดชอบพึงควรมี และไม่สามารถที่จะ ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบธรรมได้”⁵³

⁵² เรื่องเดียวกัน.

⁵³ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้ว ความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของ นักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลา* (กรุงเทพฯ: สำนัก พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 95.

อดุลรู้สึกไม่พอใจที่ตนเองไม่มีอำนาจการตัดสินใจในการบริหารได้ ความไม่พอใจนี้อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงระหว่างอดุลกับคณะกรรมการ

นักศึกษา ก่อน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อุดลใกล้ชิดกับคณะกรรมการนักศึกษาของ สโมสรนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสมัยที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของอธิการบดีฝ่ายนักศึกษาหรือที่ปรึกษาสโมสรนักศึกษา ยิ่งไปกว่านั้น อุดลชอบนักศึกษาที่อยู่ในระเบียบวินัยของมหาวิทยาลัย เมื่อสมัยเป็นคณบดี คณะศิลปศาสตร์ อุดลเป็นผู้คอยเดินตรวจการแต่งกายของนักศึกษาด้วยตนเอง⁵⁴ อีกทั้งอุดลรู้สึกไม่ไว้วางใจนักศึกษาหัวก้าวหน้า ที่ตั้งกลุ่มอิสระต่างๆ และแสดงออก และวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาการเมือง ซึ่งถูกเขาเห็นว่าเป็นนักศึกษาฝ่ายซ้าย⁵⁵

ดังนั้น การลาออกของอุดลจึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากยุคเผด็จการทหารสู่การเมืองหลัง 14 ตุลาคม ที่พื้นที่การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเปิดกว้างขึ้น อุดลเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยในยุครัฐบาลเผด็จการทหาร และนักศึกษาก็อยู่ในวัฒนธรรมสายลมแสงแดด ที่กิจกรรมนักศึกษาเน้นไปเพื่อความบันเทิงและไม่สะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อภายหลัง 14 ตุลาคม นักศึกษาหัวก้าวหน้ากลายเป็นคณะกรรมการของ อมธ. และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอิสระเพื่อทำงานมวลชนต่างๆ กิจกรรมนักศึกษาก็ได้เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างซุรธาถอนโค่น ในหลายโอกาสก็สร้างความขัดแย้งกับผู้บริหารมหาวิทยาลัย จนในที่สุดการเลือกการสอบปลายภาคก็ทำให้อุดลลาออกจากตำแหน่งรักษาการแทนอธิการบดี

สรุป

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของเอกสารหอจดหมายเหตุ ธรรมศาสตร์ ชุดเอกสารจากกองบริหารศูนย์ท่าพระจันทร์ เอกสารที่เลือกใช้เป็น เอกสารสมัยศาสตราจารย์อุดล ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ (ตุลาคม 2516-กันยายน 2517) การตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งของอุดลเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้กล่าวถึงมากเท่าที่ควร⁵⁶ แต่เหตุการณ์ครั้งนี้ยืนยันถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของนักศึกษาหัวก้าวหน้า ที่เน้นกิจกรรมเคลื่อนไหว เพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม ตรวจสอบอำนาจรัฐ และการลดอิทธิพลต่างชาติ เช่น การประท้วงขับไล่ฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย เป็นต้น รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์เองก็ตระหนักถึงพลังของนักศึกษา จึงสนับสนุนให้นักศึกษามีบทบาทช่วยเหลือรัฐบาลในการณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนในชนบท⁵⁷ เพราะฉะนั้น การลาออกของอุดลและผู้บริหารจึงเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเปลี่ยนแปลงบทบาทของคณะกรรมการนักศึกษาใน อมธ. จากที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้บริหารมหาวิทยาลัยในสมัยก่อน 14 ตุลาคม (สมัยสโมสรนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) มาสู่เป็น อมธ. ที่ประกอบไปด้วยนักศึกษาหัวก้าวหน้า เพราะฉะนั้น อุดลและผู้บริหารไม่สามารถควบคุมผู้นำนักศึกษาได้เหมือนดังแต่ก่อนและทนแรงกดดันไม่ไหวจึงลาออกไปในที่สุด

⁵⁵ ธนพงศ์ จิตต์สง่า “ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่าง ปรีดี พนมยงค์ บัวย อึ้งภากรณ์ กับสัญญา ธรรมศักดิ์ และกลุ่มอนุรักษ์นิยมใน สมัยรัฐบาล ถนอม-ประภาส พ.ศ. 2513-2516,” *วารสารประวัติศาสตร์ [มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร]* (สิงหาคม 2558-กรกฎาคม 2559), หน้า 115-122.

⁵⁶ แม้แต่หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสจัดงานเชิดชูเกียรติคุณ ศาสตราจารย์อุดลทั้งสองเล่ม ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดความขัดแย้งของเหตุการณ์ดังกล่าวนี้มากนัก เช่น กิตติพงศ์ กมลธรรมวงศ์, “ชีวประวัติศาสตราจารย์ ดร. อุดล วิเชียรเจริญ,” ใน *90 ปี อุดล วิเชียรเจริญ ชีวิตและงาน* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), หน้า 71.

⁵⁷ รัฐบาลสัญญาได้อนุมัติเงินจำนวนสามล้านบาทตั้งโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย รัฐบาลได้จัดอบรมอาสาสมัครนักศึกษา และส่งนักศึกษาเหล่านี้ไปณรงค์เผยแพร่ ความสำคัญของรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย แต่นักศึกษากลับพบเห็นและเรียนรู้ความไม่ยุติธรรมในชนบท และกลายเป็นความไม่พอใจในโครงสร้างการเมือง นักศึกษาเหล่านี้ได้สนับสนุนให้ชวนา ก่อตั้งองค์กรการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม David Morell and Chai-anan Samudavanij, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction and Revolution*, pp. 151-154.

วรรณกรรม ของนายผี กับ ความยุติธรรม ของอัศนี พลจันทร์*

วรเจตน์ ภาคีรัตน์

ศาสตราจารย์ประจำศูนย์
กฎหมายมหาชน
คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* จากงานเสวนาในหัวข้อ “วรรณกรรมของนายผี กับความยุติธรรมของอัศนี พลจันทร์” ซึ่งโครงการปริญญาโทสาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษร่วมกับสำนักพิมพ์อ่านจัดขึ้นในวาระ 100 ปีชาตกาล อัศนี พลจันทร์ ณ ห้องประชุมริมน้ำ (LA 107) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2561.

เกริ่นนำ

สวัสดิ์ทุกท่านนะครับ จริงๆ งาน 100 ปี นายผี วันนี้ ถ้าจะว่าไปแล้ว ผมก็จะ เป็นคนที่อาจจะเรียกว่าอยู่นอกวงการ เพราะโดยส่วนใหญ่คนที่พูดถึงเรื่องของนายผี ก็จะเป็นคนที่ถ้าไม่เป็นฝ่ายซ้าย ก็จะเป็นผู้ที่ศึกษาวรรณกรรมเป็นหลัก ผมไม่มี แบบคร่าวเป็นฝ่ายซ้ายและไม่มีแบบคร่าวเป็นผู้ที่ศึกษามาทางวรรณกรรม ผมจะพูด ในมุมมองของคนนอกมากกว่า ที่น่าประหลาดก็คือว่าในปีนี้ ผมได้เกี่ยวพันทั้งผีและ ปีศาจ เพราะเมื่อไม่นานมานี้ก็มีโอกาสได้ไปตัดสินรางวัลปีศาจเนื่องจากครบรอบ 100 ปีของเสนีย์ เสาวพงศ์ หรือคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เหมือนกัน และก็มาวันนี้ที่ ได้มาพูดเรื่องของนายผี ถือว่าเป็นปีที่ดีของผมที่ได้พูดถึงเรื่องของผีและปีศาจ

งานวันนี้ที่จริงแล้วเป็นงานตอนจบหรือเป็นงานปิดของโครงการวรรณกรรม “อ่านนายผี” ที่ผมพูดถึงเรื่องนี้เพราะว่าผมอยากจะพูดถึงตอนที่เปิดงานนี้เมื่อ 5 ปี ก่อน ที่มีคุณเดื่อนวาด พิมวนาและอาจารย์สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลมาพูดถึงเรื่อง นายผี¹ คุณเดื่อนวาดคงยังอยู่สบายตอนนี้ ส่วนอาจารย์สมศักดิ์ นั้นคิดว่าและเดาว่า ท่านน่าจะอาการดีขึ้นและอาจจะฟังพวกเรายู่ ขอให้อาจารย์สุขภาพแข็งแรงและมีโอกาสกลับมาพูดถึงเรื่องของนายผีที่เมืองไทยนะครับ

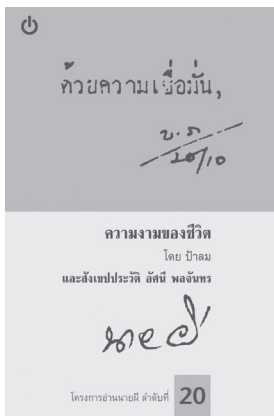
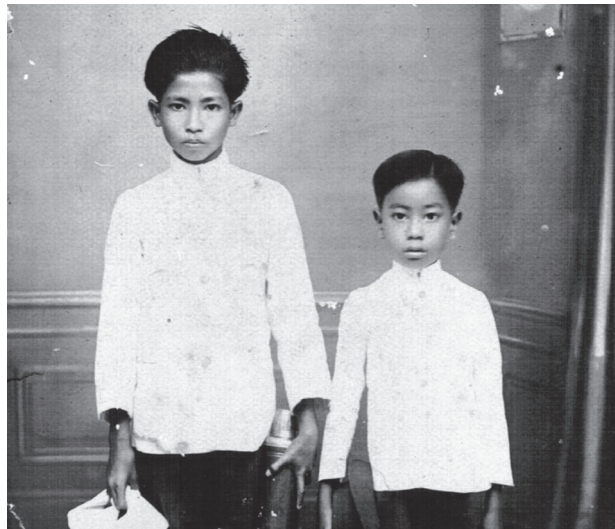
ในเวลาที่เราพูดถึงนายผีหรือ อัศนี พลจันทร ในมุมมองของความยุติธรรมหรือที่ เกี่ยวพันในเรื่องของกฎหมาย ผมคิดว่าเราจะต้องย้อนกลับไปดูชีวิตของนายผีนิดหนึ่ง โดยดูความเป็นมาเป็นไปของเขา เราอาจจะอ่านจากงานที่เขาเขียนขึ้นมาเพื่อที่จะได้ดู ว่าเรามองเรื่องความยุติธรรม เรื่องของกฎหมาย เรื่องของการเมือง หรืออาจจะมอง ถึงเรื่องของการปฏิวัติอย่างไร

ภูมิหลัง

นายผีโตขึ้นมาเป็นลูกชายคนเดียวของนักกฎหมายที่ในภายหลังได้เป็น ผู้พิพากษาศาลฎีกา ผมพยายามค้นประวัติของคุณพ่อของนายผีก็ไม่พบรายละเอียด มากนัก พบแต่เพียงว่าท่านเป็นถึงคุณพระชื่อว่าพระมนูกิจวิมลวรรธ มีผลงานที่เป็น หนังสือทางกฎหมายอยู่เป็นบันทึกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประมาณนั้น แล้วทราบว่าตอนที่นายผียังเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ และมหาวิทยาลัยวิชา ธรรมศาสตร์และการเมือง คุณพ่อของนายผีเป็นผู้พิพากษาอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นและ เป็นหัวหน้าคณะ ผมพยายามดูความสัมพันธ์ระหว่างคุณพ่อของนายผีและนายผีว่า สัมพันธ์กันอย่างไร เนื่องจากว่าเวลาที่อ่านงานวรรณกรรมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย หรือผู้พิพากษา ผมจะพบว่านายผีมีลักษณะของการเขียนเชิงเสียดสี ในเชิงของการ ฉายภาพผู้พิพากษาในลักษณะซึ่งพูดง่ายๆ ก็คือว่าไม่เป็นที่ประทับใจของเขามากนัก ตอนนั้นไม่แน่ใจว่าความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ถ้าดูจากชีวิตของนายผีน่าจะเป็นไปได้ ว่านายผีอาจจะไม่ได้เดินตามเส้นทางที่คุณพ่ออาจจะอยากให้เดินเท่าไรนัก ที่ผม

¹ การสัมมนาว่าด้วยกวีของนายผี และการเมืองของอัศนี พลจันทร ในวาระครบรอบชาตกาล 95 ปี นายผี และเปิดตัวโครงการ “อ่านนายผี” ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2556.

อัศนี (ขวา) กับพี่เลี้ยง

²ดู เนาวนิจ สิริผาดิวิรัตน์ และ ไอดา อรุณวงศ์, "สังเขปประวัติ อัศนี พลจันทร," ใน *ความงามของชีวิตโดยป้าลม และสังเขปประวัติ อัศนี พลจันทร* (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2561), หน้า 113-234.

พูดแบบนี้เพราะคนทั่วไปในวงการกฎหมาย ถ้าหากว่าตัวเองเป็นผู้พิพากษาแล้ว โดยทั่วไปก็อยากจะให้ลูกเจริญรอยตาม

นายผีเข้าเรียนที่ธรรมศาสตร์ ตอนนั้นเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต แก่นหลักของวิชาที่นายผีเรียนเป็นวิชากฎหมาย ผมได้ไปดูหลักสูตรวิชาธรรมศาสตร์บัณฑิตก็พบว่ามีกฎหมายหลักๆ ก็คือ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีกฎหมายรัฐธรรมนูญอยู่นิดหน่อย และก็กฎหมายปกครองอยู่บ้าง มีเรื่องเศรษฐศาสตร์ และมีเรื่องวิधिปฏิบัติราชการโดยทั่วไป นายผีเรียนจนสำเร็จ หลังจากนั้นจึงไปทำงานเป็นอัยการ โดยที่ไม่แน่ใจว่าตัวนายผีเองอยากจะเข้ารับราชการไหม เพราะดูจากประวัติเองเท่าที่คุณเนาวนิจได้พบมาก็คือ ประมาณว่าเป็นการเร่งเร้าจากญาติๆ มากกว่า ที่อยากจะให้นายผีเข้ารับราชการ นายผีก็ไปเป็นอัยการ

อัยการ

ในเวลาต่อมานายผีก็ไปเป็นอัยการผู้ช่วยที่ปัตตานี เป็นอัยการที่สระบุรี เป็นอัยการที่อยุธยา แล้วก็กลับมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ใช้ชีวิตเป็นอัยการไม่นานมากนัก แต่เชื่อว่าเขาน่าจะได้ประสบการณ์ของการใช้กฎหมายในทางความเป็นจริงอยู่มากทีเดียว น่าเสียดายที่ผมไม่มีเอกสารกฎหมายเรื่องคดีของนายผีสมัยที่เป็นอัยการอยู่ ผมไม่แน่ใจว่าสำนักอัยการยังเก็บเอกสารพวกสำนวนไว้ไหม แต่คิดว่าน่าจะไม่มีแล้ว เพราะฉะนั้นเราอาจจะไม่เห็นว่ามีคดีที่นายผีเป็นอัยการในเวลาที่มีการสังคดี นายผีสังคดีอย่างไร มีหลักเกณฑ์อย่างไรในการสังคดี

แน่นอนเรื่องหนึ่งที่ทำให้นายผีมีชื่อเสียงโด่งดังที่ปัตตานีคือ การปฏิเสธไม่สั่งฟ้องชาวมุสลิมที่ไม่ยอมสวมหมวกตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม การสั่ง

ไม่พียงคดีนี้ น่าจะเป็นกรณีแรกๆ ที่ชี้ให้เห็นว่านายผีเป็นนักกฎหมายที่มุ่งไปที่ความยุติธรรมมากกว่าจะมุ่งไปที่การปฏิบัติตามคำสั่งหรือตัวบทกฎหมายโดยลำพัง โดยพยายามใช้เทคนิคทางกฎหมายที่สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้ เช่นบอกว่าการสั่งปรับที่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้นั้นเนื่องจากเขาไม่รู้ภาษาไทย นายผีใช้เหตุเหล่านี้เป็นเหตุที่ช่วยทำให้ตัวกฎหมายไม่แข็งกระด้างจนเกินไป

ก่อสร้างความคิดทางการเมือง

ในแง่ของความคิดทางการเมือง นายผีได้เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ประมาณปี พ.ศ. 2492-2493 งานที่ออกมาในช่วงเวลานั้นสะท้อนให้เห็นว่านายผีได้อ่านงานของฝ่ายซ้าย เขาน่าจะได้อ่านงานของเลนินและงานของมาร์กซแล้ว เราไม่ทราบว่านายผีสนใจในประเด็นทางนี้เมื่อไหร่ ผมสันนิษฐานว่าจะเป็นคนที่เขาเข้าเรียนที่ มธก. เหตุผลที่สันนิษฐานแบบนี้เพราะว่าในภายหลังในงานเขียนเรื่อง *ผู้ประศาสน์การมีคนเดียว* ที่นายผีเขียน และดูเหมือนจะเป็นงานเขียนชิ้นสุดท้ายเท่าที่เราพบอยู่ในเวลานี้ นายผีได้เอ่ยย้อนหลังไปถึงตอนที่ยังเรียนอยู่ที่ธรรมศาสตร์ และมีข้อความบางตอนที่อาจจะสื่อให้เห็นว่า นายผีน่าจะมีความสนใจหรือมีความคิดที่ไปไกลมากกว่าหลักสูตร มธก. ธรรมดา เนื่องจากการเอ่ยถึงบรรดาอาจารย์ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยอยู่หลายคน ในส่วนของกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น เอ่ยชื่อ ดร.สายหยุด แสงอุทัย เช่นบอกว่า

“มหาวิทยาลัยสถานที่เพาะผู้ปฏิบัติงานระดมฟืนนี้ยังอยู่ไม่ได้ล้มไป เพราะการปองร้ายของเหล่าศัตรูประชาธิปไตย. ประชาธิปไตยระดมฟืนยังไม่อาจมั่นคงเข้มแข็งเพราะชนชั้นกรรมฟืนไทยมีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นอันมาก. แต่พวกเขาได้มีคุณูปการที่สำคัญมากต่อการเมืองเมืองไทย. พวกเขาได้สร้างสะพานเชื่อมให้แก่การปฏิบัติของประชาชนอย่างแท้จริง. ดร.สายหยุด แสงอุทัย ไม่รู้ว่าเขาได้สอนนักศึกษาที่ต้องการไปไกลกว่าระบอบของชนชั้นนายทุน. มาโนช วุฑฒาพิทย ห้วนหน้าห้องสมุด มธก. ก็ไม่รู้ว่าเขาได้ช่วยให้เพื่อนนักศึกษาของเขาได้ไปค้นคว้าหาทางออกที่แท้จริงของการปฏิบัติประเทศไทยที่นั่น. ดร.เดือน บุนนาค, เลขาธิการ, ไม่รู้ว่า มธก. ได้กลายเป็นบ่อมประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าและเป็นบ่อมเพชรที่แข็งแกร่งที่สุดในการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยมาตลอดทุกยุคทุกสมัยของการผันผวนของการเมืองไทยที่ล้มลุกคุกกอลมาเป็นเวลาห้าสิบปีแล้ว”³

ข้อความนี้พอชี้ให้เห็นว่าเขาพูดถึงอาจารย์ที่สอนหนังสือ นายผีกำลังจะบอกว่าโอเคอาจารย์สอนหนังสือไปนี้แหละแต่อาจารย์ที่สอนหนังสือไม่รู้ว่านักศึกษาได้ไปไกลกว่าที่อาจารย์เขาสอนแล้ว นั่นหมายความว่านายผีอาจจะเริ่มมีความสนใจในความคิดทางมาร์กซิสต์ ทางคอมมิวนิสต์ มาตั้งแต่ในสมัยเรียนก็เป็นได้ แต่เราไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าเป็นอย่างนั้นจริงหรือไม่ เพราะฉะนั้นนายผีไม่ได้เล่าเรื่องพวกนี้เอาไว้

³“ผู้ประศาสน์การมีคนเดียว,” ใน *ชุมนุมบทความและปณิธานคดีของอัครนี้ พลจันทร์ เล่ม 3* (กรุงเทพฯ: อาน, 2561), หน้า 280.

ประสบการณ์ในการเป็นอัยการประกอบกับแนวความคิดที่น่าจะมีไอเดียการเป็นช้ายอยู่ ทำให้นายผีเน้นไปที่การมองเรื่องของชนชั้นและการกดขี่ในทางชนชั้น เราจะเห็นทัศนะของนายผีจากเรื่องสั้นที่เขาได้เขียน โดยเฉพาะในประมาณปี พ.ศ. 2494-2495 ซึ่งน่าจะเป็นช่วงหลังจากเข้าพรรคคอมมิวนิสต์ฯ แล้ว ความคิดของเขานั้นชัดเจนมากและก็เสนอทัศนะเรื่องนี้ออกมาได้แหลมคมทีเดียว

ทัศนะทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของทัศนะที่มีต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม อย่างที่ผมบอกไป ตอนต้นนายผีเขาให้ภาพของผู้พิพากษาในแง่ที่ไม่ดีเท่าไรหรอก คือมองผู้พิพากษาในแง่ของชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกว่า “ใช้อำนาจบนบัลลังก์” ตั้งแต่ปี 2490 แล้วที่นายผีเขียนงานซึ่งพูดถึงผู้พิพากษาในการตัดสินคดี ที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาดำเนินคดี โดยอย่างยิ่งคนที่อยู่ทางใต้ที่เป็นมุสลิม ผมขอโควทนิดหนึ่ง

“ข้อที่ร้ายที่สุดคือการกล่าวหาบุคคลด้วยมาตรา 104 (ซึ่งถูกยกเลิกไปนานแล้ว) และ กม. มาตรานี้ได้เป็นเครื่องมือในการกำจัดบุคคลที่หัวรั้นไม่ปฏิบัติตามนโยบายเผด็จการอย่างได้ผลยิ่ง มีข้าราชการบำนาญไทยอิสลามผู้หนึ่งต้องได้รับโทษ และถูกส่งมาจำคุกที่กรุงเทพฯ ไม่เท่าไรก็ตาย และข่าวว่าป่วยตาย”⁴

⁴อ.ส., “การเมืองใน 7 หัวเมือง,” ใน ชุมนุมบทความและปณิณคดีของอ.ศ.นี้ พลจันทร์ เล่ม 3 (กรุงเทพฯ: อาน, 2561), หน้า 116.

อันนี้พูดถึงในศาล “การพิจารณาในศาลบางครั้งเอนไปอย่างป่าเถื่อน ศาลได้
ใช้วาจาสามหาวต่อจำเลยและพยาน มีการชู้ตะคอกด่าทอด้วยคำหยาบคาย และ
ร้องเรียกว่า “ไอ้แขก” ซึ่งที่แท้ก็ชัดกับ “นโยบายจอมพลฯ” ทั้งนี้ เพราะผู้พิพากษา
โดยมากมีโทษาคติตามวิสัย”⁵

⁵ เรื่องเดียวกัน

แปลว่าอันนี้คงเป็นภาพที่นายผีมองผู้พิพากษาอยู่ เราจะเห็นทัศนคติต่อ
ผู้พิพากษาและกระบวนการยุติธรรมอีกในนิทานการเมืองเรื่องสั้นบางเรื่องที่เขาได้
เขียนลงโดยที่มีผู้พิพากษาเป็นตัวเอกของเรื่องและในขณะเดียวกันก็ดูจะเป็นตัวร้าย
ของเรื่องด้วย เรื่องนี้ตรงกับหัวข้อที่ผมพูดที่สุดในวันนี้คือเรื่อง “ความยุติธรรม”
นายผีใช้นามว่ากุลิศ อินทุคักดิ์ ในเรื่องนี้เขาขึ้นต้นด้วยชื่อของผู้พิพากษา

“ขึ้นชื่อว่าคุณหลวงนิเทศธรรมา ใครๆ ก็รู้จัก!

“สาวๆ จะหายใจท่อนถี่ เมื่อรำลึกถึงร่างอันสูงโปร่งเต็มไปด้วยสง่าพากพุ่ม
แห่งท่านผู้พิพากษาผู้สูงเกียรติ แม้มีวัยอันกำลังจะล่วงความกลางคนไปแล้ว ทำไม
เล่า? ก็เพราะความเป็นคุณนายผู้พิพากษานั้น ไม่ว่าจะเปนครุณนายใหญ่หรือคุณนาย
เล็ก ย่อมจะส่งเสริมความพริ้งของหญิงสาวสวยหรือไม่ก็ตามที่ ให้เฟริดพรายยิ่งขึ้น
ท่านผู้พิพากษาเป็นบุคคลที่ทรงอำนาจราชศักดิ์ ‘สามารถตัดหัวคนได้!’ เขาว่ากัน
ดังนี้”⁶

ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ นายผีได้พูดถึงเรื่องของอำนาจของผู้พิพากษาในการตัดสิน
คดีแล้วชี้ให้เห็นว่าความจริงที่ปรากฏในกระบวนการพิจารณาในศาลกับนอกศาล
ไม่เหมือนกัน เขาเล่าเนะครับว่ามีบุคคลคนหนึ่งไปฆ่าคนตาย ผู้พิพากษาก็ดำเนิน
กระบวนการพิจารณาไป พอดำเนินกระบวนการพิจารณาไปแล้วผู้พิพากษาเห็นว่าหลักฐาน
ที่ให้ปากคำนั้นไม่ตรงกัน ก็คิดจะพิพากษายกฟ้องบุคคลผู้หนึ่งที่ถูกฟ้องว่าไปฆ่าคนตาย
แต่ว่าพอกลับมาคุยกับเมียภรรยาที่บ้าน ภรรยาก็พูดไปตามความเชื่อที่ชาวบ้านเขา
เชื่อกันว่าคนนี้แหละที่เป็นคนฆ่าคนตาย ผู้พิพากษาก็บอกว่าไม่จริงพยานหลักฐานไม่
ปรากฏว่าเขาเป็นคนที่ฆ่าคนตาย เดิมทีผู้พิพากษาคณะนี้จะพิพากษายกฟ้องหมายถึง
ว่าพยานหลักฐานไม่พอฟ้องว่าเขาฆ่าคนตาย ถึงแม้เมียของผู้พิพากษาจะบอกว่า
เขารู้กันทั่วเมืองว่าคนนี้เป็นคนฆ่า ผู้พิพากษาก็พยานหลักฐานมันเหลวหมด
มันใช้ไม่ได้เลย ฟังไม่ได้สักปาก อันนี้ก็ว่าไปตามกฎหมายพยาน เสร็จแล้วปรากฏ
ว่าในเวลาต่อมาคุณแม่ของคนที่ถูกกล่าวหาว่าฆ่าคนตาย มาพบผู้พิพากษาในสนาม
กอล์ฟบอกว่าอย่าลวงโทษลูกของเขาเลย ลูกเขาไม่ได้ฆ่าคนตายหรอก ผู้พิพากษาคณะนี้
ก็กลับบ้านมาปรึกษาภรรยา ถ้ามเมียตัวเองว่าเรื่องนี้จะตัดสินว่าอย่างไร ภรรยาก็
บอกว่าถ้าหลักฐานมันฟังไม่ได้ก็ควรที่จะพิพากษายกฟ้องไปเหมือนที่คิดเอาไว้คราว
แรก ผู้พิพากษาก็คิดอยู่ในใจ แล้วก็บอกว่าถ้าปัญหานั้นจะล้งเลวตัดสินหรือไม่ตัดสิน
จะยกฟ้องหรือประหารชีวิต เขาบอกว่า

“ปัญหาทั้งหลาย ท่านโบราณจารย์สอนไว้ ถ้าคิดไม่ตกไซ้ ให้ถามภรรยา

“เหมือนแสงสว่างส่องวาบ ลงมาในกลางใจอันมีดมนของท่านผู้พิพากษา
ภรรยาให้ความเห็นอย่างใด ท่านโบราณจารย์กล่าวต่อ ฟังทำตรงข้าม”⁷

⁶ กุลิศ อินทุคักดิ์, “ความยุติธรรม,” ใน นิทานการเมืองและเรื่องสั้นของอันนี้ พลจันทร์ เล่ม 2 (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2561), หน้า 166.

⁷ เฟิงอั้ง, หน้า 176.

เรื่องนี้ก็คือคนที่ถูกกล่าวหาว่าฆ่าคนตายนี้ชื่อไอ้เบี้ยว สุดท้ายผู้พิพากษาก็ทำ
อย่างนี้

“และแล้วตอนสายวันนั้น ไอ้เบี้ยวจำเลยซึ่งท่านผู้พิพากษาเห็นว่าควรตัดสิน
ปล่อยมาตั้งแต่ต้น ก็ถูกตัดสินประหารชีวิต” เพราะเมียบอกว่าให้ปล่อยใช้ไหมครับ
ให้ทำตรงข้าม “ในขณะที่ท่านผู้พิพากษานั่งตัดสินแลดูการพุ่มพวยน้ำตาไหลของยาย
บาง ยายบางแกไม่รู้หรือกว่า ที่ลูกชายสุดที่รักผู้ไปทำความผิดของแกต้องถูกตัดหัว
ครั้งนี้ ก็เพราะแกลอบไปกอดขาวิงวอนท่านผู้พิพากษาในตอนเช้ามีวันก่อนที่สนาม
กอล์ฟนั่นเอง”⁸

⁸ เฟิงอั่ง, หน้า 177.

คือเรื่องนี้นายผิงต้องการที่เสียศีลระบอบยุติธรรม ระบบพึ่งพยาน และระบบ
ของการครองตนให้สุจริตของผู้พิพากษา ในแง่ที่ว่าผู้พิพากษากลัวถ้าเกิดตัดสิน
ปล่อยไอ้เบี้ยวที่ถูกกล่าวว่าเป็นฆาตกร ถ้าคนรู้เข้าว่าแม่ไอ้เบี้ยวมาพบตัวเองที่สนาม
กอล์ฟจะทำให้ตัวเองถูกติฉินนินทา ความสะอาดในฐานะที่เป็นผู้พิพากษาก็จะหาย
ไป เพราะฉะนั้นก็เลยตัดสินใจที่ไม่ได้เอาตามหลักฐานที่ตัวเองเห็นตั้งแต่แรกแล้ว
จึงตัดสินใจประหารชีวิตนายเบี้ยว อันนี้คล้ายๆ กับว่าในด้านหนึ่งนายผิงชี้ให้เห็นว่า
การตัดสินคดีที่สุดแล้วนั้นมันอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาจริงๆ เป็นแบบนี้

ทีนี้ถามว่านายผิงมองกฎหมายกับความยุติธรรมว่ามันสัมพันธ์กันหรือไม่
อย่างไร ในภายหลังเรามองเห็นว่าทัศนะของนายผิงกับเรื่องนี้ในช่วงแรกๆ เราไม่เห็น
ทัศนะของเขาชัดเจน แต่ในภายหลังนายผิงเห็นว่ากฎหมายจริงๆ นั้นเป็นเครื่องมือ
ของการกดขี่ไม่ได้นำไปสู่ความยุติธรรมอะไร ความยุติธรรมจริงๆ ในทัศนะของนายผิง
เท่าที่ผมอ่าน ผมไม่คิดว่านายผิงจะยืนยันว่ามันมีความยุติธรรมอะไร ความยุติธรรม
มันผันแปรไปตามบริบท สภาวะแวดล้อม ความสัมพันธ์ของบุคคล และเหตุปัจจัย
ต่างๆ ในขณะที่กฎหมายนั้นเป็นเครื่องกดขี่ในทางชนชั้น

อำนาจประชาชนย่อมสำคัญยิ่งกว่า อำนาจของพระมหากษัตริย์

ในส่วนของทัศนะที่มีต่อผู้พิพากษาในภาพรวม มันมีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ
มากๆ ก็คือมีอัยการคนหนึ่งถูกลงโทษในความผิดเนื่องจากละเมิดอำนาจศาล
เนื่องจากศาลสั่งให้เขาแก้คำฟ้องที่ศาลมองว่ามันมีลักษณะที่เป็นการเสียศีลศาลแต่
เขาก็ไม่แก้ เขาก็ยังยื่นคำร้องแบบเดิมอีก 2-3 ครั้ง ในที่สุดศาลก็ลงโทษเขาฐาน
ละเมิดอำนาจศาล คดีนี้นายผิงก็ได้เขียนวิจารณ์ การเขียนวิจารณ์ของนายผิงเรื่องนี้
สะท้อนให้เห็นวิธีการมองสถานะของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมของนายผิงซึ่ง
สมัยนั้นนายผิงเป็นอัยการอยู่ ถามว่านายผิงเขามองสถานะของอัยการอย่างไร แล้ว
มองสถานะของผู้พิพากษาว่าอย่างไร นายผิงเขาเห็นอย่างนี้ เขาบอกว่าผู้พิพากษา
ตัดสินอยู่ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่อัยการไม่ใช่แบบนั้น อัยการไม่ได้

ดำเนินคดีหรือสั่งฟ้องคดีในลักษณะเดียวกับผู้พิพากษา เรื่องนี้ในที่สุดศาลได้ลงโทษพนักงานอัยการ และนายผีได้แสดงทัศนคติของตนไว้ว่า

“เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างแก่คู่ความทั้งหลายต่อไป... ศาลฎีกาได้กล่าวถึงฐานะของศาลไว้ว่าเป็น “ผู้กระทำการในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” อันเป็นคำกล่าวที่ชวนให้คิด เพราะมิใช่คำกล่าวของผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริงในระบอบการปกครองตามลัทธิประชาธิปไตย และเป็นคำกล่าวที่ตั้งศาสตร์แห่งระบอบ “แผนการณจักรัษฏกิติ” ไว้เหนือสิ่งอื่น อันที่จริงศาลทั้งหลายควรจะได้ระลึกถึงด้วยว่า พนักงานอัยการที่ได้ดำเนินคดีความตามหน้าที่ทางราชการอยู่ในศาลทั้งหลายนั้น มิใช่ได้ดำเนินไปในฐานะส่วนตัวหรือในฐานะตัวแทนรัฐบาล แต่ได้ดำเนินไปในนามแห่งและเพื่อเกียรติศักดิ์แห่งมหาชนชาวสยามทั้งหมด ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอำนาจประชาชนย่อมสำคัญยิ่งกว่าอำนาจของพระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า พนักงานอัยการย่อมมีเกียรติกว่าและสำคัญกว่าศาลหลายเท่าตัว แต่โดยเหตุที่ทุกสิ่งเป็นการสมมุติ เราจึงไม่เคยได้ยินว่าพนักงานอัยการผู้ใดได้กล่าวอ้างถึงเกียรติและความสำคัญยิ่งใหญ่ของตน แต่การที่ศาลจะลงโทษพนักงานอัยการโดยกล่าวเพื่อเป็นตัวอย่างแก่คู่ความทั้งหลายต่อไปก็ดี หรือเพื่อให้สำนึกไว้ก็ดี หรือว่าการลงโทษนั้นเป็นการดีแล้วก็ดี เหล่านี้จึงคล้ายกับเป็นการสบประมาทพนักงานอัยการทั่วทุกตัวคน และเป็นการสบประมาทประชาชนชาวสยามทั้งหมด ทั้งเป็นการทำร้ายต่ออำนาจอันยิ่งใหญ่ของประชาชนด้วย เมื่อถึงคั่นนี้วิธีการแก้ไขก็น่าจะได้ใช้วิธีของสหายนินดังกล่าวข้างต้นนั้น”⁹

วิธีการของสหายนินคืออะไรเดี๋ยวผมจะพูดในตอนหลัง อันนี้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของนายผีเมื่อ 2475 ด้วย แต่เท่าที่อ่านจะเห็นได้ว่านายผีมองความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับศาลในลักษณะความสัมพันธ์ที่อัยการเป็นผู้แทนประชาชน ส่วนศาลปฏิบัติงานในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่นายผีถือว่าการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอำนาจประชาชนย่อมสำคัญกว่า อันนี้เป็นการแย่งความเข้าใจทั่วไปและเป็นทัศนคติตรงไปตรงมาและชัดเจนที่สุดของนายผี และสะท้อนให้เห็นความคิดของนายผีเกี่ยวกับเรื่องกลไกต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมด้วย

ถามว่าอัยการละเมิดอำนาจศาลเป็นไปได้ไหม นายผีบอกว่าเขาไม่แน่ใจ เขาไม่รู้ถ้อยคำที่อัยการเขียนนั้นหมายความว่าอย่างไร แต่ถึงอย่างไรก็ตามเขาไม่เห็นด้วยกับการที่ศาลจะใช้อำนาจของศาลไปลงโทษอัยการ เขาเห็นว่าเรื่องนี้ควรจะดำเนินการในทางวินัยกับอัยการ ควรจะให้กรมอัยการเป็นคนดำเนินการยิ่งกว่าศาลจะไปลงโทษเอง เขาบอกไว้ว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการที่อัยการเวลาที่มีการดำเนินคดีในศาลจะใช้ถ้อยคำที่เป็นการลบหลู่ดูหมิ่น ใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ และไม่สมควรต่อศาล อันนี้นายผีเขาพูดชัดว่าการทำแบบนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นายผีเห็นว่าไม่ควรจะใช้อำนาจศาลในการลงโทษอัยการ แต่ควรจะแจ้งและปล่อยให้มีการดำเนินการทางวินัยต่อพนักงานอัยการผู้นั้นโดยกลไกทางวินัยมากกว่า อันนี้คือมุมมองที่นายผีมองต่อสิ่งที่อาจจะเรียกว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมในทัศนคติของเขา ซึ่งงานเขียนอันนี้

⁹สายฟ้า, “การละเมิดอำนาจศาล,” ใน *ชุมนุมบทความและปกิณกคดีของอค์นี พลจันทร* เล่ม 3 (กรุงเทพฯ: อาน, 2561), หน้า 252-253.

ปรากฏอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2491 อาจจะเป็นช่วงก่อนที่เขาจะตัดสินใจเข้าพรรคคอมมิวนิสต์ฯ

งานเขียนของนายผีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับผู้พิพากษาศาลกับประชาชน ถ้าจะว่าไปมันเป็นไปได้ในเชิงการเสียดสีว่าศาลอยู่ในที่สูง ศาลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใครกล่าวล่วงละเมิดมิได้ ประมาณนี้ อันนี้ก็เป็นการเขียนสถานะที่สูงของศาลซึ่งนายผีมีน้ำเสียงไม่เห็นด้วยกับการมองศาลแบบนั้น

การปฏิวัติศาลยุติธรรม

ประเด็นสำคัญอันหนึ่งที่แน่นอนว่านายผีอาจเป็นนักกฎหมายก้าวหน้ามากๆ ถ้าเราละว่าเขาไม่ได้เป็นผู้พิพากษาเหมือนคุณพ่อ ประเด็นอันหนึ่งที่ก้าวหน้ามากๆ คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติศาลยุติธรรม เรื่องนี้มันเกี่ยวพันถึงเรื่องที่ผมเคยพูดในงานเสวนาครั้งหนึ่งเมื่อ 8 ปีมาแล้ว ขออนุญาตอ้างอิงถึงสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน เขาพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับปฏิวัติ 2475 ของศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์ท่านหนึ่ง ในการเปิดตัวหนังสือซึ่งเป็นการพิมพ์ในครั้งที่ 3¹⁰ สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันได้เชิญให้ผมไปพูดเรื่องนี้ด้วย

ในวันนั้นผมได้พูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้วก็ชี้ให้เห็นว่ามันไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างของฝ่ายตุลาการเลย การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นั้นเป็นเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างหลักของสถาบันทางการเมืองบางส่วนเท่านั้น มีการก่อกำเนิดสภาผู้แทนราษฎร แล้วก็คณะกรรมการราษฎรขึ้นมาเป็นองค์กรใหม่ที่เกิดขึ้นในภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือการอภิวัฒน์ 2475 ในขณะที่ระบบการศาลได้รับเอาจากระบบเดิมเข้าสู่ระบบใหม่ บรรดาผู้พิพากษาศาลก็เป็นคนในระบบเดิมเข้าสู่ระบบใหม่ ระบบในการบริหารบุคคลก็เป็นระบบเก่าเข้าสู่ระบบใหม่ทั้งหมด ผมคิดว่าการที่คณะผู้อภิวัฒน์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของตุลาการหรือการเปลี่ยนแปลงตุลาการด้วยนั้นมันส่งผลสะท้อนกว้างไกลกว่าที่คิด เพราะหลังจากเหตุการณ์ในปี 2548-2549 ที่ในปี 2549 รัฐประหารแล้ว มีการพูดถึงตุลาการภิวัฒน์ เมื่อหลายปีก่อนคำๆ นี้เป็นคำที่ค่อนข้างจะถูกพูดถึงกันโดยทั่วไป มีการเสนอโดยอาจารย์ที่อยู่คณะสังคมวิทยาท่านหนึ่งพูดถึงเรื่องตุลาการภิวัฒน์ขึ้นมา แล้วบอกว่าศาลต้องขยายบทบาทและอิทธิพลเข้าไปเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมือง ซึ่งจุดยืนของผมตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้ก็เหมือนเดิมคือ วิธีนี้เป็นวิธีที่ผิดแล้วมันจะทำให้การแก้ปัญหาในทางกฎหมายมันยิ่งยุ่งยาก ซับซ้อน 10 ปีมานี้ก็จะเห็นได้ว่าคำพิพากษาต่างๆ มันทับซ้อนกัน แล้วหลายเรื่องมันก็มีปัญหาจริงๆ ในแง่ข้อกฎหมาย

ก่อนที่จะมาอภิปรายวันนี้ ผมได้อ่านคำพิพากษาเรื่องสั่งให้จำคุกอดีตรัฐมนตรีท่านหนึ่ง ผมอ่านคำพิพากษา การซึ่งนำนักพยานทั้งหลายทั้งปวง และก็เข้าใจและเห็นข้อเท็จจริง แต่ผมไม่สามารถจะรับได้ว่าคำพิพากษานี้ถึงที่สุดแล้ว ในแง่ข้อ

¹⁰งานเสวนาหัวข้อ “พรมแดนการเมือง พรมแดนความรู้ ของการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475” และเปิดตัวหนังสือของศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ เรื่อง การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2553.

กฎหมายมันถูกต้องแล้ว แต่แน่นอนเมื่ออ่านจบผมเข้าใจเลยว่ามันเป็นคำพิพากษาหนึ่งในบริบทของการที่ถึงที่สุดแล้วศาลเองขยายบทบาทเข้ามาในทางการเมืองที่มีการต่อสู้กันในช่วง 10 ปีมานี้

วันนั้นที่ผมพูดเรื่องนี้ และผมเอ่ยถึงประเด็นถึงศาลไทยที่รับเอาระบบเดิมเข้ามาทั้งหมดทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระดับอุดมการณ์ของผู้เป็นผู้พิพากษา วันนั้นผมพูดเสร็จก่อนจึงกลับก่อนไม่ได้อยู่ฟังจนจบ แต่มีคนมาเล่าให้ฟังว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของหนังสือก็ได้กล่าวว่าเวลาผ่านไปนานหลายปี วันนี้เพิ่งมีนักกฎหมายมาพูดถึงเรื่องของการปฏิวัติ 2475 ว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงเรื่องของการศาลด้วย ผมจะบอกว่าผมไม่ได้เป็นคนพูดก่อน คนที่พูดก่อนผมนั่นคือนายผี นายผีเขาพูดว่าอย่างไร นายผีเขาบอกแบบนี้

“ตามวิธีการแห่งระบอบประชาธิปไตยที่แบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกไปเป็นหลายอย่างนั้น อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่จะพิทักษ์รักษาความปลอดภัยและเสรีภาพของมนุษย์ตามเหตุผล ที่ได้อำนาจตุลาการไม่ศักดิ์สิทธิ์ที่นั่นย่อมเกิดยุคเข็ญบ้านเมืองสมควรที่จะจัดการให้ศาลยุติธรรมได้เป็นหลักประกันในความปลอดภัยและเสรีภาพ ตลอดจนเป็นหลักประกันในการวินิจฉัยข้อพิพาทอย่างเปนธรรมโดยแท้จริง”¹¹

นายผีมีไอเดียเรื่องความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมอยู่ในช่วง พ.ศ. 2490 หรือ 2491

“การจัดการนี้หน้าจะมีได้หมายความว่า จะจัดการแก้ไขกฎหมายที่ว่าด้วยการศาล หรือจัดการอบรมบ่มนิสัยผู้พิพากษาให้พ้นจากภาวะกิเลสอันชั่วช้าสามัญ หรือจัดการปลูกฝังความรู้ความคิดในตัวผู้พิพากษาให้เป็นผู้ทรงธรรมะ และทรงความชัดเจนในความรู้ทั้งหลายเท่านั้น หากจะได้จัดการปฏิวัติการศาลเสียใหม่ เลนินได้กล่าวว่า “ใครจะว่าเราไม่จัดการแก้ไขปรับปรุงศาลก็ช่างเขา แต่เราจะต้องเลิกล้างการศาลยุติธรรมอย่างเก่าเสียให้สิ้นเชิง” การจัดการศาลยุติธรรมอย่างใหม่หรือการปฏิวัติการศาลยุติธรรมนั้นเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งแห่งการปฏิวัติระบอบการปกครอง ซึ่งการปฏิวัติเมื่อปี 2475 ของเราทำได้ก้าวไปถึงไม่”¹²

อันนี้คือสิ่งที่นายผียืนยันไปตั้งแต่ปี 2491 ซึ่งตรงกับที่ผมพูดในอีกหลายสิบปีต่อมาในภายหลัง ผมไม่ได้อ่านงานอันนี้ของนายผีมาก่อน เพิ่งได้มาอ่านตอนที่เตรียมมาพูดวันนี้ ซึ่งพออ่านแล้วก็เห็นตรงกันกับนายผี แน่แน่นอนว่าการปฏิวัติการศาลของนายผีเป็นอย่างไรเราไม่ทราบได้ จะตรงกับการปฏิวัติการศาลในไอเดียของผมหรือไม่ก็ไม่ทราบได้เหมือนกัน ผมไม่รู้นายผีเห็นอย่างไร อันนี้ที่ผมกับนายผีเห็นตรงกันก็คือการศาลการตุลาการของไทยต้องมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเราไม่ได้ทำ

แต่ว่าเรื่องที่นายผีเห็นประเด็นนี้ก็น่าสนใจเหมือนกัน เนื่องจากว่าแต่เดิมศาลไทยที่เป็นศาลยุติธรรมอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ศาลยุติธรรมไม่ได้เกี่ยวพันกับเรื่องการตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองเท่าไร หลักสูตรการเรียน

¹¹ สายฟ้า, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 9, หน้า 252-253.

¹² เพิ่งอ้าง, หน้า 252.

การสอนกฎหมายทั้งหลายรวมถึงหลักสูตรที่นายผีเรียนที่เป็น มธก. นั้น เขาเน้นเรียนกฎหมายที่เราเรียกกันในภายหลังว่ากฎหมาย 4 มุมเมือง คือกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งครอบคลุมการศึกษานิติศาสตร์ของประเทศไทยมาเป็นเวลานานหลายทศวรรษ เป็นไปได้ว่านายผีอาจจะไม่เห็นประเด็นดังกล่าวนี้ในเวลานั้น

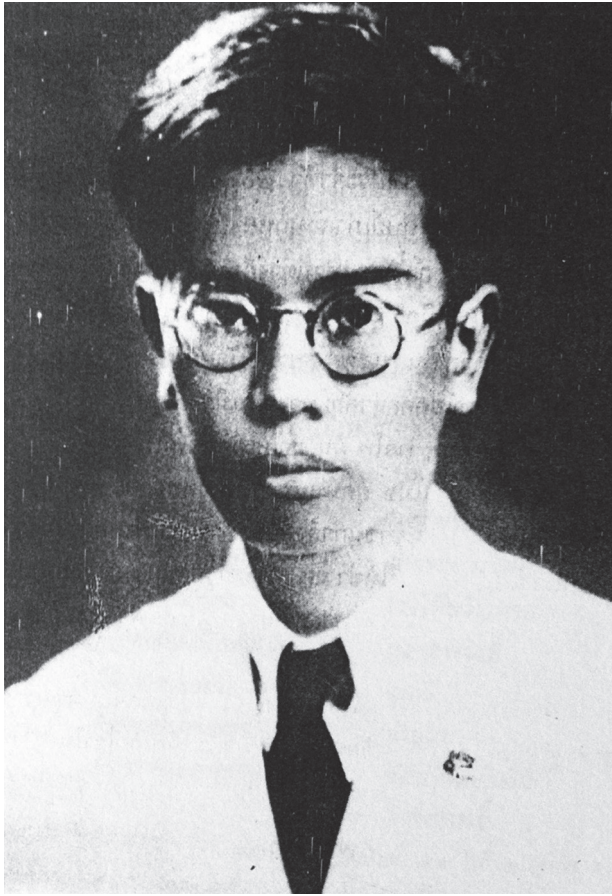
แม้กระนั้นก็ตามนายผีก็มองเห็นแล้วว่าถ้าเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ต้องปรับเปลี่ยน ปฎิวัติ ปฎิรูปการศาลด้วย นายผีไม่ได้พูดถึงอุดมการณ์ของผู้พิพากษาแน่นอนว่าไอเดียของนายผีถ้าพูดถึงเลนินน่าจะหมายถึงอุดมการณ์แบบที่เป็นแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับไอเดียของผมซึ่งมองศาลในลักษณะเป็นกลไกในการแบ่งแยกอำนาจตามหลักนิติรัฐมากกว่า ตรงนี้อาจจะไม่ตรงกัน สิ่งที่ตรงกันคือจะต้องมีการเปลี่ยน แต่เปลี่ยนขนาดไหนนั้นผมกับนายผีอาจจะไม่ตรงกัน

แต่ว่านายผีแหลมคมมากที่เห็นประเด็นนี้ ในช่วงปี 2548 หรือ 2549 เรื่อยมา เราเห็นถึงการขยายบทบาทของศาลหลังจากที่เรามีการตั้งศาลใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ที่เป็นกลุ่มของศาลด้วยกัน และการเข้ามาที่เป็นบทบาทสำคัญคือเรื่องการเมืองการปกครองของไทย ดังนั้นความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนเรื่องของศาล การปฏิรูปหรือแม้แต่ปฏิวัตรระบบการศาลย่อมเป็นความจำเป็นอย่างแท้จริง

การทำลายหลักการพื้นฐาน

ประมาณสองสามวันก่อน สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ผ่านกฎหมายฉบับหนึ่ง คือกฎหมายว่าด้วยเรื่องของการกำหนดให้เบี่ยงประชุมแก่ผู้พิพากษาที่ต้องมาประชุมตัดสินคดี ประเด็นนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อยู่ในส่วนของวงการกฎหมายแน่นอนว่าเสียงวิพากษ์วิจารณ์นั้นไม่มีผลตัดทอนการออกกฎหมายฉบับนี้ของ สนช. แต่อย่างใด ที่ร้ายไปกว่านั้น กฎหมายฉบับนี้ได้มีการเขียนที่มีผลเสมือนย้อนหลังกลับไปให้การจ่ายเบี่ยงประชุมก่อนหน้าให้มันถูกต้องไปด้วย คือความจริงปัญหาที่ว่าจ่ายเบี่ยงประชุมได้หรือนั้นเป็นปัญหากันอยู่ก่อนหน้านี้ แต่ว่ามันมีการจ่ายไปแล้ว ถ้าผมจำไม่ผิดน่าจะเป็นของศาลฎีกาที่มีการจ่ายไป แต่ยังไม่มีการเป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องว่าตกลงว่าการจ่ายอันนี้มีอำนาจที่จะทำได้ตามกฎหมายรีเปลา เมื่อปี 2547 ป.ป.ช. เคยทำระเบียบเรื่องจ่ายเบี่ยงประชุม แล้วศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงโทษ ป.ป.ช. ทั้งชุด โดยจำคุกและให้รอลงอาญา เพราะว่าการออกระเบียบโดยไม่มีฐานแห่งอำนาจในการออก¹³ แต่ว่าที่ผ่านมาเมื่อปีที่แล้วก็เป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าตกลงทำได้ไหม แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ได้ทำไปแล้ว แล้วมาเมื่อสองสามวันก่อน สภาได้ออกกฎหมายรับรองสิ่งที่ได้ทำไปแล้วว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ มีการพูดกันผมเห็นข่าวจากในหนังสือพิมพ์ว่า เพื่อความรอบคอบก็ย้อนกลับไปเสียในอดีตด้วย

¹³ ดู คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ 1/2548.

เรากำลังทำอะไรบางอย่างซึ่งเป็นการทำร้ายหลักการพื้นฐานในทางกฎหมายของบ้านเรา ซึ่งเวลาที่ผมพูดถึงหลักการพื้นฐานของกฎหมายในบ้านเรา ผมมักจะมีความรู้สึกบ่อยๆ ว่ามันไม่เหลืออะไรแล้ว จะว่าไปมันอาจจะไม่ทำลายมันเพราะไม่มีอะไรเหลือเท่าไร่ จริงๆ วิธีการนี้คือการสร้างนิสัยที่ไม่ดีในแง่ของการออกกฎหมายว่าถ้ามีอะไรบางอย่างที่อาจเป็นปัญหา และคุณมีอำนาจคุณก็ออกกฎหมายใช้ย้อนหลังหรือคุณบอกให้มันชอบด้วยกฎหมายเสีย ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสีย

เหมือนเมื่อไม่นานมานี้ มันมีเรื่องระงับเรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้งแล้วหัวหน้าคสช. ก็ออกประกาศอะไรบางอย่างมา แล้วก็เขียนเอาไว้ว่าถ้า กกต. จะไปแบ่งเขตอะไรยังไงให้ถือว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ชอบด้วยกฎหมายอะไรประมาณนี้ มันง่ายที่คุณจะออกอะไรแบบนี้ มันคือการใช้อำนาจล้นๆ เนรมิตทุกอย่างให้ถูกต้องทั้งที่จริงเนื้อหาทั้งหมดมันอาจจะไม่ถูกต้องเลยก็ได้ อันนี้เป็นปัญหาใหญ่

ถ้าถามว่าบ้านเมืองของเราจะดำเนินไปอย่างไร ถ้าหลักการหลักเกณฑ์กฎหมายเรามันเป็นแบบนี้อันนี้ก็เป็นที่น่าสนใจอยู่ โอกาสนี้ขออ้างถึงสิ่งที่นายผีได้เสนอเอาไว้เป็นไอเดียสั้นๆ ในบทความที่ได้ลงในนิตยสาร *การเมือง* เรื่อง *การละเมิดอำนาจศาล* ซึ่งน่าเสียดายที่บทความนี้ไม่จบ ความจริงต้องขอบคุณสำนักพิมพ์อ่านที่วิริยะอุตสาหะในการไปค้นหาเอกสารหลายชิ้น แต่ชิ้นนี้ไม่จบ ไม่สามารถหา

<p>ศิลปินภาพร่างกลอน ศรีอินทราบุร</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 1</p>	<p>ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์ สังคมนและการเมืองสยาม (2484-2490) เล่ม 1</p> <p>๓๔๘</p> <p>นายผี วิมล พงษ์จันทร์ บรรณาธิการ</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 2</p>	<p>ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์ สังคมนและการเมืองสยาม (2491-2493) เล่ม 2</p> <p>๓๔๘</p> <p>นายผี วิมล พงษ์จันทร์ บรรณาธิการ</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 3</p>	<p>เราขณะแล้ว, แม่เจ้า, และภาพย์กลอน "ความเปลี่ยนแปลง"</p> <p>๓๔๘</p> <p>นายผี</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 4</p>	<p>ภาพย์กลอนวิพากษ์วิจารณ์ สังคมนและการเมืองสยาม (2484-2495 และ 2501-2502) เล่ม 3</p> <p>๓๔๘</p> <p>นายผี วิมล พงษ์จันทร์ บรรณาธิการ</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 5</p>
<p>เกล็ดกลอน เกล็ดนงษ์ทั้งการ ประไพ วิเศษธานี</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 6</p>	<p>ข้อคิดจากวรรณคดี อินทราบุร</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 7</p>	<p>นิทานการเมืองและเรื่องสั้น ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 1</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 8</p>	<p>นิทานการเมืองและเรื่องสั้น ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 2</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 9</p>	<p>นิทานการเมืองและเรื่องสั้น ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 3</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 10</p>
<p>จิตรา อินทราบุร</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 11</p>	<p>ภควัฒิตา อินทราบุร</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 12</p>	<p>ขุนนุบทความและปดิกถคดี ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 1</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 13</p>	<p>ขุนนุบทความและปดิกถคดี ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 2</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 14</p>	<p>ขุนนุบทความและปดิกถคดี ของอินทน์ พงษ์จันทร์ เล่ม 3</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 15</p>
<p>ใต้สัทธิแห่งประเทศไทย วิจารณ์แห่งวิจารณ์ อุทิศ ประสานสมา</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 16</p>	<p>ภาพย์กลอนเหมาเจ๋อตุง ประไพ วิเศษธานี แปล</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 17</p>	<p>ในสายธาร อินทน์ พงษ์จันทร์</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 18</p>	<p>แม่บ้านหัวเหล็ก อำนาจเกษม</p> <p>๓๔๘</p> <p>โครงการอ่านนายผี ลำดับที่ 19</p>	

หนังสือชุดอ่านนายผี
โดยสำนักพิมพ์อ่าน

ต้นฉบับได้ งานเขียนของนายผีที่เรายังหาไม่ได้ น่าจะมีอยู่จำนวนหนึ่งเลยทีเดียว
แน่นอนบางส่วนอาจจะสูญหายไปโดยถาวรแล้ว ตอนที่ต้นฉบับสูญหายไประหว่าง
ตอนที่นายผีเดินทางหรือป่าลมเดินทาง แต่ว่าบางส่วนอาจยังหลงเหลืออยู่ใน
ซอกใดซอกหนึ่งของประเทศนี้ การที่สำนักพิมพ์อ่านวิริยะอุตสาหะที่รวบรวมงานของ
นายผีแล้วทำออกมาเป็นชุดได้ถึง 19 เล่ม ก็นับว่าเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่ง
ที่เกิดขึ้นในโอกาสครบรอบ 100 ปีของนายผีที่มาเสร็จเอาในปีนี้อีก

กฎหมายกับความยุติธรรม

ถ้าเราพูดในเบื้องต้น ถ้าดูจากทั้งหมด เราจะเห็นได้ว่านายผีอาจจะไม่ได้พูดถึง
ความยุติธรรมในลักษณะที่เป็นมโนทัศน์ (concept) หรือไม่ได้คิดถึงหลักในทาง
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความยุติธรรมแต่อย่างใดเลย ถ้าจะว่าไปนายผีพูดถึงความยุติธรรม
ประปราย แล้วก็แสดงออกถึงความรู้สึกมากกว่าที่จะพูดถึงหลักว่าความยุติธรรมมัน
คืออะไร หรือหลักเกณฑ์ในทางทฤษฎี พูดถึงความยุติธรรมในแง่ของการชี้ให้เห็นถึง
การถูกกดขี่ในทางชนชั้นมากกว่า

ในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจที่ผมบังเอิญอ่านเจอที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงไอเดีย
ของนายผีที่มีต่อผู้พิพากษาก็คือเรื่อง *น้ำมีอนาง* เรื่องนี้นายผีใช้นามปากกาว่ากุลิศ
อินทุศักดิ์ เนื้อเรื่องเป็นการพูดถึงผู้พิพากษาซึ่งได้ชื่อว่ายุติธรรมและเที่ยงธรรมที่สุด
ในสายตาของผู้พิพากษาเอง ที่ได้ครุ่นคิดอยู่แต่ความยุติธรรม แต่ความยุติธรรมของ
ผู้พิพากษาคือ การแปลกฎหมายให้ถูกต้องเท่านั้น

*“ท่านไม่เคยกังวล ว่ากฎหมายรองจะเป็นอย่างไร ท่านได้ถูกสั่งสอนอบรมมา
ว่า ท่านเป็นแต่ผู้ใช้กฎหมาย ฉะนั้นจึงมีหน้าที่คิดและทำจะเพาะที่จะให้เกิดผลอย่าง
ถูกต้องตามที่มันมีอยู่ ท่านต้องซื่อสัตย์ต่อกฎหมาย และจะต้องไม่ก้าวก่ายในหน้าที่
ของคนอื่น ไม่ต้องก้าวก่ายในหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ นั่นคือ ไม่ต้องคำนึงว่าใครจะ
ออกกฎหมายว่าอย่างไร... ดีชั่วอย่างไร...”¹⁴*

ท่านผู้พิพากษาที่มีความยุติธรรมในตัวของท่านเอง ท่านมีลูกของท่านเป็น
ผู้หญิง เป็นลูกที่เกิดจากภรรยาที่ไม่ได้เป็นภรรยาหลวง ในเรื่องนี้คุณอัศนีใน
นามปากกาว่ากุลิศ อินทุศักดิ์ ได้ฉายภาพให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อคนที่เป็ลูกของตัวเอง
อย่างไร้ความยุติธรรมอย่างสิ้นเชิงคือ ฉายภาพความขัดแย้งกันที่ในด้านหนึ่ง
ผู้พิพากษาแสดงตนเป็นผู้ที่ทรงยุติธรรมต่อคนอื่นแล้วบอกกับตัวเองตลอดเวลาว่า
ตัวเองเป็นผู้ทรงความยุติธรรม แต่การปฏิบัติต่อลูกสาวที่ไม่ใช่ลูกของภรรยาหลวง
นั้นปฏิบัติได้เลวร้ายมาก อันนี้เป็นการเขียนในช่วงแรกๆ ก่อนที่นายผีจะเข้าสู่พรรค
คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ทีนี้ประเด็นที่ผมอยากจะพูดต่อไปอีกก็คือว่า เมื่อเราพูดถึงความยุติธรรมมัน
หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องพูดถึงกฎหมายซึ่งเป็นของที่ไปด้วยกัน เราก็มักจะคิดว่า
กฎหมายนั้นเป็นเครื่องมือที่อาจจะนำไปสู่ความยุติธรรม

¹⁴ กุลิศ อินทุศักดิ์, “น้ำมีอนาง,”
ใน *นิทานการเมืองและเรื่อง
สั้นของอัศนี พลจันทร เล่ม 2*
(กรุงเทพฯ: อ่าน, 2561), หน้า
69.

ในปี 2495 หลังจากที่นายผีเข้าสู่พรรคคอมมิวนิสต์แล้ว นายผีเขาสรุปความเห็นเกี่ยวกับกฎหมาย ถ้าเราอ่านงานของเขาเราจะพบว่าในช่วงแรกๆ หลังที่เขาจบการศึกษาจาก มธก. ความคิดของเขานั้นยังไม่ชัด แน่แน่นอนว่าเขาอาจจะยังมีความสนใจทางด้านความคิดของฝ่ายซ้ายอยู่ แต่ยังไม่ชัดว่านายผีนั้นมองกฎหมายอย่างไร แต่เมื่อถึงปี 2495 อันเป็นปีที่มีการออกมาเยอะ นายผีพูดเอาไว้ชัดเจนไม่น่าจะมีอะไรชัดเจนไปกว่าการมองกฎหมายที่นายผีเขียนเอาไว้เรื่องหนึ่งเป็นข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปาฐกถาเรื่อง *ฐานะของสตรีตามที่เป็นมาในประวัติศาสตร์* ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ นายผีบอกว่า “กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือของชนชั้นที่ได้เปรียบในสังคม หากใช้เครื่องมือประกันความยุติธรรมแต่อย่างใดไม่”¹⁵ อันนี้คือคำโคทเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับนายผีที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปี 2495 ที่ได้รับอิทธิพลอย่างเต็มที่จากมาร์กซ

¹⁵ อินทราวุธ, “ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปาฐกถา “ฐานะของสตรีตามที่เป็นมาในประวัติศาสตร์” โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์,” ใน *ชุมนุมบทความและปกิณกคดีของอัศนี พลจันทร เล่ม 3* (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2561), หน้า 199.

ไอเดียของมาร์กซที่มองกฎหมายคือ เขามองว่ากฎหมายนั้นเป็นเพียงเครื่องมือของชนชั้นที่ได้เปรียบมันอยู่ในโครงสร้างส่วนบนของสังคมซึ่งมันเป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครอง ถ้าจะว่าไปมันมิใช่เครื่องมือที่ประกันความยุติธรรมแต่อย่างใด

แต่ในแง่ที่นายผีก็ยังคงกล่าวอ้างถึงความยุติธรรมอยู่ เราไม่รู้ว่าความยุติธรรมที่นายผีกล่าวถึงนั้นคืออะไร แต่ผมอยากจะสันนิษฐานว่ามันน่าจะหมายถึงการไปสู่สังคมที่ปราศจากชนชั้น ซึ่งเป็นแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์ เมื่อถึงปี 2495 นายผียืนยันถึงความคิดแบบนี้แล้วนายผีก็ตกผลึก เป็นความคิดที่นายผีนั้นยืนยันมาโดยตลอด มองในเรื่องของชนชั้นมองในแง่ของประวัติศาสตร์มนุษยชาติมันเป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ระหว่างชนชั้นทั้งปวง อันนี้นายผีเขียนเอาไว้ในงานอีกชิ้นหนึ่งที่เป็นการวิจารณ์ปาฐกถาของดิเรก ชัยนาม เรื่อง *ประวัติวิวัฒนาการประชาธิปไตยของยุโรป*¹⁶ ความจริงคนที่สนใจความคิดทางการเมืองของนายผี งานที่นายผีวิจารณ์ข้อเขียนปาฐกถาของดิเรก ชัยนาม จะช่วยให้เราเห็นภาพความคิดของนายผี แล้วก็การมองการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองโดยระบบรัฐสภาแบบที่เราพยายามเรียกร้องกัน คือนายผีไม่เห็นด้วยกับการปกครองในระบอบแบบนี้ ในขณะที่เดียวกัน นายผีปฏิเสธการมองกฎหมายในเชิงอุดมการณ์ที่เป็นหลักการนามธรรมลอยๆ

¹⁶ ดู อินทราวุธ, “ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปาฐกถา “ประวัติวิวัฒนาการประชาธิปไตยของยุโรป” โดยดิเรก ชัยนาม,” ใน *ชุมนุมบทความและปกิณกคดีของอัศนี พลจันทร เล่ม 3* (กรุงเทพฯ: อ่าน, 2561), หน้า 179-188.

เราไม่ได้พบงานเขียนของนายผีที่เขียนเรื่องนี้ชัดเจน แต่ว่ามันปรากฏอยู่ในข้อเขียนเล็กชิ้นหนึ่งที่นายผีปฏิเสธแนวความคิดแบบราชาปราชญ์ของเพลโต เรารู้ว่าเพลโตเขาเสนอแนวคิดของการปกครองคือ เขามองว่ามนุษย์นั้นไม่เหมือนกัน มันมีส่วนแห่งจิตวิญญาณที่ไม่เหมือนกัน แล้วคนที่จะมีสิทธิ์ปกครองคือคนที่มีส่วนแห่งจิตวิญญาณที่เข้าใกล้กับโลกของแบบมากที่สุด คนเหล่านี้เมื่อผ่านการฝึกอบรมแล้วจะถูกคัดสรรให้เข้าไปอยู่ในชนชั้นราชาปราชญ์ ราชาปราชญ์ไม่ได้มีคนเดียวมันเป็นคณะซึ่งเป็นชนชั้นผู้ปกครอง นายผีเขาบอกว่า “ที่ผู้ปกครองต้องเป็นปราชญ์ ต้องเป็น *Philosopher king* ทั้งนี้ก็พูดกล่าวนั้นเป็นพวกนักปราชญ์นั่นเอง” เขากล่าวว่า “ชนชั้นกรรมกรเท่านั้นที่จะชนะในภายหน้า”

ในแง่นี้แสดงให้เห็นว่านายผีปฏิเสธความคิดความยุติธรรมที่เป็นแบบนามธรรม ปฏิเสธไอเดียแบบเพลโตซึ่งอันนี้เป็นที่น่าแปลกใจ เพราะนักรัฐศาสตร์จำนวนหนึ่งในบ้านเราทั้งสามย่านและท่าพระจันทร์ใฝ่ฝันถึงแม้ว่าจะไม่ได้โดยตรงโดยมองว่าคนนั้นไม่เท่ากันไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจะต้องมีบุคคลที่อาจจะเลื้ศกว่าคนอื่นให้เขาเข้ามาเป็นผู้ปกครอง ในแง่นี้เราก็เห็นว่าเพลโตเป็นคนที่ต่อต้านประชาธิปไตยโดยคนสำคัญคนหนึ่งถ้าจะว่าไป นายผีก็ไม่ได้เห็นด้วยกับเพลโตประชาธิปไตยของนายผีก็อาจจะไม่ใช่ประชาธิปไตยอย่างที่เรามองกันหรืออย่างที่เรารู้ใจกันอยู่ในตอนนี้ นายผีมองว่าประชาธิปไตยที่เกิดหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยแบบกรรมพี เป็นประชาธิปไตยแบบนายทุน แน่แน่นอนว่ามันก้าวหน้ากว่าระบอบเดิม แต่มันยังไม่สิ้นสุด ถ้าไปถึงประชาธิปไตยอย่างแท้จริงนั้นหมายถึงอำนาจในการปกครองที่อยู่ในชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม นายผีเห็นแบบนี้

ในแง่นี้นายผีก็จะพูดถึงเรื่องพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชนชั้นที่จะเป็นเครื่องกำหนดจิตใจของบุคคลเหมือนไอเดียของมาร์กซ์ว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจนั้นกำหนดวิธีคิด กำหนดจิตสำนึก อันนี้เป็นคำในภาษาทางฝ่ายซ้าย ซึ่งประชาธิปไตยแบบที่เราหวัง ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาไม่ใช่สิ่งที่นายผีเห็นว่าเป็นจุดหมายปลายทาง อันนี้ก็เป็นที่ปกติสำหรับไอเดียของฝ่ายซ้ายที่จะนำไปสู่คอมมิวนิสต์

การประเมินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

สิ่งที่น่าสนใจคือ งานเขียนของนายผีบางตอนที่ผมอ่านผ่านตาคือเรื่องของการต่อสู้ การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการปราศจากชนชั้นทางสังคม หรือความเป็นธรรมต่างๆ ว่านายผีเขามองอย่างไร นายผีนั้นไม่สนับสนุนการต่อสู้โดยการมีพรรคการเมืองในระบบแล้วส่งคนเข้าไปเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรในสภา ถ้าเราอ่านงานของเขา เขาไม่เอาแนวทางนี้ เขาไม่คิดว่าการเข้าไปเป็น ส.ส. ในสภาจะทำอะไรได้มาก เขาสนับสนุนการต่อสู้และการเปลี่ยนแปลง แต่การต่อสู้และการเปลี่ยนแปลงนั้นเขาไม่เห็นด้วยที่จะใช้กำลังในการเข้าโค่นล้มหรือการรัฐประหาร แต่เห็นว่าควรจะให้ประชาชนเรือนแสนเรือนล้านตื่นรู้แล้วลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลง ความพยายามของเขาก็คือการพยายามที่จะให้ประชาชนเห็นถึงความเป็นจริงของความสำเร็จเรื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจ แล้วลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงเอง อันนี้เราจะเห็นได้จากการประเมินการอภิวัฒน์หรือการปฏิวัติ 2475 ของนายผี

ผมพบว่านายผีนั้นได้ใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกันในงานเขียนแต่ละชิ้น คือผมไม่แน่ใจว่านายผีนั้นตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ อันนี้ไม่ทราบได้ แต่ผมสังเกตว่าการประเมินการปฏิวัติ 2475 ในงานแต่ละชิ้นมีความต่างกัน บางครั้งนายผีเรียกว่า “การปฏิวัติ 2475” อันนี้จะมีสถานะหมายถึงการปฏิวัติที่หมายถึงมีการเปลี่ยนแปลง

ในเชิงโครงสร้างฐานราก แต่ในคราวหลังนายผีให้สถานะของ 2475 ว่าเป็น “การรัฐประหาร” แน่แน่นอนว่าถ้าใครคิดว่า 2475 คือรัฐประหาร เหมือนอย่างที่เราหลายคนคิด แน่แน่นอนเลยว่าก็อาจจะยังมีกรณีขนาดนายผีซึ่งเป็นซ้ายจัดๆ หรือซ้ายตัวพอยังประเมิน 2475 ว่าเป็นรัฐประหารเลย ผมคิดว่าถ้าเราอ่านนายผีเท่านี้เราอาจจะยังเข้าใจนายผีไม่ถูก ผมอ่านว่าเวลาที่นายผีพูดถึงรัฐประหาร 2475 นั้น ค่าของมันไม่ใช่รัฐประหารอย่างที่เราเข้าใจกัน ถามว่าทำไมนายผีเรียก 2475 ว่าเป็นรัฐประหาร ผมคิดว่าในด้านหนึ่ง นายผีอาจจะมามองในภายหลังว่าการปฏิวัติที่แท้จริงยังไม่มาถึง จึงต้องการสงวนคำนี้ไว้ให้แก่การปฏิวัติที่แท้จริงที่กำลังจะเกิดขึ้น จึงไม่ใช่คำว่าปฏิวัติกับ 2475 อีก แต่เรียกมันว่ารัฐประหาร

ที่นี้ถามว่า 2475 คืออะไร 2475 นั้นเทียบได้กับรัฐประหารของผิน ชุณหะวัณในปี 2490 หรือรัฐประหารครั้งล่าสุดเมื่อปี 2557 รีเปล่า บางคนบอกว่ามันเหมือนกันหมด ในสมัยที่นิติราษฎร์ยังมีบทบาทอยู่มาก แล้วเรากำลังพูดถึงการล้มล้างผลพวงของการรัฐประหาร บางฝ่ายบอกว่าทำไมเราไม่ไปล้มล้าง 2475 ด้วยเล่า แล้วถ้าคุณจะไปล้มล้างผลพวงของการรัฐประหาร คุณจะต้องล้มล้าง 2475 ด้วยละซี เพราะว่าเป็นรัฐประหารอย่างหนึ่ง ฝ่ายขวาจำนวนหนึ่งมองว่า 2475 เป็นรัฐประหาร เป็นการช่วงชิงอำนาจของพระมหากษัตริย์เฉยๆ โดยคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้ชิงสุกก่อนห่าม เป็นนักเรียนนอก อยู่ในวัยหนุ่ม ไม่เข้าใจสภาวะสังคม และก็มาทำการเปลี่ยนแปลง นายผีไม่ได้มองแบบนี้

จริงๆ แล้วนายผีเรียก 2490 ว่ากบฏ พูดง่ายๆ เลยว่ารัฐประหารที่เกิดขึ้นเป็นรัฐประหารครั้งแรกที่มีการฉีกรัฐธรรมนูญมันเกิดขึ้นในปี 2490 มันเกิดขึ้นในยุคของพลโท ผิน ชุณหะวัณ โดยก่อนหน้านั้นเกิดรัฐประหารขึ้นมา 2 ครั้ง โดยพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นรัฐประหารโดยการใช้วิธีการทางกฎหมาย มีการออกพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรในปี 2476 แล้วต่อมาในปีเดียวกันนั้นเองพระยาพหลพลพยุหเสนาเข้ายึดอำนาจจากพระยามโนปกรณนิติธาดา เพื่อเปิดสภาแล้วทำให้รัฐธรรมนูญมีผลใช้บังคับ ผมพูดอยู่เสมอว่ารัฐประหารของพระยาพหลพลพยุหเสนานี้เราให้สถานะเหมือนกับรัฐประหารอื่นๆ ไม่ได้ เพราะเป็นรัฐประหารพิทักษ์รัฐธรรมนูญเพื่อทำให้ตัวระบอบที่มันถูกทำลายไปแล้วโดยพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภา กลับมาทำงาน มันให้สถานะแบบเดียวกันไม่ได้ ถึงแม้จะเป็นการใช้อำนาจทางทหารเหมือนกัน ตำราในบ้านเราบางเล่มพยายามจะบอกว่ารัฐประหารของพระยาพหลเป็นรัฐประหารครั้งแรกซึ่งไม่ถูก รัฐประหารครั้งแรกต้องเป็นรัฐประหารของพระยามโนฯ พระยาพหลฯกลับมาทำให้รัฐธรรมนูญกลับมาใช้ได้ จึงไม่ถือเป็นรัฐประหารทำลายรัฐธรรมนูญ

รัฐประหารที่ฉีกรัฐธรรมนูญจริงๆ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 คือ นายผีเรียกรัฐประหารครั้งนั้นว่ากบฏถึงแม้จะสำเร็จ เรียกได้ว่าการรัฐประหาร 2490 แน่แน่นอนเลยว่ามีมาซึ่งการสิ้นสุดอำนาจของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ปรีดี พนมยงค์

แต่การให้สถานะนี้ไม่เหมือนกัน สำหรับนายผี 2475 น่าจะมีสถานะที่สูงกว่าที่นายผีเรียกรัฐประหารอื่นๆ ว่ากฎ ฝอยอยากจะมองว่าในทางกฎหมาย 2475 มันคือการปฏิวัติเพราะมันการเปลี่ยนระบอบ แต่มันเป็นการปฏิวัติโดยใช้วิธีการรัฐประหาร โดยใช้วิธีการเข้ายึดอำนาจโดยฉับพลันโดยคณะราษฎร ส่วนรัฐประหารอื่นๆ นั้นไม่ได้เปลี่ยนในเชิงระบอบแต่อย่างใด วันนี้ผมชักไม่แน่ใจในรัฐประหารครั้งล่าสุดปี 2557 ผมคิดว่าเราอาจจะต้องประเมินในอนาคตว่ารัฐประหารครั้งนี้มันมีความลึกซึ้ง มันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างที่มันสำคัญมากๆ กว่าที่รัฐประหารก่อนหน้านั้น ในเชิงโครงสร้างผมคิดว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกซึ้งต่อมาจากปี 2549 แต่มันมีความเข้มข้นและลึกมากกว่า เราไม่สามารถประเมินรัฐประหารครั้งนี้ได้อย่างเต็มที่ เราอาจจะต้องรอให้รัฐประหารครั้งนี้ผ่านไป แล้วมองย้อนกลับมาว่ารัฐประหารปี 2557 นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ผมพูดได้ว่ามันอาจจะต่างกับรัฐประหารอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ แน่แน่นอนเลยว่านายผีนั้นสงวนคำว่า “ปฏิวัติ” เอาไว้เพื่อใช้กับการปฏิวัติครั้งสุดท้ายหรือการต่อสู้ครั้งสุดท้าย

ศีลธรรมและกฎหมาย

อีกประเด็นที่น่าสนใจ ในเรื่องสั้นเรื่อง *บริการบ้านเช่า* ในตอนท้ายของเรื่องที่จบว่า “แม้จะถูกแดดเผาจ้ำอยู่ แต่ดอกกุหลาบก็จำต้องบานไป”¹⁷ ผมคิดว่าอันนี้มันบอกบุคลิกอะไรบางอย่างของนายผี เรื่องเดียวอาจจะบอกไม่ได้ ถ้าอ่านหลายเรื่องอาจจะมองเห็นอยู่ ผมคิดว่านายผีเป็นอย่างนี้ นายผีเขียนเพลงอย่าง *เดือนเพ็ญ* ได้ เพลง *เดือนเพ็ญ* ฝ่ายซ้ายจำนวนหนึ่งมองว่ามันไม่เข้ากับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ อุดมการณ์ปฏิวัติ เพราะมันเข้ากับเรื่องคิดถึงบ้าน ถ้าเราอ่านงานของนายผีที่เป็นกึ่งวิชาการหรือที่เขียนตรงไปตรงมาแบบไม่ต้องตีความเราจะเห็นได้ว่าเขาจัดจ้านมากและแหลมคมในแง่ของความคิด แต่พอไปอ่านงานที่เป็นวรรณกรรม นายผีจะมีหลายบุคลิก มีทั้งเสียดสีเย้ยหยันอะไรหลายอย่าง อันหนึ่งคือผมไม่อยากจะเรียกว่าโรแมนติค แต่ว่าผมอ่านแล้วผมรู้สึกที่นายผีมีมุมนี้อยู่ในเรื่องของเขา ผมอ่านตอนที่นายผีเขียนชมเท้าของป้าลม คือวันที่ป้าลมยกอาหารออกมาให้แล้วนายผีเขียนชมเท้าของป้าลมว่าเท้าสวยอะไรประมาณนี้ ผมว่าในชีวิตจริงนายผีน่าจะมูมนี้อยู่พอสมควรจากการที่เขาปฏิบัติต่อภรรยา ในความเป็นนักปฏิวัติที่เขามีอุดมการณ์อันแรงกล้าที่เขาก็มีความโรแมนติคอยู่ในนั้น สะท้อนได้จากงานเขียนบางเรื่อง *เดือนเพ็ญ* ถึงออกมาได้ ผมคิดว่านายผีคงคิดไม่ถึงว่าเพลงนี้จะกลายมาเป็นเพลงที่ใครๆ ก็สามารถร้องได้ในทุกชนชั้น กลายเป็นสินค้า กลายเป็นอะไรบางอย่างของทุนนิยม แน่แน่นอนเลยว่าทุนนิยมก็มีแง่ดีอยู่บ้างที่ทำให้งานของนายผีเป็นที่รู้จัก แม้อาจจะย้อนแย้งอยู่บ้าง

เรื่อง *บริการบ้านเช่า* นั้นเป็นเรื่องของผู้ชายผู้หญิงที่มาเช่าบ้าน แล้วห้องเช่าเหลืออยู่ห้องเดียว ทั้งสองคนจึงต้องอยู่ด้วยกันโดยการเอากระดาษหนังสือพิมพ์กันไว้

¹⁷ อินทรายุธ, “บริการบ้านเช่า,” ใน *นิทานการเมืองและเรื่องสั้นของอัศนี พลจันทร เล่ม 2* (กรุงเทพฯ: อาน, 2561), หน้า 209.

ผมคิดว่าทั้งสองคนต้องได้กันแน่ๆ ในต้องจบ เรื่องนี้มันมีการเถียงกัน นายผีใช้เรื่อง
ของศีลธรรมและกฎหมายอยู่ในเรื่องนี้ด้วย คือมีการเถียงกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง
ว่า

“ผมไม่ได้เป็นทนาย เพียงแต่เคยเรียนกฎหมายมาบ้างเท่านั้น คุณควรเข้าใจ
ว่าความจริงกับกฎหมาย ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมกับการจัดการตาม
ระเบียบแบบแผนนั้นมันคนละเรื่อง โลกนี้เป็นโลกของกฎหมายไม่ใช่โลกศีลธรรม
อะไรของคุณ คุณควร—”

“คุณหยุดพาล่ามบ้าง ของคุณเสียที ... โลกนี้ มันจะเป็นอะไรของคุณก็ช่าง,
แต่มันก็ยังเป็นโลกของฉัน เพราะฉันยังอยู่ในโลกนี้ด้วยคนหนึ่ง ฉันไม่ยอม—”

“คุณไม่ยอมแล้วคุณจะทำอย่างไร? ผมทายว่าคุณตัวคนเดียว มีแต่ลูกเล็กๆ
คนหนึ่ง แล้วคุณก็เป็นผู้หญิง คุณจะทำอย่างไร? คุณไม่ยอมรับโลกกฎหมายของ
ผม จะพูดถึงโลกศีลธรรมของคุณ ผมก็เคยหลงอย่างคุณมาพักหนึ่งแล้วเหมือนกัน
แต่ผมเป็นคนเจ็บแล้วจำ อยู่เมืองตาทหิวมันต้องหิวตาตามนะคุณนะ”¹⁸

¹⁸ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 204-205.

อันนี้ก็คือการชี้ให้เห็นถึงเรื่องการขัดกันระหว่างศีลธรรมและกฎหมาย และ
ในตอนจบนายผีก็ยั่วล้อเรื่องนี้เหมือนกัน คือชายหญิงทั้งสองคนมาหาบ้านเช่า แล้ว
เขาจะต้องจ่ายค่านายหน้าคนละ 30 บาท โดยที่ได้ห้องเช่าห้องเดียวแล้วใช้กระดาษ
กัน สูดท้ายทั้งสองก็ตกลงปลงใจอยู่ด้วยกัน ทั้งสองได้กลับไปหานายหน้าทวงคืนค่า
นายหน้า 30 บาท

“หญิงที่เคยร้อนบ้านบอกว่า

“วันนั้นดิฉันเสียค่าบริการให้คุณไป 30 บาท คุณฉันก็เสียให้คุณไปด้วย 30
บาท เรามาคิดๆ ดู เห็นว่าจะไม่ถูกเสียแล้ว จึงตั้งใจจะมาขอคืนสัก 30 บาทค่ะ”

ผู้จัดการลุกขึ้นยืนด้วยความฉงน แต่ครู่หนึ่งด้วยปัญญาอันฉับไวและแหลมคม
ของเขา ก็ทำให้เขายิ้มออก

“อ้อได้ครับ ผมยินดีด้วยคุณทั้งสอง ตามระเบียบและกฎหมายนะ ผมไม่ต้อง
คืนให้คุณสามสิบบาทหรอก แต่เมื่อโลกศีลธรรมมันยังเบียดกับโลกกฎหมายอยู่บ้าง
และผมก็ต้องขอแสดงยินดีกับคุณจริงๆ ฉะนั้น ผมขอยกให้เป็นของขวัญแก่ลูกคำ
ที่ดีของผมทั้งสองเสียเลย วันหลังผมว่าจะแวะไปเยี่ยมนะครับ แล้วก็ฝากั้นกระดาษ
หนังสือพิมพ์นั้นถ้ารื้อออกก็ไม่จำเป็นต้องหาซีไลแท็กซ์มากันให้รุ่งรังไปเปล่าๆ หรอก
ครับ”

¹⁹ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 208-209.

“เราไม่เคยกันกระดาษหนังสือพิมพ์เลย”¹⁹

งานเขียนชิ้นนี้มันมีความเป็นคอมเมดี้และความโรแมนติกอยู่ แน่แน่นอนเลย
ว่าถ้าเป็นชายในด้านของการต่อสู้และขัดแย้งตลอดเวลาคงจะยอมให้จบอะไรแบบนี้
ไม่ได้ อันนี้จึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมนายผีจึงแต่งเพลง เดือนเพ็ญ ได้ พูดมาทั้งหมด
อาจจะบอกว่ามันพูดตรงกับหัวเรื่องใหม่ เพราะมันเกี่ยวกับความยุติธรรมน้อยมาก
อันนี้คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นงานของนายผีจริงๆ

ความเป็นนายผี

อันหนึ่งที่ผมอยากจะพูดในตอนจบคือบุคลิกของนายผีเอง ความเป็นนักกฎหมายของเขา ชีวิตของเขาตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงตอนที่เขาจะต้องละจากโลกนี้ไป เขาโตมาในชนชั้นขุนนางก็ว่าได้ พระมณูกิจวิมลอรุณ (เจียร) พ่อเขาเป็นถึงผู้พิพากษาในศาลฎีกา ปู่เขาเป็นขุนวิเศษธานี (แจ่ม) กรมการที่ปกครองเมืองราชบุรี ทวดของเขา พระยาพล (จันท) เป็นถึงผู้รั้งเมืองกาญจนบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ต้นสกุลพลจันทร์

ถ้าเราอ่านฉากตั้งแต่เด็กจนถึงตอนที่เขาเรียนหนังสือ เขาคือลูกของผู้มีอันจะกิน แต่ว่าจิตใจของนายผีที่ซึ่งเห็นอกเห็นใจผู้ที่ทุกข์ยากกว่ามันเกิดขึ้นในตัวของเขาเองตั้งแต่เด็กๆ เราไม่รู้หรือกว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร เราเห็นจากประวัติของเขา แม้เขาจะเกิดในชนชั้นสูงแต่ก็เขาก็ไม่ได้ละทิ้งคนที่ทุกข์ยากเหล่านั้น ความคิดแบบนี้ที่หล่อหลอมเขาในวัยเด็กคงเป็นตัวตนของตัวเอง แน่แน่นอนเลยว่าเขาคงมีความขัดแย้งอะไรอยู่ในบริบท เหมือนตอนที่เขาได้เงินได้ทองมาแล้วโยนทิ้งเนื่องจากเขาบอกว่าข้าทาสบริวารในบ้านเขาเหมือนยังถูกกดขี่อยู่ แสดงให้เห็นว่าในวัยเด็กเขามีความรู้สึกความนึกคิดทางการเมืองค่อนข้างเร็ว และเมื่อผนวกกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เกิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และนายผีเองได้เข้าเรียนด้วยนั้น จึงเป็นไปได้ว่าในความคิดที่เป็นฐานในวัยเด็กของเขาจะชักพาให้อุดมการณ์ทางการเมืองหล่อหลอมเขามาเป็นแบบนี้

บางครั้งเมื่ออ่านงานเขียนของนายผี ผมว่าบางอย่างนายผีประเมินผิด หลายอย่างไม่เป็นเหมือนอย่างที่เขาคิด แม้ว่าจะผ่านไปหลายสิบปี ไอเดียเรื่องกึ่งเมืองขึ้น

กึ่งศักดิ์นาที่เป็นที่ถกเถียงกันอยู่แล้วผมจะไม่เข้าร่วมเกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าในด้านหนึ่ง ที่นายผีได้รับการยอมรับมาอย่างดีในด้านจิตใจ ต้องบอกว่าเขาเป็น “คนดี” ในคำที่ คนดีในทุกวันนี้ถูกเลื่อนเปลี่ยนไปไม่รู้ว่ามีดีหรือไม่ดีกันแน่ เขายังมีแง่มุมอันหนึ่งซึ่ง ผมคิดว่าอันนี้ไม่รู้ว่าจะมีข้อดีหรือข้อด้อยของเขานายผี นายผีไม่ได้ปฏิเสธศาสนา ในแบบจริงๆ จังๆ เสียทีเดียว เขาไม่ได้รับไอเดียของ Ludwig Feuerbach แล้ว ปฏิเสธศาสนาทั้งหมด แน่แน่นอนว่าส่งเสริมและสนับสนุนชั้นดิธรรมทางศาสนา เห็น ได้จากเขาลงไปอยู่กับมุสลิมทางภาคใต้และต่อสู้เพื่อชั้นดิธรรมเหล่านั้น เขายังเอา แนวความคิดบางส่วนของพุทธศาสนาไปเชื่อมโยงกับเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น อันนี้น่า สนใจ แต่น่าเสียดายที่นายผีเขียนเรื่องนี้เอาไว้ไม่มากนัก เป็นงานเขียนสั้นๆ เท่านั้น เอง นายผีเขียนเอาไว้แบบนี้ลองดูว่าเขาปรับอย่างไร

“อริยสัจ คือความจริงอันยิ่งยวดของพระพุทธองค์ คือทุกข์ บ่อเกิดแห่งทุกข์ ความแห่งทุกข์ และวิธีการดับทุกข์นั้น ในสังคมที่มีชนชั้นนั้น ทุกข์ก็คือการกดขี่ ขูดรีด บ่อเกิดแห่งทุกข์คือสังคมที่มีชนชั้น ความดับทุกข์คือระบบที่ไม่มีกรกดขี่ ขูดรีด และวิธีการดับทุกข์นั้นคือทำลายชนชั้นเหล่านั้นเสีย”

นี่ก็คือการปรับเอาอริยสัจของพระพุทธเจ้ามาปรับให้เข้ากับอุดมการณ์ทาง การเมืองและการต่อสู้ทางการเมืองของตัวเอง ซึ่งนายผีก็ทำได้อย่างแหลมคม งาน เขียนแบบนี้ของนายผีมีน้อย

แต่เหนือสิ่งอื่นใด คนในวงการกฎหมาย ผมอาจจะพูดถึงกฎหมายเป็นหลัก เพราะอยู่ในวงการนี้และนายผีก็เป็นนักกฎหมายด้วย ในปัจจุบันมีคนที่เหลืออยู่ที่ผม เคารพนับถือนั้นเหลืออยู่น้อยคนและก็น้อยเต็มที นายผีนั้นเป็นตัวอย่างอันดีของ คนที่เป็นคนตรง ชื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์

แน่นอนผมอาจจะไม่เห็นด้วยกับนายผีในบางเรื่องคือเรื่องของอุดมการณ์ ทางสังคมหรือการนำพาสังคมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจ อันนี้เราอาจจะแตกต่างกัน อันหนึ่งที่ผมคิดถึงนายผี นับถือเขา และเคารวะได้อย่างสนิทใจน่าจะเป็นจุดยืนของ เขาในความเชื่อของเขา ไม่ใช่เป็นเพราะเขาละทิ้งอำนาจราชศักดิ์ การที่เป็นอัยการ แล้วละทิ้งไปตามอุดมการณ์ของตนโดยการเป็นนักปฏิวัติแบบที่เขาเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง แบบนั้นผมก็ปฏิบัติไม่ได้ อุดมการณ์ทางการเมืองของนายผีนั้นแน่วแน่และแน่นอน จนกระทั่งถึงบั้นปลายชีวิตของนายผีเอง

อ่านนายผี

ผมอยากจะขอจบตรงนี้ ตรงที่นายผีพูดถึงความคดเคี้ยวของการปฏิวัติ อันนี้ น่าจะเป็นสิ่งทำให้เราเห็นว่าเขาเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายอย่างไร นายผีนั้นยืนยัน ความเด็ดเดี่ยวในการปฏิวัติเอาไว้ อันนี้ขอพูดจากความจำแล้วกัน การปฏิวัติที่จะไปสู่ จุดสุดท้ายนั้นยังต้องผ่านขั้นตอนอีกยาวนาน ยังต้องผ่านการปฏิวัติอันคดเคี้ยวอย่าง ยาวนานก่อนที่จะไปสู่สังคมอั้งฟั้งปรารถนา นายผียืนยันอุดมการณ์อันแน่วแน่ในทาง

ความคิดความเชื่อของเขาแบบนี้ เขาไม่กลับมาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย แต่ยืนยันที่จะสู้เพื่ออุดมการณ์ของเขาตราบนานที่สุดท้ายของชีวิต คนที่เชื่อตรงต่อความคิดของตัวเอง ไม่ใช่สถานะที่มีอยู่ชั่วเดิมนำมาสร้างโดยการเอาเรียดเอาเปรียบกดขี่คนอื่นหรือคนที่มาจากชนชั้นที่ถูกกดขี่แล้วพอได้มีโอกาสที่ได้อยู่ที่สูงใช้อำนาจในการกดขี่ผู้อื่น หลงลืมชนชั้นของตนเองแล้วใช้อำนาจกดขี่กันไปเป็นชั้นๆ ผมคิดว่าลำพังเพียงเท่านั้นก็เพียงพอแล้วที่เราจะยกย่องให้นายผีเป็นคนจริง เป็นคนตรง เป็นนักคิด ปัญญาชนที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของสังคมไทย แม้ว่าสังคมในวงกว้างจะรู้จักเขาน้อย แม้ว่าในภาครัฐจะไม่ได้ยกย่องเขาเลยแม้แต่หน่อย แต่ผมคิดว่างานเล็กๆ ที่สำนักพิมพ์อ่านทำจะยืนยงอยู่ไปยาวนาน แน่แน่นอนว่าเราไม่จำเป็นต้องอ่านงานในเชิงคารวะหรือเชื่อนายผีทั้งหมด เราอ่านงานเขาอย่างวิจารณ์ได้ แต่เมื่อเราอ่านแล้วเราจะเกิดความประทับใจอย่างที่ผมประทับใจนายผีว่าเป็นคนตรงและเป็นคนจริง เป็นคนที่หายากในสังคมไทยในตอนนี้อย่างยิ่ง ซึ่งนับว่าน่าเสียดายอย่างยิ่ง ผมขอจบเรื่องของนายผีไว้แต่เพียงเท่านี้ ขอขอบคุณมากครับ

ลุงสิงโต
(นอกคอก)

และ
เตี้ยฮั้ว

บุคคล
ในวันวาน
ผ่านความทรงจำ
แห่งชาว
ธรรมศาสตร์

อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ

ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาเอก สาขาประวัติศาสตร์ คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผลงานหนังสือได้แก่ *นอน
ดูดาว ได้ร่มไม้ บ่ายวันศุกร์*, บ้านเป็นที่อยู่ของคนอื่น และ *ผจญ
ไทยในแดนเทศ*

กาลเวลาค่อยๆ ย่ำอย่างตามปี พ.ศ.ที่เปลี่ยนไปไม่หยุดยั้ง ผู้คนแห่งวันวาน ค่อยๆ ย่างย่ำหายไป ในกาลเวลาล่วงผ่านเลย ยิ่งคนเล็กๆ น้อยๆ แล้ว อาจจะไม่ปรากฏเรื่องราวมากมายนักในประวัติศาสตร์ แต่ก็เชื่อว่าชีวิตชีวาของคนเหล่านั้นจะไม่ก่อให้เกิดร่องรอยในความรู้สึกของใครต่อใคร

นับแต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อตั้งเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 และดำรงอยู่เรื่อยมาตราบปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) ปรากฏบุคคลจำนวนมากไม่น้อยราย ผู้โลดแล่นลมหายใจและแสดงหลากหลายบทบาทในสถาบันดังกล่าว หลากๆ คนยังแนบแน่นในความหวงนึ่งพร้อมผูกเอ่ยอ้างถึง ขณะที่หลายๆ คนหลุดลอยไปสู่ความหลงลืม โดยเฉพาะคนเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าไร

ความเจตนาของข้อเขียนนี้มุ่งเน้นเปิดเผยเรื่องราวของบุคคลผู้สร้างความประทับใจให้แก่ชาวธรรมศาสตร์เมื่อราวๆ แปรทศวรรษก่อน ทว่าปัจจุบันพวกเขา กลับไม่ค่อยเป็นที่แว่วยินชื่อเสียงเรียงนาม อันได้แก่ ลุงสิงโต และเตี้ยฮัด ผู้เขียนจึงใคร่หยิบยกข้อมูลที่พากเพียรค้นคว้าจากหลักฐานหลายชิ้นมาบอกเล่าร้อยเรียงตัวอักษรเพื่อบรรณาการคุณผู้อ่าน

เอาละ น่าจะได้เวลาของการผายมือแนะนำให้ทุกๆ ท่านทำความรู้จักพวกเขาทั้งสองสักที

ลุงสิงโต (นอกคอก)

อาจฟังคล้ายชื่อนี้หนังสือรวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write Award) ประจำปี พ.ศ. 2560 ผลงานประพันธ์ของจิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท ศิษย์เก่า คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในทศวรรษ 2550 แต่ถ้อยคำ ‘สิงโตนอกคอก’ ที่ผู้เขียนฉวยใช้นั้นหมายถึงชายคนหนึ่งซึ่งลูกแม่โดมในอดีตรุ่นปู่ย่าได้พบเจอเขาซ้ำบ่อย

ถอยหลังย้อนไปราวๆ ปี พ.ศ. 2483-2484 บรรดานักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) รวมถึงนักเรียนแผนกเตรียมปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยเดียวกัน หรือ ต.ม.ธ.ก. ในตอนจะเข้าออกรั้วมหาวิทยาลัยย่อมมีพันธกิจหน้าพนักงานรักษาความปลอดภัยที่คอยเฝ้าประตูฝั่งท่าพระจันทร์เยี่ยงลุงสิงโตเป็นประจำ โดยต้องเข้าออกตามเวลาที่กำหนดไว้และแต่งกายเรียบร้อยถูกระเบียบ หากวันใดมีเรียนวิชาลูกเสือต่อให้หลังเลิกเรียนแล้วก็ยังต้องแต่งชุดลูกเสือสมุทร ลูกเสือเสนา สิ่งสำคัญยิ่งยวดคือการสวมหมวก เพราะยุคนั้นประเทศไทยอยู่ภายใต้บรรยากาศ ‘มาลानาไทย’ ตามนโยบายรัฐนิยมของรัฐบาลพิบูลสงคราม ใครที่ไม่สวมหมวกก็จัดว่าแต่งกายผิดรัฐนิยมจนบางที่ไม่สามารถติดต่อกับหน่วยงานราชการได้¹

ห้วงเวลาที่มีการสวมหมวกกลายเป็นของเอิกเกริกสุดๆ น่าจะต้นปี พ.ศ. 2484 สืบเนื่องจากรัฐบาลบังคับให้ประชาชนทั้งชายหญิงสวมหมวกยามออกจากบ้านเพื่อ

¹เอนก นาวิกมูล, *การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), น. 172-174

²ส. พลายน้อย, *เรื่องเล่าจาก
ข้าของเครื่องแต่งกาย* (กรุง-
เทพฯ: พิมพ์คำ, 2546).

ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ กระทรวงการออกคำสั่งเพิ่มหมวกเป็นเครื่องแบบ
ของนักเรียนสตรีในโรงเรียนรัฐบาลและมียกเว้นโรงเรียนราษฎร์² กลางๆ เดือน
มิถุนายนปีเดียวกัน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองออกข้อบังคับให้
นักศึกษาชายหญิงทำตามนโยบายรัฐบาล บุคคลที่สวมบทบาทผู้ตรวจตราการสวม
หมวกจะใคร่เสียอีกถ้ามิใช่ลุงสิงโต นี่แหละเลยทำให้เกิดเรื่องสนุกๆ นี้เอง

เครือพันธ์ บำรุงพงศ์ ภรรยาของเสนีย์ เสาวพงศ์ (นามปากกาของศักดิ์ชัย
บำรุงพงศ์) นักเขียนเลื่องชื่อ ซึ่งเธอเคยดำรงสถานะนักเรียน ต.ม.ธ.ก. รุ่น 3 รำลึก
ถึงลุงสิงโตว่า

“...นอกจากบรรดาครูอาจารย์แล้ว เจ้าหน้าที่อื่นๆ ของโรงเรียนก็ทำให้
รู้สึกว่าเขาก็เป็นกันเองและทำหน้าที่ได้ดี ที่สำคัญคือทำให้เรารู้สึกว่าเขาจะรัก
มหาวิทยาลัยมาก บางคนก็ได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาบ่อยจนนักศึกษารู้สึก
สนิทใจจนเข้าหาได้ อย่างคนเฝ้าประตูซึ่งเราจะเรียกกันว่า ‘ลุงสิงโต’ ตอนที่
เขาบังคับว่าใครไม่สวมหมวกจะเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ บางทีมีคนลืมเอาหมวก
มา ก็ให้คนที่สวมหมวกเดินเข้าไปก่อนแล้วก็โยนหมวกมาให้ ลุงสิงโตก็ไม่ว่า
อะไร ขอให้หมวกอยู่บนหัวเป็นพอ”³

คนลืมหมวกคนหนึ่งแบบที่เครือพันธ์พาดพิงไว้ เห็นที่ **คณิง ภาไชย** นักเรียน
ต.ม.ธ.ก. รุ่น 3 เช่นกันคงจะรู้จักคุ้นเคยดี ดังเสียงเล่าของเขา “เพื่อนรุ่นผมคนหนึ่ง
เป็นผู้หญิงชื่อมาลีวิภา สาระเกษตรตริน เค้ลืมเอาหมวกมาหรือยังนี่ละ ลุงโตก็
ไม่ให้ออก ก็ต้องบอกเพื่อนให้โยนหมวกเข้ามาให้ใส่ถึงจะได้ออกจากโรงเรียน”⁴

ความเข้มงวดของลุงสิงโตเข้าขั้นระดับเคร่งครัด นักเรียนรายใดไม่ทำตามกฎ
คนเฝ้าประตูท่าพระจันทร์จะจดชื่อนามสกุลพร้อมระบุความผิดไว้ จากนั้นรายงาน
ไปสู่กองอำนวยการคือ **ครูอาบ คอมนันท์** ซึ่งมีกิตติศัพท์เลื่องลือในด้านความดุ
จนนักเรียนครั้นคร้ามดูแลอยู่ ลุงสิงโตเป็นหูเป็นตาให้ครูอาบอย่างจริงจังส่งผลให้

³อังคาร จันทรเมือง และ กาญ-
จนา เหล่าโชคชัยกุล, *ประวัติ-
ศาสตร์บอกเล่าแผนกเตรียม
ปริญญา มหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง
(ต.ม.ธ.ก.) พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๙๐
เล่มหนึ่ง (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๕).*
วารุณี โอสถารมย์ บรรณา-
ธิการ (กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ
ธรรมศาสตร์ และสถาบัน
ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2554), น. 99.

⁴เรื่องเดียวกัน, น. 89.

นักเรียนหลายคนถูกส่งตัวไปตัดนิสัย วิธีลงโทษของครูอาบมีทั้งเขียนบ้างหรือให้ยืนตากแดดบ้าง นอกเหนือจากความคุมพฤติกรรมเยาวชน ครูอาบยังรับหน้าที่สอนวิชาอ่านเขียนและไวยากรณ์ภาษาฝรั่งเศสด้วย⁵

⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 89.

แม้พวกนักเรียน ต.ม.ธ.ก. รู้สึกหงุดหงิดต่อความเจ้าระเบียบของคนเฝ้าประตูท่าพระจันทร์ ทว่าพวกเขาพวกเขาก็ชอบเหลือเกินที่จะกลั่นแกล้งหรือเข้าชั้นหลอกลวงลงเป็นการแก้แค้นให้สาสม ฝ่ายลุงสิงโตเองถึงจะวางมาดขึงขังดูน่าเกรงขาม แต่เขาไม่เคยถือโทษอะไรเด็กๆ ที่มาหยอกเย้า ดังกรณีนักเรียนลืมหอมแล้วเพื่อนโยนหอมมาให้ ลุงก็หยวนๆ ให้อย่างเอ็นดู มีเสียงร่ำลืออีกว่าลูกชายของลุงสิงโตเป็นนักเรียนวิชาทหาร⁶

⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 89.

แล้วลุงสิงโตไปเกี่ยวข้องกับคุณได้อย่างไร? ก็ในเมื่อเกริ่นนำไว้แล้วว่า 'สิงโตนอกคอก' ฉะนั้น คนเฝ้าประตูท่าพระจันทร์มีหรือจะไม่เคยพัวพันกับคุณและคนที่ต้องติดคุก อย่าเพิ่งคาดเดาความเคยเป็นนักโทษของเขา เพราะอันที่จริง ลุงสิงโตคือหมื่นพิฆาตทรชน อดีตเพชฌฆาตของกรมราชทัณฑ์⁷

⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 224.

ลักษณะการประหารชีวิตนักโทษของสังคมสยามดั้งเดิมใช้วิธีตัดศีรษะ มักนำนักโทษไปประหารยังสถานที่ซึ่งได้กระทำความผิดต่อหน้าชาวบ้านล้อมวงมุงดู ทั้งนี้ก็เพื่อประจานนักโทษและทำให้ชาวบ้านรู้สึกเกรงกลัว จวบจนช่วงทศวรรษ 2460 และทศวรรษ 2470 จึงไม่ให้มีการประหารอย่างเปิดเผย ต้องกระทำในพื้นที่มืดชิดและห้ามชาวบ้านเข้าไปดู ในการประหารครั้งหนึ่งมีเพชฌฆาตจำนวน 2 คน ประกอบด้วยเพชฌฆาตดาบ 1 และเพชฌฆาตดาบ 2 ทั้งสองนักประหารจะได้รับเงินครั้งละ 50 บาท และ 30 บาทตามลำดับ⁸ ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 เริ่มต้นเปลี่ยนวิธีการตัดศีรษะมาเป็นการยิงเป้า ซึ่งนักโทษคนแรกสุดที่ถูกประหารแบบยิงเป้าได้แก่สิบเอกสวัสดิ์ มะหะหมัด ผู้ต้องหาชาวมุสลิมในคดีอันเนื่องมาจากกบฏนายสิบ เพียงเขาถือสุ์คัตีเพราะเชื่อมั่นความบริสุทธิ์ของตนโดยหาญไม่ว่าศาลพิเศษที่ตั้งขึ้นมานั้นได้เขียนคำพิพากษาให้จำเลยมีความผิดไว้วางหน้าแล้ว หากจำเลยรับสารภาพก็อาจรับโทษแค่จำคุก แต่เมื่อจำเลยยืนยันสุ์คัตีก็ถึงคราวชะตาขาดด้วยโทษประหาร สิบเอกสวัสดิ์ถูกควบคุมตัวไปปลิดชีพ ณ บ่อมพระจุลจอมเกล้า เมืองสมุทรปราการ⁹

⁸ "ประหารชีวิต," ใน *หลักเมือง* (11 ตุลาคม 2472) และดูเพิ่มเติมที่ อมรา ชันอาสา, *สภาพสังคมไทย: ศึกษาจากงานการราชทัณฑ์ระหว่าง พ.ศ. 2433-2476* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2525.

ผู้เขียนเคยอ่านพบเกี่ยวกับเรื่องราวของพลฯ สิงโต ที่ท่านผู้หญิงพูนศุขพนมยงค์พาดพิงว่าได้ปฏิบัติงาน ณ บ้านทำเนียบท่าช้างในคืนวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งคณะรัฐประหารนำรถถังบุกยิงถล่มใส่ทำเนียบท่าช้างหมายกำจัดนายปรีดี พนมยงค์ ชวนให้ฉุกละหุกคิดว่าเป็นไปได้หรือไม่ ลุงสิงโตกับพลฯ สิงโต คือคนเดียวกัน

แรกทีเดียว ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าลุงสิงโตเคยประหารนักโทษด้วยวิธีตัดศีรษะหรือวิธียิงเป้า แต่ท้ายสุดพลันทราบกระจ่างชัดเจนเมื่อพบข้อมูลว่า ในปี พ.ศ. 2478 ที่ออกกฎหมายให้เริ่มใช้วิธียิงเป้า นั้น ทางกรมราชทัณฑ์ยังไม่พร้อมที่จะใช้วิธีนี้เลย เพราะไม่มีสถานที่และอาวุธปืน ขณะเดียวกัน เพชฌฆาตประจำกรมก็ล้วนแต่

⁹ นายหนวย. (ศิลปชัย ชาญเฉลิม), *กบฏนายสิบ 2478: สารคดีการเมืองยุคเริ่มแรกของระบอบประชาธิปไตย จำเลยคนแรกที่ได้รับโทษประหารชีวิตด้วยวิธียิงเป้า* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2543), น. 65-66, 71-73 และ 83-86.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 79

ชำนาญร้ายราบตัดคอนักโทษ ซึ่งเพชรฆาตคนสำคัญได้แก่ หมื่นพิฆาตทรชน ครั้นพอเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประหารแล้ว ท่านหมื่นจึงหมอดาชีพต้องลาออกและมาทำงานเป็นภารโรงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แทน¹⁰

ที่แน่ๆ คือหลายชีวิตคงถูกปลิดไปด้วยน้ำมือของลุงสิงโต กระนั้นก็ตาม ความ เป็นมนุษย์และสัมพันธ์ภาพระหว่างลุงสิงโตกับนักเรียนนักศึกษาในรั้วแม่โดมช่วง ทศวรรษ 2480 ช่างงดงามยิ่ง และน่าจะจำหลักอยู่กับจิตวิญญาณชาวธรรมศาสตร์ ยุคนั้นมิเสื่อมคลาย

‘เตี้ยฮัด’

โดยรูปพรรณสัณฐานมีอาจปฏิเสธได้เลยว่าเขาเป็นฝรั่ง แต่ในความทรงจำของ นักศึกษาระบบศตวรรษนิคมมหาวิทยาลัยแล้ว ชายต่างชาติผู้นี้ถูกเรียกขานติดปาก อย่างผูกพันว่า ‘เตี้ยฮัด’

คุณผู้อ่านหลายท่านคงมีพื้นความสงสัย ถ้าผมไม่อธิบายให้กระจ่างเกี่ยวกับ ‘นิคมมหาวิทยาลัย’

คำตอบง่ายๆ ก็คือเป็นหอพักของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ริเริ่มจัดสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2478 เพื่อมาดหมายจะให้นักศึกษาจากต่างจังหวัดเข้ามา พักอาศัยระหว่างเรียนหนังสือ ลักษณะที่พิกแห่งนี้เป็นเรือนไม้บริเวณริมแม่น้ำ เจ้าพระยา ซึ่งปัจจุบันได้กลายสภาพมาเป็นตึกคณะศิลปศาสตร์ มีนักศึกษาคุณนั้น นับร่วมหนึ่งร้อยชีวิตที่ยึดชายคาอาคารเป็นแหล่งพักพิง พร้อมสรรพด้วยห้องนอน ชั้นดี มุ้ง หมอน ตู้ โต๊ะ เตี้ยฮัด เพียงจ่ายค่าเช่าราคาถูกเดือนละ 5 บาท หรือถ้า ใครจะรับปันโตอาหารก็จ่ายเพิ่มอีกเดือนละ 3 บาท อย่างไม่ก็ดี ล่วงปี พ.ศ. 2482 ‘นิคมมหาวิทยาลัย’ มีอันต้องยกเลิกไปในที่สุด¹¹

¹¹ ศักดิ์เกษม หุตาคม, “เตี้ยฮัด” ใน *กึ่งศตวรรษธรรมศาสตร์* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา-วิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

อาจารย์ผู้ปกครองที่คอยดูแลนิคมมหาวิทยาลัยเป็นอาจารย์ฝรั่งชาวอังกฤษชื่อ เจ.เอฟ. ฮัตเจสสัน (J. F. Hutjesson) หรือ ‘เตี้ยฮัด’ ของนักศึกษาทุกคน สำหรับ ที่มาของการเรียกขานนั้น นักศึกษาระบบศตวรรษนิคมเยี่ยงนายไข่ หรือ แข็งเจี๊ยง ที่ต่อมาภายหลังเขาเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นศักดิ์เกษม หุตาคม นักประพันธ์สำนวน หวานหวานเจ้าของนามปากกา ‘อิงอร’ และครองฉายา ‘นักเขียนปลายปากกาจุ่ม น้ำผึ้ง’ ในฐานะที่เป็นนักศึกษาระบบศตวรรษนิคมคนหนึ่งผู้มีภูมิลำเนาต่างจังหวัดคือ สงขลา แล้วเข้ามาพำนักนิคมมหาวิทยาลัย¹² ได้บอกเล่าเอาไว้ความว่า

“อดีตศาสตราจารย์ เจ.เอฟ. ฮัตเจสสัน แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ ‘เตี้ยฮัด’ ซึ่งพวกเรานักศึกษากินนอนในนิคมมหาวิทยาลัยสมัยสี่สิบปี มาแล้วคนหนึ่งเรียกล้อเล่น ในฐานะที่ท่านชอบเป็น ‘บิดา’ ของพวกเรา ใช้คำ แทนชื่อท่านว่า ‘บิดา’ ทุกคำแล้วเรียกพวกเราทุกคนว่า ‘บุตร’ ทุกครั้ง ชื่อล้อ ‘เตี้ยฮัด’ ของนักศึกษาคนช่างตั้งผู้นั้นถูกใจพวกเราจึงพร้อมใจเรียกท่านอดีต ศาสตราจารย์ผู้ปกครองนิคมมหาวิทยาลัยว่า ‘เตี้ยฮัด’ แรกๆ ก็เรียกอย่าง

¹² แก้วฟ้า, “ปมด้อยทำให้เขามีชื่อเสียง” ใน *หลังเที่ยงคืน* (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด มิตรเจริญการพิมพ์, 2509), น. 40 และ 46-47 และ เรืองไชย พุทธาโร, “อิงอร หยาด น้ำผึ้งบนพิภพวรรณกรรม” ใน *นักเขียนไทย 2* (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2542), น. 39 และ 92.

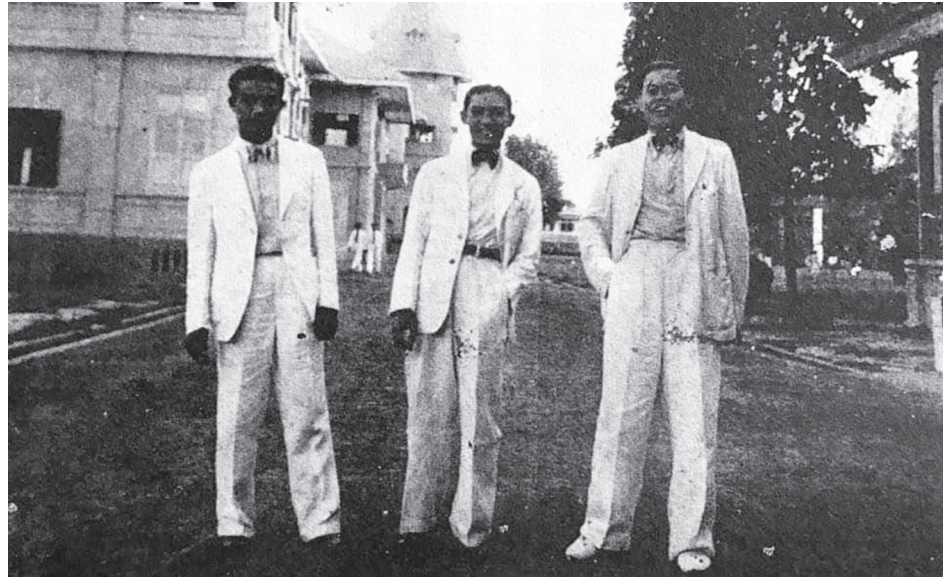

ภาพศาสตราจารย์ เจ. เอฟ.
ยัดเจสสัน หรือ 'दैยยัด'

เรือนพักริมแม่น้ำเจ้าพระยา
หรือนิคมมหาวิทยาลัย
ปลายทศวรรษ 2470

'อิงอร' หรือ
ศักดิ์เกษม หุตาคม
(คนขวาสุด)
ยืนยิ้มอยู่ที่มหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์
และการเมือง

¹³ ตึกหนึ่งและตึกสี่เป็นตึกที่
เชื่อมติดกับตึกโดมทั้งสองด้าน
โดยตึกหนึ่ง ปัจจุบันคืออาคาร
ตึกอเนกประสงค์ ส่วนตึกสี่
ปัจจุบันคือตึกเศรษฐศาสตร์.

¹⁴ ศักดิ์เกษม หุตาคม, *อ้างแล้ว*
เชิงอรรถที่ 11.

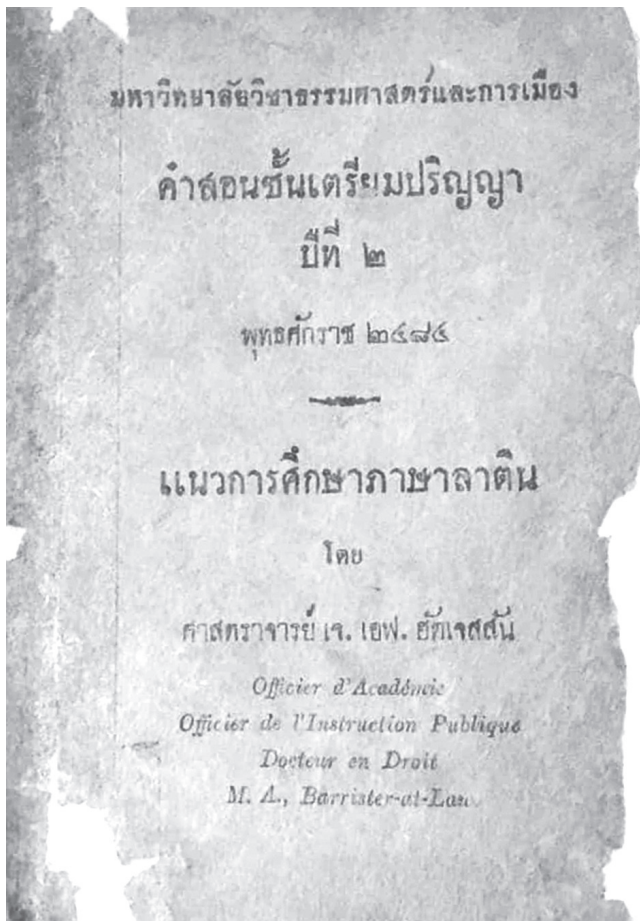
¹⁵ สายฟ้า, "ผู้ประศาสน์การมี
คนเดียว," ใน *ชุมนุมบทความ*
และปกิณกคดีของอัสนี พลจันทร
เล่ม 3 (กรุงเทพฯ: อ่าน,
2561), น. 276.

ล้อเลียนลับหลัง ต่อมาก็ลามเรียกท่านต่อหน้า และเมื่อท่านทราบความหมาย
และคำแปลของคำว่า 'เตี้ย' ภาษาจีนตรงกับ 'บิดา' ภาษาไทย ท่านไม่ว่า
อะไร 'เตี้ยฮัด' ก็กลายเป็นชื่อตามทางการของท่านไปที่เรียกขานกันในหมู่
พวกเราชาวนิคมมหาวิทยาลัย ทั้งตึกหนึ่งและตึกสี่¹³ และท่านก็ได้ทำหน้าที่
แทน 'บิดา' ของพวกเราจริงๆ เสียด้วย...¹⁴

อัสนี พลจันทร หรือ 'นายผี' เป็นอีกคนที่พาดพิงถึงนิคมมหาวิทยาลัย และ
ศาสตราจารย์ ดร.เจ.เอฟ. ฮัตเจสสันไว้ในข้อเขียนเรื่อง *ผู้ประศาสน์การมีคนเดียว*
ซึ่งอาศัยร่างทรงในนามแฝง 'สายฟ้า' บรรยายว่า

"...ดร.ปริดิยังจัดตั้งนิคม มรก. ขึ้นรับนักศึกษาที่ประสงค์จะมาอยู่กิน
ด้วยกันแบบโรงเรียนกินนอนอีกมีจำนวน 100 คนอยู่ในสองตึกใหญ่แยก
อยู่ด้านท่าพระจันทร์กับด้านท่าช้างตึกละ 50 คน. ผู้ปกครองนิคมเป็น
ศาสตราจารย์ชาวอังกฤษชื่อ ดร.เจ. เอฟ. ฮัตเจสสัน ซึ่งได้มากินนอนร่วมกับ
นักศึกษาอย่างสนิทสนม กำลังใหม่เพื่อระบอบทุนนิยมระบอบใหม่ได้รับการ
ทำนุบำรุงเป็นอย่างดี."¹⁵

ปริญญาเอกทางกฎหมายจากประเทศฝรั่งเศสและสถานะเนติบัณฑิตยสภา
อังกฤษ เสมือนเครื่องความรู้ของศาสตราจารย์ ของศาสตราจารย์ ดร.เจ.เอฟ.
ฮัตเจสสัน มีหน้าซ้ำ เขายังเคยเป็นอดีตนายร้อยเอกทหารปืนใหญ่แห่งกองทัพ
อังกฤษ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดร.ฮัตเจสสันทำงานตำแหน่ง
ที่ปรึกษาทางด้านกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ครั้นต่อมาเมื่อมีการสถาปนา
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จึงได้รับการชักชวนให้มาสอนหนังสือ
รวมถึงได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการนิคมมหาวิทยาลัยคอยดูแลนักศึกษา

ธรรมศาสตร์ร่วมกับขุนประเสริฐสุภามาตรา (จรรยา จันทรสมบูรณ์) จนกลายเป็น 'เตี้ยฮัด'

ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อุบัติขึ้นในเมืองไทยนับแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และเข้าร่วมกับทางฝ่ายอักษะโดยอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านเข้ามาในประเทศ อังกฤษมีแคล้วตกอยู่ในสภาพชาติศัตรู ดังนั้น เจ้าหน้าที่สัญชาติอังกฤษเลยถูกสั่งปลดออกพ้นจากตำแหน่งราชการ แน่นอนว่า ดร.เจ.เอฟ. ฮัทเจสตัน เป็นคนหนึ่งที่ ต้องยุติบทบาทและการทำงานอันเป็นที่รักในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 แม้ศาสตราจารย์ ดร.เจ.เอฟ. ฮัทเจสตัน จะยังพำนักอยู่ในเมืองไทย แต่เขาไม่ได้คิดจะหวนกลับเข้าทำงานและ สอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกเลย อาจเพราะน้อยใจหรืออย่างไรมิอาจ ทราบได้ กระนั้นก็ตาม อิทธิพลทางความรู้และความคิดที่อาจารย์ฝรั่งชาวอังกฤษ ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์หลายรายพล้นแบ่งบานแพร่ขยายมากขึ้น สุภา ศิริมานนท์ ผู้เคยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและถูกจัดให้เป็นคนไทยคนแรกๆ ที่อ่านหนังสือ *Das Kapital* หรือ *Capital* ผลงานของคาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) ใน

ภาษาอังกฤษก็เพราะได้รับอิทธิพลแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองจาก ฮัตเจสสัน

ควรกล่าวด้วยว่า ดร. เจ.เอฟ. ฮัตเจสสัน เป็นริ้วแรงสำคัญในการส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่ศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสังคมไทยผ่านการเขียนหนังสือหลายเล่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เริ่มมีการศึกษาขึ้นครั้งแรก ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ฮัตเจสสันก็ได้จัดทำหนังสือ *ลัทธิเศรษฐกิจ* โดยเรียบเรียงสรุปความจากงานเขียนของชาร์ล จี๊ด (Charles Gide) และ ดร.ทวี ตะเวทิกุล ได้แปลพร้อมบรรยายแก่นักศึกษาชั้นปริญญาตรีในปีพุทธศักราช 2477 ไม่เพียงเท่านั้น อาจารย์ฝรั่งชาวอังกฤษยังเป็นผู้บรรยาย *ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ* ตอนที่ว่าด้วย 'ความเคลื่อนไหวในทางสหกรณ์' แก่นักศึกษาปริญญาโทเมื่อปีพุทธศักราช 2478 ด้วย¹⁶

นอกเหนือไปจากวิชาเศรษฐศาสตร์ ศาสตราจารย์ 'เตี้ยฮัต' ก็ได้จัดทำหนังสือ *กฎหมายการปกครองเมืองขึ้นของต่างประเทศ* พิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2480¹⁷ รวมถึงหนังสือ *แนวการศึกษาภาษาลาติน* ที่จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2484 ดังเปิดเผยใน 'คำนำ' ว่า

“เนื่องจากผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าสอนภาษาลาติน และโดยเหตุที่ไม่อาจจะหาคำสอนที่เหมาะสมมาใช้สอนได้ ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงคำสอนภาษาลาตินขึ้นเอง.

ข้าพเจ้าวิตกว่าเพียงแต่การสอนหนังสือเล่มนี้เท่านั้น คงจะเข้าใจได้โดยยาก เว้นแต่จะได้รับความช่วยเหลือชี้แจงเพิ่มเติมจากผู้สอนอีกบ้าง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าหนังสือเล่มนี้ไม่เป็นตำราที่สมบูรณ์ในตัวเองก็ดี แต่ก็คงทำให้นักศึกษาเห็นว่า การที่รู้ภาษาลาตินนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์มาก”¹⁸

ย่อมเห็นชัดเจนว่า 'เตี้ยฮัต' เป็นบุคคลที่มีอาจจะเลยการเอ่ยถึงจริงๆ ปัจจุบันชื่อของเขาค่อยๆ จืดจางไปจากความรับรู้ของนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ แต่หากใครได้ลองศึกษาพิจารณาแล้ว ก็อาจเผลอหลงไหลรายละเอียดชีวิตชาวยุโรปชาวอังกฤษผู้นี้ได้ไม่ยากนักหรอก

ส่งท้าย

กาลเวลาค่อยๆ ย่ำอย่างตามปี พ.ศ. ที่เปลี่ยนไปไม่หยุดยั้ง ผู้คนแห่งวันวานค่อยๆ ย่างย่ำหายไปในการเวลาล่วงผ่านเลย ยิ่งคนเล็กๆ น้อยๆ แล้ว อาจจะไม่ปรากฏเรื่องราวมากมายนักในประวัติศาสตร์ แต่ก็เชื่อว่าชีวิตชีวาของคนเหล่านั้นจะไม่ก่อเกิดร่องรอยในความรู้สึกของใครต่อใคร

ก็ดังที่สารยามาทั้งหมดนั้นละ เรื่องราวของลุงสิงโต (นอกคุก) และ เตี้ยฮัต ยังคงเปี่ยมล้นมนต์เสน่ห์มิรู้วาย ต่อให้เหตุการณ์ต่างๆ จะเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย

¹⁶เจ.เอฟ. ฮัตเจสสัน และ ทวี ตะเวทิกุล, “คำนำ” ใน *ลัทธิเศรษฐกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, 2518).

¹⁷ดูเพิ่มเติมที่ เจ. เอฟ. ฮัตเจสสัน, *กฎหมายการปกครองเมืองขึ้นของต่างประเทศ* (พระนคร, มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2480)

¹⁸เจ. เอฟ. ฮัตเจสสัน, “คำนำ” ใน *แนวการศึกษาภาษาลาติน* (พระนคร: มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2484)

ธรรมศาสตร์เมื่อราวแปดทศวรรษก่อน รวมถึงนักศึกษาทุกวันนี้ไม่ค่อยรู้จักพวกเขาเสียแล้ว อนึ่ง การเอ่ยคำว่า ‘ชาวธรรมศาสตร์’ แบบรวมๆ คงทำให้ประจักษ์ถึงความ เป็นกลุ่มก้อนแห่งจิตวิญญาณร่วมกัน แต่บ่อยครั้งที่เรามิทันได้สังเกตเห็นโฉมหน้า ของชาวธรรมศาสตร์คนเล็กๆ น้อยๆ แต่ละราย แน่ละ ความพยายามของข้อเขียนนี้ คือการหยิบยกเอาหลักฐานต่างๆ นานาเท่าที่ได้ค้นพบมานำเสนอ เพื่อบันดาลให้ บุคคลแห่งวันวานได้กลับมาสำแดงตัวตนอีกหนบนหน้ากระดาษในวาระที่เหมาะสม

ปาฐกถา 72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์*

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

* บทปาฐกถานำในงานเปิดตัวหนังสือ 72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
วันพุธที่ 27 มีนาคม 2562 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

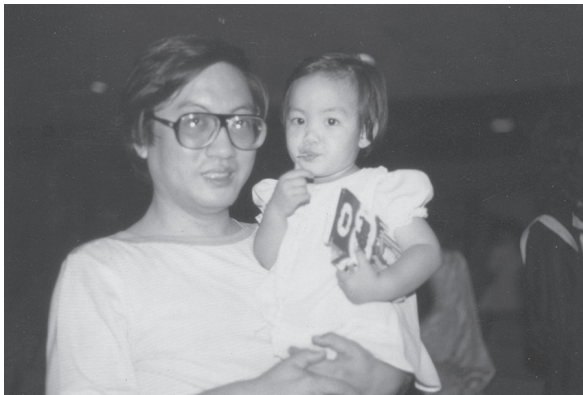
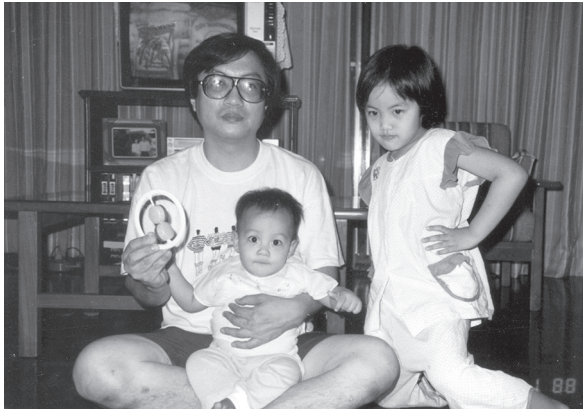

รังสรรค์ (ซ้าย) กับพ่อ น้องชาย
และน้องสาว

ท่านคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ท่านอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านอาจารย์ชูศักดิ์ ท่านอาจารย์ปกป้อง ท่านอาจารย์ธร เพื่อนคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ หลานนักศึกษา และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่คณะฯ จัดงาน “72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์” ผมถือกำเนิดในครอบครัว นายทุนไม่น้อยไม่ใหญ่ เวลาแจ้งเกิดมิได้แจ้งเอง มีคนไปแจ้งให้ คนแจ้งคงเดินหาที่ทำการอำเภอไม่เจอ ในชั้นต้น จึงแจ้งเข้าไปกว่าปี ในเดือนธันวาคมนี้ ผมเข้าใจว่า ผมจะมีอายุ 74 ปี

ท่านอาจารย์สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เคยถามน้องสาวผมคนที่แต่งงานกับชาวฝรั่งเศสว่า ไม่มีใครจัดงาน “60 ปี รังสรรค์ฯ” เลยหรือ น้องสาวผมตอบว่า ผมไม่ชอบงานลักษณะนี้ เพราะมีแต่การสรรเสริญเยินยอ แท้ที่จริงแล้ว ท่านอาจารย์สมบูรณ์ศิริประชัย เคยพยายามจัดงานนี้ แต่ผมพยายามบอกเขาไม่ให้จัด ถ้าจัดผมจะไม่มา ภายหลังจากที่ท่านอาจารย์สมบูรณ์ถึงแก่อนิจกรรม ลูกศิษย์คนสนิทของท่านคนหนึ่งมาบอกผมว่า ท่านอาจารย์สมบูรณ์ยังไม่ล้มเลิกความตั้งใจ

รังสรรค์กับลูกสาวและลูกชาย

ชีวิตครอบครัว

ผมถือกำเนิดในครอบครัวคนจีน จารีตของคนจีนคือยกย่องเพศชาย ซึ่งเป็นจารีตที่ไม่ดี เมื่อวัยเด็กจนหนุ่ม ผมเกือบไม่ต้องทำงานบ้าน แม่และน้องสาวผมเป็นคนทำงานบ้าน ผมเอาแต่เที่ยวสนุก โชคดีที่ผมฝึกฝนในการหนังสือ แม่เมื่อผมกลับจากอังกฤษ แม่ยังเป็นคนซักผ้าและทำกับข้าว แม่เป็นคนเข้มแข็งมาก แม่พ่อผมป่วยเป็นโรคประสาท ตั้งแต่ประมาณปี 2500 แม่เป็นคนแบกภาระครอบครัวทั้งหมด แม่สอนให้ลูกทุกคนซื่อสัตย์สุจริต มานะอดทน และรู้จักบุญคุณคน

ภาพในความทรงจำที่ฝังลึกก็คือ แม่จับมือผม คัดลายมือภาษาอังกฤษเมื่อผมเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา ทั้งๆ ที่แม่ไม่รู้หนังสืออังกฤษ แม่ไม่รู้ภาษา

ไทย พูดภาษาไทยปนจีน แม่อ่านแต่หนังสือและหนังสือพิมพ์จีน ผมเขียนหนังสือเล่มหนึ่งอุทิศให้แม่ “ผู้มีประชาธิปไตยในดวงจิต” เวลานั้นแม่มยังมีชีวิตอยู่ แม่ดีใจมากและให้หลานชายคนหนึ่งอ่านค่านำหนังสือนั้นให้ฟังบ่อยมาก จนหลานคนนั้นจำสิ่งที่ผมเขียนได้ขึ้นใจ

ผมแต่งงานและมีความสุขและความทุกข์ระดับหนึ่ง ความสุขจากการแต่งงานคือการมีลูก ลูกผมทั้งสองคนเป็นคนดี ไม่เสเพล ไม่ติดยาเสพติด อารมณ์ดีทั้งคู่ ชอบอ่านหนังสือ ชอบชมภาพยนตร์ ชอบชมละครเวที และชมคอนเสิร์ตเพลงคลาสสิก เหมือนผม

ความทุกข์จากการแต่งงานคือมีรายได้ไม่พอใช้ อาจารย์มหาวิทยาลัยเมืองไทยเป็นคนจนชนชั้นใหม่ (Nouveau Poor) ถ้าไม่ประกอบกิจกรรมผิดกฎหมาย ไม่รับใช้นักการเมือง หรือเป็นขยะสังคม รายได้ไม่พอใช้ตามมาตรฐานการครองชีพของชนชั้นกลางแน่ๆ ผมเคยทำงานสัปดาห์ละ 7 วัน ต่อเมื่อสุขภาพทรุดโทรมเมื่ออายุ 50 เศษ จึงหยุดทำงานวันเสาร์-อาทิตย์ แล้วไปออกกำลังกาย เมื่อลูกชายบอกผมว่าอยากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ผมให้ข้อคิดว่า อยากเป็นคนจนหรือ

สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตผม มีอยู่ 3 สถาบัน คือ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ Cambridge University

โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

โรงเรียนวัดบวรนิเวศเดิมเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู ต่อมาย้ายสังกัดจากกรมการฝึกหัดครูไปสังกัดกรมสามัญศึกษา ผมเรียนโรงเรียนวัดบวรนิเวศในปี 2499 ตั้งแต่ชั้นมัธยมที่ 1-8 โรงเรียนสอนให้ผมมีวินัย ผมจำได้ว่า เคยถูกครูคณิตศาสตร์ตีมือที่เขียนเครื่องหมายเท่ากับไม่ตรงกับบรรทัดบน ในเวลานั้น

รังสรรค์ตอนเป็นนักเรียนวัดบวรนิเวศ

ผมจนที่ถูกตีมือ แต่มาคิดได้ในภายหลังว่า ครูคงต้องการสอนให้นักเรียนมีวินัย ในเวลานั้นครูเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ตรวจการบ้านนักเรียนเอง ไม่สอนพิเศษ ซึ่งต่างจากสภาพการณ์ในปัจจุบัน

ผมมีเพื่อนสนิทหลายคนที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศ เพื่อนสนิทของผมเกือบทั้งหมดมาจากชนชั้นกลาง มีจำนวนน้อยที่สามารถโตขึ้นได้ขึ้นไปเป็นชนชั้นสูงหรือค่อนข้างสูง เพื่อนสนิทคนหนึ่งเป็นมาเพียงจังหวัดชลบุรี ซึ่งทำให้ผมรู้สึกประหลาดใจอย่างมาก เขาเป็นคนพูดจาสุภาพ สุขุม เงียบขรึม ยิ้มแย้มอยู่เสมอ นี่คือความเป็นอนิจจังของชีวิต

ผมสนิทกับเพื่อนที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศมากกว่าเพื่อนที่ธรรมศาสตร์ เพราะอยู่ด้วยกันตลอดทั้งวัน บางคนตลอด 8 ปี ในขณะที่เพื่อนที่ธรรมศาสตร์พบกันเพียงบางวัน และเพียงไม่กี่ชั่วโมง

นักเรียนโรงเรียนวัดบวรนิเวศจำนวนมากหลายมาจากชนชั้นต่ำและชนต่ำชั้น ทำให้ผมมีความเข้าใจหัวอกของคนยากคนจนระดับหนึ่ง

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2507 ด้วยความผูกพันระดับหนึ่ง บ้านผมเดิมอยู่ท่าช้างวังหลวง ผมมักจะเดินกลับจากโรงเรียน แวะเตะฟุตบอลที่สนามหลวง และเข้าไปชมการแข่งขันกีฬาในธรรมศาสตร์ ชาวท่าช้างวังหลวงเชียร์ธรรมศาสตร์มากกว่าจุฬาฯ และเชียร์ทหารเรือมากกว่าทหารบกในกรณีกบฏแมนฮัตตัน

ผมได้รับการปลูกฝังจากธรรมศาสตร์ (โดยมิได้รับการสั่งสอน) ในเรื่องการรักความเป็นธรรม และความเอื้ออาทรต่อคนยากคนจนในสังคม บรรยายภาคในธรรมศาสตร์สื่อความรู้สึกในเรื่องเหล่านี้ ดังที่เปลื้อง วรรณศรี เขียนไว้ในบทกลอนชื่อ โดม...ผู้พิทักษ์ธรรม (วารสารธรรมจักร 2 พฤษภาคม 2495)

“สิ่งเหล่านี้ที่โดมโหมจิตข้า

รังสรรค์ถ่ายภาพกับพ่อแม่และครอบครัวในพิธีรับปริญญา มธ.

ให้แกร่งกล้าเดือนปีไม่มีหวั่น
ถ้าขาดโดม เจ้าพระยา ทำพระจันทร์
ก็ขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม”

หรือที่กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนไว้ใน
บทความเรื่อง ‘คุณนักศึกษา มธก. ด้วยแว่นขาว’
(2495)

“...นักศึกษาและบัณฑิตของ มธก. มีความ
รักมหาวิทยาลัยของเขา มิใช่เพราะเหตุแต่เพียง
ว่า เขาได้เรียนมหาวิทยาลัยนี้ เขาได้วิชาความรู้
ไปจากมหาวิทยาลัยนี้ เขารักมหาวิทยาลัยนี้เพราะ
ธาตุบางอย่างของมหาวิทยาลัยนี้ที่สอนให้เขารู้จักรัก
คนอื่น รู้จักคิดถึงความทุกข์ยากของคนอื่น เพราะ
ว่ามหาวิทยาลัยนี้ไม่กักขังเขาไว้ในอุปทานและ
ความคิดที่จะเอาแต่ตัวรอดเท่านั้น ชาว มธก. รัก
มหาวิทยาลัยของเขา เพราะว่ามหาวิทยาลัยของเขา
สอนให้รู้จักรักคนอื่นด้วย...”

แต่เหตุใฉนั้นเนื้อหาในบทความข้างต้นจึง
กลายเป็นวรรคทอง “ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะ
ธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน” ผมเข้าใจว่า
คนที่สร้างวรรคทองวรรคนี้ นั่งอยู่ ณ ที่นี้

ผมเข้าห้องเรียนค่อนข้างสม่ำเสมอ แม้จะ
น่าเบื่อมากเพียงใดก็ตาม แต่ผมใช้เวลาค่อนข้าง
มากในห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เดิน

สวนกับนอนหนังสือที่เดินกันขวกไขว่ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งรุ่นก่อนผม 2 ปี มี
โอกาสอ่านหนังสือของนักเขียนฝ่ายก้าวหน้าจำนวน
มาก สามารถค้นราชกิจจานุเบกษาฉบับเก่าๆ ได้
สะดวก มาภายหลังเมื่อผมศึกษากฎหมายเศรษฐกิจ
ในประเทศไทยระหว่างปี 2475-2500 ผมไม่ต้อง
พึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเลย ผมรู้สึก
เป็นหนี้บุญคุณบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์มาก ผมมักจะคุยไม่อยู่เสมอว่า ห้อง
สมุดในธรรมศาสตร์เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ดี
ที่สุดในประเทศไทย

ผมเริ่มกลายเป็นหนอนหนังสือตั้งแต่อยู่
โรงเรียนวัดบวรนิเวศ ผมไปอ่านหนังสือที่หอสมุด
แห่งชาติ (เวลานั้นยังไม่ย้ายไปท่าवासกรี) ทุก
ฤดูร้อน ตั้งแต่ยังเรียนอยู่มัธยมที่ 3 (เทียบเท่า
มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปัจจุบัน) ส่วนใหญ่เป็น
หนังสือประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชุม
พงศาวดาร ห้องสมุดที่มักจะไปนั่งอ่านค่อนข้าง
ประจำ คือ หอพระสมุดดารงราชานุภาพ ซึ่งอยู่
ด้านหลังหอสมุดแห่งชาติ (เวลานั้นยังไม่ย้ายไป
ถนนหลานหลวง) เหตุผลสำคัญก็คือ หอพระสมุด
ดารงฯ เป็น Open-Stack Library หยิบหนังสือได้
เอง ในขณะที่หอสมุดแห่งชาติเป็น Closed-Stack

Library ต้องให้เจ้าหน้าที่หยิบให้ แต่การที่ไปสูงสิง อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติและหอพระสมุดดำรงฯ ทำผม รู้จักเจ้าหน้าที่ แม้จะมีใช้ข้าราชการชั้นสูง แต่เป็นผู้ ครอบรู้หนังสือ ดังเช่นคุณสงวน อึ้งคง

ผมได้ใช้บริการห้องสมุดอ่านอีก 2 แห่ง ตั้งแต่เป็นนักเรียนมัธยม คือ British Council เดิม อยู่เชิงสะพานพุทธ เยื้องๆ กับโรงเรียนสวนกุหลาบ วิทยาลัย และ AUA เดิมอยู่ถนนพัฒนาพงศ์ ซึ่งบาง ครั้งมีรายการสนทนาและปาฐกถา รวมทั้งรายการ เล่นดนตรี เมื่อการเรียนที่ธรรมศาสตร์ยากขึ้น ผม ใช้บริการห้องสมุดทั้งสองน้อยลง และทำที่สุดมิได้ ใช้เลย เมื่อผมเข้าธรรมศาสตร์ โลกหนังสือของผม กว้างใหญ่ไพศาลมากขึ้น

เศรษฐศาสตร์ธรรมชาติ

เดิมผมต้องการเรียนรัฐศาสตร์ เพราะผมติด ตามฟังไฮด์ปาร์คสนามหลวงตั้งแต่เป็นเด็กมัธยม ขึ้นชอบดาวไฮด์ปาร์คที่ชอบตำเฒ่าเผด็จการ (ผมอาจ ขึ้นชอบผิดคน เพราะดาวไฮด์ปาร์คหลายคนเป็น พวกขวาจัด หลายคนในเวลาต่อมาเป็นสมุนรัฐบาล เผด็จการ) แม้ผมบอกให้ไปเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป่วย สำหรับแม่ ผมเป็นเด็กว่านอนสอนง่าย เมื่อผมเข้า ธรรมศาสตร์ในปี 2507 ผมต้องเรียนศิลปศาสตร์ เป็นเวลา 1 ปี แล้วจึงแยกคณะ อาจารย์ป่วยเป็นแม่ เหลือคูดึงนักศึกษา นักศึกษาในรุ่นผมที่เรียนเก่ง จำนวนมากพากันตบเท้าเข้าคณะเศรษฐศาสตร์ ใน เวลาต่อมา เมื่อมีการสอบคัดเลือกเข้าคณะโดยตรง โดยไม่ต้องถูกบังคับให้เรียนศิลปศาสตร์จำนวน 1-2 ปี คะแนนสอบคัดเลือกจะเป็นตัวตัดสินการสอบเข้า คณะต่างๆ โดยตรง กระนั้นก็ตาม นักเรียนที่มีผล การเรียนดีก็ยิ่งเลือกเข้าคณะเศรษฐศาสตร์ ผู้คนที่ นับถือ เลื่อมใส และศรัทธาอาจารย์ป่วย ต่างบอก ลูกหลานให้ไปเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป่วย ดุจดั่งที่แม่ ผมบอกผม

ทำไมธรรมศาสตร์จึงสอนเศรษฐศาสตร์ได้ เพราะเคยเป็นวิชาต้องห้าม ผมตั้งชื่อว่า “อัปรีย- ศาสตร์” หลายคนไม่ชอบศัพท์คำนี้ ผมเล่าเรื่องนี้ไว้ ในปาฐกถาเรื่อง ‘จาก 2492 ถึง 2552’ ในวารดิถี ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อายุ ครบ 60 ปี

เมื่อพระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุญนาค) เขียน หนังสือชื่อ *ทรัพย์ศาสตร์* ตีพิมพ์ในปี 2454 อัน ถือเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยเล่มแรก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายใต นามปากกา “อศฺวพาหุ” ทรงวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ ใน *สมุทสาร* (5 กันยายน 2458) ทรงไม่เห็นด้วย กับบทวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างชนชั้นใน หนังสือนี้ ทรงเห็นว่า ยังไม่ควรมีการศึกษาลัทธิที่ เรียกว่าทรัพย์ศาสตร์ในประเทศไทย ต่อมามีการ ตราพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2470 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 กันยายน 2470 กำหนดให้การสอนและการเผยแพร่ความรู้ ทางเศรษฐศาสตร์ หากมีผลตามมาตรา 4 (1) เป็น ความผิดทางอาญา มีโทษจำคุกไม่เกินกว่าสิบปี และ ให้ปรับไม่เกินห้าพันบาทอีกโสดหนึ่ง

แต่เหตุใดธรรมศาสตร์จึงสอนวิชาเศรษฐ- ศาสตร์ได้ โดยที่เป็นเสาหลักหนึ่งในสามของ ธรรมศาสตร์ในระยะแรกเริ่ม (เสาหลักทั้งสามของ หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตประกอบด้วยนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการเมือง) ทั้งๆ ที่พระราชบัญญัติ แก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2470 ยังมี ผลบังคับใช้อยู่ ผมต้องขอบคุณผู้ช่วยวิจัยคนหนึ่ง ของผมในจำนวนกว่า 40 คนตลอดชีวิตอาจารย์ มหาวิทยาลัยของผม (ผมจำหน้าได้ แต่จำชื่อ มิได้ จำได้แต่ว่ามาจากจังหวัดชลบุรี) ที่ชี้ให้ดู พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ การเมือง พ.ศ. 2476 มาตรา 3 “ให้ยกเลิกบรรดา กฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ซึ่งมีข้อความ ขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้” นี่เป็น อัจฉริยภาพของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ แม้

มาตรา 3 จะเขียนกันจนเป็นนิติประเพณี แต่ท่านไม่ต้องออกแรงแก้พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2470

ต่อมาความผิดทางอาญาของการสอนและเผยแพร่เศรษฐกิจศาสตร์ถูกยกเลิกโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2478

ผมเข้าคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ในระยะเปลี่ยนผ่าน อาจารย์ประจำยังมีน้อยมาก หลักสูตรยังเป็นหลักสูตรเก่าที่มุ่งผลิตบัณฑิตรับใช้ราชการ ข้อดีอย่างยิ่งของการได้เข้าศึกษาคณะนี้ก็คือ การได้เฝ้ามองวัตรปฏิบัติของอาจารย์ป่วยศึกษาความคิดของอาจารย์ป่วย และซึมซับคุณธรรมของอาจารย์ป่วย ในประการสำคัญ ได้เฝ้ามองการเติบโตของคณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเมื่อพัฒนาเต็มที่แล้ว ผมมักจะคุยไม่ว่า ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์เป็นห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ที่ดีที่สุดในประเทศไทยไม่เว้นแม้แต่ห้องสมุด ESCAP ซึ่งระยะหลังถูกองค์การสหประชาชาติตัดทอนงบประมาณไปเป็นอันมาก อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ยังมามีหนังสือที่ธรรมศาสตร์ อยากอ่านหนังสือเล่มไหนที่ยังหาซื้อไม่ได้ก็ขอให้ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์สั่งซื้อเข้าห้องสมุด ถือเป็นภาระแนะนำหนังสือที่สั่งซื้อ

ผมถือเป็นหน้าที่ในการแนะนำหนังสือดีให้ห้องสมุดซื้อ ผมอ่าน *The New York Review of Books, London Review of Books* และอื่นๆ แล้วจดรายชื่อนหนังสือที่ได้รับคำวิจารณ์ว่าดีส่งให้บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พิจารณาสั่งซื้อ ผมปฏิบัติทำนองเดียวกันกับห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ทุกเดือน जबจนอายุ 50 ปีเศษ เมื่อภาระงานมีมากขึ้น โดยเฉพาะงานวิจัย ผมจึงหยุดกิจกรรมนี้

เมื่อผมเป็นนักเรียนธรรมศาสตร์ ผมชื่นชมอาจารย์อยู่ 2 ท่าน คือ ท่านอาจารย์นิออน สนิทวงศ์

THAMMASAT UNIVERSITY
OFFICIAL TRANSCRIPT OF RECORD
Bangkok, Thailand

Name: Mr. Ni-on Sinitong
Date of Birth: September 14, 1945
Date of Admission: June 1969
Student No.: 6228

Degree: Bachelor of Economics, 1st Class Honors
Date Awarded: July 17, 1973
Major:

Year of Class	Term	Grade	Year of Class	Term	Grade	
FIRST YEAR	FIRST SEMESTER	4	SECOND SEMESTER	4	15	
		4		29	4	24
		4		28	4	14
	SECOND SEMESTER	4	26	FIRST SEMESTER	5	12
		4	27		5	10
		4	27		5	10
THIRD YEAR	FIRST SEMESTER	6	58	SECOND SEMESTER	6	55
		6	58		6	55
		6	58		6	55
	SECOND SEMESTER	6	58	FIRST SEMESTER	7	57
		6	58		7	57
		6	58		7	57
FOURTH YEAR	FIRST SEMESTER	8	89	SECOND SEMESTER	8	89
		8	89		8	89
		8	89		8	89
	SECOND SEMESTER	8	89	FIRST SEMESTER	9	89
		8	89		9	89
		8	89		9	89

Grading system: Passing mark = 60%; A+ = 90-100, A = 80-89, B = 70-79, C = 60-59, P = Failures.
Rank: 1st out of 98 students; Fourth-year average = 89%
Note: This transcript is valid only when it bears the seal of the University. Any erasure or alteration made on this copy renders the whole transcript invalid.
Date issued: September 19, 1969
Sangvith Tandaravijaya
Acting Secretary-General

ใบแสดงผลการเรียนของรังสรรค์ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากคณะเศรษฐศาสตร์ มธ.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่ ก. ๕๓/๒๕๑๑
หนังสือสำคัญ
หนังสือสำคัญฉบับนี้ ออกให้โดยเสวรา นามวังวรค์ ขณะดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์และบริหารศาสตร์ ในวาระสมัยประชุมที่ ๒๑ ปีที่ ๒๕๑๑ เป็นความลับควรเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี
เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๑
(คร. ศักดิ์ บานูนอนันต์)
เลขาธิการมหาวิทยาลัย
๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๑
นางสาว อธิมา
(นายเจตน์ วิฑิตนันทน์)
เลขาธิการคณะ
นางสาว อธิมา
(นายณัฐ นวกุล)
หัวหน้ากองกลาง

ใบจบการศึกษาเป็นเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ด้วยเกียรตินิยมดีมาก เมื่อปี 2511

รังสรรค์ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร โดยมี ป่วย อึ้งภากรณ์ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ยืนอยู่ฉากหลัง

แห่งคณะศิลปศาสตร์ และท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก แห่งคณะรัฐศาสตร์ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมนับถือ ท่านอาจารย์เดือน บุญนาค เยี่ยงปราชญ์บุคคลได้ อาจารย์ป่วยเคารพท่านมาก ท่านถูกกระทำอย่างรุนแรงในการรัฐประหาร 2490 แม้ท่านจะจบปริญญาเอกสาขาวิชานิติศาสตร์เกียรตินิยมดีเยี่ยมจากประเทศฝรั่งเศส และเป็นผู้แต่งตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญคนแรกในประเทศไทย โดยที่ตำราเล่มนี้ถือเป็นตำราคลาสสิกได้ แต่ท่านมีส่วนกรุยทางให้ Keynesian Economics เข้าสู่ธรรมศาสตร์และประเทศไทยมากขึ้น ด้วยการแปลตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของ Paul A. Samuelson

Cambridge University

ผมเข้า Cambridge University ในปี 2513 มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ให้ความรู้ด้านการจัดการมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 3 ด้าน

ด้านที่หนึ่ง การให้ความสำคัญแก่โครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการ (Academic Infrastructure)

มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ให้ความสำคัญแก่การลงทุนด้านห้องสมุดและห้องปฏิบัติการทดลองอย่างมาก การลงทุนดังกล่าวนี้มีผลต่อการเรียนการสอน และการผลิตองค์ความรู้ใหม่อย่างมหาดาล Cavendish Laboratory นับเป็นตัวอย่างที่ดี ระหว่างทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2500 มากกว่าครึ่งหนึ่งของนักวิชาการในห้องปฏิบัติการทดลองนี้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์

ด้านที่สอง มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการวางแผนสถาปัตยกรรมมหาวิทยาลัยใหม่ (Campus Planning) ด้วยการรวมศูนย์การบรรยายเป็นหมวดวิชา ดังเช่นศูนย์การบรรยายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ศูนย์การบรรยายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การบรรยายแพทยศาสตร์ ฯลฯ

ด้านที่สาม การให้ความสำคัญสัมพันธ์แก่ศิษย์เก่า มีจุฬารระดับมหาวิทยาลัยและระดับ College แจกจ่ายให้ศิษย์เก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ มีการระดมทุนจากศิษย์เก่าจำนวนมาก บางครั้งได้เงินบริจาคมาสร้าง

รังสรรค์ขณะเตรียมออกเดินทางไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สหราชอาณาจักร

ห้องปฏิบัติการทดลอง บางครั้งได้เงินบริจาคมาสร้าง College ใหม่ เมื่อมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มีอายุครบ 800 ปี สามารถระดมเงินบริจาคจากศิษย์เก่าและอื่นๆ มากกว่า 800 ล้านปอนด์สเตอร์ลิง

มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ให้ประโยชน์ส่วนตัวแก่ผมหลายด้าน

ประโยชน์ด้านที่หนึ่ง ได้แก่ ประโยชน์จาก Supervision System (หรือ Tutorial System ใน Oxford University) Oxbridge ให้ความสำคัญแก่การบรรยายรวมน้อยมาก การบรรยายรวมทั้งหมดมีเพียงบางหัวข้อของวิชา มิใช่การบรรยายทั้งวิชานักศึกษาขาดการเข้าฟังการบรรยายรวมได้ แต่ขาดการเข้าร่วม Supervision System มิได้

Supervision System เป็นระบบการเรียนการสอนที่ใช้แรงงานเข้มข้น นักศึกษา 2-3 คนต่ออาจารย์หนึ่งคน วิธีการเรียนการสอนเริ่มด้วยอาจารย์ผู้สอนบอกหัวข้อเรียงความที่ต้องเขียนล่วงหน้าประมาณหนึ่งสัปดาห์ โดยแจ้งบทความและหนังสือที่ต้องอ่านประกอบ นักศึกษาต้องส่งเรียงความที่เขียนก่อนวันนัดหนึ่งวัน อาจารย์จะ

เขียนบันทึกความเห็นที่มีต่อเรียงความที่เขียน ในวันถัดมาอาจารย์จะเป็นผู้ตั้งคำถามให้อภิปรายโต้ตอบกัน Supervision System ช่วยขยายความรู้ และเข้าใจการตั้งคำถามทางวิชาการมากขึ้น

ผู้ที่เป็น Supervisor ประจำสาขาวิชาของผมตลอดระยะเวลาที่เรียนอยู่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มีประมาณ 3 ท่าน คนที่หนึ่งดูแลผมด้านเศรษฐศาสตร์ การคลัง คนที่สองดูแลด้านเศรษฐศาสตร์การเงิน คนที่สามดูแลด้านเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม ทั้งหมดอยู่นอก Churchill College บรรยากาศไม่เครียด บางคนแจกวินให้จับ แล้วยั้งคุยกันในหัวข้อที่เขียนเรียงความ

ผู้ที่เป็น Major Supervisor ของผมชื่อ David M. Newbery (1943-) สังกัด Churchill College ดูแลด้านหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ทั้งจุลภาคและมหภาค ตำแหน่งสุดท้ายในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์คือ Professor of Applied Economics เขียนหนังสือและม้งานวิชาการจำนวนมาก ได้รับรางวัลและเกียรติยศสมแก่ฐานานุกรม ทุกสัปดาห์ผมไม่ค่อยอยากเข้าห้อง Newbery เพราะผมถูกอัดและออกมาทุกครั้ง แต่ผมมาซาบซึ่งประโยชน์ที่ได้จาก

Newbery ในภายหลัง เพราะเขาเป็นคนเดียวที่กระตุ้นให้ผมคิด และกระตุ้นให้ผมอ่านหนังสือ เขาสั่งให้ผมอ่านวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Oliver Williamson และอ่านวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Amartya Sen เรื่อง *The Choice of Technique* (1959)

ผมมี Supervision Partners อยู่ 3 คน นำรักนำคบเพียง 2 คน คนที่หนึ่งเป็นชาวอังกฤษ เป็นฮิปปี แต่งตัวซอมซ่อ ชื่อ Richard Smith เรียน Part One: Engineering เรียน Part Two: Economics ผมเพิ่งค้นพบเมื่อ 5 ปีเศษที่แล้วว่า เขาดำรงตำแหน่ง Professor of Econometrics คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

คนที่สองเป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ Hajime Tsujimoto เป็นนักเรียนทุนกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นแรกเริ่มเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ ต่อมาย้ายไปเรียนสังคมวิทยา เคยเข้ามาเป็นอุปทูตดูแลด้านวัฒนธรรมในประเทศไทย เคยดูแลอาคารศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เคยพบท่านศาสตราจารย์เพ็ชรี สุมิตร ซึ่งเวลานั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา เขาชอบเล่น Squash กับผม เพราะฝีมือสูสีกัน

ประโยชน์ด้านที่สอง คือ การศึกษาด้วยตนเอง นักศึกษาต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การอ่าน (มิใช่การฟัง) เป็นวัฒนธรรมการศึกษาที่สำคัญ เวลาคนอังกฤษถามว่า คุณกำลังศึกษาวิชาอะไร เขามีได้ถามว่า What are you studying? แต่ถามว่า What are you reading? ความซ้าของการศึกษาด้วยตนเองเป็นประโยชน์แก่ผมอย่างมากในการผลิตงานวิชาการในเวลาต่อมา

มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มีจารีตปฏิบัติที่น่าชื่นชมหลายอย่าง ดังเช่น

ประการแรก การนำข้อสอบทุกภาคการศึกษามารวมพิมพ์เป็นเล่มทุกปี จำแนกเป็นสาขาวิชา นักศึกษาเมื่อถึงฤดูสอบไล่ สามารถเตรียมสอบ ด้วยการศึกษาค้นข้อสอบเก่าเหล่านี้ได้โดยสะดวก

รังสรรค์ขณะใช้ชีวิตเป็นนักเรียนนอก
อยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

ซึ่งจะพบว่ายากอย่างไม่น่าเชื่อ การพิมพ์ข้อสอบประจำปีนอกจากให้ประโยชน์แก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปแล้ว ยังปกป้องสถานะแห่งความรู้ และสถานะทางวิชาการของมหาวิทยาลัย บางครั้งข้อสอบยังสื่อพัฒนาการของวิชาอีกด้วย

ประการที่สอง อาจารย์ผู้สอนบางคนทิ้งบันทึกการสอนไว้ในห้องธุรการ เพื่อให้ให้นักศึกษายืมถ่ายเอกสาร

ประการที่สาม เมื่ออาจารย์เขียนหนังสือเพื่อตีพิมพ์ มักจะทิ้งสำเนาหนังสือให้อาจารย์คนอื่นและนักศึกษาอ่าน เพื่อขอความเห็น สำหรับการแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อผมเป็นนักเรียน ผมได้สำเนาหนังสือ *Lectures on Public Economics* แต่งโดย A.B. Atkinson and Joseph Stiglitz ซึ่งเป็นหนังสืออ่านยากมาก ต้องใช้เวลาแกะแต่ละบทนาน บัดนี้กลายเป็นหนังสือคลาสสิกในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สาธารณะ

รังสรรค์ขณะใช้ชีวิตเป็นนักเรียนนอก
อยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

รังสรรค์กับป๋วย อึ้งภากรณ์
ที่ Cambridge University
(ร่วมด้วยไพรัช ธัชยพงษ์)

เมื่อผมเป็นนักเรียนเคมบริดจ์ ผมมีโอกา
สฟังการบรรยายของอาจารย์ระดับตำนานหลายคน
ไม่ว่าจะเป็น Joan Robinson (1903-1983) ซึ่งผม
ฟังออก แต่ไม่รู้เรื่อง Richard Kahn (1905-1989)
ผู้นำเสนอ Multiplier Theorem เป็นคนแรกตั้งแต
ยังเป็นนักศึกษา มีอาจารย์หนุ่มสาวหลายคนสอน
หนังสือดีถึงดีมาก หลายคนย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัย
อื่น เพราะการได้ตำแหน่งวิชาการที่เคมบริดจ์นั้น
ยากมาก

เมื่อกว่า 20 ปีที่แล้ว ท่านอาจารย์ชัยวัฒน์
สถาอานันท์ ถามผมว่า ประทับใจอาจารย์คนไหน

มากที่สุดที่เคมบริดจ์ ผมตอบโดยไม่ลังเลว่า Maurice
Dobb (1900-1976) ในเวลานั้น Dobb สอน
Economics of Socialism ก่อนหน้านั้นถูกบีบ
ให้ออกจาก Pembroke College เนื่องจากเป็น
คอมมิวนิสต์ Bertrand Russell ช่วยให้อ้ายไปอยู่
Trinity College การที่ได้ย้ายไปอยู่ Trinity College
ทำให้ Dobb สร้างคุณูปการสำคัญแก่วงวิชาการ
เศรษฐศาสตร์ ก็คือการจัดการให้การบรรณาธิการ
งานเขียนทั้งหมดของ David Ricardo (1722-1823)
สำเร็จลุล่วง ต้นฉบับอยู่ที่ Piero Sraffa (1898-
1983) ตั้งแต่ทศวรรษ 2470 แต่งงานไม่คืบหน้า

ไม่สามารถพิมพ์ได้ เมื่อ Dobb ทำหน้าที่เสร็จ Royal Economic Society เป็นผู้จัดพิมพ์เป็นหนังสือหลายสิบเล่ม การที่ Dobb ได้อ่านงานเขียนทั้งหมดของ Ricardo ทำให้เขาเขียนงานเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกในภายหลังหลายเล่ม

Maurice Dobb ดุจเดียวกับ Marxist จำนวนมาก เมื่อหนุ่มๆ บู้ล้างผลาญ ต้องการเอาชนะในวิชาต่างๆ แต่เมื่อผมเรียนหนังสือกับเขา ความรู้ทางวิชาการเหือดหายไปเป็นอันมาก เขากลายเป็นคนสมถะและใจดี มายืนรอนักศึกษาหน้าห้องเรียนก่อนเวลาสอน ต่างจากอาจารย์ที่เป็นดาราที่เข้าห้องสอนสายเป็นประจำ ผมอ่านหนังสือเล่มสำคัญๆ ของเขาหลายเล่ม พร้อมทั้งติดตาม Dobb-Sweezy Debate ด้วยความตื่นเต้นทางปัญญา ผมอาจจะติดทางเชื่อคอมมิวนิสต์มาจาก Maurice Dobb ก็ได้

อาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย

ผมเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2511 ปลายยุคการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง

เมื่อมีการสถาปนามหาวิทยาลัยในเมืองไทย อาจารย์ผู้สอนทั้งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองล้วนแล้วแต่เป็นขุนนางข้าราชการสังกัดกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เวลานั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยมิได้มีสถานะเป็นอาชีพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสลัดแอกออกจากสำนักวิชาการขุนนางได้ก่อนเพื่อน ด้วยการสร้างอาจารย์ประจำประเภทเศรษฐศาสตร์ 2490 เราจึงได้ยื่นชื่อยอดขุนพลด้านสังคมศาสตร์ “โหมฉาย-สายหู-ชูโต” ในทศวรรษ 2500

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อแรกสถาปนาในปี 2477 จำเป็นต้องว่าจ้างขุนนางข้าราชการมาเป็นผู้บรรยายโดยแจ้งชัดแต่ธรรมศาสตร์สลัดออกจากแอกสำนักวิชาการ

ขุนนางเชื้องข้ามาก ขุนนางข้าราชการที่มาสอนธรรมศาสตร์ในระยะแรกเริ่มกับระยะหลังแตกต่างกันอย่างมาก อาจารย์ มชก. ในระยะแรกเริ่มมุ่งมั่นในการสอนและการผลิตคำสอนที่มีคุณภาพ หลายเล่มกลายเป็นตำราคลาสสิก ท่านอาจารย์ปรีดีพนมยงค์ มีส่วนสำคัญในการคัดสรรอาจารย์ผู้สอน แต่หลังการรัฐประหารปี 2490 ขุนนางวิชาการที่เข้ามาสอนในธรรมศาสตร์จำนวนมากมิได้ผูกพันกับธรรมศาสตร์ในด้านจิตวิญญาณ ขาดสอนบ่อยมาก บางคนเข้าห้องสอนในสัปดาห์สุดท้ายของภาควิชา มีหนังสือยังให้นักศึกษาสอบตก 60-70% ซึ่งท่านอาจารย์ป่วยเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง

ในเวลานั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยมีสถานะเป็นเพียงงานอดิเรกของขุนนางข้าราชการ คนเหล่านี้ต้องการตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัยมาเป็นเครื่องประดับสถานะทางสังคม การที่ธรรมศาสตร์ยังถูกครอบงำโดยสำนักวิชาการขุนนางย่อมนำความเสื่อมทรมมาสู่มหาวิทยาลัย ขุนนางข้าราชการที่สอนในมหาวิทยาลัยมีอาจก้าวตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้ ในประการสำคัญ มีอาจศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ สิ่งที่สอนในมหาวิทยาลัยย่อมล้าสมัยตามกาลเวลา มหาวิทยาลัยจึงเป็นเพียงที่สิงสถิตของความรู้อันล้าสมัย

ตลอดระยะเวลาหลังการรัฐประหาร 2490 ผู้บริหารในธรรมศาสตร์ไม่คิดสร้างอาจารย์ประจำทั้งที่มีตัวอย่างที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว จวบจนท่านอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ หยิบยกประเด็นนี้เสนอต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยฯ แต่ได้รับการคัดค้านจากคณะบดีคณะใหญ่ 2 คณะ คือ คณะนิติศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ท่านอาจารย์ป่วยหันมาเฟ่งพินิจการสร้างอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ โดยขอความช่วยเหลือจาก Rockefeller Foundation

การสร้างอาจารย์ประจำเป็นเงื่อนไขสำคัญ
ของเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ดังเช่นวิทยาลัย
วิชาการศึกษาประสานมิตร (ปัจจุบันคือ มหา-
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) ในปลายทศวรรษ
2490 (Ford Foundation) คณะรัฐประศาสน-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปลายทศวรรษ
2500 (Ford Foundation) ปัจจุบันคือ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล ปลายทศวรรษ 2500 ต่อต้น
ทศวรรษ 2510 (Rockefeller Foundation)

ดังได้กล่าวแล้วว่า ผมเป็นอาจารย์มหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ปลายยุคการครอบงำของ
สำนักวิชาการขุนนาง และอยู่ในช่วงต้นยุคอาจารย์
มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพ ภายใต้ยุคดังกล่าวนี้
ผมคาดหวังว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยจะต้องเป็น
ข้าราชการดุจดั่งสังคมตะวันตก แต่แม้จนเกษียณ
ราชการมาหลายปีแล้ว ผมยังไม่มีโอกาสเป็น
ข้าราชการ

มหาวิทยาลัยเมื่อแรกจัดตั้งในสังคมตะวันตก
เป็นชุมชนของข้าราชการ (Leisured Class)
ข้าราชการเป็นกลุ่มคนที่ใช้เวลาในการแสวงหา
ความสำเร็จ การแสวงหาปัญญาเป็นความสำเร็จ
อย่างหนึ่ง ปัญญาชนเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของ
ข้าราชการ อาจารย์มหาวิทยาลัยบางส่วนเป็นองค์
ประกอบของปัญญาชน แต่บางส่วนเป็นข้าราชการ
ที่มีปัญญาชน แต่สังคมตะวันตกมิได้คาดหวัง
ให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการที่รับบทบาท
หน้าที่ หรือใช้ชีวิตประดุจเสเพลชน หากแต่คาดหวัง
ว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการที่มีบทบาท
ในการสร้างองค์ความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ

ความคาดหวังเช่นนี้เองที่ทำให้อาชีพอาจารย์
มหาวิทยาลัยต้องเป็นอาชีพของข้าราชการ หากไม่มี
เวลาว่างพอเพียง และไม่มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
อาจารย์มหาวิทยาลัยย่อมยากที่จะผลิตองค์ความรู้
ใหม่หรือสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ อันมีผลต่อการ
ขยายพรมแดนแห่งความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ได้

หากอาจารย์มหาวิทยาลัยมิใช่ข้าราชการ ก็คงไม่มี
ใครมาร่วมถกเถียงว่า อะไรคือความงาม ความจริง
และความยุติธรรม จะมีใครที่จะมานั่งเฝ้าดูการ
เคลื่อนไหวในจักรวาล นั่งฟังพินิจกลองจลทรรศน์
เพื่อศึกษาจุลินทรีย์ประเภทต่างๆ หรือนั่งเฝ้ามอง
การร่วงหล่นของผลแอปเปิลจากลำต้น

มรดกทางประวัติศาสตร์ในสังคมตะวันตก
ทำให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพที่มีสถานะอัน
สูงส่งในสังคมตะวันตก ผู้มีอาชีพดังกล่าวนี้มิได้
มีหน้าที่เฉพาะการถ่ายทอดความรู้และการฝึกอบรม
กุลบุตรกุลธิดาเท่านั้น หากยังเป็นที่ยึดมั่นว่าจะมี
บทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ
ด้วย การกำหนดรูปแบบเชิงสถาบัน (Institutional
Design) จึงเป็นไปในทางที่เกื้อกูลให้อาจารย์
มหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการ กล่าวคือ มีเงินเดือน
สูงหรือค่อนข้างสูง เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกังวลต่อการ
ทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อการประทังชีวิต และมีเวลาว่าง
ในการแสวงหาความรู้ใหม่

การสร้างเงื่อนไขให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็น
ข้าราชการ แม้จะจำเป็น แต่ก็ไม่พอเพียงที่จะให้
อาจารย์มหาวิทยาลัยบุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ใน
สาขาวิชาของตน มหาวิทยาลัยจะต้องมีบรรยากาศ
ทางวิชาการและมีสิ่งแวดล้อมอันอุดมด้วยศานติ-
สุข รวมตลอดจนต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการ
ศึกษาวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดและห้อง
ทดลองหรือห้องปฏิบัติการ ในประการสำคัญ ต้อง
มีเงินอุดหนุนการวิจัยเพื่อเกื้อกูลต่อการแสวงหา
ความรู้ใหม่ด้วย วิทยาการที่ก้าวหน้าในสังคม
ตะวันตกเป็นผลงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยอย่าง
ค่อนข้างสำคัญ

งานเขียน

ผมเริ่มเขียนหนังสือเมื่ออยู่ชั้นมัธยมปีที่ 3
(เทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปัจจุบัน) ผมเขียน
เรื่อง 'โรงรับจำนำ' โดยค้นจาก **วชิรญาณวิเศษ**
อันเป็นนิตยสารที่ออกในรัชกาลที่ 5 ตีพิมพ์ใน

รังสรรค์กับพี่น้องทั้งสี่คน

นิตยสาร *ดรณสาร* ของคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง จำได้ว่าได้ค่าเรื่อง 25 บาท ผมเขียนบทความใน *ดรณสาร* ต่อมาหลายเรื่อง แต่จำชื่อเรื่องมิได้เสียแล้ว ที่จำชื่อเรื่องแรกได้ เพราะมีที่เก็บในสมอง ต่อมาผมอ่าน *สัปดาหสาร* ของคุณนิลวรรณ ปิ่นทองเช่นกัน เป็นครั้งแรกที่ผมได้ยินชื่อ นรนิติ เศรษฐบุตร ชาวนิวทรี เกษตรศิริ และนิติศักดิ์ ราชพิตร ซึ่งไปช่วยคุณนิลวรรณจัดทำนิตยสารนี้ นำเสียดายที่ *สัปดาหสาร* มีอายุแสนสั้น คุณนิลวรรณนับถือท่านอาจารย์ป่วยมาก ท่านกล่าวถึงอาจารย์ป่วยว่า เป็นปรากรแห่งพุทธิปัญญาในสังคมไทย

เมื่อเข้ามาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมเป็นสิงห์เนเจอร์เขียนบทความในหนังสือเล่มละบาทและหนังสืออนุสรณ์คณะต่างๆ บทความเหล่านี้ไม่ได้ค่าเรื่อง ประโยชน์ที่ได้รับก็คือความสัมพันธ์ที่มีกับผู้ที่ต่อมากลายเป็นนักเขียนหรืออยู่ในแวดวงหนังสือ อันเป็นความสัมพันธ์ที่ยืดเยื้อยาวนาน トラบจนทุกวันนี้

ผมเขียนหนังสือเป็นอาชีพเมื่อเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เขียนให้ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* จะ

ถือเป็นอาชีพมิได้ เพราะค่าเรื่องต่ำ และมีได้คิดถึงค่าเรื่องเมื่อตอนเขียน ผมมีรายได้เป็นกอบเป็นกำจากการเป็นคอลัมนิสต์ ผมเป็นคอลัมนิสต์สิ่งตีพิมพ์หลายฉบับ แต่ที่อยู่ยาวนานที่สุดก็คือ การเป็นคอลัมนิสต์สิ่งตีพิมพ์ในเครือ *ผู้จัดการ* ระหว่างปี 2534-2547 ทำให้ต้องเลิกเป็นคอลัมนิสต์สิ่งตีพิมพ์อื่น เพราะเขียนไม่ไหว ต้องขอขอบคุณคุณสนธิ ลิ้มทองกุล และอาจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ชักชวนไปเป็นคอลัมนิสต์

ผมตั้งใจเขียนคอลัมน์มาก คอลัมน์ของผมมิใช่ที่ละเลงความคิดส่วนตัว หรือเป็นพื้นที่โจมตีความเห็นที่ผมไม่เห็นด้วย บทความที่ตีพิมพ์แต่ละเรื่องเหมือนกับการทำวิจัยขนาดจิ๋ว จุดเด่นของบทความของผมอยู่ที่ข้อมูลและบทวิเคราะห์ ทุกวันนี้กลับไปอ่านบทความเหล่านี้คราใด ยังคงให้ความเห็นชนิดเข้าข้างตัวเองว่า ยังใช้ได้ บางเรื่องข้อมูลอาจล้าสมัย แต่ผมเข้าข้างตัวเองว่าบทวิเคราะห์ยังใช้ได้ ช่วงเวลา 13 ปีที่เป็นคอลัมนิสต์ทำให้ได้หนังสือรวมบทความหลายเล่ม ผมเป็นคอลัมนิสต์จนถึงปี 2547 แล้วเลิกเขียนตั้งแต่นั้น เพราะมีภาระงานวิจัยจำนวนมาก

งานวิชาการ

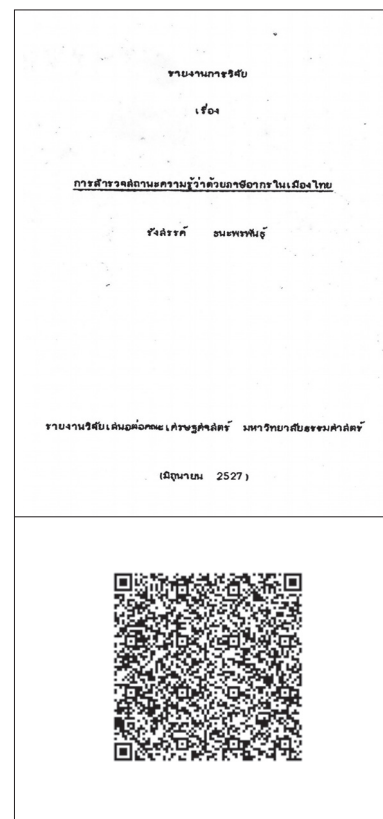
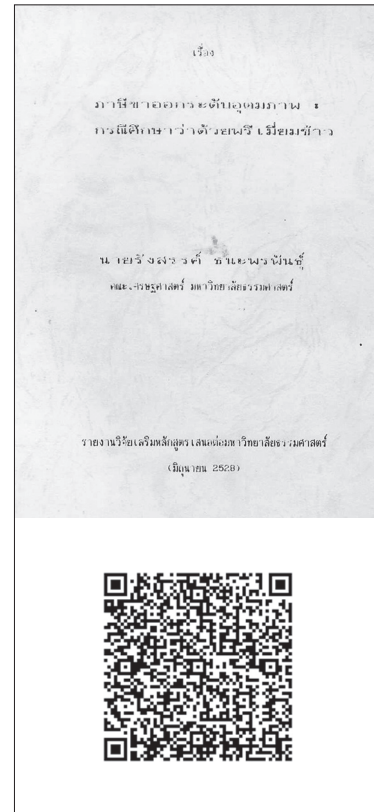
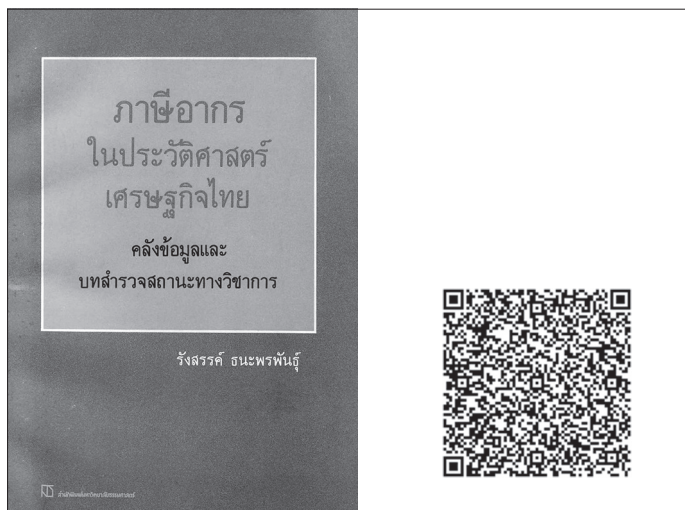
ผมเขียนบทความวิชาการและกึ่งวิชาการจำนวนมากพอใช้ แต่จะไม่กล่าวรายละเอียด ณ ที่นี้ ผมจะกล่าวถึงงานวิจัยเป็นหลัก ผมเริ่มทำงานวิจัยอย่างจริงจัง จังๆ เมื่อกลับจากประเทศอังกฤษ แหล่งเงินทุนวิจัยที่ได้รับเรียงตามลำดับจำนวนเงินที่ได้รับ ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย สถาบันไทยคดีศึกษา และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ผมไม่เคยขอทุนวิจัยจากต่างประเทศเลย ยกเว้นที่ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ทินกร ทำ

ผมกลับมาประเมินตัวเองว่า ในช่วงแห่งชีวิตของผม ผมได้มีส่วนบุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ในเรื่องอะไรบ้าง ผมประเมินอย่างเข้าข้างตนเองว่า ผมได้ทำคุณประโยชน์แก่วงวิชาการไทยอย่างน้อย 3 เรื่องคือ

เรื่องแรก

งานวิจัยว่าด้วยการสำรวจสถานะแห่งความรู้

งานวิจัยชุดนี้มีหลายเรื่อง มีชื่อ Survey of Literature ที่ปรากฏตาชด้นในบทแรกของงานวิจัย และบทแรกของวิทยานิพนธ์ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เขียนเกือบไม่ได้อ่านงานวิชาการที่อ้างว่าตนได้สำรวจเหล่านั้น แต่การสำรวจสถานะแห่งความรู้ที่ผมทำเจาะลึกถึงระเบียบวิธีการศึกษา กล่าวถึงข้อบกพร่องของระเบียบวิธีการศึกษา และเปรียบเทียบผลการศึกษาของงานวิจัยทั้งปวง ผมมักจะแนะนำให้อาจารย์ใหม่ศึกษาในลักษณะนี้ เพื่อต่อยอดงานวิจัยในอนาคต

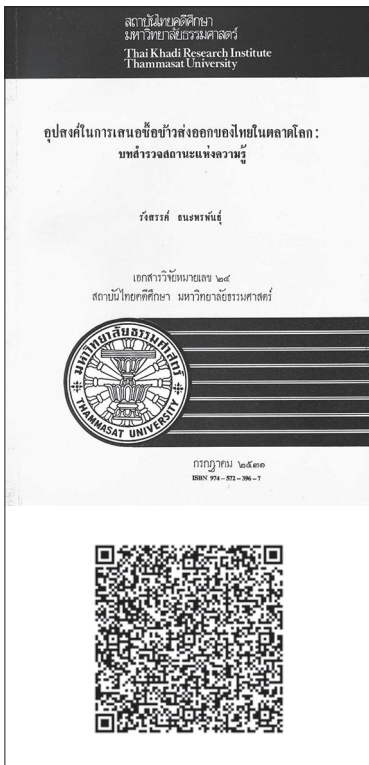

เรื่องที่สอง เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ

ผมอ่านรัฐธรรมนูญทุกฉบับนับตั้งแต่ฉบับปี 2475 เป็นต้นมา ยกเว้นฉบับปีพุทธศักราช 2560 ความละเอียดลออในการอ่านแตกต่างกันไปตามภาววิสัย ผมเขียนบทวิเคราะห์และอภิปรายรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับปี 2540 จำนวนหนึ่ง แต่งานชิ้นสำคัญของผมในเรื่องนี้ คือ **เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ: บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540** (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2545)

เรื่องที่สาม ทุนวัฒนธรรม

ผมไม่มีงานวิจัยว่าด้วยทุนวัฒนธรรม ผมนำเสนอแนวความคิดนี้ในปาฐกถาและบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งต่อมาตีพิมพ์เป็นหนังสือ 3 เล่ม อันได้แก่

กีฬาในระบบทุนวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยม เล่มที่หนึ่ง

ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยม เล่มที่สอง

งานวิจัยว่าด้วยการสำรวจสถานะแห่งความรู้

รังสรรค์ในพานรับปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ประจำปี 2554
ของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมมีแผนที่จะทำงานวิจัยอีกอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2475-2500* และ *เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยทุนวัฒนธรรม* แต่ในเวลานั้น ผมอายุเกิน 60 แล้ว สมองอ่อนล้ามากแล้ว และเห็นว่าควรพักผ่อนได้แล้ว

ปัจฉิมกถา

ในช่วงแห่งชีวิตของผม นอกเหนือจากแม่ ผมเป็นหนี้บุญคุณปูชนียบุคคลอย่างน้อย 2 ท่าน ท่านแรกคือ **ท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์** นอกเหนือจากสรรพสิ่งที่ท่านให้แก่ผมแล้ว ผมเพิ่งทราบเมื่อไม่นานมานี้ว่า ท่านให้อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม ไปเยี่ยมแม่ผมทุกเดือนในระหว่างที่ผมอยู่ต่างประเทศ นับเป็นความเอื้ออาทรที่ท่านมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างหาที่สุดมิได้ ท่านที่สองคือ **ท่านอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์** ท่านเป็นคนปากร้ายใจดี ผมได้เรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมวิพากษ์จากท่าน

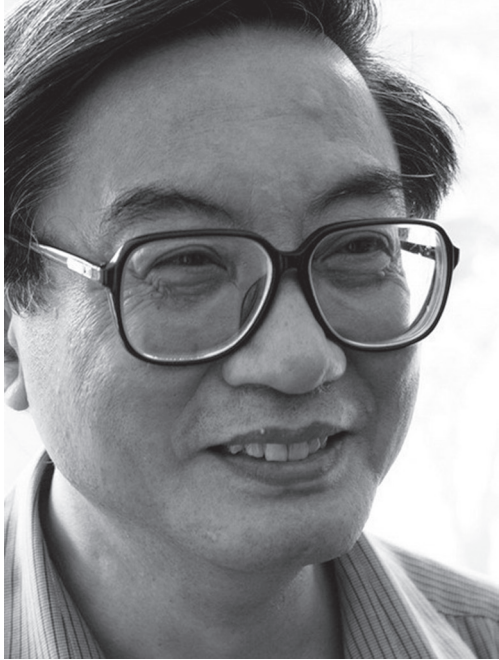
ผมต้องกล่าวขอบคุณบุคคลอีก 2 ท่าน ที่มีส่วนช่วยผลักดันและจัดงานในวันนี้ ท่านแรก **อาจารย์สิทธิกร นิพนธ์** แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งรับเป็นภาระธุระในการ

นำ **สรณิพนธ์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์** ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของเว็บไซต์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยที่ท่านคนบดี้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ช่วยที่แข็งขันในการจัดทำ Power Points สำหรับการบรรยายในวันนี้ด้วย

ท่านที่สอง **คุณชมภู รัชชัย** เจ้าหน้าที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ช่วยจัดทำโปสเตอร์ และประชาสัมพันธ์งานนี้

ท้ายที่สุด ผมต้องขอขอบคุณนักวิจัย ซึ่งมีมากกว่า 40 คน ที่ช่วยผมทำงานตลอดชีวิตทางวิชาการของผม ขอขอบคุณผู้ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเลขานุการที่ช่วยพิมพ์ต้นฉบับและจัดทำ Power Points ให้ผม ผมต้องสารภาพบาปที่อยู่ใจผมหลายสิบปี ผมควรยกย่องให้ **คุณสิริลักษณ์ ตักดี เกรียงไกร** เป็นผู้เขียนร่วมหนังสือ *ภาชีอากรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย (2527)* เนื้อหาเรื่องนี้เป็นส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง *การสำรวจสถานะความรู้ว่าด้วยภาชีอากรในเมืองไทย (2528)*

ผมขอขอบคุณทุกท่านที่อดทนฟังผมสาธยายคุณงามความดีของผมอย่างยืดยาวในวันนี้.

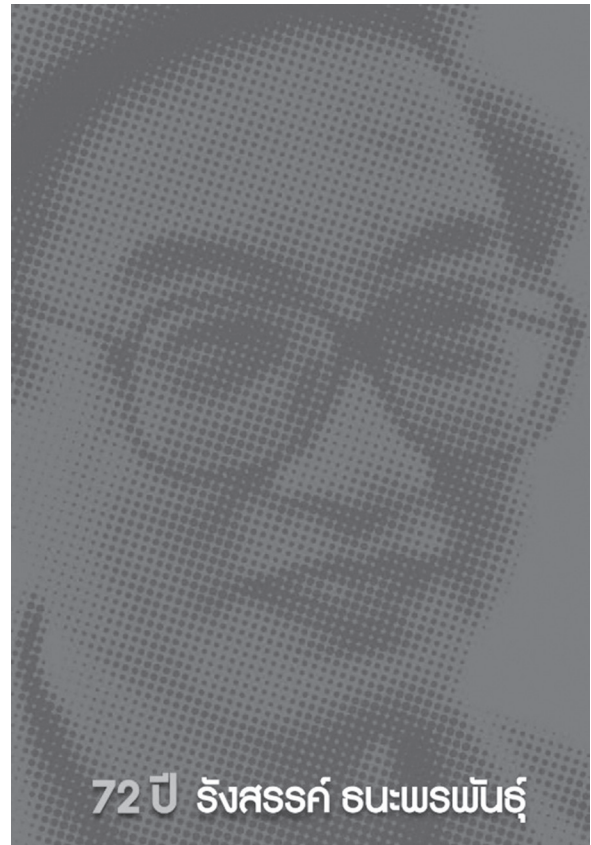
รังสรรค์เมื่อเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ในช่วงปลายทศวรรษ 2540
(ภาพจากสำนักพิมพ์ openbooks)

72 ปี รุ่งสรรค์ ธนะพรพันธุ์ นักเศรษฐศาสตร์ ทวนกระแส*

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช

รองศาสตราจารย์ประจำสาขา
วิชาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

* บทอภิปรายในงานเสวนาเปิดตัวหนังสือ *72 ปี รุ่งสรรค์
ธนะพรพันธุ์* วันพุธที่ 27 มีนาคม 2562 ณ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

ก่อนอื่นผมขอแสดงความยินดีกับอาจารย์ รังสรรค์เนื่องในวาระครบ 6 รอบนักซ์ตร (+2) ทั้ง ขอร่วมแสดงความปรารถนาดีและหวังว่าจะได้อ่าน งานเขียนของอาจารย์ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งแม้จะไม่อยู่ใน รูปบทความตามหนังสือพิมพ์อีกแล้ว แต่เปลี่ยนไป อยู่ในรูปของโพสต์ความเห็นในเฟซบุ๊ก ที่ได้อรชรรส ไปอีกแบบ

คงจะไม่เป็นการกล่าวเกินจริงแต่อย่างใด หากจะพูดว่าเมื่อนึกถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชื่ออาจารย์รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ จะเป็นหนึ่งในไม่กี่ชื่อที่หลายคนนึกถึงทั้งในฐานะที่ “เป็นหน้า เป็นตา” ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคณะ เศรษฐศาสตร์ กับในฐานะที่เป็นตัวแทนของสปีริต ธรรมศาสตร์ และหนังสือ **72 ปี รังสรรค์ ณะพร พันธุ์** ก็คือประจักษ์พยานที่ยืนยันคำพูดดังกล่าวได้ ดียิ่ง

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมข้อเขียนต่างๆ ท่ามกลางงานเขียนจำนวนมหาศาลของอาจารย์ รังสรรค์ ย้อนไปตั้งแต่บทความสมัยที่อาจารย์เป็น นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาในปี 2509 เรื่อยมาจนถึง ปาฐกถาในโอกาสรับตำแหน่งกิตติคุณศาสตราจารย์ สาขาสังคมศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2546 และงานเขียนอีกมากมายทั้งก่อนหน้านั้นและ หลังจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นบทความหลายชิ้นที่เคยตี พิมพ์ในคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” ในหนังสือพิมพ์ **ผู้จัดการรายวัน** งานวิจัยชิ้นสำคัญของอาจารย์เรื่อง **จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติ ประชาธรรม** อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง **เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ** ที่ได้รับทุนเมธีวิจัย อวูโสจาก สกว. ในปี 2546 บทอภิปราย ‘รับ/ไม่ รับร่างรัฐธรรมนูญ 2550’ บทปาฐกถาในวาระครบ รอบ 60 ปีคณะเศรษฐศาสตร์ ‘จาก 2492 ถึง 2552’ เป็นต้น

แม้จะมีได้เป็นลูกศิษย์โดยตรงของอาจารย์รังสรรค์ เพราะเล่าเรียนมาคนละสายวิชากับอาจารย์ แต่โดยส่วนตัวแล้ว ผมผูกพันเป็นพิเศษกับชื่อและงานของอาจารย์รังสรรค์ กล่าวคือสมัยที่ผมยังเป็นนักเรียนมัธยมในช่วง 2516 จนเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2519 ได้เห็นบทความของอาจารย์รังสรรค์ในนิตยสาร *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* เป็นระยะ ได้ยินได้ฟังนักศึกษารุ่นพี่พูดถึงอาจารย์ในฐานะอาจารย์หนุ่มหัวก้าวหน้า และเมื่อผมเริ่มเข้ามาเป็นอาจารย์ที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงทศวรรษ 2530 ชื่อของอาจารย์รังสรรค์ก็เข้ามาในชีวิตผมอีกครั้ง ในฐานะผู้บริหารมหาวิทยาลัยชุดดริมทีม ที่มีอาจารย์ชาญวิทย์เป็นอธิการบดี มีอาจารย์รังสรรค์ อาจารย์ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ อาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นรองอธิการบดีฝ่ายต่างๆ อีกทั้งในเวลาไล่เลี่ยกันนั้น ผมก็ได้อ่านงานของอาจารย์รังสรรค์ในคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” เป็นประจำในหนังสือพิมพ์ *ผู้จัดการรายวัน*

อ่านบทความ
มหาวิทยาลัย
ในทศวรรษ 2540

ชั้นที่โด่งดังและคนพูดถึงกันมากในยุคนั้นคือ *มหาวิทยาลัยในทศวรรษ 2540* เขียนขึ้นเนื่องในโอกาสวันไหว้ครูประจำปีการศึกษา 2536 ตรงกับวันที่ 1 กรกฎาคม 2536 จำได้ว่าภาพประกอบบทความในหนังสือพิมพ์ คือรูปภาพเครื่องถ่ายเอกสารตั้งตระหง่านท่ามกลางบทรอบบทความในหนังสือพิมพ์ คือรูปภาพเครื่องถ่ายเอกสารตั้งตระหง่านท่ามกลางบทรอบบทความในหนังสือพิมพ์ คือรูปภาพเครื่องถ่ายเอกสารตั้งตระหง่านท่ามกลางบทรอบบทความในหนังสือพิมพ์

อาจารย์ได้คาดการณ์ว่าธรรมศาสตร์จะบริหารมหาวิทยาลัยตามแนวนโยบายเสรีนิยมใหม่และกระแสโลกาภิวัตน์ จนเกิดการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจนระหว่างศูนย์ท่าพระจันทร์กับศูนย์รังสิต บทความจบลงพร้อมคำเฉลยว่าภาพเครื่องถ่ายเอกสารประกอบบทความ เกี่ยวข้องกับวันไหว้ครูอย่างไร

“ผมตื่นจากภวังค์เมื่อได้ยินนักศึกษาเปล่งเสียงไหว้ครู ผมสาวเท้าเข้าหอประชุม บนเวทีไร้ร่องรอยมนุษย์ มีแต่ตู้กระจกขนาดใหญ่ 2 ใบ ผมเบียดฝูงชนไปจนถึงขอบเวที จึงได้พบว่าตู้กระจกใบหนึ่งบรรจุ Super Chips อีกใบหนึ่งบรรจุ Human Chips ผมถอยห่างจากขอบเวที และเดินออกนอกหอประชุมด้วยความรู้สึกอันยากแก่การพรรณนา

“ที่ท่าพระจันทร์นักศึกษาประณตน์อ้อมสักการะ Super Chips และ Human Chips ในวันไหว้ครู แต่ที่รังสิตนักศึกษายังคงกราบไหว้เครื่องถ่ายเอกสารอยู่ ผมอดสงสัยมิได้ว่าอีกนานกี่ปีรังสิตจึงจะไล่กวาดทันท่าพระจันทร์”

บทความชิ้นนี้เป็นจุลจักรวาลย่อยส่วนมหจักรวาลของความเป็น “รังสรรค์ธนะพรพันธุ์” ได้ค่อนข้างดีทีเดียว ดังจะขอแจกแจงดังนี้

1. **ความเป็นปัญญาชนสาธารณะ** ถ้าฟังชื่อคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” บ่งบอกถึงเจตนารมณ์ของอาจารย์รังสรรค์ที่จะนำหลักวิชาและความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์มาเผยแพร่ให้กับสาธารณชนโดยทั่วไป แม้ว่าโดยในทางภูมิศาสตร์แล้ว ท่าพระจันทร์กับสนามหลวงจะใกล้กันมาก เดินเพียงชั่วอึดใจหนึ่งก็ถึงแล้ว แต่

ในเชิงเปรียบเทียบแล้วท่าพระจันทร์ในฐานะที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อันถือได้ว่าเป็นหอคยองาช่างนั้นห่างไกลอย่างยิ่งกับสนามหลวง ซึ่งในสมัยนั้นคือพื้นที่ของประชาชนคนทั่วไป (มิใช่นักท่องเที่ยวจีนเช่นในปัจจุบัน) ยิ่งกว่านั้นสนามหลวงในสมัยที่อาจารย์เป็นเด็ก เรื่อยจนถึงขณะที่เขียนคอลัมน์นี้ ยังเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ทั้งนี้เพราะสนามหลวงเคยเป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองของประชาชนเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และความเป็นธรรม

“จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” จึงเป็นการเปรียบเทียบถึงความตั้งใจของอาจารย์ที่จะเชื่อมโยงพื้นที่เชิงสัญลักษณ์สองพื้นที่นี้เข้าด้วยกัน และนี่คือลักษณะเด่นที่เราสัมผัสได้ในงานของรังสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ บทความวิชาการ และงานวิจัยขนาดใหญ่ ล้วนแล้วแต่มุ่งนำความรู้มาสู่ประชาชน โดยมุ่งรังสรรค์ความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

2. ด้านชั้นเชิงภาษาลีลาการเขียน บทความชิ้นนี้แสดงให้เห็นความสามารถทางด้านภาษาอันเป็นเลิศของอาจารย์รังสรรค์ ที่แปลกแตกต่างจากงานของนักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป ความสามารถด้านภาษาของอาจารย์รังสรรค์เห็นได้ตั้งแต่การบัญญัติศัพท์ต่างๆ ในงานของอาจารย์ที่มีลีลาและน่าตื่นตาตื่นใจเป็นส่วนใหญ่ เช่น อาจารย์แปลคำว่า Leisured Class ว่า “สำราญชน” เวลาพูดถึงโลกหรือโลกมนุษย์ อาจารย์ใช้คำว่า “มนุษย์พิภพ” เหมือนกับจะให้ลือไป “วานรพิภพ” อ่านแล้วหลายคนจะพลอยนึกไปว่าอาจารย์เป็นพวก Posthuman ที่พูดถึง Anthropocene ก่อนใครในสังคมไทย หรืออาจารย์บัญญัติคำว่า “ยียาธิปไตย” เพื่อใช้เรียกการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของกลุ่มนักการเมืองอาชีพที่พัฒนาเป็นพันรุษย์ เพื่อให้ลือกันไปกับกลุ่ม “อำมาตยาธิปไตย” และกลุ่ม “ประชาธิปไตย”

ที่สำคัญว่าการบัญญัติคำ คืองานเขียนของอาจารย์รังสรรค์นั้นมีลีลาที่ชวนอ่าน มีความชัดเจน หมดจด และสละสลวย ผิดจากงานเขียนโดยทั่วไปของนักเศรษฐศาสตร์ ผมอยากแนะนำให้ลองกลับไปอ่านบทความชื่อ ‘ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์’ ที่เขียนตั้งแต่ปี 2509 สมัยอาจารย์เป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ ถ้าคำนวณไม่ผิดน่าจะเป็นชั้นปีที่ 3 จะพบว่าภาษาของอาจารย์นั้นดีกว่านักศึกษาปริญญาเอกปัจจุบัน หรือนักเขียนอาชีพมีรางวัลจำนวนมากด้วยซ้ำไป และยิ่งเมื่อเวลาผ่านไป ฝีมือด้านการเขียนของอาจารย์รังสรรค์นับวันจะแก่กล้ามากขึ้นเป็นลำดับ มีทั้งความหนักแน่น จริงจัง และชัดเจนเชิงวิชาการ ขณะเดียวกันก็มีลีลาเสียดสี ประชดประชันอย่างนุ่มนวลในบางชิ้น และอย่างเชือดเฉือนในหลายชิ้น

3. ความเป็นนักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแส งานเขียนชิ้นนี้และงานเกือบทั้งหมดแสดงตัวตนทางวิชาการของอาจารย์รังสรรค์ในฐานะ “นักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแส”

ผมมองนิยามดังกล่าวของอาจารย์ในสองความหมาย คือ ทวนกระแสในแง่ที่มีได้สนใจแต่เรื่องเศรษฐศาสตร์ ตัวเลข เศรษฐกิจ แต่อย่างเดียว เหมือนที่

อ่านบทความ
ข้อคิดบางประการ
เกี่ยวกับนักศึกษา
ในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากในประเทศไทยเป็นกัน แต่อาจารย์มีความสนใจที่หลากหลายมาก ไม่ว่าจะเป็นการเมือง การศึกษา สังคม วัฒนธรรม และด้วยเหตุนี้และการวิเคราะห์เศรษฐกิจของอาจารย์ จึงมิได้ตีกรอบอยู่เพียงตัวเลข สถิติ สมการเท่านั้น แต่เป็นการนำมิติด้านการเมือง กฎหมาย สังคม และวัฒนธรรม เข้ามาร่วมพิจารณาในฐานะปัจจัยหนึ่งของการทำความเข้าใจเศรษฐกิจด้วย และในทางกลับกัน การพูดถึงประเด็นทางสังคม การเมือง หรือการศึกษา อาจารย์ได้นำเอาความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์เข้าไปร่วมพิจารณาด้วยเช่นกัน

ดังจะเห็นจากงานวิจัยชิ้นสำคัญเรื่อง *เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ* ที่อาจารย์พยายามชี้ให้เห็นว่าเราสามารถนำวิธีการและเครื่องมือการวิเคราะห์ด้านเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์นโยบายและผลกระทบของรัฐธรรมนูญ หรืองานที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาที่ดูเหมือนอาจารย์จะให้ความสนใจและต้องไปข้องแวะอยู่บ่อยๆ อาจารย์ก็จะใช้ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ไปอธิบายและเสนอแนะแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาด้วย

แต่ผมอยากเสนอเพิ่มเติมด้วยว่า ความเป็นนักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแสของอาจารย์รังสรรค์ ยังหมายรวมถึงการนำมิติด้านความเป็นธรรมในสังคมมาเป็นปัจจัยสำคัญ หรือกระทั่งเป็นปัจจัยชี้ขาดในการพูดถึงมิติเชิงเศรษฐศาสตร์ในสังคมเสมอ ซึ่งผมพบว่าผิดกับงานนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไปที่จะไม่นำมิติด้านความเป็นธรรมในสังคมมาพิจารณาเท่าใดนัก จะด้วยเพราะเห็นว่ามีใช้กิจของนักเศรษฐศาสตร์ ที่พึงพิจารณาปัญหาอย่างเป็นภาววิสัย เน้นการศึกษาเชิงปริมาณเป็นสำคัญ เน้นการวิเคราะห์ตัวเลข สถิติ และสมการ

อาจารย์รังสรรค์ กล่าวไว้ในปาฐกถาครบรอบ 60 ปี คณะเศรษฐศาสตร์ว่า ในอดีตเมื่อวิชาเศรษฐศาสตร์เริ่มเข้ามาในสังคมไทย “ในสายตาชนชั้นปกครองไทย เศรษฐศาสตร์เป็น ‘อปริยศาสตร์’” เพราะเป็นศาสตร์ที่วิเคราะห์และอภิปรายเรื่องความแตกต่างระหว่างชนชั้น จนถึงกับมีการออกกฎหมายห้ามเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ แต่ในปัจจุบันเราจะพบว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้นมิได้เป็น “อปริยศาสตร์” สำหรับชนชั้นปกครองอีกต่อไปแล้ว เพราะได้กลายมาเป็น “เศรษฐบริกร” ให้กับชนชั้นปกครองเป็นส่วนใหญ่

เราอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นนักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแสในงานของอาจารย์รังสรรค์ จึงเป็นความพยายามที่จะทำให้เศรษฐศาสตร์กลับไปเป็น “อปริยศาสตร์” สำหรับชนชั้นปกครอง

หรือถ้าจะยืมคำพูดของสาย สีมา ในนวนิยายอมตะ *ปีศาจ* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ ก็ต้องบอกว่าอาจารย์รังสรรค์พยายามทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์เป็น “ปีศาจ” ที่คอยหลอกหลอนคนในโลกเก่า

4. ห้องสมุด ชุมทรัพย์ทางปัญญา เมื่อผมกลับมาอ่านบทความเรื่อง ‘มหาวิทยาลัยในทศวรรษ 2540’ สิ่งที่น่าสนใจเรื่องหนึ่งคือ หนึ่งในตัวบ่งชี้ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นระหว่างธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์กับธรรมศาสตร์รังสิต คือ

ห้องสมุด และเมื่ออ่านงานชิ้นอื่นๆ ของอาจารย์รังสรรค์ ก็พบว่าอาจารย์ให้คุณค่ากับเรื่องห้องสมุดเป็นพิเศษ เช่น อาจารย์ระบุว่า ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์¹ เป็นหนึ่งในมรดกสำคัญที่อาจารย์ป่วยทิ้งไว้ให้ธรรมศาสตร์ หรือหากย้อนกลับไปอ่านบทความที่อาจารย์เขียนไว้ตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษา ก็จะพบเช่นกันว่าห้องสมุดและจำนวนหนังสือในห้องสมุด เป็นหัวข้อสำคัญในข้อเขียนดังกล่าว

อาจารย์รังสรรค์น่าจะมีความผูกพันมากเป็นพิเศษกับห้องสมุด ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้อันไม่รู้จบ และในฐานะเป็นที่ปลีกวิเวกเพื่อความสำเร็จปัญญา ดังที่อาจารย์เคยเล่าไว้ในข้อเขียน 'ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในยุคสมัยที่อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ เป็นคนบด' ว่า สมัยที่เป็นนักศึกษา เนื่องจากอาจารย์ไม่ร่ำรวยพอจะไปเล่นโบว์ลิง หรือจะเล่นบิลเลียดก็เล่นไม่เป็น เวลาว่างของอาจารย์จึงหมดไปกับการอ่านหนังสือในห้องสมุด มากกว่าจะตามเพื่อนไปเล่น "กีฬา" ทั้งสองดังกล่าว

หรือที่อาจารย์เขียนในคำนำงานวิจัยเรื่อง *เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ* ว่า งาน Magnum Opus ชิ้นนี้เกือบทั้งหมด เขียนที่ ห้อง Study Room No.6 ที่สำนักหอสมุดปริดี พนมยงค์ น่าสงสัยว่าอาจารย์คงจะพยายามเดินตามรอยคาร์ล มาร์กซ ที่ใช้ Reading Room ของ British Public Library เขียนงานชิ้นสำคัญของเขาได้แก่

Das Kapital

ขณะนี้แล้ว จึงเป็นเรื่องสมควรอย่างยิ่งที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะเลือกพิมพ์หนังสือ *72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์* เพื่อเป็นการแสดงมุทิตาจิตต่ออาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ผู้เป็นหน้าเป็นตาของคณะและมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ไม่ด้อยไปกว่าท่านผู้ประศาสน์การ อาจารย์ปริดี พนมยงค์ และอาจารย์ป่วย อังภากรณ์

¹ปัจจุบันใช้ชื่อว่า ห้องสมุดป่วย อังภากรณ์.

อ่านบทความ
ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ในยุคสมัยที่
อาจารย์ป่วย อังภากรณ์
เป็นคนบด

อนิจลักษณะ ของ รัชสรรค์ ธนะพรพันธุ์*

ปกป้อง จันวิทย์

บรรณาธิการบริหาร
the101.world.

* บทอภิปรายในงานเสวนาเปิดตัวหนังสือ 72 ปี รัชสรรค์
ธนะพรพันธุ์ วันพุธที่ 27 มีนาคม 2562 ณ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

หนังสือรวมบทความชุดแรกของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ในฐานะศิษย์คนหนึ่ง ขอเริ่มด้วยการขอบคุณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่จัดงาน “72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์” ในวันนี้ รวมทั้งจัดทำหนังสือ **72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์** และเว็บไซต์ *สรณิพนธ์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์* (www.rangsun.econ.tu.ac.th) ซึ่งรวบรวมงานเขียนทั้งหมดของอาจารย์

นี่คือวิธีการรำลึกถึงอาจารย์ได้อย่างสมศักดิ์ศรีและดีที่สุดใน เพราะทำให้มรดกทางความคิด และผลงานเขียนของอาจารย์มีชีวิตอยู่ต่อไปให้เหล่า ‘นักอ่าน’ และ ‘นักเรียนรู้’ ได้ศึกษา ตั้งคำถาม คิดต่อ คิดใหม่ คิดวิพากษ์ และคิดไปให้ไกลกว่า รังสรรค์

(1)

ตัวผมเองรู้จักชื่อ ‘รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์’ ครั้งแรกสมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ราวปี 2535 จากการอ่านคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” ในหนังสือพิมพ์ *ผู้จัดการรายวัน* ขณะนั้น

ไฟการเมืองในใจผมกำลังลุกโชน อันเป็นผลพวงจากเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม 2535

ในตอนนั้นผมอยากค้นหาคำตอบหลายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองไทย เช่น ปัญหารากฐานของการเมืองไทยอยู่ตรงไหนกันแน่ ทำอย่างไรไม่ให้เกิดความรุนแรงหรือรัฐประหารขึ้นอีก และจะสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนในประเทศนี้ได้อย่างไร ช่วงนั้นผมเลยไล่อ่านหนังสือประวัติศาสตร์การเมืองไทยและตำรารัฐศาสตร์อย่างเป็นบ้าเป็นหลัง รวมถึงบทความของนักวิชาการตามหน้าหนังสือพิมพ์

เมื่อแรกอ่านคอลัมน์ของอาจารย์รังสรรค์เป็นชิ้นๆ ก็ไม่ได้เข้าใจทั้งหมด และยิ่งเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบไม่ได้ แต่ก็รู้สึกว่ามีวิวิเคราะหที่น่าสนใจ ต่างจากงานสายรัฐศาสตร์ที่เคยอ่าน จนกระทั่งได้อ่านหนังสือ *อนิจลักษณะของการเมืองไทย: เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมืองไทย* ซึ่งเป็นหนึ่งในหนังสือรวมงานคอลัมน์ชุดแรกของอาจารย์ ได้แก่ *อนิจลักษณะของเศรษฐกิจไทย* (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2536) *อนิจลักษณะของการเมืองไทย* (สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2536) และ *อนิจลักษณะของสังคมไทย* (โครงการหนังสือ

วิชาการในเครื่องมือปริทัศน์ตั้งแอนด์พับลิชชิง, 2538)

ผมจำได้แม่นว่าซื้อหนังสือเล่มนี้ทันทีที่เห็น อ่านรวดเดียวจบด้วยความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ และ 'ปัง' อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับหนังสือเล่มไหนมาก่อน นี่คือนักเขียนที่มีอิทธิพลต่อชีวิตผมมากที่สุด เป็นหนังสือเปลี่ยนชีวิต เปลี่ยนมุมมอง และสร้างพื้นฐานความคิดในวันนั้น ก่อนที่จะวิวัฒน์ต่อจนเป็นตัวเราในวันนี้ คือถ้าถอดรากความคิดของตัวเองย้อนกลับไปจะเจอหนังสือเล่มนี้ ถ้าใช้ภาษาของ 'สิงห์สนามหลวง' ย่อมต้องบอกว่า "อานาจวรรณกรรม มีจริง"

อาจารย์รังสรรค์ในฐานะ 'ครู' เศรษฐศาสตร์คนแรก สอนอะไรผมบ้าง

1. แก่นหัวใจของเศรษฐศาสตร์

อาจารย์รังสรรค์ทำให้เห็นว่า เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่วิชาว่าด้วยธุรกิจ เศรษฐกิจ หรือเรื่องเงินๆ ทองๆ เช่น อัตราดอกเบี้ย การลงทุน งบประมาณ แผ่นดิน ดังที่เด็กนักเรียนคนหนึ่งเคยเข้าใจผิดจากการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ แต่เศรษฐศาสตร์เป็นชุดเครื่องมือหรือวิธีคิดที่ใช้อธิบายโลกได้อย่างกว้างขวาง

ด้านหนึ่ง เราใช้เศรษฐศาสตร์ในการอธิบายเรื่องที่ไม่ใช่เศรษฐกิจได้ด้วย เช่น การเมือง กฎหมาย สังคมวัฒนธรรม ด้านหนึ่ง เราจะไม่มีการเข้าใจเศรษฐกิจ ถ้าเราไม่เข้าใจการเมือง เศรษฐกิจกับการเมืองแยกขาดออกจากกันไม่ได้ และอีกด้านหนึ่ง เราไม่มีทางเข้าใจปัจจุบันหรือมองอนาคตได้ หากปราศจากความเข้าใจเกี่ยวกับอดีตและวิถีความเป็นมาของสังคม ข้อมูลเชิงประจักษ์ในบทวิเคราะห์ของอาจารย์รังสรรค์จึงไม่ได้ใช้แต่คณิตศาสตร์หรือสถิติ แต่ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นพระเอกในการสร้างชุดเรื่องเล่า

2. การอธิบายโลกเพื่อเปลี่ยนโลก

อาจารย์รังสรรค์ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการวิเคราะห์ 'สิ่งที่เป็นอย่างอยู่' กับ 'สิ่งที่ควร

จะเป็น' อาจารย์ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกวิเคราะห์การเมืองไทยเพื่อทำความเข้าใจและอธิบาย 'สภาพที่เป็นอยู่' ของการเมืองไทย ไม่ว่าเราจะถูกใจหรือไม่ก็ตาม เช่น ทำไมจึงเกิดรัฐประหาร ทำไมผู้มีอำนาจถึงโกง ทำไมคนไม่ยอมออกไปเลือกตั้ง ขั้นตอนนี้ต้องวางตัวเองให้ออกห่างจากสิ่งที่เราศึกษา วิเคราะห์และอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์สังคม ไม่ใช่ด้วยอุดมการณ์และค่านิยมส่วนตัว กระทั่งเมื่อเข้าใจโลกแบบที่มันเป็นอยู่แล้ว เราจึงคิดออกแบบปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้น สู่สภาพที่ควรจะเป็นด้วยหลักวิชาได้

ตัวอย่างเช่น ผู้มีอำนาจตัดสินใจโกงเพราะประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการโกงสูงกว่าต้นทุนในการโกง ฉะนั้น ทางแก้คือเพิ่มต้นทุนการโกงให้สูงขึ้นจนไม่คุ้มที่จะโกง เช่น มีกระบวนการยุติธรรมที่ลงโทษคนผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปิดเผยข้อมูลต่างๆ สู่สาธารณะให้ประชาชนและสื่อมวลชนตรวจสอบได้ง่าย รวมถึงลดการใช้ดุลพินิจและการผูกขาดอำนาจของผู้มีอำนาจ ไม่ใช่มุ่งแก้โกงด้วยการหวังพึ่งบ้าน-วัด-โรงเรียนเท่านั้น

3. ความสำคัญของ 'สถาบัน' หรือ 'ระบบ'

แทนที่อาจารย์รังสรรค์จะเรียกร้องให้นักการเมืองเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ของประเทศชาติ กลับเสนอกรอบการวิเคราะห์โดยมองนักการเมืองเป็น 'สัตว์เศรษฐกิจ' ซึ่งแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้ตนเองและเครือข่าย หรือแสวงหาคะแนนนิยมสูงสุด มิได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดแก่สังคมส่วนรวม

เรื่องเล่าว่าด้วยการเมืองของอาจารย์จึงสอนเราว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือ 'ปุถุชน' ไม่ใช่ 'อรหันต์' และ ตัว 'ระบบ' หรือ 'สถาบัน' มีความสำคัญมากกว่า 'ตัวบุคคล'

คำว่า 'สถาบัน' ในที่นี้คือ 'กติกาการเล่น เกม' ที่กำกับปฏิสัมพันธ์ของผู้คน กำหนดและปรับเปลี่ยนความเชื่อ การตัดสินใจ และพฤติกรรม

ของคน สถาบันมีทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่าง กฎหมายและรัฐธรรมนูญ และที่ไม่เป็นลายลักษณ์ อักษร เช่น วัฒนธรรม จารีต และค่านิยมส่วนรวม ของสังคม (norm)

การปฏิรูปการเมืองจึงมิใช่การเรียกร้อง ‘คนดี’ แต่โจทย์อยู่ที่การออกแบบ ‘สถาบัน’ ที่ดี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ตัวละครต่างๆ ปรับเปลี่ยน พฤติกรรมในทางที่ประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์ ส่วนรวมขัดแย้งกันน้อยที่สุด เช่น ออกแบบ รัฐธรรมนูญให้โครงสร้างตลาดการเมืองมีการ แข่งขันสมบูรณ์บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและ เท่าเทียม ลดต้นทุนธุรกรรมในการมีส่วนร่วม ทางการเมืองของประชาชน มีการควบคุมกำกับ ตลาดการเมืองในระดับที่เหมาะสม และสร้างกลไก ความรับผิดชอบของรัฐบาลต่อประชาชน เป็นต้น

4. ความหลากหลายในโลกวิชาการ

เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ใน สังคมได้ผ่าน ‘แว่นตา’ หลายแบบ เรื่องการเมือง ที่เราสนใจ มองมันด้วยวิธีแบบนี้ก็ได้ด้วย ต่อมาจึง ขมวดคิดได้ว่า นักวิชาการแต่ละศาสตร์มี ‘แว่นตา’ ในการมองโลกต่างกัน แว่นตาแต่ละแบบก็มีจุด คมชัดและจุดบอด-เบลอในการมองไม่เหมือนกัน นักเศรษฐศาสตร์เองยังมีแว่นตาหลายแบบ ความ สนุกทางปัญญา คือ การใส่ๆ ถอดๆ แว่นแต่ละแบบ แล้วพยายามตัดแหวนหาวิธีมองโลกในแบบของตัวเอง

ทั้งหมดนี้คือสปีริตของวิถีวิชาการแบบ รังสรรค์ เมื่อผมได้อ่านงานของอาจารย์รังสรรค์ อย่างต่อเนื่อง และต่อมาได้อ่านและรู้จักอาจารย์ว รากรณ์ สามโกเศศ ครูเปลี่ยนชีวิตอีกท่านหนึ่ง ผม ก็ตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะเข้าเรียนที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ได้ และสนใจศึกษาด้าน เศรษฐศาสตร์การเมือง

หนังสือเล่มแรกในชีวิตของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

(2)

เมื่อเข้ามาที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ผมก็ได้เป็นศิษย์รังสรรค์สมใจ ผม เรียนวิชา EC441 หรือเศรษฐศาสตร์การคลังว่า ด้วยรายจ่ายรัฐบาลกับอาจารย์ และชอบไปนั่งฟัง บรรยายวิชา EC460 หรือเศรษฐกิจประเทศไทย เป็นประจำ

ตอนเรียนหนังสือ ผมก็ชอบเข้าห้องสมุด เหมือนกัน วันหนึ่งห้องสมุดเอาหนังสือเก่าๆ มา โละทิ้ง วางไว้ตามระเบียบทางเดิน ผมก็เข้าไปคุ้ย เชี่ยหาอาหารสมอง นอกจากจะโชคได้หนังสือ เศรษฐศาสตร์ ของท่าน พอล เอ. แซมวลสัน แปล โดย เตือน บุนนาค กลับบ้านแล้ว ยังได้หนังสือ *ทฤษฎีการภาษีอากร* (สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516) ของรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ กลับบ้านด้วย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เคยเขียนแบบเรียนเรื่องอาชีพสำหรับเด็ก ป.5-6

อาจารย์รังสรรค์เขียนหนังสือเล่มนี้เมื่ออายุทางการได้ 27 ปี นับเป็นหนังสือเล่มแรกในชีวิต แม้เป็นตำราเรียน แต่กลับทำให้ผมเห็น ‘ตัวตน’ ของคนชื่อรังสรรค์มากขึ้น

ส่วนที่สนุกที่สุดของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ ‘คำนำ’ รังสรรค์หนุ่มขึ้นต้นหนังสือเล่มแรกของเขาว่า

“อาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยในเมืองไทยนั้น เป็นอาชีพที่เสียนอนกิน เพราะเพียงแต่เตรียมคำบรรยายเพียงครั้งเดียว ก็หากินได้ตลอดชีวิต ยิ่งนักศึกษาไทยมีความรู้ภาษาอังกฤษอ่อนด้วยแล้ว อาจารย์ย่อมหาทางขูดรีดนักศึกษาด้วยวิธีการเช่นว่านี้ การที่ตำราทางวิชาการต่างๆ ที่เป็นภาษาไทยยังขาดแคลนอยู่ทั่วไป ... เป็นเพราะอาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ประเภท

เสียนอนกิน ขาดฉันทะทางวิชาการ และมีความทะเยอทะยานทางการเมือง ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา เราได้เห็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอันมาก ยอมขายตัวให้นักการเมืองและนายธนาคาร เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและอำนาจ ถ้าหากองค์ประกอบส่วนใหญ่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยยังคงเป็นเช่นนี้ ย่อมยากที่จะมีความเป็นเลิศทางวิชาการได้ และคุณภาพของบริการการอุดมศึกษาย่อมยากที่จะดีขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้”

อีกตอนหนึ่ง อาจารย์รังสรรค์เผยความในใจ

“หนังสือเล่มนี้ใช้เวลาเขียนเพียงสามเดือนเศษ ... การทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำตลอดระยะเวลาสามเดือนดังกล่าวนี้ ทำให้บ้านของผู้เขียนมีสภาพเสมือนหนึ่งโรงแรมสำหรับเป็นที่ซุกหัวนอนเท่านั้น บ่อยครั้งที่มารดาและน้องๆ ของผู้เขียนเป็นที่ระบายนามอันตั้งเครียดของผู้เขียนอย่างไรเหตุผล ผู้เขียนจึงขอภัยในความไร้เหตุผลเหล่านั้นไว้ ณ ที่นี้ด้วย”

ผมขอแทรกเกร็ดตรงนี้สักเล็กน้อย รู้ไหมครับว่าอาจารย์รังสรรค์เคยเขียนแบบเรียนด้วย เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ของกระทรวงศึกษาธิการ ชื่อ **อาชีพทุกบาท ช่วยชาติพัฒนา** (โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526) อ่านดูแล้วจะเห็นฝีมือการเล่าเรื่องอาชีพ ตั้งแต่หน้าที่ของรัฐบาล ทฤษฎีอาชีพอากร สินค้าและบริการ สาธารณะ (public goods and services) ผลกระทบภายนอก (externalities) จนถึงอาชีพกับการพัฒนาประเทศ อาจารย์เล่าความรู้เหล่านี้ผ่านเรื่องราวรอบชีวิตตัวละครหลักชื่อ ด.ช.จิต รักชาติ เช่น บทสนทนาระหว่างจิตกับพ่อว่าทำไมต้องมีรัฐบาล แล้วรัฐบาลต้องหารายได้มาจากไหน

ตัวอย่างเนื้อหาบางตอน พ่อสอนจิตว่า “รัฐบาลแปลว่าผู้มีหน้าที่ดูแลและปกครองประเทศ สังคมจะดำรงอยู่ได้อย่างมีสันติสุข ก็ต่อเมื่อมีกฎและระเบียบที่ประชาชนในสังคมยึดถือเป็น

ข้อปฏิบัติร่วมกัน เรียกว่า กฎหมาย พ่อเคยยกตัวอย่างให้ฟังว่า หากบ้านเมืองปราศจากกฎหมาย ใจผู้ร้ายจะเข้าปล้นบ้านเรือนได้โดยไม่ต้องกลัวถูกตำรวจจับ ... “บ้านเมืองจะต้องมีชื่อมีแป” สังคมมอบอำนาจในการวางกฎและระเบียบให้แก่ผู้ปกครองหรือรัฐบาล ยิ่งในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยแล้ว รัฐบาลย่อมเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง แต่พ่อเองก็ย้ำว่า แม้ว่ารัฐบาลจะได้รับมอบหมายอำนาจในการกำหนดกฎหมายของบ้านเมืองก็มีได้หมายความว่า จะเลือกออกกฎหมายได้ตามใจชอบ ... ต้องให้ความเป็นธรรมแก่คนในสังคมโดยเสมอหน้า ... ต้องเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น”

นี่คือตำราภาษีระดับประถมศึกษาตอนปลาย ในยุคสมัยนั้น อ่านแล้วรู้สึกว่ เสียหายที่เด็กไทยสมัยนี้ไม่ได้อ่าน

ตอนท้ายของแต่ละบทจะมีคำถามท้ายบทคำถามหนึ่งที่ผมชอบมากคือ “ข้อ 4. นักเรียนควรถามผู้ปกครองหรือครูที่ใกล้ชิดถึงความหมายของคำว่า ‘บ้านเมืองต้องมีชื่อมีแป’ ว่าท่านเข้าใจว่าอย่างไร” คืออาจารย์ไม่ได้ถามให้เด็กตอบเองด้วยนะครับ แต่ให้เด็กที่อ่านไปถามครูถามพ่อแม่อีกทางหนึ่ง ไม่รู้ว่าอาจารย์หวังให้เด็กประถมไปสอนพ่อแม่สอนแม่สอนครูในเรื่องบ้านเมืองต่อหรือเปล่า

กลับมาที่ประเด็นเรื่องการศึกษาในมหาวิทยาลัยอีกครั้ง ในหนังสือ 72 ปี รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์ บทความชิ้นแรกที่อาจารย์คัดสรรมาคือ ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตีพิมพ์ในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา เดือนกันยายน 2509 ถ้าแปลอไม่ดูเชิงอรรถให้ตี อ่านบทความแล้วจะนึกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยรุ่นใหญ่เขียน แต่ไม่ใช่ อาจารย์เข้าธรรมศาสตร์ปี 2507

ฉะนั้น ช่วงที่อาจารย์เขียนบทความชิ้นนี้ในปี 2509 จึงน่าจะเรียนอยู่ชั้นปีที่ 3

“เมื่อหวนระลึกถึงคำกล่าวที่ว่า ‘นักศึกษาเป็นชนชั้นปัญญาชน (Intellectuals) ของประเทศ’ ก็อดคิดไม่ได้ว่า นศ.มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ได้ประพฤติปฏิบัติตนสมกับที่ได้ชื่อว่า ‘ชนชั้นปัญญาชน’ หรือไม่ ... เมื่อคำนึงถึงคำนิยามที่ว่า ‘ปัญญาชน คือ บุคคลที่สนใจการเปลี่ยนแปลง’ หรือ ‘ปัญญาชน คือ นักคิดที่สนใจในปัญหาสังคมต่างๆ เป็นผู้แสวงหาคำตอบและลู่ทางในการเปลี่ยนในสังคมนั้น’ (กมล สมิทธิ์ 2509: 97-112) ซึ่งหากเป็นคำนิยามที่ถูกต้องแล้ว นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ส่วนใหญ่ก็น่าจะเหมือนว่าจะไม่รู้สึกลึกลึร้ายต่อภาวะพิการของสังคมเท่าใดนัก ทั้งเฉยเมยที่จะแสดงความคิดเห็น และเฉยเมยที่จะแสดงความเอื้ออาทรต่อสังคมด้วย”

จากนั้นนักศึกษารังสรรค์ ก็วิพากษ์อุปสรรคต่อการเรียนรู้ในเชิงสถาบันและเชิงโครงสร้างของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการ เสรีภาพทางวิชาการ กิจกรรมนอกหลักสูตร และการเลือกตั้งกรรมการชุมนุม ปิดท้ายว่า

“เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้เขียนมิได้มีเจตนาที่จะสาวไส้ตนเองแต่ประการใด แต่ที่กล้านำข้อเท็จจริงต่างๆ มาตีแผ่ก็โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นนักศึกษาที่แท้จริง เป็นนักศึกษาที่พร้อมพร้อมด้วยคุณสมบัติ และเป็นนักศึกษาที่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ทั้งต่อการศึกษา ต่อมหาวิทยาลัย และต่อสังคม”

ถึงตรงนี้ ผมอยากชวนดูใบแสดงผลการเรียน (transcript) ของนักศึกษารังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์ ผู้รักเรียนและมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งการศึกษา เรียนรู้เพื่อเป็นปัญญาชน ว่าผลการเรียนเป็นอย่างไร อาจารย์รังสรรค์เรียนจบคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ โดยได้คะแนนเป็นอันดับหนึ่งจาก

นักศึกษาทั้งหมดของคณะ 98 คน วิชาหลัก เศรษฐศาสตร์ได้คะแนนดีมาก 'หลักเศรษฐศาสตร์ 1' ได้ 95% 'หลักเศรษฐศาสตร์ 2' ได้ 94% และใครว่าอาจารย์รังสรรค์ไม่ชอบเลข ขอให้ดูคะแนนวิชา 'สถิติ 1' ได้ 100% 'คณิตเศรษฐศาสตร์' ได้ 96% ส่วนวิชาที่กลับคะแนนไม่ดีเท่าตัวอื่นกลับเป็น 'ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ' ได้ 64% 'ประวัติศาสตร์ความคิดทางเศรษฐศาสตร์' ได้ 70% และ 'ภาษาไทย 1' 63% นี่ใช่อาจารย์รังสรรค์ตัวจริงหรือเปล่า (ฮา)

ข้อเขียนของอาจารย์รังสรรค์สะท้อนตัวตน จริยธรรมวิชาชีพ และอุดมคติในรั้วมหาวิทยาลัย ทั้งต่อนักศึกษาและต่ออาจารย์มหาวิทยาลัย ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นนักศึกษา จบจนตลอดชีวิตความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย

ในบทความ *อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพ* ในหนังสือ *การศึกษา ทุนิยม และ โลกานุวัตร* (โครงการจัดพิมพ์คอบไฟและมูลนิธิ สดศรี-สุภะดีวงศ์, 2544) อาจารย์เขียนถึงอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยว่า

“อาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยมีความคล้าย และความแตกต่างจากโสเภณี ... แม้อาจารย์มหาวิทยาลัยจะเป็นอาชีพค่อนข้างใหม่ เมื่อเทียบกับโสเภณี แต่อาจารย์จำนวนไม่น้อยก็ขายตัวไม่ต่างจากโสเภณี เพียงแต่โสเภณีขายตัวด้วยภาวะจำยอม แต่อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนไม่น้อยมีเพียงแต่ขายตัวเท่านั้น หากทว่ายังขายจิตวิญญาณอีกด้วย ในยุคเผด็จการ/คณาธิปไตย อาจารย์จำนวนไม่น้อยเข้าไปช่วยค้ำจุนระบอบการปกครองดังกล่าว ในยุคที่นักเลือกตั้งครองเมือง อาจารย์จำนวนไม่น้อยอีกเช่นกันที่เข้าไปเป็น ‘เครื่องประดับ’ ของนักเลือกตั้งผู้ทรงอำนาจ”

ในบทความ *อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะ สำนวนชน* ในหนังสือเล่มเดียวกัน อาจารย์วิจารณ์ว่า *“มหาวิทยาลัยกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานเป็นที่สิงสถิตของความรู้อันล้าสมัย”* และ *“บัดนี้มหาวิทยาลัยมีแต่สำนวนชนที่ไม่มีความสามารถในการผลิตความรู้”*

คำนำในหนังสือ *การศึกษา ทุนิยม และ โลกานุวัตร* อาจารย์เล่าว่าในการทำงานบริหารมหาวิทยาลัยและคณะเศรษฐศาสตร์หลายวาระหลายตำแหน่ง มีเพียงสองงานที่ภาคภูมิใจ คือโครงการรับนักศึกษาจากชนบท ซึ่งริเริ่มตอนเป็นผู้อำนวยการรับนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ในยุคที่อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นอธิการบดี (พ.ศ. 2518-2519) และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอัตราค่าบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมัยเป็นรองอธิการบดี ฝ่ายพัฒนาและเทคโนโลยี ในยุคที่อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เป็นอธิการบดี (พ.ศ. 2538) ทั้งสองเรื่องเป็นตัวอย่างของการนำทฤษฎีและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระบบการศึกษาไทยมาใช้ในการกำหนดนโยบายการศึกษา ซึ่งแย้งกับความเชื่ออย่างผิดๆ ที่ระบอบในสังคมไทยว่าทฤษฎีไม่สามารถนำมาประยุกต์ปฏิบัติในโลกความเป็นจริงได้

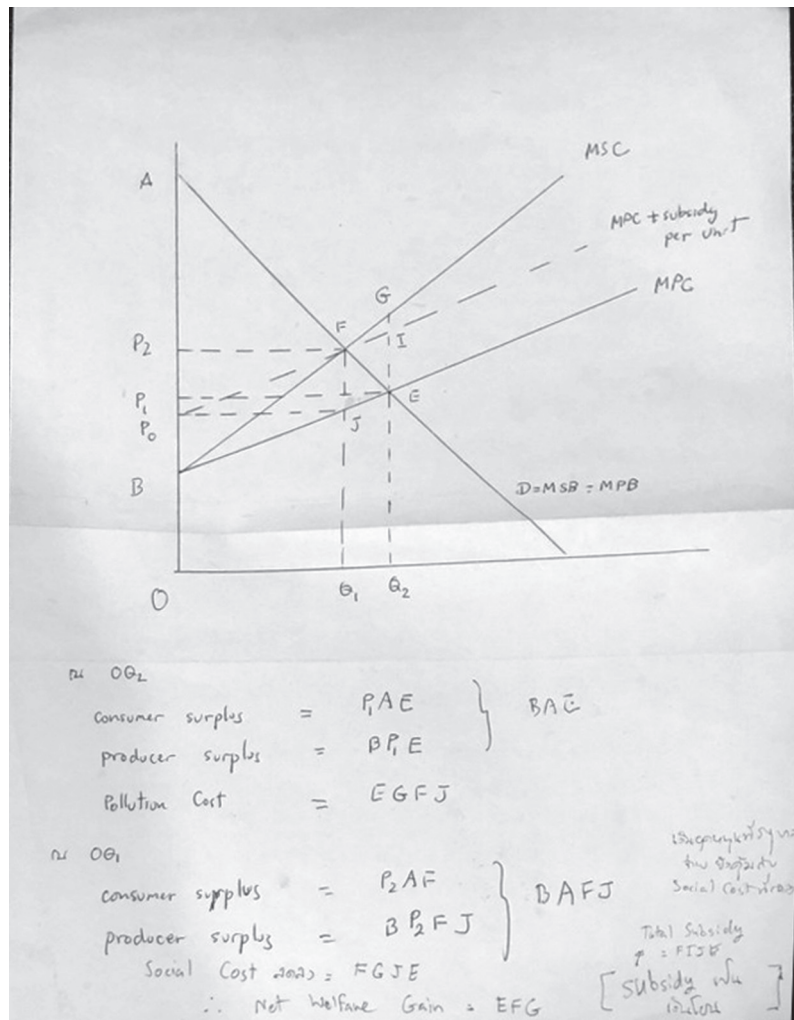
ในฐานะลูกศิษย์ ทุกคนที่เคยเรียนกับอาจารย์รังสรรค์คงได้เรียนรู้จากวัตรปฏิบัติที่อาจารย์ทำให้ดูถึงมาตรฐานการเรียนการสอน อาจารย์ลงทุนเตรียมการสอนอย่างมีคุณภาพ เป็นระบบ และเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ อาจารย์ค้นคว้าแสวงหาดำรงหนังสือ และบทความชิ้นดีมาใช้ประกอบการเรียนในวิชาต่างๆ

เราเคยเห็นแต่การขายเอกสารประกอบคำบรรยายของคณะที่เป็นเนื้อหาสาระของวิชา เขียนโดยอาจารย์ผู้สอน แต่ในวิชาเศรษฐกิจประเทศไทยของอาจารย์รังสรรค์ คณะถึงกับต้องขายเอกสารที่เป็นบรรณานุกรม เพราะรายชื่อหนังสือยาวมากเสียจนพิมพ์แจกไม่ได้ ผมจำได้ว่าเคยซื้อซีดี *บรรณานุกรมเศรษฐกิจประเทศไทย* แล้วไปค้นหนังสืออ่านตามในห้องสมุด

ในห้องเรียน อาจารย์รังสรรค์นั่งบรรยายอย่างเป็นระบบ ฟังเพลิน เสียงทุ้ม หนักแน่น ชัด ถ้อยชัดคำ มีพลัง ภาษาพูดมีแตกต่างจากภาษาเขียน ไม่มีแม้กระทั่งคำฟุ่มเฟือย (ฮา)

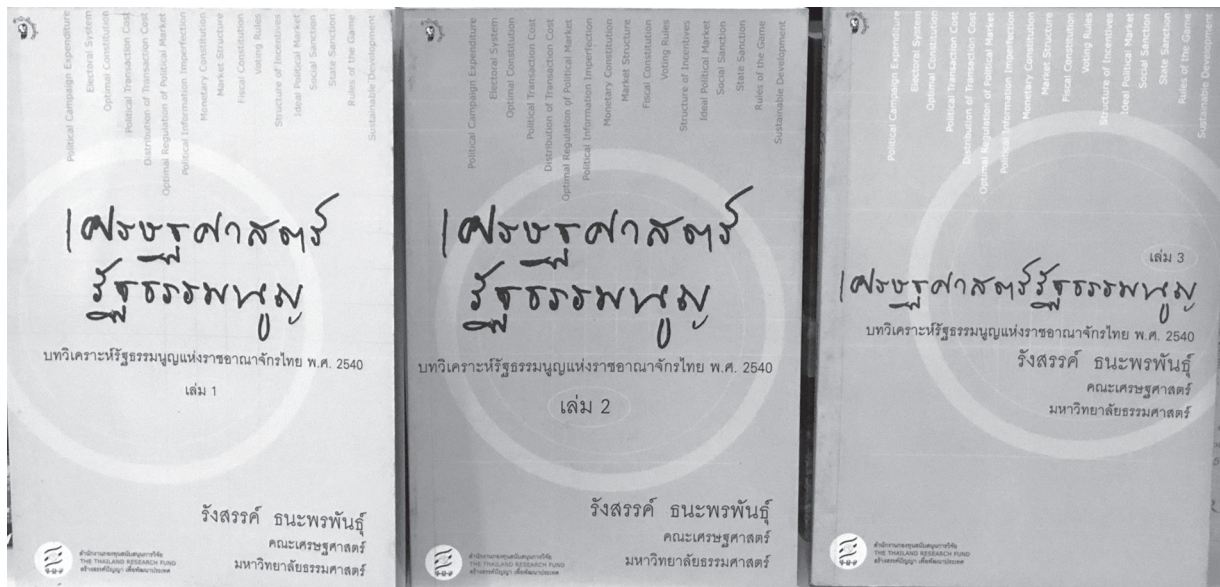
กระดาษทดที่ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์
เขียนอธิบายแก่ลูกศิษย์ของเขา
หลังเลิกชั้นเรียน

ผมขอเล่าประสบการณ์ส่วนตัวให้ฟัง ครั้งหนึ่ง ผมฟังบรรยายแล้วสงสัย จึงเข้าไปถามอาจารย์หลังเลิกเรียน อาจารย์ตั้งใจตอบคำถาม ให้เวลาเต็มที่ และวาดรูปกราฟประกอบคำอธิบายอย่างสวยงาม รูปที่วาดไม่ได้ลากเส้นด้วยมือด้วยนะครับ แต่อาจารย์ใช้ไม้บรรทัดตีเส้น แถมนั่งชี้จุดต่างๆ อย่างครบถ้วนเรียบร้อย เพื่อเขียนอธิบายความให้ได้หมดจด ผมยังเก็บกระดาษแผ่นนั้นไว้จนถึงทุกวันนี้ ขอถ่ายรูปมาให้ดูกัน

เมื่อเราเฝ้าสังเกตวัตรปฏิบัติของอาจารย์ รังสรรค์ แล้วเรียนรู้ยึดถือเป็นแบบอย่าง มันเหมือนมีคณฯ หนึ่งมาวางมาตรฐานคุณภาพอะไรบางอย่างให้เรา 'ทำ' หรือ 'ไม่ทำ' อะไรเสมอ ไม่ว่าเราจะอ่าน คิด ฟัง ถาม เขียน สอน มันชวนให้เรา

คิดในใจว่า ถ้าอาจารย์รังสรรค์อยู่ตรงนั้นด้วย เราควรทำตัวอย่างไร ถ้าสอนแล้วมีรังสรรค์นั่งฟังอยู่แล้ว เราต้องเตรียมสอนอย่างไร ถ้าเราเขียนให้รังสรรค์อ่านหรือเป็นบรรณาธิการหนังสือ ต้องรักษามาตรฐาน ระมัดระวังภาษาและรัดกุมในเนื้อหาอย่างไร ถ้าทำงานวิจัยแล้วมีรังสรรค์เป็นผู้วิจารณ์คุณภาพงานต้องเป็นอย่างไร อย่างการมาร่วมเสวนาในวันนี้ก็เหมือนกัน ผมแอบถามน้องแก้ว ลูกสาวของอาจารย์ ว่าพ่อจะพูดแนวไหน จะได้เตรียมตัวถูกว่าควรจะเป็นเรื่องอย่างไร น้องแก้วแอบส่งไฟล์บทปาฐกถา 13 หน้าของพ่อมาให้อ่าน (งานจริงเพิ่มเป็น 16 หน้า) พอกลับถึงบ้านปั๊บ เลยรีบเปิดคอมฯ เขียนบทอภิปรายนี้ขึ้นมาเลยครับ (ฮา)

เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนุญ หนังสือวิชาการที่ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ภาคภูมิใจที่สุดในชีวิต

ในฐานะเพื่อนร่วมอาชีพวิชาการและคนทำงานความรู้ อาจารย์ทำหน้าที่นั้นกับพวกเรา เป็น 'มือที่มองไม่เห็น' ที่กำกับคุณภาพและมาตรฐานการทำงาน สอนเราด้วยการกระทำให้ดูเป็นแบบอย่างว่า ความเป็นมืออาชีพ มันเป็นกันอย่างไร

เมื่อพวกเราเปิดเว็บสื่อความรู้สร้างสรรค์ the101.world กันใหม่ๆ เราตั้งใจกันมาก วันหนึ่งผมมาประชุมที่คณะเศรษฐศาสตร์ เจออาจารย์รังสรรค์โดยบังเอิญ อาจารย์ทักว่าเข้าไปอ่านอยู่เรื่อยๆ เมื่อได้ยินก็รู้สึกหัวใจฟองโต และยังเกิดแรงฮึดอยากยกระดับมาตรฐานการทำงานขึ้นไปอีก ทีมงานหลักของ 101 ทั้งผม สมคิด พุทธิศรี และ วิโรจน์ สุขพิศาล ต่างก็เป็น *Rangsiyan* กันทั้งนั้น สองคนหลังเคยทำงานเป็นนักวิจัยในโครงการ WTO Watch ที่อาจารย์รังสรรค์เป็นหัวหน้าโครงการ เมื่อกลับออฟฟิศ ผมเอาเรื่องไปเล่าให้สมคิดและวิโรจน์ฟัง เราไม่ต้องพูดอะไรกันมาก แค่บอกว่า "เฮ้ย

อาจารย์รังสรรค์อ่านอยู่ด้วยนะเว้ย" แค่นี้ก็เข้าใจว่าเราต้องทำอะไรกับมัน

(3)

ในฐานะนักเรียนเศรษฐศาสตร์การเมือง หนังสือ 2 เล่มของอาจารย์รังสรรค์ที่ผมประทับใจที่สุดเมื่อได้อ่าน เล่มแรกคือ **เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ** หนังสือที่อาจารย์ใช้เวลาเขียนยาวนานที่สุดในชีวิตนักวิชาการถึง 5 ปี

หนังสือเล่มนี้ อาจารย์รังสรรค์เขียนอุทิศแด่ นางอิตีเยง แซ่อึ้ง "แม่ผู้มีประชาธิปไตยในดวงจิต" อาจารย์เขียนไว้ในคำนำว่า

"ความทรงจำของผมเกี่ยวกับแม่ก็คือ แม่เป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่อให้ลูกทุกคนมีความเป็นอยู่และการศึกษาที่ดี ผมยังจำภาพที่แม่จับมือผมคัดตัวหนังสือภาษาอังกฤษได้ดี ทั้งๆ ที่แม่ไม่รู้หนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ภาพดังกล่าวนี้ตราอยู่

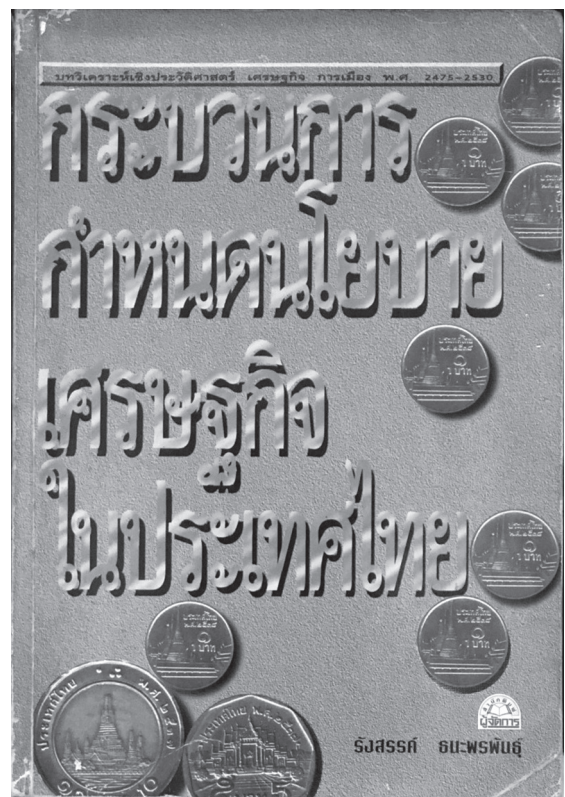
ในดวงจิตของผมนับแต่บัดนั้น ผมเลือกอุทิศหนังสือเล่มนี้ให้แม่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผมไม่แน่ใจว่า ผมจะสามารถผลิตงานวิชาการที่มีคุณภาพเช่นนี้ได้อีก”

ผมลองสืบค้นคว้าอาจารย์รังสรรค์เคยเขียนคำอุทิศในหนังสือให้แก่ผู้ใดอีกบ้าง พบว่า ในหนังสือเล่มแรกในชีวิต *ทฤษฎีการภาษ้อากร* เขียนอุทิศให้ “นายบัวย อึ้งภากรณ์ ผู้มีส่วนสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย” ในหนังสือ *คู่มือการเมืองไทย* (โครงการจัดพิมพ์คปฟ, 2544) อุทิศแด่ “ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บุคคลผู้ไม่สำคัญในวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทย” และในหนังสือ *ถนนหนังสือ* อุทิศแด่ “สุชาติ สวัสดิ์ศรี บุคคลผู้ไม่สำคัญในบรรณพิภพไทย”

หนังสืออีกเล่มหนึ่งที่ผมอ่านตอนเป็นนักศึกษาแล้วประทับใจมาก คือ *กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมือง พ.ศ. 2475-2530* (สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2539 ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ส่วนครั้งแรกพิมพ์โดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยปี 2523) เล่มนี้เป็นหนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองในดวงใจ มันเปิดหูเปิดตาให้เข้าใจเบื้องหลังนโยบายเศรษฐกิจของไทย ทำให้ผมสนใจเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่องนโยบายสาธารณะจนถึงทุกวันนี้

หนังสือเล่มนี้ทำให้ผมได้เรียนประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองไทยไปพร้อมกับเรียนเศรษฐศาสตร์การเมือง สอดแทรกตัวอย่างของกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในบนเส้นทางพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2475-2530 และมองเห็นตัวละครต่างๆ โดยเฉพาะตัวละครที่วงวิชาการในสมัยนั้นมองไม่เห็นในการศึกษา เช่น เทคโนโลยีหรือขุนนางนักวิชาการ

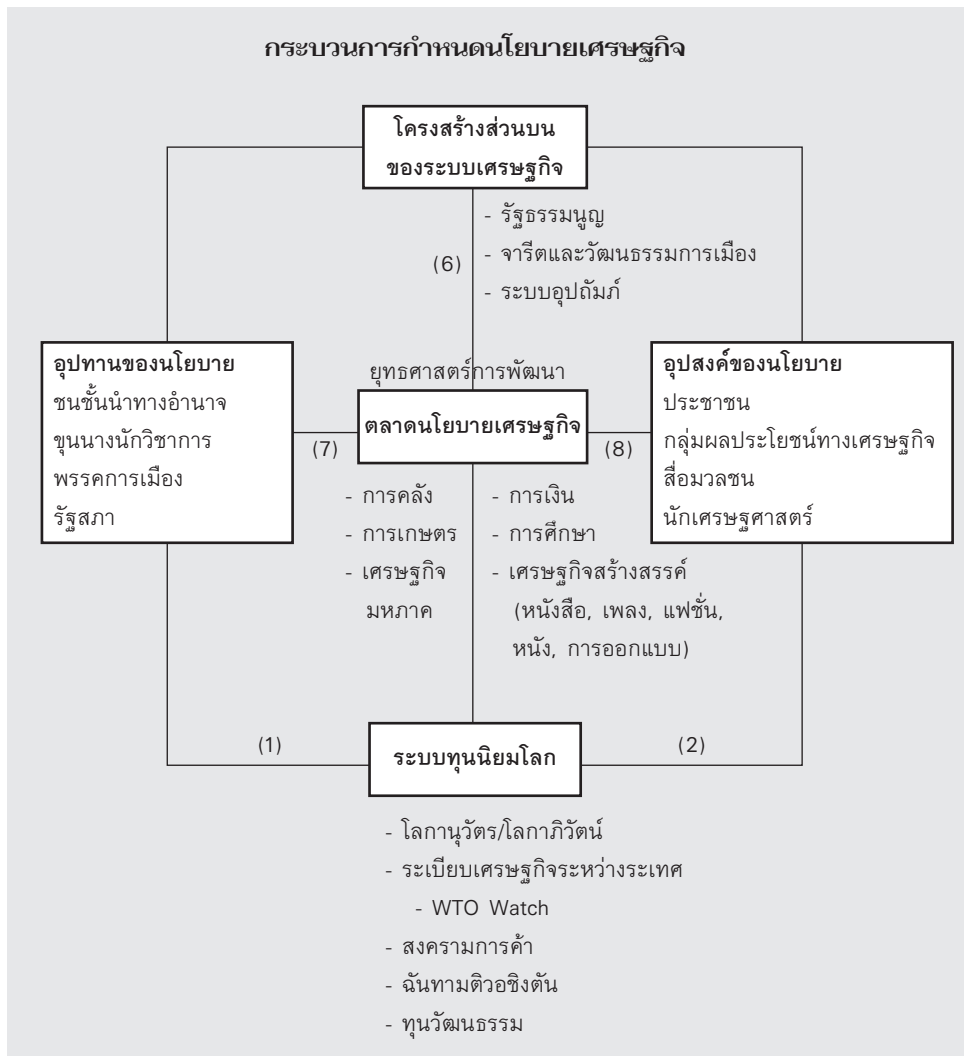
อาจารย์รังสรรค์พยายามอธิบายว่านโยบายเศรษฐกิจหนึ่งก่อเกิดขึ้นมาได้อย่างไร โดยใช้แบบจำลองกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของตลาดนโยบาย

หนึ่งในผลงานคลาสสิกของรังสรรค์ กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย

เศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์ของนโยบาย (คือประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สื่อมวลชน และนักเศรษฐศาสตร์) และอุปทานของนโยบาย (คือชนชั้นนำทางอำนาจ ขุนนางนักวิชาการ พรรคการเมือง และรัฐสภา) กับโครงสร้างส่วนบนของระบบเศรษฐกิจ เช่น ระบบการเมือง จารีตและวัฒนธรรมการเมือง ระบบความสัมพันธ์ในสังคม เช่น ระบบอุปถัมภ์ และระบบทุนนิยมโลก เช่น ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งยึดปรัชญาเสรีนิยมใหม่และกดดันให้ประเทศต่างๆ ดำเนินเมฆนโยบายภายใต้ฉันทมติวอชิงตัน บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ และบทบาทของบรรษัทข้ามชาติ

แบบจำลอง
กระบวนการกำหนด
นโยบายเศรษฐกิจของ
รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ผมคิดว่าความสนใจและผลงานเขียนของอาจารย์รังสรรค์ทั้งชีวิต เคลื่อนที่อยู่รอบๆ กรอบการวิเคราะห์ของหนังสือเล่มนี้ ตัวอย่างของผลงานบางส่วนแยกตามประเด็น ได้แก่

ตลาดนโยบายเศรษฐกิจ

- ยุทธศาสตร์การพัฒนา: **สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550**
- การคลัง: **การสำรวจสถานะความรู้ว่าด้วยภาษีอากรในเมืองไทย**
- การเกษตร: **เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยฟรีเมียมน้ำ และ พัฒนาการและบทบาทของสหสามัคคีสัตว์**

- การอุตสาหกรรม: **ทฤษฎีการจำเริญเติบโตของหน่วยผลิต**
- การศึกษา: **การศึกษา ทุนนิยม และโลกาภิวัตน์**
- การเงิน: **เศรษฐกิจการเงินและวิกฤตการณ์การเงิน**
- การบริหารเศรษฐกิจมหภาค: **การบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในอนาคต**

โครงสร้างส่วนบนของระบบเศรษฐกิจ

- รัฐธรรมนูญ: **เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ**

- จารีตและวัฒนธรรมการเมือง: **จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติประชาธรรม**
- ระบบความสัมพันธ์ในสังคม: **อนิจลักษณะของการเมืองไทย**
- ระบบทุนนิยมโลก
- โลกานวัตกรรม / โลกาวัดณ์: **โลกานวัตกรรมกับสังคมเศรษฐกิจไทย**
- ฉันทมติวอชิงตัน: **ฉันทมติวอชิงตัน**
- ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ: **ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับสงครามการค้า**
- WTO Watch – จับกระแสองค์การการค้าโลก: **จาก GATT สู่อุตสาหกรรม**
- ทุนวัฒนธรรม: **ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก**

(4)

อาจารย์รังสรรค์เป็นนักวิชาการของประชาชนเพื่อประชาชน (ยก 'โดยประชาชน' ออกไป เพราะไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง – ฮา) ปฏิบัติการความรู้ของอาจารย์ไม่ได้อยู่แค่ในห้องเรียนในรั้วมหาวิทยาลัย แต่คอลัมน์ของอาจารย์ตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นตลาดวิชาเศรษฐศาสตร์ขนาดใหญ่ของทั้งสังคม

ในคำนำหนังสือ **ทุนวัฒนธรรม** (สำนักพิมพ์มติชน, 2546) อาจารย์เขียนถึงบทบาทความสำคัญของ Journalistic Economist ว่า

“การเผยแพร่บทวิเคราะห์ อรรถาธิบาย สารสนเทศ และความคิดต่อสาธารณชน ทั้งในประเด็นปัญหาและปรากฏการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นภารกิจที่ผู้เขียนถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2515 เป็นต้นมา โดยที่เคยเป็นคอลัมน์นิสต์ของวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ นิตยสาร จตุรัส (ยุคคุณพันศักดิ์ วิญญรัตน์) หนังสือพิมพ์มติชน ประชาชาติธุรกิจ สาน

เศรษฐกิจ ผู้จัดการรายวัน ผู้จัดการรายสัปดาห์ Financial Day นิตยสาร Corporate Thailand และผู้จัดการรายเดือน ตลอดช่วงระยะเวลาอันยาวนานดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าการประกอบภารกิจในฐานะ Journalistic Economist เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า Academic Economist โดยหวังว่าในอนาคตอาจติดอันดับ Pop Economist

“การประกอบภารกิจในฐานะ Journalistic Economist มิได้เป็นอุปสรรคในการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ตรงกันข้ามกลับเกื้อกูลการทำหน้าที่ในฐานะ Academic Economist เพราะต้องติดตามสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อให้ ‘อรรถาธิบาย’ แก่สาธารณชนเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั้งในสังคมโลกและสังคมไทย ... บทความที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนหลายต่อหลายเรื่องเป็นการเสนอ วาระการวิจัย อันจะมีผลในการบุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ต่อไป”

ชื่อคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” ของอาจารย์ยังหมายถึง (สำนัก) “ท่าพระจันทร์” เป็นสัญลักษณ์ของหอคอยงาช้าง ในขณะที่ “สนามหลวง” เป็นโลกของคนเดินถนน อาจารย์รังสรรค์เคยเขียนไว้ในบทความหนึ่งว่า “... ที่ๆ ที่สถานที่ทั้งสองอยู่ห่างกันไม่ไกล ถึงสนามหลวงอยู่ใกล้ท่าพระจันทร์เพียงแค่วินาที แต่สำหรับผู้คนในหอคอยงาช้าง ‘สนามหลวง’ อยู่ไกลยิ่ง”

สำหรับคนที่มี ‘สนามหลวง’ เป็นโรงเรียนชีวิตมาตั้งแต่เด็ก ตลอดชีวิตนักวิชาการใน ‘ท่าพระจันทร์’ ของอาจารย์ จึงเอื้ออาหารทั้งต่อคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมเสมอ ตัวละครอย่างแป๊ะตง หรือยายจันทร์ ที่ล้มหายท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจไทย มีที่ยืนในบทความของอาจารย์รังสรรค์เสมอด้วยความคาดหวังที่จะได้เห็นรอยยิ้มของเขาเหล่านั้นบ้างสักวันหนึ่ง

“บทโฆษณาภาพยนตร์เรื่องหนึ่งที่ผมพบเมื่อเร็วๆ นี้ กล่าวว่า

Life is tough, so laugh a little.

มีน้ำเล้า แม่เฒ่าจึงไม่เคยยิ้ม”

นี่เป็นบทจบของบทความ *แป๊ะตง ยายจันทน์ และรัฐบาล* ที่ตีพิมพ์ในหนังสือ *อนิจลักษณะของสังคมไทย* ที่อ่านคราใด ผมก็รู้สึกสะท้อนใจ

ในฐานะคอลัมนิสต์ นอกจากคุณภาพด้านข้อมูลและความเฉียบคมในบทวิเคราะห์แล้ว บ่อยครั้งอาจารย์รังสรรค์ชอบดึง ‘ร่างแยก’ ในตัวออกมา ถ้า ‘ร่างแยก’ นี้ทำงานเมื่อไหร่ จากนักวิชาการ ผู้ระมัดระวังและรัดกุม ก็จะไปลดปล่อยรังสรรค์ เวอร์ชันแสบสันต์ จิกกัด ปากจัด และขี้ประชดออกมา เช่นครั้งหนึ่ง อาจารย์เคยเขียนถึง อ้อย บีเอ็ม เจ้าของธนาคารอากรมณ์

บทความนั้นอาจารย์เขียนถึงชาวโสเภณีเด็ก ความพยายามย้ายชุมชนรอบศูนย์สิริกิติ์ก่อนการประชุมธนาคารโลกและไอเอ็มเอฟที่จะจัดขึ้นที่ไทย และรายงานข่าวอ้อยพร้อมหาเพื่อนร่วมทุนเปิดบริษัทให้บริการทางเพศแก่แขกผู้เข้าร่วมประชุมระดับโลกนั้น

“ยิ่งเขียน ผมยิ่งคิดถึง อ้อย บีเอ็ม แต่เมื่อผมอ่านบทสัมภาษณ์ของเธอแล้ว เห็นจะต้องนึกถึง อ้อม สุนิสา “ถอยดีกว่า ไม่เอา...วดีกว่า” เธอกล่าวว่า “เด็กของเรามีระดับ คนที่มีเงินเดือน 4,000-10,000 บาท เราจะแนะนำว่าอย่าเที่ยวเลย เพราะเด็กของเราค่าบริการต่ำสุด 2,000 บาทจนถึงระดับล้าน”

อาจารย์จบบทความนั้นว่า

“ถึง อ้อย บีเอ็ม

ชาตินี้ เราคงไม่ได้พบกัน

‘สรรค์ ขสมก.’”

หรือลองอ่านอารมณ์ขันแบบรังสรรค์ในบทความ *जूढ़วัน ใน ทุนวัฒนธรรม เล่มหนึ่ง*

“ในช่วงเวลา 10 ปีเศษที่ผ่านมา แม้จะมีข่าวหญิงไทยตัดจู้สามีหลายต่อหลายคน แต่หาว่ามี

เกี่ยวกับการดำเนินคดีหญิงไทยเหล่านั้นไม่ นับเป็นความบกพร่องของสื่อมวลชนที่สนใจเฉพาะแต่การเสนอข่าวการตัดจู้ให้เปิดกิน แต่ไม่สนใจจะตกรรมของผู้ถูกตัด ตลอดจนชะตากรรมของเบ็ดที่กินจู้นั้น”

อาจารย์ต้องใช้จินตนาการระดับไหน ถึงคิดถึงหัวอกเบ็ดในเรื่องนี้ได้ (ฮา)

ตอนนี้อาจารย์รังสรรค์เข้าสู่โลกโซเชียล เล่นเฟซบุ๊กเป็นกิจวัตร เขียนบทความเรื่องเศรษฐกิจ หนังสือ และอื่นๆ ทำให้แฟนานูแฟนหายคิดถึงได้บ้าง โพสต์หนึ่งทำเอาผมมอม่ยมไปหลายวัน - ว่าด้วยหม่อมถนัดแดก (youtuber คนหนึ่ง)

“หม่อมถนัดแดกชู้ค่าขวัญ ยอมพุงแตก ดีกว่าแตกไม่เป็น

“ผมเหมือนและต่างจากหม่อมถนัดแดกหลายประการ หม่อมถนัดแดกชอบแตก ผมก็ชอบแตก แต่ผมแตกไม่มากเท่าหม่อมถนัดแดก เขาแตกอาหารเป็นกะละมัง แต่ผมเคยแตกอาหารเป็นจาน เมื่อเป็นหนุ่มฉกรรจ์ ผมแตกหลายจาน แต่เมื่ออายุมากขึ้น ผมแตกข้าวน้อยลง เวลานี้ผมไม่แตกข้าวเลย แตกแต่กับข้าว ภาษาเด็กวัด เรียกว่าเป็นจักรพรรดิกับ (ข้าว)

“... หม่อมถนัดแดกพูดจาถ้อยระเบิด และชอบจับนมผู้หญิงที่ยอมให้จับ ในเวลาต่อมา YouTube ห้ามเขาถ่ายทอดการจับนม ... ผมเคยพูดจาถ้อยเมื่อวัยรุ่น เมื่อชราภาพมาเยือน ผมพูดจาสุภาพอย่างไม่น่าเชื่อ เมื่อวัยรุ่นผมอยากจับนมผู้หญิงเหมือนหม่อมถนัดแดก แต่มีหิริโอตตัปปะเพราะวัดสอนไว้ เวลานี้เมื่อเป็นคนสูงวัย ราคาเหือดหายจนใกล้นิพพาน”

รังสรรค์ในไซเบอร์สเปซ ฟอรัมไม่ตก แถมลีลาจัดจ้านกว่าเดิมอีกนะครับ

กลวิธีการเขียนของ ‘รังสรรค์ร่างแยก’ มีหลากหลาย บางที่ใช้วิธี ‘ยอวาที’ เช่นที่เคยเขียนสรรเสริญ เนวิน ชิดชอบ ยอดขุนพลไทยรักไทยอย่างเจ็บแสบ บางที่สร้างโลกคู่ขนานเพื่อลากเหยื่อไปเชือด เช่น เล่าเรื่องทักษิณย้ายพรรค โดย

สะกดทักษิณ ด้วย น.หนู วิพากษ์เชิงเสียดสีทักษิณ หัวหน้าพรรคไทยลงไทย (อ่านได้ใน *จาก Thaksinomics สู่อภิชนาธิปไตย*)

บางครั้งเลือกเขียนแบบทำนายอนาคต ที่ทำนายจริงจิงแบบเขียนเป็นหนังสือวิชาการ เช่น *สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550* โดยเขียนเมื่อปี 2538 โหระเศรษฐศาสตร์รังสรรค์ทำนายถูกผิดอย่างไร ชวนไปหาอ่านกันเอง ส่วนที่ทำนายอนาคตแบบยิววนในคอลัมน์ ก็เช่น *มหาวิทยาลัยในทศวรรษ 2540* ซึ่งเขียนปี 2536 ในแนวนิยายวิทยาศาสตร์ เสียดสีความตกต่ำของมหาวิทยาลัยไทยบนเส้นทาง McUniversity (การศึกษาแบบแตกตัวนยัดเร็ว) อาจารย์เปิดฉากมาในปี 2549 ซึ่งเป็นปีเกษียณ ที่หอประชุมในวันไหว้ครู เล่าสภาพการเรียนในธรรมศาสตร์ยุคอนาคตหลังจากตัวเองถูกเนรเทศไปทุ่งรังสิต หรือ 'ไซบีเรีย' ของท่าพระจันทร์

ฉกจบบรรยายว่า

“ข้าขอประณตน์อ้อมสักการ บูรพคณาจารย์ ผู้ก่อปรเกิดประโยชน์ศึกษา

“ผมตื่นจากภวังค์เมื่อได้ยินนักศึกษาเปล่งเสียงไหว้ครู ผมสาวเท้าเข้าหอประชุม บนเวทีไร้ร่องรอยมนุษย์ มีแต่ตู้กระจกขนาดใหญ่ 2 ใบ ผมเบียดฝูงชนไปจนถึงขอบเวที จึงได้พบว่า ตู้กระจกใบหนึ่งบรรจุ Super Chips อีกใบหนึ่งบรรจุ Human Chips

“ผมถอยห่างจากขอบเวที และเดินออกนอกห้องประชุมด้วยความรู้สึกอันยากแก่การพรรณนาที่ทำพระจันทร์นักศึกษาประณตน์อ้อมสักการ Super Chips และ Human Chips ในวันไหว้ครู แต่ที่รังสิต นักศึกษายังคงกราบไหว้เครื่องถ่ายเอกสารอยู่ ผมอดสงสัยมิได้ว่าอีกนานกี่ปี รังสิตจึงจะไล่กวานทันท่าพระจันทร์”

เวลาเราเห็นความเหนือจริงยิววนอยู่ในท่วงทำนองจริงจิงแบบรังสรรค์ ด้วยภาษาโบราณและอลังการแบบรังสรรค์ มันเลยเป็นอารมณ์ขัน

แบบรังสรรค์ที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว – เป็นแบบเนิร์ดหน้าตายที่มีโลกส่วนตัวสูง

อาจารย์รังสรรค์สวมบท Journalistic Economist อยู่เป็นเวลา 32 ปี หยุดเขียนคอลัมน์เมื่อปี 2547 มีหนังสือรวมเล่มจากคอลัมน์ 17 เล่มเล่มสุดท้ายในขบวนหนังสือรวมบทความจากหน้าหนังสือพิมพ์คือ *จาก Thaksinomics สู่อภิชนาธิปไตย* (สำนักพิมพ์ openbooks, 2548) ส่วนหนังสือเล่มสุดท้ายของอาจารย์รังสรรค์ คือ *ปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ 10 จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติประชาธรรม* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550) อาจารย์กล่าวนำการปาฐกถาในครั้งนั้นว่า “(การได้รับเลือกเป็นปาฐก) นับเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่เหนือกว่าเกียรติยศใดๆ ที่เคยได้รับตลอดช่วงแห่งชีวิต”

15 ปีเต็มที่หายไปจากการแสดงทัศนะด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากผลงานสุดท้ายที่เป็นการวิพากษ์การเมืองและเศรษฐกิจของระบอบทักษิณ ก่อนยุคนพมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำโดย สนธิ ลิ้มทองกุล ก่อตัว ภายใต้วิกฤตเปลี่ยนผ่านของสังคมการเมืองไทย หลายคน ‘คิดถึง’ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ แม้อาจารย์แสดงออกในที่สาธารณะนับครั้งได้ แต่ลูกศิษย์และหลานศิษย์ของอาจารย์จำนวนไม่น้อยยังคงมีบทบาทให้ความคิดเห็นและแสดงออกทางการเมืองในช่วงเวลานั้น เรายังคงเห็น ‘รากความคิด’ บางส่วนของอาจารย์รังสรรค์ในตัวของปัญญาชนสาธารณะจำนวนหนึ่ง ที่ชัดเจนเช่นอาจารย์อภิชาติ สถิตนิรามัย

แฟนานูแฟนและสานุศิษย์ของอาจารย์รังสรรค์จำนวนไม่น้อยอดคิดไม่ได้ว่า อาจารย์มองสาเหตุและทางออกของความขัดแย้งทางการเมืองที่แบ่งขั้วแยกข้างอย่างรุนแรงในวิกฤตเปลี่ยนผ่านครั้งนี้ได้อย่างไร จากมือบเสื้อเหลืองของกลุ่มพันธมิตรฯ ผ่านการเคลื่อนไหวมาตรา 7 ผ่านรัฐประหาร 2549 ผ่านรัฐธรรมนูญ 2550 ผ่าน

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
กล่าวไว้อาลัย
ป๋วย อึ๊งภากรณ์

มือบพันธมิตรฯ ปิดสนามบิน ผ่านวิกฤตซับไพ
ร์ม ผ่านเหตุการณ์พฤษภาคม 2553 ผ่านร่างพระ
ราชบัญญัตินิรโทษกรรมสุดซอยยุคยิ่งลักษณ์ ผ่าน
มือบอนหวีด กปปส. เรื่อยมาจนถึงรัฐประหาร
2557 การเปลี่ยนผ่านรัชกาล รัฐธรรมนูญ 2560
จนถึงเหตุการณ์ 8 กุมภาพันธ์ และการเลือกตั้ง 24
มีนาคม รวมถึงคำถามที่ว่า ณ วันนี้อาจารย์มีความ
คิดเรื่องนโยบายเศรษฐกิจในตลาดนโยบายของ
ไทยอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยที่เขียนเรื่อง
Thaksinomics อย่างไร หลังจากมองเห็นความเป็น
จริงด้านเศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอด
ช่วง 15 ปีหลัง

ถ้าตอบแบบอาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ที่
เคยตอบคำถามผมเรื่องมรดกทางความคิดของอา
จารย์ป๋วยกับการตอบโจทย์ปัญหาของสังคมไทยร่วม
สมัย ก็บอกว่าอาจารย์รังสรรค์ทำอะไรให้สังคม
วิชาการไทยมาตั้งเยอะแล้ว จะเอาอะไรกับอาจารย์
อีก โจทย์อยู่ที่พวกเรา ไม่ใช่อยู่ที่อาจารย์แล้ว

กระนั้น หนึ่งในโจทย์ที่ยังอยากชวนให้พวก
เราศึกษากันต่อก็คือ ถ้าเราศึกษามรดกทางความคิด

ของอาจารย์รังสรรค์ในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมือง
การพัฒนา และนโยบายสาธารณะ ถ้าเราเอางาน
เก่าของรังสรรค์กลับมาอ่านใหม่ในยุคสมัยนี้ จะ
พอแกะรอยคำตอบที่น่าสนใจอะไรต่อปัญหาร่วม
สมัยของเศรษฐกิจการเมืองไทยยุค 'หลังรังสรรค์'
(วางมือ) ได้บ้าง

นี่เป็นโจทย์ที่น่าสนใจ แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่อง
เวลา และด้วยความยากของโจทย์ทางปัญญานี้ ใน
ฐานะของ 'สัราณชน' เช่นเดียวกับอาจารย์รังสรรค์
ขอยกไว้ให้ช่วยตอบกันในงานรังสรรค์ 75 หรือ
รังสรรค์ 80

(5)

เมื่ออาจารย์ป๋วยถึงแก่อนิจกรรมในวันที่ 28
กรกฎาคม 2542 อาจารย์รังสรรค์ได้เขียนคำกล่าว
ในพิธีไว้อาลัยในชื่อ *แต่อาจารย์ป๋วย*

*"โลกได้สูญเสียสามัญชนผู้ยิ่งใหญ่ อันหาผู้ใด
เสมอด้วยยาก และมีอาหาผู้ใดทดแทนได้ด้วย*

*"อาจารย์ป๋วยเกิดในตระกูลสามัญชน เดิบโต
และได้รับการบ่มเพาะเลี้ยงสามัญชน และจบชีวิต*

อย่างสามัญชน แต่อาจารย์ป่วยก็แสดงให้เห็นแล้วว่า วิธีแห่งชีวิตสามัญชนเป็นวิธีที่ยิ่งใหญ่ได้ และเป็นวิธีที่งดงามได้ ความยิ่งใหญ่และความงดงามแห่งชีวิตมิได้ขึ้นอยู่กับชั้นชน มิได้ขึ้นอยู่กับฐานะและตำแหน่งแห่งหนในสังคม และมีได้ขึ้นอยู่กับอภิสิทธิ์ที่ได้รับ หากแต่ขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์

“ณ บัดนี้ มนุษย์พิภพได้สูญเสียมนุษย์ที่แท้ ผู้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ผู้มีความเอื้ออาทรต่อชนต่ำชั้น ทั้งในฐานะเพื่อนร่วมพิภพ และเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน”

หากคนรุ่นอาจารย์รังสรรค์ยึดถืออาจารย์ป่วย อิงภากรณ์ เป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรม ผมและคนรุ่นผมย่อมยึดถืออาจารย์รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ เป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรม ทั้งในฐานะนักวิชาการที่ดีและมนุษย์ที่แท้

ผมขอจบการอภิปรายด้วยคำถามทั้งห้าถึง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันนี้ คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ยกย่องตัวตน ผลงาน วิถีปฏิบัติ และจิตวิญญาณความเป็นนักวิชาการแบบอาจารย์รังสรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องงดงามน่ายินดี แต่คำถามสำคัญที่ชวนทำทายเป็น คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์จะมีส่วนร่วมสร้างนักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์อีกได้อย่างไร

ในระดับนักศึกษา โครงการปริญญาตรี โท และเอกของคณะ สามารถร่วมสร้างนักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์ได้หรือไม่ ด้วยหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการที่มีอยู่

ในระดับอาจารย์ นักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์มีโอกาสเข้าเป็นอาจารย์ประจำของคณะได้หรือไม่ ด้วยกระบวนการรับอาจารย์ ด้วยข้อสอบรับอาจารย์ แบบที่เป็นอยู่ เพราะอย่าว่าแต่นักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์เลย ตัวอาจารย์รังสรรค์เอง ถ้ามาสอบเข้าเป็นอาจารย์ด้วยกระบวนการ

การแบบที่เป็นอยู่เช่นทุกวันนี้ ก็ไม่แน่ใจว่าจะสอบผ่านข้อเขียนที่มุ่งให้คุณค่าความสำคัญต่อการแก้โจทย์ปัญหาทางเทคนิคและโมเดลคณิตศาสตร์เป็นหลักได้

จากชีวิตและผลงาน 72 ปีของนักวิชาการสามัญชนคนหนึ่ง ชวนให้เราคิดอะไรต่อเกี่ยวกับชีวิตของสถาบันแห่งหนึ่งที่มีส่วนสร้างเขาขึ้นมาได้บ้าง สถาบันแห่งนั้นจะปรับเปลี่ยนตัวเองอย่างไรในโลกยุคใหม่ นี่เป็นโจทย์ที่ชวนให้ประชาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ขบคิดกันต่อในวาระครบรอบ 70 ปีของคณะ

ขอบคุณครับ

รายงานผล
การดำเนินงาน
หอจดหมายเหตุ
มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
(มกราคม-
ธันวาคม
2561)

ฐานิตา บุญนำ

1. งานบริการ

หอจดหมายเหตุฯ มีหน้าที่ในการเก็บรักษา อนุรักษ์ และให้บริการสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุ เพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษา การค้นคว้าหรือวิจัย และการใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีสถิติการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ให้บริการสืบค้นข้อมูลจดหมายเหตุ	จำนวน 62	คน
1.2 ประเมินคุณค่าเอกสาร	จำนวน 174,049	รายการ
1.3 รับมอบเอกสาร	จำนวน 86	รายการ

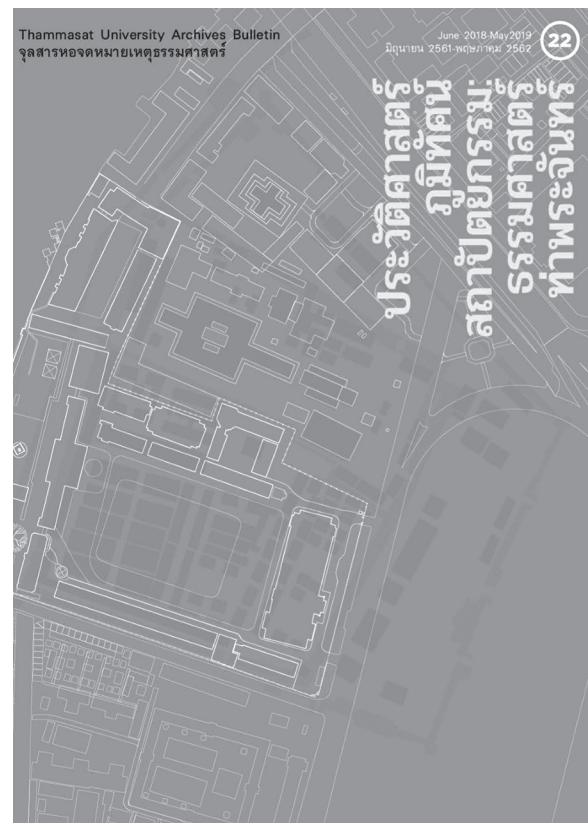
2. โครงการที่ได้ดำเนินการ

2.1 โครงการจัดพิมพ์จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

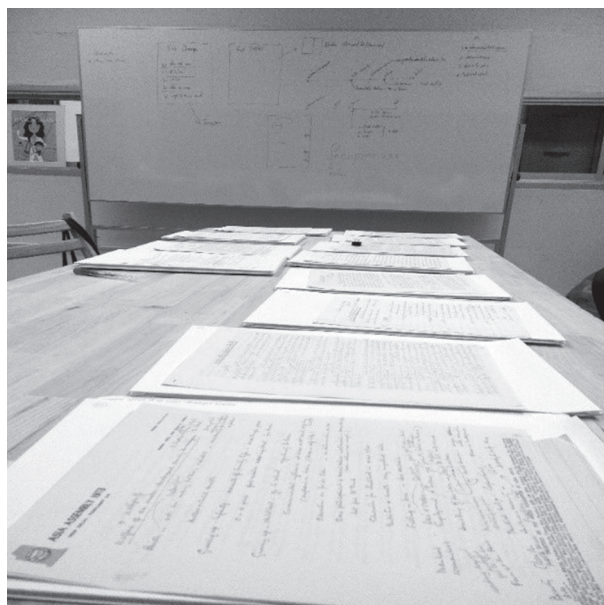
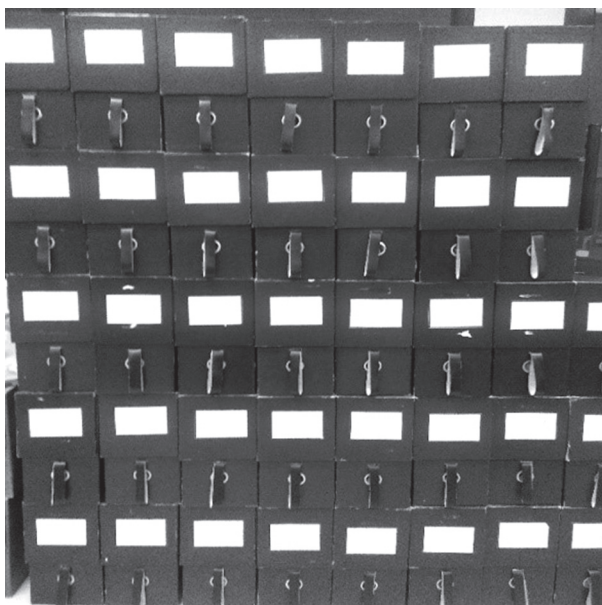
จัดพิมพ์จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 22 จำนวน 2,000 เล่ม เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางจดหมายเหตุและหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ รายงานผลการดำเนินงาน และกิจกรรมของหอจดหมายเหตุฯ ไปยังผู้บริหาร ประชาคมธรรมศาสตร์ ศิษย์เก่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ หอจดหมายเหตุและศูนย์เอกสารในเครือข่าย บุคคลในเครือข่ายวิชาชีพจดหมายเหตุ และผู้ที่สนใจทั่วไป

2.2 โครงการระบบสื่อสาระออนไลน์ จดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

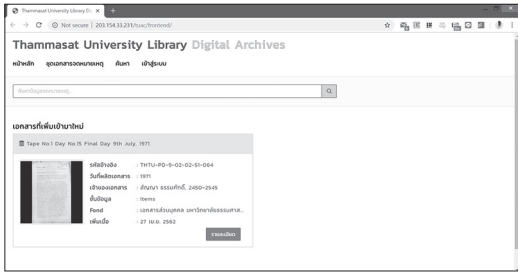
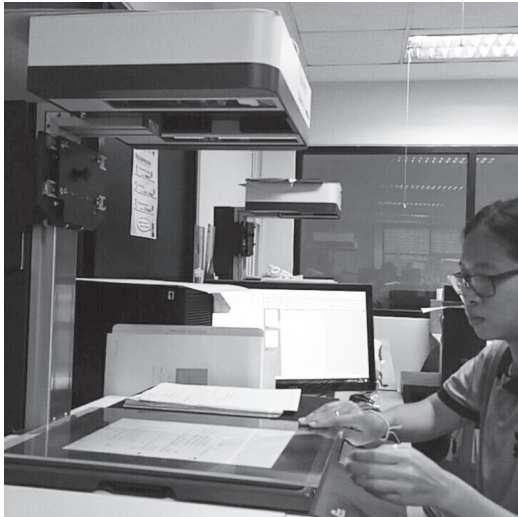
หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดทำโครงการระบบสื่อสาระออนไลน์ ด้วยตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการสารสนเทศจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์เอกสารต้นฉบับที่มีเพียงชิ้นเดียว รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักยภาพในการให้บริการด้านการเผยแพร่ข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุอย่างกว้างขวาง และมีความหลากหลายของช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลสำหรับผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนางานด้านบริการเอกสารจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุฯ ได้จัดเตรียมเอกสารและจัดทำรายการเมทาดาทาของข้อมูลเอกสารจดหมายเหตุตามมาตรฐาน ISAD (G) General International Standard

Archival Description ซึ่งเป็นมาตรฐานการจัดระบบข้อมูลจดหมายเหตุที่ได้รับการยอมรับจากสมาคมจดหมายเหตุสากล โดยลำดับแรกดำเนินการจัดเตรียมเอกสารส่วนบุคคล ปริมาณเอกสารจำนวน 350,000 หน้า ส่งต่อให้งานพัฒนาข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดำเนินการแปลงรูปเอกสารจดหมายเหตุให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Digital File) เพื่อการจัดเก็บและสืบค้นผ่านระบบสารสนเทศ ปัจจุบันดำเนินการแล้วเสร็จ จำนวน 200,000 หน้า ประกอบไปด้วย เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ และเอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์วิจิตร ลุฑิตานนท์

เอกสารส่วนบุคคลที่จดหมายเหตุฯ ได้รับมอบจากเจ้าของเอกสารหรือทายาท

การจัดเตรียมเอกสารจดหมายเหตุ
เข้าในระบบสื่อสาระออนไลน์

2.3 โครงการการพัฒนาและ ปรับปรุงเว็บไซต์ จดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงเว็บไซต์จดหมายเหตุ เพื่ออำนวยความสะดวกและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการหรือผู้เกี่ยวข้องได้ตรงตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน กิจกรรม ข่าวสาร และการให้บริการต่างๆ ผ่านเครือข่ายให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานขององค์กร โดยพัฒนาหน้าเว็บเพจให้มีความสวยงาม มีการจัดแบ่งเนื้อหาที่ชัดเจน มีข้อมูลที่ทันสมัย มีนิทรรศการออนไลน์สำหรับ Download ข้อมูล

3. กิจกรรม

วันที่ 16 สิงหาคม 2561 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงาน “ครบรอบ 73 ปีวันสันติภาพไทย” จดหมายเหตุฯ ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดทำหนังสือที่ระลึกที่สืบเนื่องมาจากงานในปีก่อน และจัดทำนิทรรศการ “สันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลี” จัดแสดงที่หน้าห้อง LT1 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

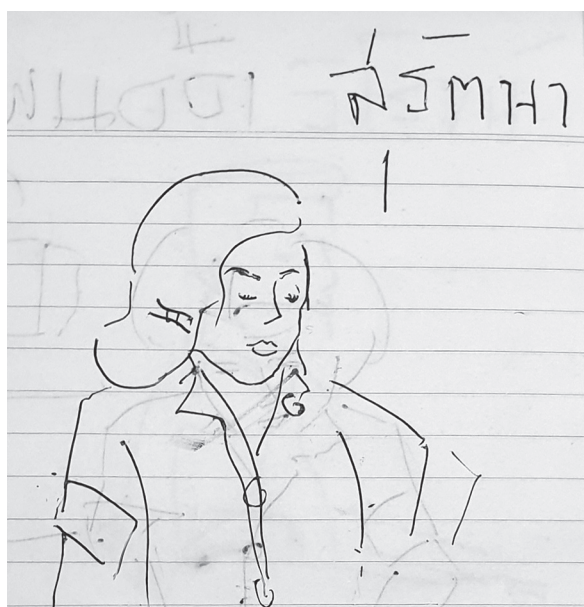
4. แผนงานในอนาคต

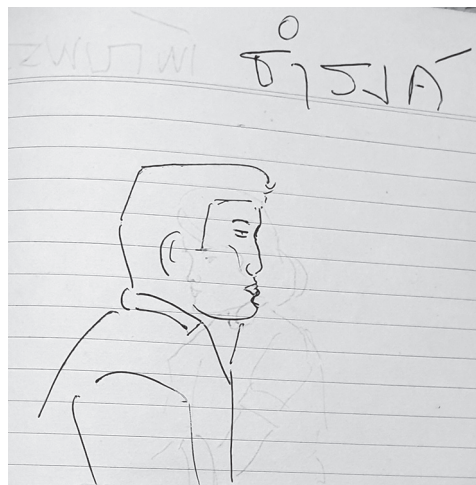
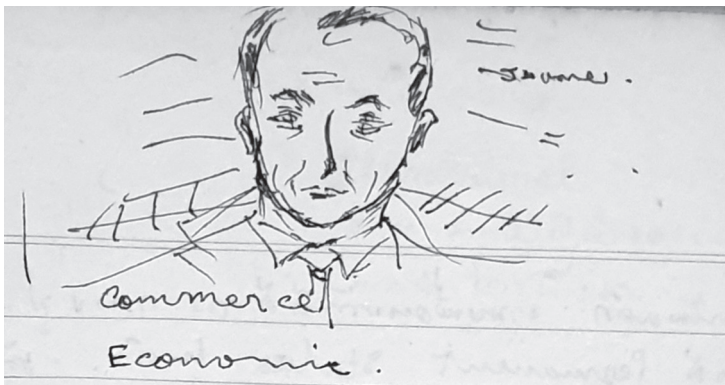
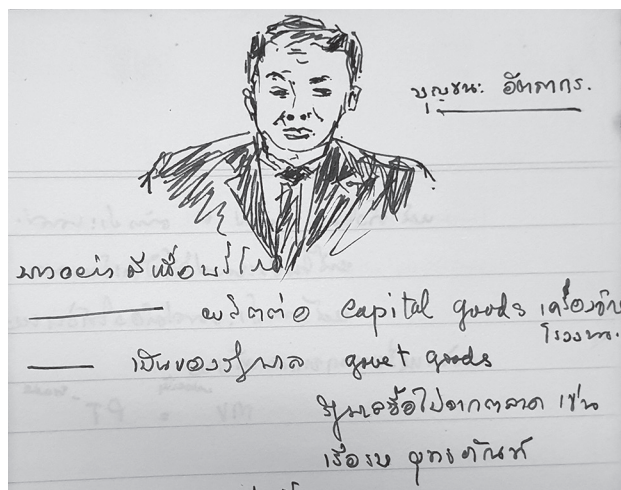
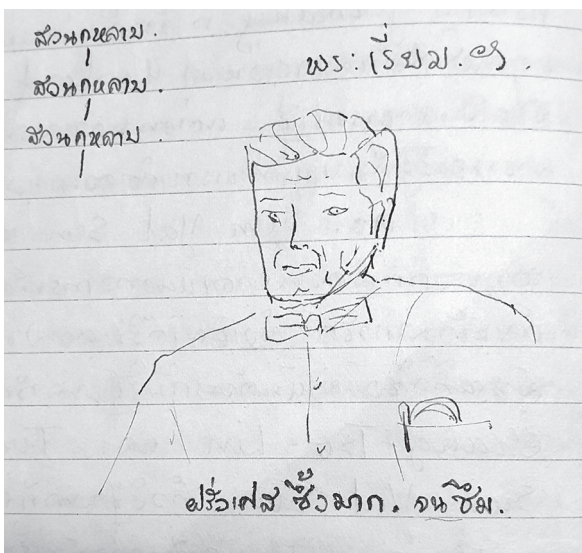
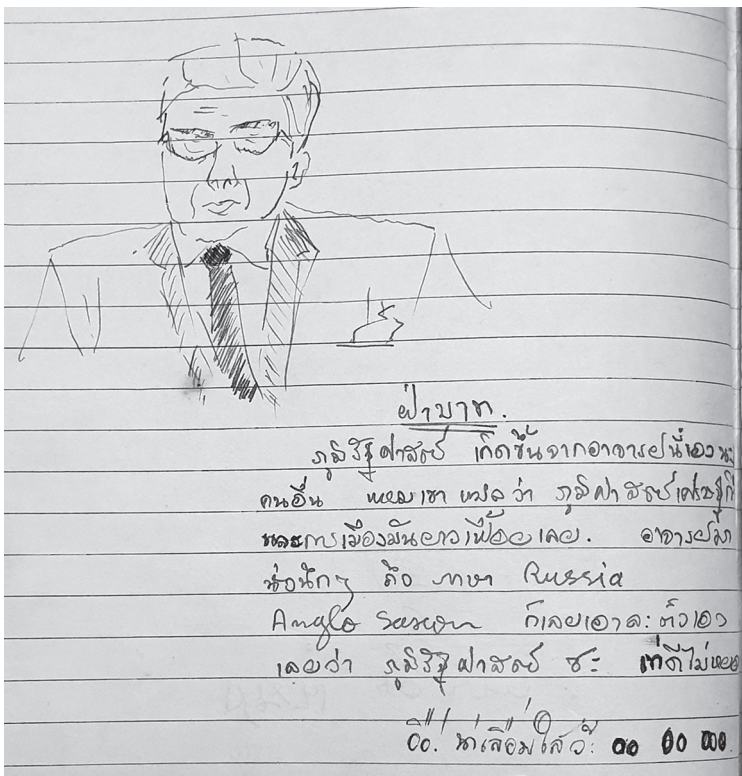
ในปีงบประมาณ 2562 หอจดหมายเหตุฯ มีแผนงานสำคัญที่จะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

4.1 จัดพิมพ์จุลสารหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 23 โดยมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับ จดหมายเหตุธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งได้รับรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย และประวัติบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย

4.2 จัดเตรียมเอกสารจดหมายเหตุ ส่งต่อให้งานพัฒนาข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดำเนินการแปลงรูปเอกสารจดหมายเหตุให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Digital File) เพื่อการจัดเก็บและสืบค้นผ่านระบบสารสนเทศ ให้ครบ 350,000 หน้า ประกอบไปด้วยเอกสารส่วนบุคคล ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และเอกสารส่วนบุคคลอื่นๆ

ดึงเอกสารส่วนบุคคลของอาจารย์ชาญวิทย์ที่พบสมุดบันทึกสมัยเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีภาพวาดทิวทัศน์และบุคคล ทั้งอาจารย์และเพื่อนนักศึกษาของอาจารย์ชาญวิทย์ปรากฏอยู่ด้วย จึงขอเสนอในเบื้องต้น ดังนี้

“ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่างสำหรับ
เพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม”

ปวญ อิงภากรณ์

(คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน, 2516)

ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง

สวน
สาธารณะ

Puey
Park
Thammasat
for the People

สวนสาธารณะแห่งการเรียนรู้ ของชุมชนและทุกๆ คน
ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
ด้วย e-Donation ผ่าน QR Code (ลดหย่อนภาษีได้ 2 เท่า)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY

โปรดแจ้งการสมทบทุน เพื่อรับของที่ระลึก มาที่

LINE pueypark | Email puey100.tu@gmail.com

08 3331 6000, 02 613 2045